

Pričujoča tematska številka Subkultur nosi naslov Otroki na cesti in ima kot zbirka tekstov več ciljev. Kot prvo gre seveda omeniti, da prinaša serijo izvornih in vsebinsko polnih tekstov, ki nedvomno predstavljajo poučno branje. Je pa mogoče zbrano gradivo razumeti tudi nekoliko drugače. Vsi sodelujoči avtorji imajo neposredne, velikokrat tudi dolgoletne izkušnje z delom med cestnimi otroki in glede na to, da njihovi pripiski niso zgolj teoretični, je mogoče zbranemu gradivu pripisati tudi aplikativen značaj.

SUBKULTURE

Otroki na cesti

14

Prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj

SUB KULTURE Prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj 14 **Frontier 084**

f rONTIER
TEORIJA

18,00 EUR

9 789616 620581

ZADNJE OBJAVE V ZBIRKI FRONTIER

Ivan Ketiš
V MOJEM SLOGU

Katja Košir
SOCIALNI ODNOSI V ŠOLI

Rudi Kotnik
NOVA PARADIGMA V IZOBRAŽEVANJU

C. P. Snow
DVE KULTURI IN ZNANSTVENA REVOLUCIJA

Zbornik SUBKULTURE
prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj XII.–XIII.

Miroslav Slana
BOLJŠEVIK STAROGORSKI

Franc Trček
VSTAJNIŠKI DNEVNIK

Nina Kolenc
A JOURNEY, REFLECTIONS ON BASKETBALL AND LIFE

Nina Kolenc
POPOTOVANJE, RAZMIŠLJANJA O KOŠARKI IN ŽIVLJENJU

VEGETARIJANSKI PIKNIK IN NO BORDER JAM
projektna publikacija

Davorin Bešvir
REVNI KOT CERKVENE MIŠI

Bojan Sedmak
ZDAJ ZA PREJ POZNEJE

MLADINSKI PROJEKTNI LABORATORIJ
projektna publikacija

Jure Aleksejev
AGAINST PHILOSOPHY

Dušan Hedl
PODJETNIŠTVO V KULTURI

NO BORDER JAM
a tale of a fight for survival, strip

Jure Aleksejev
PROTI FILOZOFIJI

Joze Vogrinc
POPULARNA GODBA, eseji ob poslušanju

in še 59 drugih naslovov.

SUBKULTURE

---

prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj

XIV.

Frontier 084

Zbornik SUBKULTURE: prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj, XIV. št.

Tematska izdaja: Otroci na cesti

© Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo, 2014

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno ponatisniti, reproducirati ali posredovati s kakršnimikoli sredstvi, elektronskimi, mehanskimi, s fotokopiranjem, zvokovnim snemanjem ali kako drugače, brez poprejšnjega pisnega dovoljenja založbe Subkulturni azil.

Uredil: dr. Andrej Naterer

Glavni urednik zbirke: Borut Gombač

Odgovorni urednik zbirke: Peter Dobaj

Tajnica uredništva: Bojana Rojs

Administracija: Jernej Potočnik

Jezikovni pregled: Nina Klaučič

Recenzenta: doc. dr. Marina Tavčar Krajnc, doc. dr. Smiljana Gartner

Oblikovanje ovitka: Zlatko Kuret

Oblikovanje in prelom: PDesign, Peter Dobaj s.p.

Izdal: Subkulturni azil,

zavod za umetniško produkcijo in založništvo, Maribor

<http://www.ljudmila.org/subkulturni-azil>

Za založbo: Branko Hedl

Tisk: Ale d.o.o., Postojna

Naklada: 500 izvodov

Izid knjige so podprli:

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

Mestna občina Maribor

Notesniki.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

656.1.05

OTROCI na cesti / [uredil Andrej Naterer]. - Maribor : Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo, 2014. - (Knjižna zbirka Frontier ; 084) (Subkulture : prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj. Tematska izdaja ; št. 14)

500 izv.

ISBN 978-961-6620-58-1

1. Naterer, Andrej

COBISS.SI-ID 80014337

f r o n T i e r
TEORIJA

OTROCI NA CESTI

Uredil dr. Andrej Naterer

KULTURNICENTER
Maribor
SubKULTURNI
AZIL

SUBKULTURNI AZIL MARIBOR, 2014

Kazalo

Andrej Naterer

Uvod

stran 5

Lewis Aptekar

Some suggestions for research with street children

stran 8

Anja Korade

Cause of diverse public perception on a street children
and its affection on their life

stran 24

Andrej Naterer

Terensko delo med cestnimi otroki v Lusaki

stran 56

Mojca Marič in Polona Hazl

Pregled študij cestnih otrok v Zambiji

stran 70

Polona Hazl in Mojca Marič

Socialno-kulturno ozadje cestnih otrok v Zambiji

stran 102

Nikolina Barbara Jelinič, Mihael Kirbiš in Matej Tisaj

Študija primera: analiza institucij „Salvation Home” in
„Kulanga Bana Youth Center”

stran 140

Andrej Naterer

St. Lawrence Home of Hope: študija primera dobre prakse

stran 167

Dominika Podvratnik

Book Review: Street Children in Kenya: Voices of Children in Search of
Their Childhood/Philip Kilbride, Collette Suda, Enos Njeru

stran 186

dr. Andrej Naterer

Uvod

Pričujoča tematska številka *Subkultur* nosi naslov *Otroci na cesti* in ima kot zbirka tekstov več ciljev. Kot prvo gre seveda omeniti, da prinaša serijo izvirnih in vsebinsko polnih tekstov, ki nedvomno predstavljajo poučno branje. Je pa mogoče zbrano gradivo razumeti tudi nekoliko drugače. Vsi sodelujoči avtorji imajo neposredne, velikokrat tudi dolgoletne izkušnje z delom med cestnimi otroki in glede na to, da njihovi prispevki niso zgolj teoretični, je mogoče zbranemu gradivu pripisati tudi aplikativen značaj.

Dr. Lewis Aptekar, profesor na Univerzi San Jose in eden najbolj citiranih avtorjev s področja problematike cestnih otrok, v svojem prispevku z naslovom *Nekateri predlogi v raziskovanju cestnih otrok* ponuja vpogled v težave, s katerimi se soočajo raziskovalci pojava cestnih otrok. Težave segajo od omejenih in netočnih definicij, neustrezno zbranih podatkov in slabega vzorčenja, vse do netočnega in sumljivega razumevanja zbranega gradiva. Izhajajoč iz svojih dolgoletnih in neposrednih izkušenj avtor poda serijo inovativnih predlogov, ki bodo olajšali delo, ne le raziskovalcem pojava cestnih otrok, ampak tudi oblikovalcem politik ter izvajalcem programov vladnih in nevladnih organizacij, ki s to populacijo delajo.

Anja Korade, študentka Oddelka za psihologijo, Filozofske fakultete v Mariboru, se v svojem prispevku z naslovom *Vzroki za različno javno percepcijo cestnih otrok in vpliv na njihovo življenje* ukvarja s problematiko koncipiranja, definiranja in percipiranja cestnih otrok kot populacije, ki živi na robu sodobne družbe. Po ugotovitvah avtorice izkrivljeno in netočno razumevanje cestnih otrok temelji predvsem na pomanjkanju znanja o tem, kdo cestni otroci so in na kakšen način živijo. Mediji, ki igrajo ključno vlogo pri informiranju družbe, v tem primeru ne prispevajo k izboljšanju stanja. Velikokrat vzdržujejo specifično in negativno podobo otroka ali celo doprinesejo k njeni distorziji. To ne vpliva le na javno percepcijo teh otrok, ampak tudi na uradne službe, kot je na primer policija, ki posledično poveča pritisk na to, že očitno viktimizirano in marginalizirano populacijo.

Osrednji del tematske številke je namenjen raziskovalnemu projektu s terenskim delom med cestnimi otroki v Lusaki v Zambiji. Študija je bila načrtovana in izvedena v juliju 2013, in sicer s pomočjo raziskovalne skupine, ki je vključevala raziskovalno ekipo z Oddelka za sociologijo, Univerze v Mariboru in raziskovalce iz Lusake (predvsem predavatelje in raziskovalce z Oddelka za sociologijo, UNZA). Študija je bila utemeljena na modificiranem vprašalniku, ki ga je UNICEF uporabil v študiji indikatorjev osirotelih in izpostavljenih otrok zaradi AIDS-a v Blantyreju v Malaviju in Kinstonu na Jamajki leta 2004 (UNICEF, 2006). Uporabljene so bile tudi metoda opazovanja z udeležbo, globinski intervju in metoda zbiranja tematskih risbic. Zbrani podatki so bili kasneje sistematizirani v tematska področja, po katerih je vsaka skupina avtorjev spisala svoja poglavja za pričujočo tematsko številko *Subkultur*.

Polona Hazl in Mojca Marič, študentki Oddelka za sociologijo, Filozofske fakultete v Mariboru, v poglavju z naslovom *Pregled študij cestnih otrok v Zambiji* ponujata pregled že objavljenih študij cestnih otrok v Zambiji. Ugotavljata, da se največ raziskav ukvarja z vzroki nastanka pojava cestnih otrok (predvsem družinske strukture, revščine in virusa HIV) ter analizo in oceno institucij, ki želijo resocializirati in reintegrirati cestne otroke.

Isti avtorici sta se v svojem drugem poglavju, ki nosi naslov *Socialno-kulturno ozadje cestnih otrok v Zambiji* posvetili analizi socialnega in kulturnega ozadja cestnih otrok na treh nivojih: družinsko in individualno ozadje cestnih otrok, ekonomsko ozadje ter religiozno ozadje. Svojo analizo sta avtorici opravili na podlagi podatkov, ki so bili zbrani v resocializacijski instituciji *St. Lawrence Home of Hope*. Avtorici ugotavljata, da je večina cestnih otrok v instituciji iz plemena Bemba, ki je matrilinearno, temelji na razširjenem sorodstvu, pripadniki pa so nadpovprečno izpostavljeni revščini. Ta je tudi eden glavnih razlogov za razvoj problema cestnih otrok.

Nikolina Barbara Jelinić, Mihael Kirbiš in Matej Tisaj, študenti Oddelka za sociologijo, Filozofske fakultete v Mariboru, v svojem prispevku z naslovom *Študija primera: analiza institucij „SALVATION HOME” in „KULANGA BANA YOUTH CENTER”* predstavijo in analizirajo delovanje dveh nevladnih organizacij, namenjenih resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok. Prispevek predstavlja tudi pomen bipolarnosti socializacijskega pro-

cesa pri cestnih otrocih in vpliv na uspešnost programov, ki so tem otrokom namenjeni. V svojem prispevku avtorji nakazujejo na vzroke, ki privedejo otroke na cesto in jih skušajo povezati s potencialno uspešnimi ukrepi, ki bi pripeljali do izboljšanja položaja otrok.

V sklenem poglavju z naslovom *St. Lawrence Home of Hope: študija primera dobre prakse* kot vodja raziskovalnega projekta in član ekipe tudi sam predstavim resocializacijski in reintegracijski program kot primer dobre prakse. Program, ki ga izvaja St. Lawrence Home of Hope in kaže relativno visoko doseganje ciljne populacije in visoko uspešnost v resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok v Lusaki, je analiziran na podlagi zbranih podatkov, ki vključujejo intervjuje z osebjem in gojenci, arhiv organizacije, relevantne interne pravne podlage in revizije izvajanih aktivnosti. Kot ključni elementi učinkovitosti programa so se pokazali prav ustrezna pravna in materialna infrastruktura, ustrezna usposobljenost kadrov, tristopenjska strukturiranost reintegracije (družina-šola-trg dela), outreach strategija (doseganje otrok v primarnem okolju na cesti), individualizacija resocializacijskega in reintegracijskega načrta, aktivna participacija otroka v resocializaciji in reintegraciji ter integrirano delovanje.

Pričujoče *Subkulture* tokrat ponujajo tudi recenzijo knjige *Street Children in Kenya: Voices of Children in Search of Their Childhood*, ki jo je spisala Dominika Podvratnik, študentka Oddelka za sociologijo in Oddelka za anglistiko, Filozofske fakultete v Mariboru.

Lewis Aptekar

Profesor, San Jose State University

Some Suggestions for Research with Street Children

THE NEXT STEPS FORWARD

There are several types of research problems when working with street children. I am going to mention three. Even though they are not easily resolved; we can and should work on them.

First, I think we have too many studies that cover the same topic and use the same methods. We need to dig a bit deeper and break new ground. Second, we have to find a way to use better methodological procedures. As difficult as that might be we can't continue to rely on surveys, program evaluations, and non-random samples. And finally, when we publish we have to appreciate how our results influence public opinion. Precisely because we are caring adults, we tend to exaggerate and present speculation and anecdote. We are losing credibility because we are not careful enough with what we write.

These are not discrete categories so even though I go through them one at a time, there will be overlap. Some of what I am about to present I discovered when doing my research, other information comes from my observations as a peer reviewer for professional journals, and finally some is derived from my work over the last three decades in observing programs, and talking to colleagues.

When I think about topic redundancy I think we shouldn't be too hard on ourselves; science moves slowly, often seemingly going back to the same topic over and over. I think back on the myriad of articles about differences between street and working children. At the beginning they were seen as two separate categories, then as two fluid groups. With time we showed

they mixed with one another depending on several factors; such as the dynamics of home life, the attitude of the public, the influence of the media, the press of the police, and the degree of resiliency of the child (Aptekar & Heinonen, 2003).

The next step was to include the macroscopic variables such as the social, political and economic situation of the country. Lately we show how war and structural readjustment increases the numbers of street children (Veal & Dona, 2003).

Lucchini (2007) and Stoecklin (2007; 2009) came to the conclusion that instead of a typology of „street children”, it would be better to elaborate a typology of „street situations”, which included the subjective relationship a child may develop within a given setting. This approach obliges the researcher to understand the meaning attached by specific children to street life; the emphasis is on the interactions the child builds with other people. Thus the child is a social actor which is in line with the child-rights approach. This means that we should not be so concerned about the number of children found in the street but the quality of their life in and off the street.

What came relatively late is the importance of gender (Aptekar & Ciano, 1999). For a long time and unfortunately still we have too many titles that include Street children as if there were not gender differences. Boys, we claimed were socialized into an early independence while girls were socialized to be at home. As a result when there were more mental health problems for girls on the streets than for boys. We should continue to learn more about how a contextual approach influences reactions to street boys and girls, as they encounter various segments of society. We can also focus more on the interactions between the genders. It may turn out to be there is more gender equality in the streets than at the homes from which they came.

As the work with the UNHCR Bill of Children’s Rights continues we have seen many excellent publications about enlisting conformed consent, and on how to incorporate street children as researchers and subjects worthy of all the safeguards as any other research subjects (Abebe, 2009; Beazley at al., 2009; Hastadewi, 2009).

Yet the more we have worked with the effects of the UNHCR the more we see how difficult it was to avoid using our middle class notions of childhood in working with other cultures. And even harder to find a comfortable place that allows for both cultural differences, yet defines the

line where child rearing practices, no matter what the cultural mores might be cannot be anything but abuse.

It is a good sign that we are getting publications on the difficulties posed by complying with the UNHCR bill on Children's Rights (Twum-Danso, 2009). The question we are asking is just how much of the children „rights” (which I read as rights associated with adulthood) should the trained adult researchers take into account when doing research? Particularly when these highly trained adults are from a foreign culture and are working with local mores that say children should not be seen or heard, let alone be participants in adult research projects. Some research suggests that once children are given some power to express their point of view they alienate local cultural values particularly in school where the adult child relationship is far from equalitarian. Backlashes occur. Some work about the role of research in these situations would be valuable.

This situation plays out at the cultural level, but there is a similar phenomenon at the personal level. Some adults are open to children's comments some are not. The dynamic of children's rights, cultural norms of acceptable child behavior, and individual differences of adults is a rich field of study. And we don't have to reinvent the wheel. There are studies about how outsiders are treated when they come into a group with ideas about changing local norms.

In the cultures where children are engrained to be respectful of adults and obedient to them, a field of potential study exists for us. We haven't studied the influence of main stream children on street children. We shouldn't assume that street children have all the issues and other children are angels. Some studies show that even the most obedient children find deviant ways to get what they want. We can also draw from studies in other disciplines about how group pressure is applied to deviant group members.

This brings up our severest problem. We have no longitudinal studies. I am always asked what happens to these children when they get older. My answer is no more than anecdotes. To give a better response we will have to improve our methodology considerably, which would include using random sampling (more on this later), which would allow us to extrapolate from our sample to the population.

The other topic that I have been asking for more research in is the public's response to street children, which I think is going to be a key in adapting

a public mental health approach to helping them (Aptekar, 1988; Aptekar & Abebe, 1997).

The study of street children addresses questions beyond just the children themselves and their roles in society. Namely, what are the moral parameters of parent child relationships, what should be the role of the state in child rearing, and to what degree can poverty abuse and trauma be overcome? We need to place our work in a larger context. Thus, it would be helpful to see some of these topics covered in future research (Aptekar & Stoecklin, 2014).

WHAT I HAVE LEARNED FROM REVIEWING ARTICLES FOR PUBLICATION

This brings me to the point of my experience reviewing articles for publication, because this had brought to me some methodological problems that we must work on. There are a couple of factors that separates a thumbs up or thumbs down, which I would like to go through in the order that articles are often written.

STATEMENT OF NEED

Here's an example, from a prospective author who quoted a UNICEF document that stated there were an estimated 143 million orphans under the age of 18 in 93 developing countries. The prospective author inserted this information at the beginning of the article to build a case of need. While this UNICEF estimate is probably accurate, what the author didn't do is evaluate the fact that UNICEF defines orphans to include single orphans (the loss of one parent) and double orphans (the loss of both), but they use the larger number when referring to „orphans”. By doing this they have changed the common perception that an orphan is parentless. I cannot imagine a better way to get the numbers up, especially when you consider that in much of the developing world, fathers are not often involved in child rearing.

I have found that the inaccurate use of numbers is ubiquitous. When we the experts in the field are not critical about the use of numbers, we lose our expert perch and become just another voice with our hands out for funds. I want to see better, more nuanced and therefore valuable use of numbers.

Readers tend to believe the numbers printed in scholarly articles no matter how much the author discounts the validity of these numbers. Once an article is published it is common that others in the field will cite the

numbers in future research. In this way, faulty numbers, once published, become research facts prominent in the field.

What I am confessing here is that in reporting the results you should make, as I did not, an evaluation of the quality of the numbers you are reporting.

LITERATURE REVIEW

Researchers practice under the premise of scientific neutrality while organizations improving the situation of street children work to gather political strength for their aims. This is a very difficult marriage. What I want to see in the literature review is blind peer referred journal articles, and less evaluative articles published by the organizations seeking funding. As I alluded to above, sometimes it is the statement of need where the researcher almost blindly inserts references to inflated numbers drawn from organizations using them to increase their share of the pie.

I have to admit I have been guilty of something quite similar. I referenced two studies. One concluded that „In Haiti, 15-year-old domestic workers were found to be on average four centimeters shorter and 40 pounds lighter than 15-year-olds not working in domestic service in the same area. Another referred to A rapid assessment technique in El Salvador that found 66 per cent of girls in domestic service reported having been physically or psychologically abused many of them sexually. Note the difference in the information. In the case of Haiti, there is good data, weighing children does not fall prey to the particulars problems of getting data from street children, but the rapid assessment research in El Salvador was found by self-report. So the nearly two thirds of girls reported abused is unreliable because it is based on what they said, would you expect them to say, that everything is good? And the connection made between sexual, physical and psychological abuse was not made. These are a very different set of circumstances and should never be locked together. That is unless you want to inflate the problem.

WE NEED A CLEAR DEFINITION OF THE POPULATION WE STUDY.

We need to be careful about who we are studying when we say street children. Are they just the working child who doesn't go home or are they also children on the streets because of war, natural disasters or medical epidemics?

From my experience what has emerged as the major criterion in the definition of street children is „contact with the family”. But, do we mean the frequency or the quality of the contact? A child may have numerous contacts but of poor quality, and these contacts with the family may even be negative or abusive as is often the case with homeless youth in the developing world (Aptekar & Stoecklin, 2014).

If the regularity of the „contact with the family” is a criterion to define a normal childhood, children who spend more time on the streets would be seen as deviant simply on the basis of an objective measure. This ignores the subjective meaning the child attaches to the quality of the contact with the family.

DATA COLLECTION

Almost all researchers from the West are aware of cross cultural research problems, but I warn them not to make the mistake of overlooking the obvious. For example, in my work in Kaliti, the Ethiopian refugee camp, after taking a random sample, we began developing and collecting data on PTSD through tests developed in the U.S. and northern Europe (Aptekar, 2013). We subsequently worked on translations and back translations, establishing local norms, training local data gathers, and otherwise working on the issues of taking tests in one culture and using them in another. It should also be pointed out many of these children did not have adequate age documentation, and of course all standardised tests are normed on age.

Then we sent out the data collectors. In an attempt to get the best data collectors, we chose the brightest and most competent university students. However, these students came from privileged backgrounds and were not familiar with the living conditions of the adolescents in the refugee camp. Because of this and other social class differences, the researchers sat together in one tent to collect the data, ate lunch together, and left together at the end of the day. By being together in one place the adolescents found that they could not talk about their personal problems, without their peers in ear distance.

Being very poor and being paid for participating meant that they vied for the option to participate. Some children on the list took the tests more than once under different names since many preferred to sell their right rather than to sit for the several hours it took to give the data. Since the data collectors were new to the field and did not venture out into the refu-

gee camp, they did not know the children and were not aware that some of them bought the names of others.

In addition, when the children were answering questions, there was no check on how accurately they were responding. Many subjects rushed through their tests so as to complete them and get paid. They were more interested in getting the money than in telling some person they did not know the accurate details of their awful experiences in full hearing of their peers. The tendency was to finish fast and inflate psychological difficulties, because they thought that their fictitious circumstances would bring them more aid. Since the data collectors were being paid piece-meal, they too, had their reasons to get through with the protocols, rather than have accurate ones. Much of these research problems could have been avoided by having the data collectors and the people in charge of the study work more closely.

In addition to the above general problem I want the researcher to consider some of the problems inherent in research with street children. For example, of nearly 50 million children born each year more than a third are not registered. It is very difficult to know these children's ages, nearly all standardized tests are based on age and for children this is significant.

Also, street children are in need of support and adept at manipulating public opinion I do not suggest asking them to answer questions about themselves because there is a great tendency to fake bad, (exaggerate their problems). I found it quite helpful to read Berland's ethnography of the Qalander (1982). The Qalander annually roam a 2,000 mile circle where they perform magic tricks, train animals for shows, and where children as young as five are taught to tell lewd sexual jokes for money. Because nomadic entertainers make their living this way, they are particularly adept at manipulating their audiences, either by begging or devising schemes to get work. Like the sedentary marks in their circle of work, the Qalander easily fool their marks. Like the sedentary groups who are prey to the nomadic entertainers, data collectors are rarely exempt from their skills.

It is for this reason that I suggest researchers should stop the question and answer tests, where children can manipulate their answers. To get around this I suggest using performance related and projective measures. Here are some examples. I have used photographs from local magazines as projective techniques by asking the children to explain what they see in relationships between people, or to tell me about the wishes the adolescents in the photos might have for their future. I also like having them answer

incomplete sentences, and the three wishes test. Another example is to force the children to make Q sorts showing their preferences or their fears in ordinal amounts.

A much overlooked and extremely important method of getting standardized psychological data is the mental status exam (MSE), which essentially is the psychological equivalent of a physician's physical exam. Data is mostly drawn from observations of the child's appearance. And scoring and understanding can be easily taught to the layman. Some things that can be observed include watching for tics or tremors which can be signs of neurological impairment or signs of drug intoxication or withdrawal? Observing the degree of which a child can take care of his or herself with cuts or wounds, and hygiene can be an indicator of mental health. Short term memory is particularly sensitive to concentration and alertness. Though processes (delusions, depressive or manic thinking) are necessary to put together a picture of their mental health.

We can listen to the child's speech for such things as tone, volume, and the flow of words to see if it unusually slow or pressured. What is the level of vocabulary, the ability of finding words, or finding the names of well-known objects gives us an estimate of the child's cognitive functioning.

There are other processes and issues to observe such as the child's mood, and their range of moods. One can ask about their goals and see the level of realism they have about themselves as well as the degree to which they are insightful about their problems, and what kind of judgments they make about their lives. Certain games can be made that will help ascertain their level of reading and arithmetic. As soon as the researcher makes contact with street children the MSE should begin. The point is that's most of these types of data collections do not rely on the child's ability to distort information in his or her favor.

While we cannot accept what the children say as truthful what they say is both meaningful and important to understanding them. For example, in Haiti, Kovats-Bernat (2006) found that street children routinely told the author made up stories, such as when they spoke about their adoring mothers who had in fact rejected them. Hecht (1998) found that in North East Brazil, when street children spoke about their mothers, they also gave particularly unreliable information. Yet, he took this to mean that the topic held something of importance, namely the children's troubled relations to their mothers.

What is still missing is the role of the researcher. For example, while Berland's book (1982) contained no information about how Berland's sedentary, urban, and industrialized eyes filtered what he saw or how he was changed by the experience, in my experience almost no one who collects data has such a unique relationship to street children that they can completely eliminate the distortion of information that the children are likely to produce. In fact the ethnographer might find that their relationship of trust or friendship leads to increased distortion because the children have more invested in the relationship, and because the more familiar researchers are with them, the more adept street children are at manipulating information to get what they want. In my opinion, how the ethnographer comes to terms with this and how they help to align what they learn with objective and subjective reality should be part of the ethnography. This is the best way for ethnographers to assure the reader that they have not overly romanticized the children, which tends to create a bias toward resilience, or overly dramatized the children, depicting them as worse off than they are (1992).

I know for myself, as part of my scientific discipline I am asked to participate, but with distance. I am told to belong, but to remain objective. If I write about how I have been changed by the field experience, then I fear the text will be described as sentimental, as a self-indulgent embellishment. If I explain how I have altered the text, because of my past experiences, then my conclusions will be dismissed as subjective. On the other hand, if I give only the cool presentation of the detached narrator as Berland has done then I open myself up to criticisms of a narrative without the convincing depth that comes from personal experience but also one that forces the reader to accept what he writes on faith alone.

The fact, however, is that all ethnographies involve abstractions of actual experience. The process of abstracting involves deciding on which phenomena are worthy of putting into words, how much each event will be emphasized in the document, and how the experiences are combined to form ideas, concepts, and hypotheses. In short the whole document, its form and content, is a matter of choice. What makes ethnography valuable as well as valid is that this process is clearly defined. The goal should not be the elimination of the effects of personality, but a clear and concise description of it.

While I was engaged in my ethnographic study of Colombian street children, surprising as it might seem (and it seems surprising to me) I did not think about my childhood and how it might have influenced my study of these children. In part I attribute this embarrassment to my professionalism, which I equated with being objective. I had learned as part of my professional way of doing things to exclude what might well be the heart of the ethnographer's life blood, the personal valve that connects them to their subjects. In this case, I assumed I was to sever the connection between my own childhood and the children I was studying.

My ethnography about street children in Colombia takes a very decided tack (as does most of my more current work). According to the Colombian populace and to the international organizations that served the children, the street children were considered „abandoned”. However, I described many of the children as growing up in an orderly fashion from matrifocal homes that stressed an earlier independence from their parents than was common in the socially dominant patrifocal society in which they lived. While I demonstrated that the majority of street children had adequate mental health, the prevailing point of view was that they were emotionally ill. I described the children as being free of drugs and crime, while they were commonly portrayed as addicted and delinquent.

How much of my description, which was the opposite of what almost everyone else saw, was filtered through my sadness and anger at feeling abandoned as a child, or my sense of pride at having survived (and enjoyed) the experience of being fatherless as a child of comparable age? It is unfortunate that I did not try to answer this as it would have made for a more valid study. What I did in writing a traditional ethnography was to present my notes in the form of a lawyerly argument so that the conclusions seemed obvious. I left out the internal dialogue; in fact I did not even allow myself to have one. This deprived the reader of being able to make a judgment about how much of the relationship between myself and my informants existed before either of us got to the point of actually talking to each other.

The point I want to make is that this is not just an academic argument about the possibility of distorting ethnographic data because of one's own view. To the extent that Hecht (1998) is right, that street children are violent, destructive and self-destructive non-resilient adolescents with short life spans, and I (Aptekar, 1988) and others (Davies, 2008) who have written about their resilience and non-delinquent characteristics are

wrong, we hold a terrible burden. My guilty thinking goes something like this. How could I say that these street children lead anything but an awful existence? What is in my interior landscape that allows me to see children as resilient rather than as sad and pitiful or violent? Do I offer hope because it gives me hope? This, of course calls for a far different programmatic and policy response. So be careful what you write, it might be taken seriously and have serious repercussions.

I am looking for a writer who goes over every statement they make with an open mind, and who asks himself; are you merely perpetuating the common mind, or are you making new points on your very important experiences in working with street children? I suggest the writer takes both sides of the argument and briefly goes through each to disarm the skeptical reader.

I mention above working with almost any children, and particularly the children we are studying reaches a deep cord; memories of our childhood emerge, issues of fairness and equality come up, many morality problems strike deeply. We have all been children with plenty of ideas about how children should be treated and behave so it is hard for me to imagine any subject of a research study more prone to bias.

We have accepted that street children are not passive recipients of circumstances but actively trying to be agents in their own lives, now it is time to be more outspoken that the researcher is not a passive gatherer of data, but an active seeker of the truth, who injects past experiences say of feeling abandoned, or being from a troubled parentage. These and other feelings might favor wanting to save the children or it might lead toward punishing them.

It is not just the past that influences the researcher, it is the future. Young academics want tenure, newly hired NGO workers want to stay employed; mid-level manager hope to move up, etc. We are all victims of circumstances.

How do we understand the bias in research we inflict if the researcher is supposed to be a non-biased scientist? I think when we write it is better to include ourselves as subjects by honest about how our feelings influence the data collection and analyses. This doesn't mean a self-exploration ad-nausea into self, but it shouldn't mean a beheaded narrator.

RANDOM SAMPLING

Almost all research with street children continues to use convenience samples, which relies on opportunistic sampling. This method does not lead to randomization, and makes inference very questionable and the numbers of street children and their characteristics not much better. The same can be said about many significant demographics such as gender ratios, income and ethnicity of families, etc.

My colleagues and I developed (Aptekar and Ciano, 1999) in Kenya a random sampling technique based on peripatetic groups. Other researchers have used a similar approach (Rosemberg, 2000; Gurgel, et al., 2004; Palusci, Wirtz & Covington, 2010).

We began by using their sleeping places to define households. Households are the central concept in census data and is lacking in most estimates of street children. We took a map of the city of Nairobi and divided into equal sized grids, which were then labelled with high or low concentrations of households. Then we selected a stratified random sample of the high and low areas of households for collecting census data.

Local people who were known by the street children were chosen to walk these areas each night for two weeks collecting data on the numbers of street children in each household for three successive nights, and then at weekly intervals for three weeks.

Because street children are not good reporters of demographic information, such as ages and family circumstances, they worked in pairs. While one member of the team asked the child's age, the other made an independent estimate of the child's age. Similar procedures were used for comparing the children's stated tribal affiliation with physical characteristics and language skills. The degree of discrepancy noted gave them some idea about the validity of information the child was supplying, and by using this procedure three times they had some notion of reliability.

The census data was then used to estimate the population, which would determine how large samples had to be for statistical comparisons. For example, we ascertained the differing degrees of street experience, from those who had just arrived to the streets to those who had been around a while and compared this with various measures of mental health. Because we had a random sample we were able to use inferential statistics to test if the length of time on the streets diminished mental health (not necessarily).

In order to avoid ethnographic bias we matched the children's answers to different data collectors. But we found that data collectors from different academic disciplines, ethnic groups, genders, social statuses, ages, got different responses from the children. This is why I mentioned above that a new topic we might want to explore is how street children respond differently to different people given the same question because it may well represent a significant bias.

Gurgel et al. (2004) and Palusci, Wirtz, and Covington (2010) used the capture-recapture method, which was originally developed to assess the size of wild animal populations by estimating total population size based on proportions of animals that were captured, tagged, released and recaptured in two or more random samples. The method has been adapted for human populations and used to estimate the number of individuals affected by diverse populations such as for better estimates of fetal alcohol syndrome, physical abuse cases, and difficult-to-count populations such as street children (Gurgel, et al., 2004; Rosemberg, 2000).

Rosemberg (2000) who defined a process of counting street children (the Sao Paulo count) similar to what we used. He began with compiling a list of places where street children congregated. Dividing the city into sectors where street kids were found and organizing walking routes so all the children were counted twice and only recording the information using gender and age. They found that in spite of the fact that there were more children sleeping rough than there were beds for them in shelters, the shelters were running on a 65 % occupancy rate. Rosemberg (2000) noted that only a very small percentage of the poor children were street children and inflating the numbers of street children had the effect of over-funding for this group and less funding for poor children. Thus the random sampling technique led to a serious finding affecting the use of limited funding.

Their results also indicated that criminality is only a small residue of what street children do. In fact they are usually working legitimately. And, they found that many street children have loving families, who they care for from their earning on the street, and thus they temper the idea that street children are the victims of neglect and abuse.

We haven't focused enough on the consequence of what we write, of understanding how our work is received by the various audiences who read it; the public, the media, the scientific community, and the NGO's who implement programs and care for street children.

When we use the term street children, what do these groups imagine? They might be thinking of poor working children living at home, or poor abused children, or children displaced by disaster, unaccompanied children moving to safer places, children seeking political asylum, former child soldiers, young drug abusers and drug runners, and more.

Then term, „street children” is a political moniker that is often used for the good (to offer help to the needy) but it is not infrequently used for the bad, (to unnecessarily and often exorbitantly punish). In the final analysis we have to ask ourselves what good can we go, and if this is not clear let's avoid doing harm. It is far too easy, and I say this of myself as well, to swell a good story or to inflate a sellable image.

BIBLIOGRAPHY

- Abebe, T. (November, 2009). Multiple methods, complex dilemmas: Negotiating socio-ethical spaces in participatory research with disadvantaged children. *Children's Geographies* 7(4), 451–465.
- Aptekar, L. (2013). *In the Lion's Mouth: Hope and Heartbreak in Humanitarian Assistance* (2nd ed.). (Bloomington, Indiana: Xlibris).
- Aptekar, L. (1988). *Street children of Cali*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Aptekar, L., & Abebe, B. (1997). Conflict in the Neighborhood: Street children and the public space. *Childhood*, 4 (4): 477–490.
- Aptekar, L., & Ciano, L. (1999). Street children in Nairobi, Kenya: Gender differences and mental health. In M. Rafaelli, & R. Larson (Eds.), *Developmental issues among homeless and working street youth: New Directions in Childhood Development* (pp. 35–46) San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Aptekar, L. & Heinonen, P. (Spring 2003). Methodological Implications of Contextual Diversity in Research on Street Children, *Children, Youth and Environments*, 13 (1).
- Aptekar, L & Stoecklin, D. (2014). *Street children and homeless youth: A cross-cultural perspective*. NY: Springer Press.
- Beazley, H., Bessell, S., Ennew, J., & R. Waterson (November, 2009). The right to be properly researched: Research with children in a messy, real world. *Children's Geographies* 7(4), 365–378.
- Berland, J. (1982). *No five fingers are alike*. Cambridge: Harvard University Press.
- Davies, M (2008). A childish culture? Shared understandings, agency and intervention: An anthropological study of street children in northeast Kenya. *Childhood* 15(3): 309–330.
- Gurgel, R., da Fonseca, J., Neyra-Castaneda, D., Gill, J. D., & Cuevas, L. (2004). Capture-recapture to estimate the numbers of street children in a city in Brazil. *Archive of Disabled Children*. 89, 222–224.
- Hastadewi, Y. (November, 2009). Participatory action research with children: Notes from the field. *Children's Geographies* 7(4), 481–486.
- Hecht, T. (2000). In search of Brazil's street children. In C. Panter-Brick, & M. Smith (Eds). *Abandoned children* (146–160). Cambridge.U.K: Cambridge University Press.
- Kovats-Bernat, J. (2006). *Sleeping rough in Port-au-Prince: An ethnography of street children and violence in Haiti*. Gainesville: University of Florida Press.
- Lucchini, R. (2007). „Street children”: Deconstruction of a category; In I. Rizzini, U. Mandel Butler, & D. Stoecklin, D. (Eds). *Life on the Streets. Children and Adolescents on the Streets : Inevitable Trajectories?* (pp. 49–75). Sion Institut International des Droits de l'enfant.

- Palusci, V., Wirtz, S. & T.Covington (2010). Using capture-recapture methods to better ascertain the incidence of fatal child maltreatment. *Child Abuse & Neglect* 34, 396–402.
- Rosemberg, F. (2000). From discourse to reality: A profile of the lives and estimates of the number of street children and adolescents in Brazil. In R. Mickelson (Ed.) *Children on the streets of the Americas* (pp. 118–135). NY: Routledge.
- Stoecklin, D. (2007). Children in street situations : A rights-based approach. In I. Rizzini, U. Mandel Butler & D. Stoecklin (Eds.). *Life on the Streets. Children and Adolescents on the Streets : Inevitable Trajectories?* (77–97). Sion : Institut International des Droits de l'enfant.
- Stoecklin, D. (2009). L'enfant acteur et l'approche participative. In J. Zermatten & D. Stoecklin (Eds.). *Le droit des enfants de participer. Norme juridique et réalité pratique : contribution à un nouveau contrat social* (pp. 47–71). Sion : IUKB/IDE.
- Twum-Danso A. (November, 2009). Situating participatory methodologies in context: The impact of culture on adult-child interactions in research and other projects. *Children's Geographies* 7(4), 379–389.
- Veal, A., & Dona, G. (2003). Street children and political violence: a socio-demographic analysis of street children in Rwanda. *Child Abuse & Neglect*, 27, 253–269.

Anja Korade

študentka Oddelka za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

Cause of diverse public perception on a street children and its affection on their life

---

ABSTRACT

Concept of childhood is a starting point to figure out who today's street children are. It has a different meaning to different people in different cultures in the world. The way society perceives children, affects society's treatment of them. The phenomenon of street children is considered the most important problem facing children today. Diverse opinion about the term who street child is, stirs emotions and awakes varieties of problems. The important issue is public perception and lack of knowledge who street children are. Street children, in nearly all countries in the world, have become symbols of moral judgment because they violate the norms that most cultures give to children. Press is dramatizing the „bad boy„ picture and is intimidating the public. The portrayals of media appear to be a strong influence, that makes understanding street children in the eyes of society even more difficult than it already is. Negative perception is showed from the side of police and security guards. Beside negativity, street children has spoken about some positive experience that they received from the police and we will see some examples of positive society perception. Research about intervention is open to different options and opinions, learning from the failure and making the best solution in helping society to understand who street children are.

Key words: street children, public perception, life on the street.

INTRODUCTION

From the first formulated and most common definition about street children defined in Switzerland by Inter-NGO in 1983 and first term who street child is, by Henry Mayhew in 1851, starts clarification of the historically existing problem and the most important problem facing children today. In order to understand where is the origin of the problem, I begun with defining a concept of childhood. Ideal and most common definition of childhood, especially in the West culture, represents one of the most important and inevitable to skip, phase in life that defines who we are and show to us all the opportunities that life will bring to us further on. Among my friends, concept of childhood is filled with unforgettable life memories, care of our parents, choosing our friends, respect, love. Same concept is shown by media portrayals that taught us about the ideal one which is acceptable and truly existing, and the rest is just wrong. Defining the age line that is different in between cultures, followed by different perception of society, has it's own influence. Being open to the unknown, accepting and learning about it, is the most important step to take in order to understand the following concepts. The perception of childhood renders children with their own experiences and concerns, invisible. From the understanding the concept of childhood I moved to the concept of defining who street children are followed by even more issues in understanding and interpreting the concept. Inconsistency in defining who street children are among media, researchers and NGOs makes the whole concept even harder to accept. The term street child has a stigmatizing effect that became a cause of discrimination of the children and it triggers or strengthens negative social reactions. Movies, articles and pictures of street children connected with crime, trash, dust, poverty affects street children's everyday life in all parts of the world. Media is earning money on writing stories that sells news papers and increasing the popularity and growth of film industry that kind. On the other side, lack of education and trainings for the police officers, security guards etc. are encouragement for using their power and official status on the weakest one-street children. Everyday harassment, arrests, bribes, death squads are not helping in understanding and solving this problem but are making it even more complex and difficult to find a solution and come to the end of the negativity. Campaigns are using street children for their own benefits, and individuals feels that they cannot help until government say what can be done. It is more than clear that majority

of governments are not fully involved in resolving this issue in their country, but is more concern on the people with more wealth from which they can benefit. Even programs of interventions for street children can result in their discrimination and stigmatization without clear set goal of help. Institutions, programs, researchers are trying to make a change, learning from the mistakes, implementing projects, hiring people with open minds and good ideas. Acting on long term goals in order to stop reintegration, understand their needs, culture, the way they live and who they really are; is the first step in making some progress of solving the issue of street children. Some examples presented by researches will be shown in the following pages of this article.

CONCEPT OF CHILDHOOD

One place to start figuring out who are today's street children is with the definition of childhood (Apetkar, 2000). The concept of childhood is one of the most bickering grounds for erudites (Hood-Wiliams, 1990; Qvortrup, 1996; Mayall, 2002; Sarangapani, 2003 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Generally speaking, childhood is defined as the time for children to be in school and at play, to grow strong and confident with the love and encouragement of their family and an extended community of caring adults (UNICEF, 2005 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Each notion of childhood is generated by successive generations out of a mix of tradition, social intercourse and technological development (Qvortrup, 1996 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Correspondingly, the concept of childhood means different things to different people in different social, cultural and historical settings (Cree, 2000 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014) and the experience differs among children in different parts of the world (Boyden, 1990 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014).

The United Nations Convention of the rights of the Child, which has incorporated into the international law in alienable rights of all children, making this Western standard the world's standard and as we will see this can be problematic. Many people in the West have a concept of childhood based on the ideal child who is seen innocent and in need of constant attention (Aptekar, 2000). Although this child might commonly be found in certain cultures, to incorporate this concept of children across cultures posses problems. In the western context, children can be on the one hand understood from within a welfare approach as vulnerable and in need of

adult protection, while on the other, and in the children's rights rhetoric under articles 12 and 13 of the CRC¹, they are recognized as subjects of individual rights with particular viewpoints that should be respected. This understanding of childhood suggests that while being „adult,, is considered as being human, a child is often considered incomplete, or immature (Qvotrup et al., 1994 in Burr, 2002). This concept of childhood ignores the possibility supported by the children's rights agenda that children can be treated as autonomous individuals, and that, while they may benefit from adult-led protection they are capable of making informed choices for themselves. Southern children are often viewed as vulnerable and in need of recruiting, not by their own people, but by outsiders assumed to be better equipped to offer suitable support. The countries of the modern West set themselves up as sole care-givers and also paradoxically as defenders of southern children's rights (Burr, 2002). With regard to the representation of street children, Panter Brick (2001) argues that the characteristics of street children; their weak or broken (and possibly non-existent) connections with families and independence from adults, are not in line with popularly held views about what constitutes „proper childhood,, in modern thinking (Nii-Boye Quarshie, 2011). Perhaps because of their high visibility in public places, children who live and work on the streets have received considerable attention from international aid agencies. Adults are less likely to hear what street children are saying because their position as children on the street challenges adult notions of what constitutes an acceptable childhood. Stephen (1995) and Bond (1994, 1996) and many others point out that children who work on the streets threaten the values of mainstream society because they challenge the very notion that children are in need of adult protection (Burr, 2002).

The image of ideal child is set similar and accepted among the different countries in the world. Nii-Boye Quarshie (2011) in his research in Ghana presented the version of ideal Ghanaian child versus Ghanaian street child. The ideal Ghanaian child is one whose life is governed by rules and regulations as required by society and lives and/or must be found under the care and supervision of parents or adults within the family circles; goes to school; is religious; and has supervised economic space. On the other side, some of

---

1 The Committee on the Rights of the Child (CRC),
<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

the street children in Ghana are seen as agents of witches and wizards. They would bewitch you using whatever you give them as the means to getting at you. The supposition here is that the presence of the ideal Ghanaian child in social space evokes calmness and comfort, allaying fear on the part of other participants present on religious grounds (Nii-Boye Quarshie, 2011).

From different understanding of the concept of childhood, what Boyden (1990) has called the global model of childhood, dominated by modern western understanding of children, has set in motion an international agenda that makes it problematic for children to work or to show a level of independence that is now deemed inappropriate in the West (Boyden, 1990 in Burr, 2002). Earls and Carlson (1999) expressed the change of approach; in recent years, the entire concept of childhood has been reconstructed „children are citizens,“. The idea that they are simply immature creatures whose needs must be met by parents or other charitably inclined adults is becoming obsolete. As citizens, children have rights that entitle them to the resources required to protect and promote their development. Street children, however, are socially excluded, an exclusion that begins with lack of access to birth certificates and registration documents, lack of stability of residence, proper education, and health care (Panter Brick 2003). Punch (2002) points out that the way in which society perceives children affects society's treatment of them. Some perceive children as vulnerable, incompetent, „at risk and as the risk,“; Stephens (1995) and others portray them as capable, active agents (Hills and Tisdall, 1997; James, et al, 1998; Woodhead, 1999 in Ogunkan and Adeboyejo 2014). Different societal perceptions of children have significantly affected the way society defined childhood as a concept. Different perceptions of children have its origin in their social interaction with the society which ultimately affects the way society treats them (Ogunkan and Adeboyejo, 2014).

CONCEPT OF STREET CHILDREN

The phenomenon of street children is considered the most important problem facing children today.

The phenomenon of street children dates back to the middle ages and 11th century Europe. It was not until 16th century that the first centre to deal with such children was established, in England. However, while this centre may have succeeded in getting children off the streets, they were

exposed to cruelty and neglect while locked up inside the centre. Many misguided attempts at dealing with this issue followed over years (DCI-PAL, N/A). Regardless of definition, the phenomenon of street children is not new and neither is it restricted to certain geographical areas (Connolly, 1990 in Muchini, 2001). The street urchin, the runaway, the street waifs and stray children were part of the „urban landscape,„ during the process of industrialization and urbanization in post war Europe (Agnelli, op.cit.; Swart, 1986 in Muchini, 2001). This has been the case in many populations that have undergone political, social or economic upheaval (Muchini, 2001).

WHO IS A STREET CHILD

The beginning of international acknowledgment of the problem of street children and its characteristics was influenced by the Latin American model, which played a major role in defining the phenomenon of street children. However, definitions began developing as a result of the practical experience gained from important observations and experiences of other countries, including Azerbaijan, Egypt, India, Nepal and Russia (DCI-PAL, N/A). The most common definition of a street child was formulated in Switzerland in 1983 by Inter NGO. „Any girl or boy who has not reached adulthood, for whom the street (in the broadest sense of the word, including unoccupied dwellings, wasteland etc.) has become her or his habitual abode and/or source of livelihood, and who is inadequately protected, supervised or directed by responsible adults,„ (Inter NGO, 1985 in Hatloy, Huser 2005).

According to the United Nations Children's fund (UNICEF) there are three categories of street children: children inhabiting streets, children working on the streets, and the children of street families (DCI-PAL, N/A), which is brought into being by street children „in,„ and „of,„ the streets (Aptekar, 2000). Aptekar (2000) interpreted this allocation as children who frequently move between streets and their homes, depending on practical factors as seasonal differences in the weather, the changing family dynamics in the home, the availability of friends on the streets, the degree to which the police is harassing them, and the comparative economic conditions of the home and the streets or as children who formed groups that have their own specific culture, values and structure; groups

that have special relations with the policemen that serve in the areas where the groups stay (such as railway stations) and they have special relations with adult brokers, who provide them with protection and assist them in solving their problems with the policemen (DCI-PAL, N/A). **The World Health Organization (WHO)** classifies children according to four categories: children who live in the street; children who have left their families and reside in the street, hotels, shelters or abandoned places; children living in protection centres or orphanages and children who have weak or insubstantial relations with their families and whose circumstances forced them to spend a night outside their homes (DCI-PAL, N/A). **United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO)** defines street children as „Children with severed family ties, who have found the street their own home; the street is where they stay daily; who all face the same dangers such as becoming involved in drugs or prostitution and their presence in the streets gives them a sense of freedom” (DCI-PAL, N/A). **The United Nations (UN)** has its own definition of street children: it any boy or girl for whom the street in the widest sense of the world (including occupied dwellings, wasteland, etc.) has become his or her habitual abode and/or source of livelihood, and who is inadequately protected, supervised, or directed by responsible adults,, (International Catholic children’s Bureau, 1985, p.58 in Aptekar, 1994).

Beside several already existing definitions from the side of world known organizations, authors are defining definition of the concept of street children based on their research work. According to Cosgrove, a street child is „any individual under the age of majority whose behavior is predominantly at variance with community norms, whose primary support for his/her development needs is not a family or family substitute (p.192)” (Aptekar, 1994). The task of identifying, with any real precision, all the factors which define who is and who is not a street child is difficult, given the relative lack of systematic study of the phenomenon (Cosgrove, 1990 in UNCHS, 2000). Muchini (1994) noted the problems associated with the last part of the widely accepted definition of street children „... and who are inadequately protected, supervised or directed by responsible adults.” He observed that this part fails to acknowledge the role played by children in shaping their own destiny. This part reflects society’s perception of a child as someone who must live within boundaries delineated by adults (Muchini, 2001). Hatly and Huser (2005), in their report Identification of street children in

Bamako and Accra, are defining street children as a person younger than 18 years of age, living separated from parents, other tutors or guardians, who slept on the street previous night.

DEFINING THE TERM STREET CHILD

The term street child has proved problematic. A basic definition of the term in Oxford dictionary is „a homeless or neglected child who lives chiefly in the streets” (Oxford dictionary in Panter Brick, 2003). The term „street children” is vague and has generated arguments on how it should be defined. It has been defined differently by different authors, prompting the sociologists and anthropologists to conclude that the term is a socially constructed term that in reality does not form a clearly defined homogeneous population or phenomenon. Therefore, particular circumstance in a particular society dictates who should be included in the definition (Owoaje et al, 2009 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). The term street children was first used by Henry Mayhew (1851) when writing London Labour and the London Poor. However, it only came into general use after the United Nations Year of the child in 1979 (...) Before this, street children were referred to as homeless, abandoned or runaways (Scanlon et al., 1998 in UNCHS, 2000). The term „street children” and its various mutants such as „street kids”, „street boys”, „parking boys”, „car-washers”, „teenage beggars”, „street bums”, „children on their own”, and „mutibumba” refer to a complex phenomenon (Muchini, 2001). The term stirs emotions and awakes varieties of problems. The term „street children” has powerful emotional overtones. Common public responses are pity and hostility (Aptekar 1988 in Panter Brick, 2003), with street children perceived as victims or villains. Ironically, the term „street children” itself was widely adopted by international agencies in an attempt to avoid negative connotations for children who had been known as street urchins, vagrants, *gamines*, rag-pickers, glue-sniffers, street Arabs, or vagrants (Williams 1993 in Panter Brick, 2003).

It has been argued that the label street children, now so emotionally charged, does little to serve the interests of the children in question. Consider this statement: „The term has a stigmatizing effect, since the child is, as it were, allocated to the street and to delinquent behavior. The term neither gives consideration to the experience or testimony of the children

in question nor to other facets of their identity, which do not necessarily have any relevance to the street. Thus it becomes a cause of discrimination of the children and triggers or strengthens negative social reactions” (Invernizzi 2001, p. 79 in Panter Brick, 2003). In brief, the label „contributes to a social reaction towards them” (Panter Brick, 2003). Even programs of intervention for street children can result in their discrimination and stigmatization. This social reaction leads to stereotypes related to gender, ethnicity, and age; for instance, that all street girls are prostitutes (Lucchini, 1994) and street boys junkies, and that younger children should be pitied but teenagers, especially dark-skinned ones, should be feared (Huggins and de Castro 1996 in Panter Brick, 2003). Thus authors writing on street children (*meninos de rua* in Portuguese, *niños de la calle* in Spanish, *enfants de la rue* in French) will declare that they find the use of this generic term questionable – but retain it for lack of useful alternatives (Invernizzi 2001 in Panter Brick, 2003). Street children themselves may reject it as a pejorative label or conversely endorse it in order to define their shared identity (Baker 1997, Kilbride et al. 2000 in Panter Brick, 2003).

PUBLIC VIEW

Living on the street, with no supervision, protection or guidance, often makes street children vulnerable to a wide range of problems or hazards. The important issue is public perception and lack of knowledge of who street children are. Various social and legal terms have been used to refer, not particularly to street children, but to all criteria of problematic children or children at risk, including „juvenile delinquents”, „vagrants”, and „cases of exposure to delinquency”. Such inconsistency in defining the meaning and definition of street children, and diversity between the definitions of NGOs, researchers and the media, as compared to the legal definition of cases of exposure to delinquency which covers all criteria of children and not particularly street children, have their impact on understanding the various dimensions of the problem, and in consequence its exact magnitude (Ali, 1999). Street children, in nearly all countries in the world, have become symbols of moral judgment because they violate the norms that most cultures give to children. They do this by not being under the same roof as their parents, by working instead of going to school, and by assuming the right to enjoy the fruits of their work as they chose (such as consuming drugs) (Aptekar, 2000).

Children and adolescents are expected to be at home or in school, but not in the streets without adults supervision. This fact according to De Moura (2002), results in street children portrayed as exhibiting socially unacceptable qualities and behaviors thereby placing them at the fringes of society. Street children are not a part of the larger community; they form small communities on their own; a sub-culture, which grows within a larger culture (CAS, 1996 in Nii-Boye Quarshie, 2011).

Campbell and Williams (2007) assert that street children are marginalized and rejected by virtually all sections of the urban community and are relegated, inevitably, to the position of social reject. Tipple and Speak (2004) found that these negative attributions and ill-informed perceptions of the larger society about street children are self-reinforcing and serve to keep homeless children and people excluded from society: they tend to affect how these children are treated by society (Nii-Boye Quarshie, 2011). Street children have become cultural scapegoats portrays as carriers of all the large scale social problems, including inequality of income, changing family values with concomitant alterations in the roles of men and women, and the reduction in personal security (Aptekar, 2000). In most cases, people tend to drive them away and sometimes have to use violence against them to get them to move to other areas (Ali, 1999). Street children are seen as a problem, and a threat to society instead of viewed as children with problems who need help from society (Corsaro, 2011 in Nii-Boye Quarshie, 2011). They are seen as victims, because they do not have shelter, clothes, food, or adult protection; they have to work on the streets instead of going to school, are sexually exploited, and so on. They are also perceived as transgressors because they often use drugs, commit robbery, make noise, and are grouped in threatening gangs. The adult environment is usually very hostile to street children because the street is traditionally not a place for children (Koller & Hutz, 2001; Scheper-Hughes, 1995 in Nii-Boye Quarshie, 2011). These negative perceptions and attitudes consequently lead to poorly designed and inefficient intervention programmes (Boakye-Boaten, 2006 in Nii-Boye Quarshie, 2011).

PUBLIC VIEW IN A DEVELOPED AND IN A DEVELOPING WORLD

In the modern landscape, street children can still be found in both industrialized and non industrialized countries. There are some significant differences, however, in the overall prevalence of the population. In the United

States and Europe, these children and adolescents are typically referred to a homeless youth or run-away or both. They have usually left home of their own accord and are fleeing family violence, substance abuse or pervasive and protracted neglect (Blackman, 2001). In developed and in a developing world, public opinion comes from the top and move downward into the populace. This has two important consequences for street children all around the world. The first is that teenagers are living more and more under the international culture that comes from the West, mostly from movies, music, and the multinational corporations. No matter where one goes, to the most remote places on the earth and no matter how poor the people are there, one always seems to find some evidence of this. No matter how poor they may be, they find a way to get these goods, or more likely to adjust what they have to look like them (Aptekar, 2000). The second fact that affects street children from the top down is that societal attitudes toward them are based on morals of people who have more wealth than they have (Aptekar, 2000). In Egypt the image of street children in their communities is often negative and based on stereotypes. For example, a sweeping and negative commentary that treats all street children in Egypt as though they are the same noted that „these children represents a severely complex problem. They bring the Egyptian society health, psychological, and social disasters. This problem is more dangerous than the problem of child labour because working children are practicing a positive role, even though it is a small role, while a homeless child has no job and no familial supervision, so a street child is nothing other than a prospective criminal” (DCI-PAL, N/A). In Vietnam, children who work and live on the streets, are commonly referred as „social evils,, (Khanh, 1996 in Burr, 2002). Paradoxically, while members of modern western nations might want to rescue Vietnamese children, the Vietnamese government holds those nations to account for the very existence of children working and living on the streets (Burr, 2002). Much of the negative attitude toward the street children in Latin America comes from the ethnocentric perception that street children are not beholden to proper male adult authority (Aptekar, 2000). In spite of the visible and obvious predicament of street children, the public and official attitudes to them are often shrouded in negativity due to their perceived or actual involvement in petty crime, addictive habits, promiscuous behavior and prostitution of girls and begging (UNICEF, 2003 in Ogunkan and Adebeyejo, 2014). The treatment of these children is noticeably poor, they are often stigmatized,

ignored and sometimes feared by society, and they are frequently beaten, bullied and harassed by the police, security guards and fellow street children (Palmqvist 2006 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014).

POLICE BRUTALITY

In many places in the world, street children and working children have been assassinated for no more than petty crimes and haughty behavior (Aptekar, 2000). Wrong perception and attitude about the street children from the side of police leads to the drastic consequences. Children consistently point to the level of violence as a major concern. Ironically, it is not violence from other youth or from adult criminals that they are most afraid of, but rather brutally from the police; those presumed to be responsible for their safety are their major antagonists (Rizzini, Lusk, 1995). Harassment, threats, insults, exploitation and physical and sexual abuse may be carried out directly by the police or by other members of the public with either active or tacit encouragement of the police. The police are therefore doubly responsible for human rights violations – as perpetrators themselves and for failing to protect children from abuse by others. The police may also be guilty of using their power to extort sexual favours, money or free child labour from street children (Wernham, 2004). In various Latin American countries reports that the children's greater fear is not of going hungry or of missing the security of their family, it is of police brutality (de Pineda et al., 1978; Fall, 1986; Felsman, 1981; Lusk, 1989; Pereira, 1985; in Aptekar, 1994). Most children reported that policemen are the huge troublemakers in their lives: „While staying on the streets I have known a lot of hardship, but the worse was when I had to go to sleep on an empty stomach and got beaten up by the „dadas, (bullies) and policemen” (Nepal)² (Wernham, 2004). The most common and pervasive form of abuse street children experience is by the police. They force them to clean the stations, they beat them, they take money from them, and they torture them into confessing to crimes or to name who committed them (India)³ (Wernham, 2004)

---

2 Rai, A., Ghimire, K. P., Shrestha, P. and Tuladhar, S., Glue Sniffing Among Street Children in the Kathmandu Valley, Child Workers in Nepal Concerned Centre, 2002, p. 14 and testimony of a 12-year-old boy in Kathmandu, quoted on p.39.

3 An NGO representative in Madras and Human Rights Watch, Police Abuse and Killings of Street Children in India, November 1996, p.10. Likewise, another NGO representative with more than

„They think every child who lives or makes a living in the street is a bad child” (Philippines)⁴ (Wernham, 2004) „There are some good police, but most of them are bad. They get a kick out of hurting us” (Guatemala)⁵ (Wernham, 2004).

Experiences of street children with police are mostly bad and are related to violence, death squads, sexual abuse, harassment, bribery, extortion, corruption, arrest, „street cleaning” operations and interrogation. By far the most common experiences of street children with the police are overwhelmingly negative, characterized by psychological, physical and sexual violence and arbitrary abuse of power, whether on the streets in the context of harassment, or in police stations following arrest. „When a girl is almost grown up she gets molested or raped in exchange for her freedom” (Philippines)⁶ (Wernham, 2004). „I want to be a policeman so I can beat others just as they beat us” (Romania)⁷ (Wernham, 2004). „Some police use beatings in a ‚well-meaning’ manner especially with street children high on glue-to try and teach them the harm of such behavior” (Nicaragua)⁸ (Wernham, 2004). Wernham (2004) named some of the factors contributing to treatment by the police and security guards may include lack of knowledge and training, violence and abuse as a part of their own upbringing, lack of non-violent conflict resolution and communication skills, lack of awareness of their own rights, frustration with the perceived failure of the judicial system to appropriately punish or otherwise „straighten out” street children etc. Death squads are one of the most serious attacks on the street children. The association of street children and crime has formed part of the rationalization for the „street cleaning”, by death squads that has resulted in thousands of child assassinations during years (CBAP, 1989; IBASE, 1989 in Rizzini, Lusk, 1995). „99.9% of policemen think that the street child is an unsolvable problem. He cannot be helped, and so he must die.

---

twenty-five years of experience with street children in Bombay told Human Rights Watch that the police were „the number one problem” street children face.

4 UP CIDS PST / CSC End of Project Report, 2003.

5 Interview with Dolores, Guatemala City, 6 September 1996, quoted in Human Rights Watch, Guatemala’s Forgotten Children: Police Violence and Abuses in Detention, July 1997, p. 24.

6 Ryan, aged 16, cited in UP CIDS PST / CSC End of Project Report, 2003.

7 Street boy quoted in Alexandrescu, G., Romania – Working Street Children in Bucharest: A Rapid Assessment, ILO/IPEC: Geneva, 2002.

8 Casa Alianza Nicaragua and Consortium for Street Children, Street Children and Juvenile Justice in Nicaragua, February 2004.

It is a way of resolving the problem” (Brazil)⁹ (Wernham, 2004). According to a government official „the Guatemalan society rejects these kids ... they would even like to see them dead” (Guatemala)¹⁰ (Wernham, 2004). The murderers of street children justify their actions in self-righteous moral terms, seeing themselves as heroes in cultures rapidly approaching moral decay (Aptekar, 2000). One of the most famous case of a death squad killing of street children was Candelaria Massacre, 25th of July 1993 in Rio De Janeiro in Brazil. „It has been stated that there is considerable public support for the death squads as the result of perceptions that street children are dangerous criminals”¹¹ (Wernham, 2004).

Sexual abuse of street boys and girls – both on the streets and in detention – features strongly in the repertoire of abuse of police power, ranging from use of derogatory language to rape. Sexual activities are often forced through violence or coerced through threats and exploitation – for example in exchange for freedom from arrest or detention, or for police ‘protection’ from others. Once again this represents the limited or non-choices which street children face on a daily basis. Girls are often that they will be released for a sexual favour in return. In most instances, release does not take place even after giving in to the officer’s demand (Wernham, 2004). „The police are always calling us names, threatening us, saying we’re whores, trash, homeless, and beating us. Sexual abuse happens too. It happened to me once, here in Jeevanji [public park]. Four policemen came and arrested me near City Market. They started taking me to the Central Police Station, and brought me here to the park. One of them hit me and I fell down, and he came down on top of me. Another held me down while the policeman raped me. After he raped me, they walked me over to Central Police Station, and just let me go” (KENYA)¹² (Wernham, 2004). Sexual

---

9 Interview with military policeman ‘M’, in *The Silent War: Killings of street children by organized groups in Rio de Janeiro and the Baixada Fluminense – a report by Jubilee Campaign*, August 1998, p. 17.

10 Interview with Victoria Monzón, Director of the Guatemalan government agency charged with administering juvenile detention and protection services (*Tratamiento y Orientación de Menores*), 4 September 1996, quoted in Human Rights Watch, *Guatemala’s Forgotten Children*, 1997, p. 39.

11 Inciardi, J. A. and Surratt, H. L., p. 10.

12 Human Rights Watch interview with Pamela, aged 18, Nairobi, September 24, 1996, quoted in Human Rights Watch, *Juvenile Injustice: Police Abuse and Detention of Street Children in Kenya*, June 1997, p. 27.

abuse affects both boys and girls. For example, „most’ of the girls who took part in the project in the Philippines complained of being sexually abused by policemen and the boys also reported being sodomized or forced to perform sexual acts with other children¹³ (Wernham, 2004). In Egypt, Human Rights Watch reports that „both girls and boys are at risk for sexual abuse and violence in police custody, but girls and women living on the street face additional pressures to enter into sexual relationships with police even when not in custody. Several girls and women we interviewed reported that they had entered into relationships with police guarding parks and other public places, because they depended on the police to protect them from sexual violence by other men and boys”¹⁴ (Wernham, 2004).

Harassment – with or without physical violence – interferes with children’s survival strategies, resulting in loss of earnings and peace of mind. It may also result in other indirect effects such as causing them to be chased from areas of safety, making them more vulnerable to abuse at the hands of others (Wernham, 2004). For example, in Bulgaria: „the police chase us away from the underpass and from the station, the areas where the police stay, and make us stay outside where the skinheads can get us” (BULGARIA)¹⁵ (Wernham, 2004). „We usually carry sacks (for garbage picking). The [Kisumu] police beat us up and put us in our sacks. Even if we’re just walking around, doing nothing. If you don’t give them money, they take you to the station. Usually they ask us questions about thefts that have happened. They search us. If we have money, they take it. If we don’t have money, we have to talk to them really nicely, or else they’ll take you to the police station” (KENYA)¹⁶ (Wernham, 2004). „The private guards from the bank also come and harass us all the time. They pull their pistols out and make us come out of the women’s restroom [at the park]. They push us

---

13 UP CIDS PST / CSC, End of Project Report, 2003.

14 Human Rights Watch, *Charged with Being Children: Egyptian Police Abuse of Children in Need of Protection*, February 2003, p.19. Physical and sexual harassment of street children by the police in Bulgaria, both on the street and in police lock-ups was also cited by Human Rights Watch in their 1996 report, *Children of Bulgaria: Police Violence and Arbitrary Confinement*, September 1996, p. 3.

15 Human Rights Watch, *Children of Bulgaria*, 1996, p.33. See also p. 15.

16 Human Rights Watch interview with Wycliffe, Kisumu, September 22, 1996, quoted in *Human Rights Watch, Juvenile Injustice*, 1997, p. 21.

around. They just do it to give us a hard time, to be powerful over us; we're not bothering them at all" (GUATEMALA)¹⁷ (Wernham, 2004).

In addition to extortion of sexual favours, as indicated previously, low levels of pay for the police, combined with lack of accountability mechanisms, foster an environment where financial extortion, bribery and corruption are widespread. Powerless street children are especially vulnerable to this kind of abuse, either on the streets or in police cells (Wernham, 2004). „It happens all the time, police stealing jewelry and money from us. You practically can't wear a chain or anything – they'll come up and hit you and take it away. They don't like to see us wearing jewelry. It makes them jealous. ‚How can this be, that the agents of justice ask us for money? When we're not doing anything to them? And to think, some poor kids are hauled away and beaten up, just because they don't have any money to give the police" (GUATEMALA)¹⁸ (Wernham, 2004). The same report also gives examples of clothes of detainees reportedly being returned the following day with the pockets emptied of anything valuable. In Egypt, both girls and boys told Human Rights Watch that police frequently extorted money in exchange for avoiding arrest, securing early release from detention, or gaining access to food during detention. Police officers told Human Rights Watch that they believed street children earned significant sums of money through begging or selling small items, a factor that may have contributed to police targeting such children for extortion during arrest and detention (Wernham, 2004).

Negative experiences of the police during arrest unfortunately far outweigh the positive ones. „I don't like living in the streets anymore, the police take you, they won't even let you work at the intersections or in the buses" (ROMANIA)¹⁹ (Wernham, 2004). „Policemen often arrest us for sleeping under a bridge; They threatened us that we can never sell our wares in the

---

17 Interview with 19-year-old Maritza, Guatemala City, 2 September 1996, quoted in Human Rights Watch, *Guatemala's Forgotten Children*, 1997, p.34. See also interview with Dr. René Zamora, Guatemala City, 20 September 1996, p. 14, according to whom, at the time of the interview, beatings were coming at least as often at the hands of private police as from the National Police: „Those guys, yes, they are very aggressive with the kids."

18 Interview with 16-year-old Juan Alexander, Guatemala City, 2 September 1996, quoted in Human Rights Watch, *Guatemala's Forgotten Children*, 1997, pp. 21–22.

19 Street boy quoted in Alexandrescu, G., 2002.

streets again, and in so doing we can not earn money that we need for our education, so we should not protest or escape from being arrested; Nobody explained our rights as children and they did not even bother to call the social workers; They did not allow me to talk, or ask about my situation nor explain my side [when they arrested me]; They said that if I tried to escape, they will shoot me” (PHILIPPINES)²⁰ (Wernham, 2004). „We arrest kids in parks who look like they are homeless. We arrest kids selling tissues in the street. These kids become known to us, so it isn’t hard; We conduct arrest campaigns to demonstrate the government’s presence. Because if we didn’t have arrest campaigns then quickly the streets would fill up with kids selling tissues and wiping cars and begging” (EGYPT)²¹ (Wernham, 2004). According to street children workshop participants in Kenya, reasons why street children are arrested by the police include loitering, carrying illegal weapons e.g. a knife, being caught smoking bhang (marijuana), refusing to give in to the sexual demands of officers, being (or being perceived to be) rude to or disrespecting police officers on duty, and to promote tourism, „since street children are seen as a nuisance to visitors” (Wernham, 2004).

Street cleaning operations are made without given explanation and usually with a huge possibility of being beaten up. „One day we went to the Shishu Park (Children’s Park) along with others. Suddenly the police picked us up without explaining anything. When we asked them about the reason, they beat us up. We were afraid to ask again the police had batons in their hand,, (BANGLADESH)²² (Wernham, 2004).

Treatment by the police following arrest is often characterized by the same lack of respect for human rights shown on the streets and during arrest. For example, as part of the Street Children and Juvenile Justice project by Wernham (2004), children in Kenya highlighted the following injustices: rampant beating and torture by police officers; being forced or tortured to admit a crime or offence that they have not committed; changes being made to statements recorded by the police from the time the statement is taken to the time it is presented in court; and police officers not taking time and interest to investigate cases. „I was held in the second

---

20 Children from Manila, Luzon and Visayas, Philippines, quoted in UP CIDS PST / CSC End of Project Report, 2003.

21 Police Officer, Bulaq al Dakrur Police Station, July 24, 2002, quoted in *ibid*, p. 38.

22 Girl, aged 14, quoted in Zaman Khan, S., Herds and Shepherds, 2000, p. 18.

regional police department of Sofia for five days. They kept me in handcuffs the first two days. Every day they questioned me, and every time I was beaten. Sometimes they used clubs, sometimes chains. I confessed to the crime, even though I didn't do it" (BULGARIA)²³ (Wernham, 2004).

Aptekar (2000) gave the example of young 15 years old Simon who was murdered by a police reservist. Evidently, Simon had stolen a signal lens from a parked car. There were no other complaints about Simon. Ironically the connection between Simon and the larger group of street children was not as clear as it might have seemed to the reservist. Simon was a street child, but he also had loving parents who were fully of grief and who were present in his funeral. In their mourning they talked about his good character, his sensitivity to others, and his contributions to his family and younger siblings. Like the majority of people in many parts of the world, it appears that the reservist constructed a scenario about street children that did not include loving parents or good character. The connection between adequate „parenting” and lack of character is at the heart of the dominant culture's concept of the origins of street children (Aptekar, 2000).

It is important to mention some of the positive experiences of street children in relation to the police. Children in the Philippines were able to offer the examples of assistance the police: „We were given food and privacy and opportunity to talk to our parents; a policemen gave me food when I got arrested; I was brought to the hospital when I was sick; A policemen advised us to apologize so the complainant would not file a case against us; a policeman advised us to stop sniffing solvent” (Philippines)²⁴ (Wernham, 2004). Street children in Kenya shared their positive experience with police; they admitted walking into police stations simply because it offered shelter when they had nowhere else to go (Wernham, 2004).

Street children's decisions are being made in the face of limited choices and non choices; e.g. the choice between risking mob justice or risking bad treatment at the hands of police; the choice between going hungry or risking the police cells with an almost guaranteed chance of food. It is fascinating the children's resilience and how they are able to look on the bright side of situations and turn negative into positive coping strategy; e.g. by turning the lack of drugs available into an opportunity to break an ad-

---

23 Ivan, aged 16, quoted in Human Rights Watch, Children of Bulgaria, 1996, p. 25.

24 UP CIDS PST / CSC End of Project Report 2003.

diction. The police currently represent one of the children's main points of contact for services such as medical attention, food and legal services, and a possible gateway to training or some sort. The implication here is that there is a great lack of such services available by other means; it is unlikely that, given the evidence of a much greater likelihood of encountering negative rather than positive experiences, street children would choose contact with the police for social welfare support (Wernham, 2004). In the majority of cases, experiences of kindness or efforts of more systematic police reform are often limited: „Some are very good and they say don't sleep in the road, be careful. Some are very bad and they beat us brutally and take the money from our pockets” (India)²⁵ (Wernham, 2004). „Some (children) told us that at times they had been assisted by police and referred to certain good policemen whom they knew and could rely on for help, but a greater number said they had never been helped by the police” (Bulgaria)²⁶ (Wernham, 2004). „There are some good police, but most of them are bad. They get a kick out of hurting us” (Guatemala)²⁷ (Wernham, 2004).

MEDIA

„I always hear on the radio and television, advert and campaigns about this street children situation. The living situation of these children is bad. Children's living on the streets is not a good thing because the streets are not places where children are to live.”(SK 2 in Nii-Boye Quarshie 2011).

Press is dramatizing the „bad boy,” image of street children and is intimidating the public. The image emphasizes worse case scenarios, such as the youngest children on the streets, the severely intoxicated, and the most delinquent. While this approach sales newspapers (and raises money) it does not contribute to an accurate assessment of the problem (Aptekar, 2000). The public wants to hear about the children's miseries, their adventures, and the ways in which they outwit adult authorities. Reporters eager to sell copy follow the public's lead. Thus the press is more likely to publish feature articles than to publish new stories, and it is more likely to illustrate worse case scenarios than to show typical situations (Aptekar,

---

25 Human Rights Watch, *Police Abuse and Killings of Street Children in India*, 1996, p. 25.

26 Human Rights Watch, *Children of Bulgaria*, 1996, p. 33.

27 Interview with Dolores, Guatemala City, 6 September 1996, quoted in Human Rights Watch, *Guatemala's Forgotten Children*, 1997, p. 24.

1994). According to press, which has contributed to the predominant cultural point of view street children are psychopathological, delinquent, carriers of AIDS, and drug abusing (Aptekar, 2000). The portrayals of media (precisely, television) appear to be a strong influence. In Ghana these portrayals are usually seen in Ghanaian and Nigerian movies shown by television stations. It is a general knowledge in Ghana that hardly a day passes without any television station showing a Ghanaian or Nigerian movie (Nii-Boye Quarshie, 2011). Le Roux and Smith (1998), through media pronouncements, street children are largely believed to be a threat to society; they are viewed as a problem instead of been perceived as children who need help (CSC, 2003 in Nii-Boye Quarshie, 2011). These media portrayals and pronouncements usually lead to the labeling of street children as undeserving and deviants and as such push the street children more deeply into antisocial behavior and isolate them to the margins of society thereby intensifying their exclusion and victimization (Le Roux & Smith, 1998 in Nii-Boye Quarshie, 2011).

It seems some portrayals of media have threatened or neutralized the helping behavior of some school children toward street children. „Some of them are not real human beings (...) when you give them money they can use it for rituals or ‚juju‘ so that you the person that is giving them the money would lose all your money to them. Actually we saw it in the film, so people don't want to help anymore” (a 16 year old JHS girl) (Nii-Boye Quarshie, 2011). „Sometimes it's difficult to give them something when they ask because some of them are agents of witches and wizards. They would bewitch you using whatever you give them as the means to getting at you. I get scared when I see them sometimes because of this” (a 17-year-old SHS boy) (Nii-Boye Quarshie, 2011).

The international organizations seeking attention and from funding agencies use their publications to make their case for financial allocations. They, too, rely on showing the youngest, the most dependent, and the most violent. (Felsman, 1989; Tyler, Holiday, Irlor, Echeverry and Zea, 1987 in Aptekar, 1994). The link of street children to crime is strong in the public's perception and in media portrayals of street youth. In Latin America, particular in Brazil, Colombia and Bolivia, street youth are viewed as predators. Crime waves involving youth in Rio have spread to the city's famous beaches and have provoked widespread fear and anger among the middle class (Larmer 1992, in Rizzini, Lusk, 1995).

NEGATIVE PUBLIC PERCEPTION INFLUENCE THE LIFE OF STREET CHILDREN

Kagan and Burton (2005) assert that at the core of exclusion is the marginalization from fulfilling and full social life at the individual, interpersonal and societal levels. They contend that individuals who are marginalized have relatively little control over their lives and the resources at their disposal; they may become stigmatized and are usually at the receiving end of negative public attitudes. Their chances to make social contributions may be limited and they may develop low self confidence and self-esteem. Kagan and Burton observe that generally street children suffer all three dimensions of marginalization: poverty/economic dislocation, disempowerment/social dislocation, and psychosocial-ideological threats (Nii-Boye Quarshie, 2011). It appears in their daily economic lives, street children face much hostility at the hands of the adult population (as found by Koller&Hutz, 2001; Scheper-Hughes, 1995 in Nii-Boye Quarshie, 2011). They are also harassed by patrons who insult, reproach and ridicule them. There are instances when they are beaten if they spill, lose or damage patron's goods (Agarwal et al., 1997; Opare, 2003; Yeboah & Appiah-Yeboah, 2009 in Nii-Boye Quarshie, 2011). Street children are marginalized, discriminated against and excluded in mainstream society. Their rights to protection and access to basic rights such as education, health care and development are limited (UNICEF, 2003 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Therefore, they predominantly live with a constant feeling of insecurity. They experience harsh and hazardous condition (Faloore, 2009 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). They are also exposed to unforeseen circumstances such as motor accidents (NCWD, 2001 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Children working or living on the street are unprotected from extreme weather conditions and are prone to various abuses such as sexual abuse, vagrancy and kidnapping (Fakoya, 2009 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). They suffer from malnutrition and ill health. Their health problems are often severe, ranging from cholera to tuberculosis, anemia and skin disease. Some suffer from psychological problems as society tends to view them as troublemakers, nuisance and menace that need to be taken off the street (NCWD, 2001 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014). Therefore, many of them feel neglected by everyone and have a grievance against their immediate society and the world in general. They are often, and with good reason, suspicious of people and

expect the worst all the time. Some of them resort to drugs and eventually become criminals and threat to the society (NCWD, 2001 in Ogunkan and Adeboyejo, 2014).

Ogunkan and Adeboyejo (2014) in their research found that in Nigeria, almost all the interviewed residents expressed their disapproval of the street children phenomenon. A section of interviewees posit that the presence of street children constitutes environmental eyesore and they present ugly scene in the urban environment. It has the potentiality of undermining the beautification and landscaping of the city. In the process, the city image is distorted and given a bad aesthetic value. „Those children always appear in tattered clothes, some may not even bath for weeks, they create urban ugly scene, portray and send wrong signals to outsiders or strangers about the city” (Mr. Banmore, 46, Bodija). „Honestly, I don’t trust those boys and I think government should do something urgently about them. Generally, some of them are out to help their parents but there are handful of them that are criminals in disguise, some of them steal and are involved in some criminal activities” (Mr Okunade, 47). Negative perception makes almost impossible for the street children to retain a healthy self-esteem. Le Roux and Smith (1998); the negative perception of street children by members of the public has pushed the street children more deeply into antisocial behavior and isolated them to the margins of society thereby aggravating their victimization (Ogunkan, Adeboyejo, 2014).

POSITIVE PUBLIC PERCEPTION INFLUENCE THE LIFE OF STREET CHILDREN

Some school children have positive attitude toward street children. „I treat them as my own siblings. I believe we are all human beings. They have their own problems but I still treat them good” (16 year old SHS girl). „I treat them as how I want somebody to treat me because if I were in their shoes I wouldn’t like it of someone treats me badly” (a 17 year old SHS girl). It appears some school children are entrenched in their positive attitude and reactions to street children because of their belief in human dignity, empathy and goodness. Human dignity, empathy and goodness as a frame of reference are associated with positive and supportive perception and reactions toward street children (Nii-Boye Quarshie, 2011). The school children identify more with their counterparts in the street situation largely

because they (school children) find themselves going through similar or same experiences (casual conditions) which lead to or have led other children into street situation This perception is tied to their identification of the fact that although they are at home and in school, they find themselves in the conditions that can lead them into the street situation (Nii-Boye Quarshie, 2011). These findings are in line with Barnett et al. (1997) who found that heightened degrees of concern for the homeless were expressed by younger respondents than older participants, partly as a result of the associated feelings of personal distress or vulnerability on the part of the younger informant. The perception and behavior of the school children toward street children seen to be contingent upon which frame of reference is adopted. If reference is made to the unflattering, negative media portrayals and pronouncements, the corresponding perception and behavior become negative and unsupportive (Nii-Boye Quarshie, 2011). In Nigeria, in spite of spread negativities attached to street children, there are interviewees who tend to be sympathetic and show subtle acceptance of street children. According to a male resident: „(...) while the consequences of the growing number of street children are enormous, these children are not responsible for their predicament. They are taken to the street because of the failures of the education system, parental negligence and child abuse, as well as growing poverty” (Mr Opaniyi, 45, Iwo Road). „Many of them are economically active. They work for money, some as street vendors, some as shoe shiners, and some as load carriers. They are not as bad as people portray them” (Mr Alao, 45, Oke Padi) (Nii-Boye Quarshie, 2011). Sympathetic feeling toward street children in Ghana comes from shopkeepers, who perceive street children as persons who need protection and as such attempt to provide them with the information they may need to remain protected.

INTERVENTION

My appeal to the government is that ‘we street kids’ need help, we need protection, we need work for us to live like other Zambian children. Please do not ignore us, as we are still suffering. We are not thieves, and we are not vagabonds. The problems we are facing are too numerous but these are the main ones. We need a shelter to lay our heads, food, and clinics that we can attend when we are ill” (Maron Chisha, 20 year old street boy) (WHO, 2000).

Street children are found in the most cities in the world. They live in the streets, they sleep in the open or in empty buildings, and they have no one to support them in their daily struggle for survival. Street children are probably most visible face of child labour. Despite being very visible, street children are difficult to study and nobody knows exactly how many street children there are in the world (Hatloy, Huser, 2005). Research has demonstrated that no amount of intervention programming designed for street children can be successful unless the community is prepared to respect, protect and provide opportunities to street children (Tacon, cited in Schurink & Rip, 1993 in Muchini, 2001). One fact of street work that needs to be learned is that there are always more troubled children than there are resources to help them. Street children are also very different from each other, and their needs change over time (Aptekar, 2000). Determining who street children are is the first step in designing policies to identify them, understand their needs, improve their life in the cities, or reintegrate them into their home communities (Hatloy, Huser, 2005). Except of finding out who street children are, it is important to specify why they are on the street, how much time they spend on the street and what they exactly do everyday. This is important because appearance can be misleading, and especially if the program managers are not familiar with the realities of life in developing countries, they may wrongly assume that all of the children they see in the streets are destitute and alone. Once the appropriate location has been chosen, the project designers will need to decide how the children will be identified and admitted. It is not, for example, possible to simply approach children in the streets and ask if they want to join a program. These children tend to be distrustful of strangers and adults and will not necessarily represent themselves in an accurate way. If, for example, they believe that they have something to gain from the program, they may mislead the representative into believing that they are destitute when they are not. The opposite can also occur if they feel ashamed of their circumstances and do not want to admit their dire straits (Blackman, 2001). Portrayals of street children (as victims, villains, dependents, or deviants) also have an impact on types of intervention (Ennew 1994 in Panter Brick, 2003). Interventions focused on „rescuing” children from the streets by placing them back at school or with the family have generally not provided lasting solutions because they tend to ignore children’s own views and all that they have already accomplished for themselves. As stressed in a Save The Children

publication, street and working children are not „objects of concern but people. They are vulnerable but not incapable. They need respect, not pity” (Ennew 1994, in Panter Brick, 2003). Experiences from two countries (Bamako and Accra) have shown that efforts to reintegrate children into their communities often fail: many children who have taken part in reintegration programs return to the streets within a few months. This indicates that such programs were not based on a sufficient understanding of the children’s background, their motivations to leave their family, and their everyday needs and the pertinent incentives for making them return to their homes of origin. Only by understanding these aspects of the lives of street children can we find a long term response to the challenge of a growing number of street children in cities around the world (Hatloy, Huser, 2005).

It seems within the larger society (macro level), the entity with the greatest responsibility (and perhaps power) to bring changes to prevent children from taking to street life, is government (Nii-Boye Quarshie, 2011). NGOs, especially those new to the field, have to pave the way through contacting people in the community to gain their trust and acceptance before initiating such projects in their areas, otherwise the community dwellers might resist those programs and activities (DCI-PAL, N/A). Community psychologists (working in concert with other advocacy groups, NGOs and CBOs) should educate public media on the damaging effects of their pronouncements about street children. The aim is to turn the pronouncements of the media into those of advocacy. It then becomes imperative for community psychologists to form alliance with and partner the media to in turn educate the public on the realities of street children situation and the probable repercussions on the future of the children and the society as whole (Nii-Boye Quarshie, 2011). Mushira Hattab adds that „society’s view towards street children must be changed, where street children are dealt with as criminals causing a threat to the society.” Hattab also states that „the strategy to combat the street children problem should be based on a governmental approach and governments should deal with street children as individuals with rights; this is the responsibility of the entire society, which should have a firm stand to give street children their rights to education, health, protection from violation, and a decent life,, (DCI-PAL, N/A).

The challenge is clear, yet the solutions are not. What is clear is that no one single approach will address the needs of the entire group. While a correctional strategy may be useful for a small fraction of the group that has adopted a predatory lifestyle, a rehabilitative approach may be useful for others to be reintegrated into society. But, for most, the labor of street children is a source of income that is not otherwise available to their families. Until the economic opportunities to families in the region correspond with their needs, many more thousands of children will needlessly join the ranks of street children (Rizzini, Lusk, 1995). Intervention must also be diversified according to the needs of each type of children. Each street child is different. Apart from the initial cause that drives the child out on the street, their life and working styles vary greatly. It is important to clearly distinguish their situations because their needs and required assistance also vary greatly with their situations. Without investment in human capital, children cannot expect any bright future or realize any dream, even if they are well fed and protected today. Naturally, therefore, this should be the second dimension in defining their situation. With adequate knowledge and skill, children will have a much greater chance of escaping the current misery through finding a stable and safer job. At the same time, this prospect gives them hope, encouragement, and a new meaning to their tough life at present (Hong, Ohno, 2005).

The right to live as they choose have taken on many of the qualities associated with adulthood (either attending or not attending school, entering public restaurants for something to drink or eat, by becoming intoxicated when and where they desire, and by working to support themselves). They have done this in full public view (Aptekar, 2000). We can help with this by educating the public about young children assuming adulthood earlier than certain cultural expectations allow.

Some programs assist street children to become literate, to finish high school, to develop skills in a trade or to break a drug habit. Others have less positive results, but all of them have a very real and powerful impact on the lives of the street children involved. Practitioners involved in working with street children have an obligation to understand their program, their city and their children, but also to understand the historical and global context within which the street child phenomenon exists. They also have an obligation to be aware of lessons learned in other places and times and to avoid

repeating already-made mistakes (Blackman, 2001). Blackman (2001) represented two institutions that are providing good programs for street children. The Children's Town is a successful and effective boarding institution for former children of the street. The combination of academics, skills training, social development and sports and cultural activities also gives the children a well-rounded education and a chance to find an area in which they can personally excel. The various activities provide the children with plenty of outlets for their energy and creativity, while still teaching them how to operate inside an organized structure. Instead of trying to force all of the children to fit snugly into a mold, the project staff encourages their strengths and attempts to guide them towards those activities in which they feel comfortable (Blackman, 2001). Residential Care Institutions which provide full residence to children (without court orders), as well as many medical, educational, vocational, recreational and other services until children reach a certain age and become able to depend on themselves, or until their family situation changes to the extent that children can return back to them (Blackman, 2001).

One of the most important skills needed to work with street children is open mind and creativity that will ensure the design and implementation of the most cost-effective program and the one with the highest likelihood of succeeding. There are existing problems of attitude of social workers which is leading to the failure of programs, as not believing that a child is worth enough the help he was given. „He told me that Tien would promise to go to school and to get off the drugs but that his lifestyle remained the same no matter how much support people gave him. Implicitly, from his perspective, it was fine to invest time among street children if they changed their ways; but Tien was not going to do that and so therefore he was not worth investing in” (Burr, 2002).

When dealing with children in the street, the root causes that push children to the street need to be addressed, rather than simply targeting the fact that children are in the street. As children in the street who work do so outside the legal framework (the Labour Law) and outside the official economic sectors, the responsibility of their protection and follow up is that of the police. Accordingly, it is important to train the police on how to deal with children in the street. Additionally, there is a need to generate interest and commitment of other officials and departments, such as the

governors, municipalities and local councils to provide protection to these children. The Ministry of Youth and Sports should establish sufficient recreation centres that will contribute to filling leisure time for children and provide them with activities that are suited to their age (DCI-PAL, N/A). The unfortunate interplay between the confusion of who the children are and the hostility they receive and provoke is one good place on which to focus future research. Because the level of hostility varies among cultures, cross-cultural comparisons could help explain and possibly reduce the degree of violence the children face. Another valuable area is in building a model that would predict which circumstances in a given culture (type of family, degree of poverty, psychological style of children, and the like) would explain the origins of street children. It is hoped that this line of work would produce answers to the questions of why only certain poor or abused children become street children (Aptekar, 1994). NGOs have to develop ways to provide help to street children on individual basis to ensure the personal satisfaction of every child who visits their centers. Continuous monitoring and evaluation of the programs and activities provided in the reception center has to be carried out regularly to ensure positive results. The provision of residential care can be viewed as an option to deal with the problem of street children, especially through institutions that provide effective residential services. Street children have to be part of the planning process, especially in NGOs that provide services through drop-in centers (Ali, 1999).

Interventions on a long term priorities that are proposed by Wernham (2004) are prevention, separation of criminal justice and social welfare system, diversion and alternatives to detention.

Prevention attempts to „anticipate risk and put in place actions considered likely to reduce the likelihood of the onset of difficulties, rather than respond to needs only when such difficulties have clearly arisen”²⁸. It includes prevention of street migration and prevention of first time and re-offending that includes large scale, deep-seated reasons on national and international level for the creation of social problems. Responsive prevention determines when children are most at risk and seeks to support them and provide them with alternatives and implementing the choice strategies.

---

28 Consortium for Street Children and University College Cork, Prevention of Street Migration: Resource Pack, 1999, p. 7.

Example of a program that kind is a residential street children project in Romania and a creative project to encourage school attendance and to prevent a motor-related crime in relation to first time offending and re-offending in UK. Second priority is separation of criminal justice and social welfare systems. „Juvenile Justice in Guatemala suffers from multiple and severe defects, rendering it less than justice and little more than warehousing. Street children are arrested and locked up arbitrarily, sometimes merely for being homeless, other times for such vague offenses as creating a public scandal, or loitering” (Guatemala)²⁹. Separation of the criminal justice and the social welfare system does not mean that social welfare departments should not be involved in the handling of children in conflict with the law (i.e. children in need of care and protection) should not be being processed through the criminal justice system. It means putting an end to the warehousing of girls and boys simply because they are poor. For most of the street children, arrest comes simply as the result of being poor and being in a wrong place at the wrong time. Third priority is diversion. Diversion means „diverting” children in conflict with the law away from the formal criminal justice system, and in particular away from formal court processes and detention. Diversion; on level of individual child; reduces rates of offending, breaks the revolving door cycle of stigmatization, violence, humiliation etc., avoids labelling children and avoids limiting their options for reintegration and future development. With these comes benefits for society and economics. Fourth priority includes alternatives to detention. Pre trial diversion measures such as mediation, family group conferencing, NGO referrals, community service etc. automatically provide alternatives to detention and should ideally be implemented at the earliest possible stage of contact with the system. Alternatives to detention in the context of the criminal justice system apply only to children in conflict with the law (Werham, 2004).

CONCLUSION

The concept of childhood, in this article, is a base of understanding who are street children, from where comes negativity in public perception and how it affects their life.

---

²⁹ Human Rights Watch, Guatemala's Forgotten Children: Police Violence and Abuses in Detention, July 1997, p. 1.

Childhood is a concept understood under the influence of the western culture, and spread to the world. Ideal childhood and ideal child are visions that are ruling in the countries and differences are hardly acceptable. Different opinions about child, from one side seen as vulnerable and in constant need of adult supervision, in contrast with active one, independent and ready to make choice for them self. This is where confusion starts; only one of those two profiles can be interpreted into an ideal childhood. Adults rarely accept street children because their way of living does not constitute to an acceptable childhood. Curiosity led me to research different definitions about street children by the side of NGOs, media, researchers in order to understand the concept of street children better. The result were diverse emotions and confusion of what is than my opinion. Each person has a story behind, how much they show it to the society is up to their choice, and each choice we make have a consequence (either positive or negative). Being under constant attention of our parents, guardians; we are taught what is acceptable choice to make in order to avoid negative consequences and public judgment. Street children, instead of learning what is a good choice are most of the time forced to choose what is in their opinion the best, or are left without any choice at all.

Choice of running away and start living the life on the street, or earning money as a child, is clearly unacceptable behavior in the society's perspective. This is something „normal,, child just do not do. In life, we are all fighting our own battle, but theirs is mostly misjudged. The only one who are benefiting using the source of their life on the streets are media portrayals and NGOs; working for their best interest. Inconsistency between definitions of media, NGOs and researchers is awaking strong emotions (fear, disgust, pity, sadness) in public perception. The term street child is stigmatized, and some of the street children started acting the way society sees them. What must be acknowledged here is that street children cannot be set under the same stigmatization. Because of the lack of protection or guidance, living on the street without supervision it makes street children vulnerable to a wide range of problems. Police brutality is one of the important issues that government should be focused to prevent. Lack of knowledge and trainings results in using power with those who are powerless. Harassment, sexual abuses, arrests, bribes, death squads etc. are everyday's biggest fear in the lives of each street child. Running away from home to avoid misery, coming

to the street to face another misery, and with society's cruelty makes them feel hopeless and worthless. Each individual likes to be someone, to be worthed and to be seen; in this case street children are getting attention of society through wrong choices (acts) but that does not mean that they are refusing support. Even tho most of the street children started acting as society sees them, there are still those who believe in positive perception from the society and a way out-job.

Interventions are open space for ideas, open minds, creativity, curiosity and honest dedication to help and provide support to those who need it the most-children. Different project are being run, researchers are doing their job to find out who are street children, what are their needs, what is their background and what it the right help they need. Institutions are providing place for street children, different activities and still there is a fact that this is not enough. Individuals can provide help but only whole society can give a solution. Diverse public opinions, governments none(small) activation in projects, strong media influence, fear of police are resulting in the wrong perception of help in the eyes of the street children. They need to gain trust of the people again, to be given the support and options, they need somebody to open choices for them that can turn they life to the better and they need to feel secured. This is just a small specter of needs that should be returned to them again, in order to make a change in their life. The last choice is always on them, it is the freedom that they have as each human being, but right attitude combined with care, support and given choices can make an impact.

Each child is worthed. No matter of gender, age, ethnicity, each of them should be provided with help and support because maybe right this time it will make a change for him/her and the next day he/she might make another impact to some other child in need.

REFERENCES

- Ali, D. M. (1999). *Egypt Street Children Report*. Cairo: UNODC. Retrieved from [www.unodc.org: https://www.unodc.org/pdf/youthnet/egypt_street_children_report.pdf](https://www.unodc.org/pdf/youthnet/egypt_street_children_report.pdf).
- Aptekar, L. (1994). *Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition*. San José, California.
- Aptekar, L. (2000). *A world wide view of street children in the year 2000*. San José, California: SJSU.
- Blackman, B. (2001). *Intervening in the Lives of Street Children (A Case from Zambia)*. Syracuse, NY.
- Burr, R. (2002). *Global and local approaches to children's rights in Vietnam*. London: SAGE Publications.
- Defence for the Children International Palestine Section. (n.d.). *Children in the street. The Palestinian Case*, 64.
- Hatloy, A.; Huster, A. (2005). *Identification of street children*. Oslo: Fafo.
- Hong, D. K.; Ohno, K. (2005). *Street Children in Vietnam (Interactions of Old and New Causes in a Growing Economy)*. Tokyo.
- Muchini, B. (2001). *A study on street children in Zimbabwe*. Republic of Zimbabwe.
- Nii-Boye Quarshie, E. (2011). *Public's Perceptions of the Phenomenon of Street children: A Qualitative Study of Students and Shopkeepers in Accra, Ghana*. Trondheim: NTNU.
- Ogunkan, D., & Adeboyejo, A. (2014). *Public Perception of Street Children in Ibadan, Nigeria*. Ogbomoso: IFE.
- The World Health Organization (2000). *A Profile of Street Children*. Geneva: WHO.
- Panther Brick, C. (2003). *Street children, human rights, and public health: A Critique and Future Directions*. Durham: Annual Reviews.
- Rizzini, I., Lusk, M. (1995). *Children in the Streets: Latin America's Lost Generation*. Elsevia Science Ltd.
- United Nations Centre for Humans Settlements (2000). *Strategies to combat homelessness*. Nairobi: Global Campaign for Secure Tenure.
- Wernham, M. (2004). *An Outside Chance (Street Children and Juvenile Justice – an International Perspective)*. London: Consortium for street children.

RAZISKOVALNI PROJEKT S TERENSKIM DELOM MED CESTNIMI OTROKI V LUSAKI V ZAMBIJI, JULIJ 2013

Andrej Naterer

docent na Oddelku za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

Terensko delo med cestnimi otroki v Lusaki

Cestni otroci predstavljajo po mnenju številnih avtorjev izjemno težavno raziskovalno populacijo (Bemak 1996; Aptekar 2000; Thomas de Benitez 2011). So namreč izjemno fluidna in nepredvidljiva populacija (Bemak 1996, 150), ki zahteva dvoje: posebne raziskovalne pristope (Aptekar 2000, 15–16) in poseben status raziskovalca (Bemak 1996, 151).

Kot prvo je potrebno revidirati in na novo vzpostaviti koncept raziskovalca. „Da bi napredovali pri delu s cestnimi otroki, morajo biti realistični in učinkoviti programi utemeljeni na naprednih raziskavah.” (Bemak 1996, 147). Klasične raziskovalne metode niso v celoti uporabne pri raziskovanju sodobnega pojava cestnih otrok, saj so cestni otroci populacija, ki je „obče nezanesljiva, neiskrena, običajno popači podobo svoje preteklosti, velikokrat se pa tudi ne spomni oziroma je brezbržna do podrobnosti, ki bi lahko bile pomembne za raziskovalca” (Bemak 1996, 149). Poleg razumevanja subjektov je naloga cestnega raziskovalca, da vstopi v njihova življenja in enkratno kulturo, ne da bi pri tem vplival na podatke, ki jih zbira (Bemak 1996, 150–151). Vstop v cestno kulturo mora biti kar se da popoln in kolikor je mogoče globok. Zraven neposredne fizične vpletenosti v dogajanje na cesti, mora raziskovalec vstopiti tudi v jezikovno realnost svojih subjektov, in sicer na način, kot ta primarno obstaja za subjekte. Osnovna karakteristika, ki jo mora cestni raziskovalec izoblikovati in vzdrževati, pa ostaja fleksibilnost, saj

„Raziskovanje na cesti ni precizno določeno – čas je fleksibilen, pogovori so frekventno prekinjeni in vremenske razmere narekujejo premike. Noč in dan se lahko združita brez jasne meje in otroci se ne držijo vnaprej določenega delovnega načrta.” (Bemak 1996, 153)

Sočasno s spustom globoko v življenja in kulturo svojih subjektov pa mora cestni raziskovalec ohraniti določeno distanco in se osvoboditi občutkov zamere, frustriranosti in jeze, ki so neposredni rezultat manipulativnosti subjektov. Cestni otroci so večji manipuliranj, saj je to ena od njihovih osnovnih preživetvenih tehnik, in dokler cestni raziskovalec ne ozavesti te karakteristike, mu bo stik s subjekti ostal nedostopen.

Poleg razvoja novega, inovativnega koncepta *cestnega raziskovalca* je posebno pozornost nameniti raziskovalni metodi. Ta mora biti oblikovana kot kombinacija kvalitativnih in kvantitativnih pristopov (Aptekar 2000), delo pa je potrebno načrtovati in izpeljati fleksibilno, s posebno pozornostjo na specifikah raziskovane populacije (Bemak 1996, 153; Aptekar 2000, 8–13). Aptekar meni, da je kombinirana metoda ključna, saj imajo pri kvalitativnem pristopu otroci možnost izraziti subjektivna stališča, aplikacija kvalitativnih metod pa raziskovalca prisili, da postavi vprašanja, „ki pridejo v standardiziranem paketu.“ (Aptekar 2000, 19). Tudi tukaj ostaja neposredna fizična prisotnost raziskovalca ključna, zato Aptekar (Aptekar, 2000) odsvetuje uporabo najetih zbiralcev podatkov in informatorjev (kot primarni vir podatkov) in vztraja, da raziskovalec čim več zbiranja podatkov, analize in interpretacije opravi sam. Aptekar predlaga tudi uporabo vizualnih metod, kot so na primer tematske risbe in projekcijske tehnike, saj so te za ciljno populacijo še posebej primerne (Aptekar 2000, 12–13).

V zvezi z opisano koncepcijo cestnega raziskovalca in kombinirane metode pa ostajajo tudi številne pomanjkljivosti (Aptekar 2000, 15), pri katerih glavna izhaja iz tendence po pretirani generalizaciji rezultatov. V zavesti je potrebno ohraniti dejstvo, da rezultati temeljijo na raziskavah v relativno majhni in specifični skupini in jih ne smemo generalizirati na celotno populacijo oziroma jih uporabiti za interpretacijo v drugih socialnih in kulturnih kontekstih.

IDEJNA ZASNOVA ŠTUDIJE CESTNIH OTROK V LUSAKI

V idejni zasnovi je bila študija cestnih otrok v Lusaki načrtovana v juliju in avgustu 2013. Raziskovalna ekipa bi naj vključevala raziskovalno ekipo z Oddelka za sociologijo, Univerze v Mariboru in raziskovalce iz Lusake (predvsem predavatelje in raziskovalce z Oddelka za sociologijo, UNZA). Glavni namen študije je bil v rekonstrukciji pojava cestnih otrok v Lusaki, in sicer na treh nivojih:

1. raven otroka – analiza vsakodnevnega življenja otrok na cesti s posebnim poudarkom na rekonstrukciji individualne zgodovine otroka in dejavnikov, ki so ga pripeljali na cesto, dejavnikov, ki ga ohranjajo na cesti ter znanjih in strategijah, ki omogočajo preživetje na cesti;

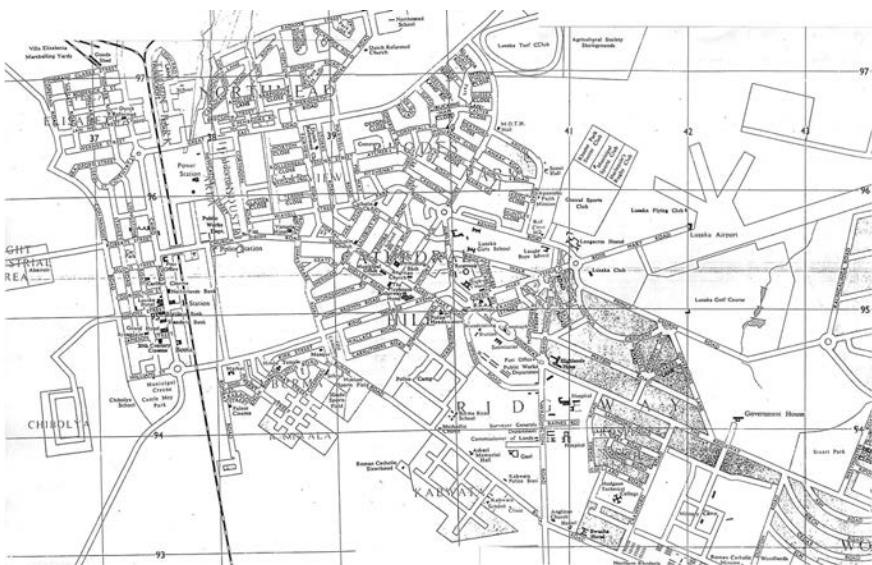
2. raven družine – analiza dejavnikov na ravni družine, ki otroke potisnejo na cesto, s posebnim poudarkom na strukturi družine, socializacijskih mehanizmih in socialno-ekonomskih dejavnikih (npr. družinski dohodek, socialni in kulturni kapital staršev) in drugih elementih, ki prispevajo k otrokovi odločitvi za beg na cesto;

3. raven resocializacijske institucije – pregled in analiza lokalnih kapacitet za resocializacijo in reintegracijo cestnih otrok s posebnim poudarkom na analizi primerov dobrih in slabih praks v lokalnem okolju.

Čeprav je bil vprašalnik prvotno namenjen raziskovanju povezave med izpostavljenostjo otrok in okužbo z virusom HIV, je bilo mogoče na osnovi tročlenosti raziskovalnega koncepta (otrok-družina-institucija) modificirati vprašalnik in ga na ta način prirediti za uporabo v Lusaki. Na ta način bi bilo mogoče podatke ne le zbrati, ampak tudi komparativno obravnavati z že zbranimi podatki iz Malawija in Jamajke.

Originalni individualni vprašalnik je vseboval 233 vprašanj, razdeljenih v 9 vsebinskih sklopov: Respondentov socialni background, Reprodukcijski, Zakonski stan in spolne aktivnosti 1, Zakonski stan in spolne aktivnosti 2, Zakonski stan in spolne aktivnosti 3, HIV – AIDS, Reprodukcijske in zdravstvene težave, Psihološko stanje in Drugo. Modifikacija v fazi idejnega projekta se je nanašala predvsem na izločanje vseh vprašanj, ki se tičejo zakonskega stanja, saj cestni otroci ne spadajo v relevantno populacijo. Institucijski, cestni in družinsko-gospodinjski vprašalniki so na tej točki ostali nespremenjeni.

Idejna zasnova je za izvedbeno fazo predvidevala oblikovanje raziskovalnih dvojic, sestavljenih iz slovenskih in zambijskih sodelavcev, ki bi obiskale vnaprej določene sektorje Lusake (Shema 1: Karta Lusake). V vsakem sektorju bi bila izvedena raziskava na vseh treh ravneh z glavnim namenom popolne rekonstrukcije pojava cestnih otrok v mestu.

Shema 1: Karta Lusake

Metodološka zasnova idejne zasnove je temeljila na kombinaciji kvalitativnih in kvantitativnih metod, pri kateri bi Unicefov vprašalnik služil kot osnova, na podlagi katere bi raziskovalne dvojice izpeljale delno standardizirani intervju z otrokom v njegovem maternem jeziku. Za potrebe triangulacije je idejni projekt predvideval aplikacijo metode opazovanja z udeležbo, tematskih risb in video zapiskov, ki bi jih bilo mogoče uporabiti v analizi in interpretaciji zbranih podatkov.

Izvedba

Zbiranje podatkov je potekalo med 13. in 25. julijem 2013. Zaradi neuspešnosti lokalnega partnerja pri vzpostavljanju stikov z družinami in resocializacijskimi organizacijami v Lusaki, je bilo zbiranje podatkov omejeno na populacijo otrok na cesti in v dveh resocializacijskih organizacijah, in sicer St. Lawrence Home of Hope in Salvation Home. Zaradi kadrovske stiske ni bilo mogoče oblikovati raziskovalnih dvojic, kar je imelo za posledico, da so slovenski raziskovalci sami izvajali zbiranje podatkov v angleškem jeziku, z občasnim sodelovanjem lokalni sodelavcev. Od načrtovanih 16 mestnih sektorjev so bili obdelani štirje: center mesta (okolica UNZE in okolica centralne tržnice), Kamwala (okolica predela Misis) in Bonaventure.

Slika 1: Prvi obisk terena

Na cesti je bilo izvedenih 28 delno standardiziranih intervjujev in zbranih 48 tematskih risb. V resocializacijski organizaciji St. Lawrence Home of Hope je bilo izvedenih 41 intervjujev in zbranih 52 tematskih risbic. Prav tako je bila pregledana arhivska dokumentacija 74 otrok, ki so bili uspešno resocializirani in reintegrirani s pomočjo organizacije. V organizaciji Salvation Home je bilo izvedenih 12 intervjujev in zbranih 18 tematskih risbic.

Intervjuji so bili izvedeni v angleščini. V primerih, ko respondent ni razumel angleškega jezika, in v primerih, ko ni razumel ključne besede v postavljenem vprašanju, so bili za pomoč pri prevodu naprošeni uslužbenci resocializacijske organizacije oziroma vrstniki respondenta. Intervjuji so trajali od 45 do 180 minut, razdeljeni so bili v dve do tri etape in so vključevali od 30 do 50 vprašanj iz modificiranega vprašalnika. Vprašalnik je zajemal 7 vsebinskih sklopov: Respondentov socialni background, Reprodukcijska, Spolne aktivnosti, HIV – AIDS, Reprodukcijske in zdravstvene težave, Psihološko stanje in Drugo. Število postavljenih vprašanj je bilo odvisno od respondentove starosti, njegove jezikovne kompetentnosti in vključenosti v resocializacijsko organizacijo. Pri vsakem vprašanju je respondent dobil možnost za poglobljeno razlago svojega odgovora oziroma stališča. V primerih, ko je bilo mogoče, je bil intervju posnet, magnetogram pa preoblikovan v transkript. Ko snemanje intervjuja ni bilo mogoče, je izvajalec intervjuja pisal zapiske, kasneje

pa z njihovo pomočjo oblikoval raziskovalno poročilo. Sodelovanje v intervjuju je bilo v celoti prostovoljno in respondent je bil seznanjem z možnostjo zavrnitve dela odgovora, celotnega odgovora oziroma odstopa od intervjuja, zagotovljena pa je bila tudi delna oziroma popolna anonimnost. Pripravljenost za sodelovanje je bilo vsakič izraženo ustno, zato respondenti soglasja niso podpisovali.

Slika 2: Utrinek s terena

V zvezi z izvajanjem delno standardiziranih intervjujev so raziskovalci navedli naslednje težave in omejitve:

- *Težava kombiniranja kvalitativno-kvantitativno.* Ena glavnih težav, s katerimi so se raziskovalci soočali, je bila aplikacija kvantitativne metode na kvalitativen način. Vprašalnika niso razumeli kot pomoč pri vzdrževanju strukture intervjuja, ampak kot neposredno vodilo, od katerega ne smejo odstopati:

Manja (o težavah z vprašalnikom):

„Največji problem pri izvedbi intervjujev mi je predstavljala prav neprilagojenost intervjuja (uporabe vprašalnika – op. A.N.) samega na trenutno situacijo. Izvedba intervjuja v neki specifični, naključni situaciji je ne samo popačila večino podatkov, ampak jih veliko nisem niti dobila, prav zaradi začrtanih vprašanj, katerih sem se na začetku preveč oklepala. Z intervjujem lahko pridobiš zgolj osnovne informacije kvantitativne narave glede spola, starosti itd., zbiranje drugih informacij pa popači. Predvidevanje, da nekaj obstaja, čeprav

sploh ne, in zanemarjanje nečesa, kar dejansko obstaja. Kvantitativno zbiranje podatkov mora biti po mojem mnenju omejeno zgolj na začetek terenskega dela.”

- *Nekatera tematska področja so se pokazala kot neprijetna.* Respondenti so le s težavo odgovarjali na vprašanja, vezana na dve najbolj občutljivi področji, spolnost in zlorabo substanc. Kljub temu, da je bila zasebnost in anonimnost med izvajanjem intervjujev zagotovljena, so respondenti velikokrat, ko je bilo govora o teh stvareh, izrazili občutke sramu in slabe vesti.
- *Vprašalnik je bil v določenih primerih neprimerno zastavljen.* Po mnenju raziskovalcev je bil vprašalnik zastavljen preobsežno in preveč podrobno, kar je imelo za posledico, da ga je bilo skoraj nemogoče v popolnosti izpeljati oziroma je bilo nekatera vprašanja nemogoče povezati v logično sosledje. Aplikacija kvalitativnega vprašalnika na kvalitativno metodo je imela velikokrat za posledico tudi to, da so se nekatera vprašanja pokazala kot nerelevantna. Težava se je pojavila tudi v primerih, ko je raziskovalec to opazil in je vprašanje, za katerega je ocenil, da je nerelevantno, preskočil. V teh primerih so jih respondenti velikokrat vprašali, zakaj je to vprašanje preskočil in pojasnjevanje je dialog preusmerilo od intervjuja k dolgemu in mučnemu pojasnjevanju. Zgodilo se je tudi, da je kompleksnost vprašalnika zavedla raziskovalca:

Nikolina (o težavi z vprašalnikom):

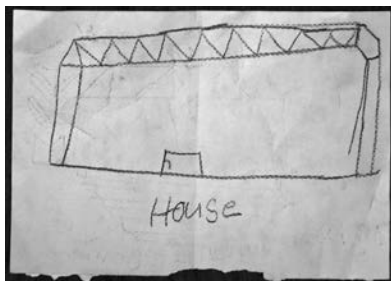
„... takrat sem naletela na drugo težavo pri zbiranju takih podatkov, saj sem bila nenamerno osredotočena na vprašanja, namesto da bi se z respondentom prosto pogovarjala ...”

- *Vprašalnik je intervju naredil manj sproščen.* Raziskovalci so ocenili, da je uporaba kvalitativnega vprašalnika, kot osnove za intervju, le delno primerna, saj naredi dialog rigid in nesproščen. Poročali so o primerih, kjer so dobili občutek, da je respondent želel dodati globlje pojasnilo k svojemu odgovoru na vprašanje, a ga je zaradi sistema spraševanja raje zadržal zase in se omejil na DA/NE odgovor.

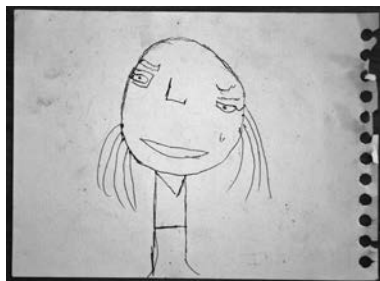
Tematske risbice so bile zbirane v dve različicah, kot tematske risbice na temo, ki je vezana na vprašalnik (na primer: Nariši hišo oziroma Nariši človeka) in na temo, ki je bila izbrana nevezano na vprašalnik (na primer

v primerih, ko je bilo risanje instrument zblíževanja med raziskovalci in respondenti). Respondenti so dobili list papirja in pisala ter bili naprošeni, da izdelajo risbico. Po končani nalogi so bili naprošeni, da razložijo vsebino risbice, ki je tako služila kot izhodišče oziroma osnova za intervju. Po opravljenem intervjuju so raziskovalci izrazili prošnjo, da bi risbice vzeli s seboj. S pomočjo fotoaparata so bile risbice arhivirane vključno s pripadajočimi zapiski iz intervjuja.

Slika 3: Primer risbice Nariši hišo

Slika 4: Primer risbice Nariši človeka

V zvezi z zbiranjem tematskih risbic so raziskovalci navedli naslednje težave in omejitve:

- *Cestna situacija je za sistematično izdelovanje in zbiranje tematskih risbic izjemno težavna.* Zaradi velikega števila fantov in nenehnega prerivanja je velikokrat prišlo do zmede in koordinacija dela je bila izjemno zahtevna. Največjo težavo je predstavljajo zbiranje tematskih risbic in koordinacija intervjujev, saj se respondenti na svoje risbice niso podpisovali in na koncu jih veliko ni vedelo, čigava je katera risbica.
- *Tematske risbice so včasih prezahtevne za cestne otroke.* Tematske risbice so se velikokrat pokazale kot nekoliko prekompleksne z vidika razumevanja in prezahtevne z vidika potrebne pozornosti in potrpežljivosti. Raziskovalci so poročali o primerih, ko so se nekateri otroci dokaj hitro naveličali risanja, sredi dela vstali in preprosto odšli, še preden je komu od raziskovalcev uspelo prositi za intervju, vezan na vsebino risbice.
- *Nekateri respondenti o risbica h niso želeli govoriti.* S to težavo so se soočali predvsem fantje, ni pa povsem jasno, ali je do tega prišlo zaradi pomanjkljivega znanja angleščine ali zaradi vsebine. Velikokrat se

je zgodilo tudi, da se respondentom ni zdelo pomembno govoriti o vsebini, češ: „saj vidiš kaj je na sliki, zakaj me sprašuješ”.

Opazovanje z udeležbo je predstavljalo med terenskim delom v Lusaki primarno kvalitativno metodo. Aplikacija je bila zastavljena na podlagi Denzinove koncepcije, ki razume opazovanje z udeležbo kot strategijo, ki „simultano kombinira analizo dokumentov, intervjuvanje respondentov in informatorjev, neposredno udeležbo in introspekcijo” (Denzin 2009, 185–186). Aplikacija je bila izvedena skozi tri stopnje, kot jih predlaga Spradley (Flick 2002, 140):

1. Deskriptivno opazovanje, začetna faza, ki opazovalcu zagotovi orientacijo na terenu, zariše polje terena in oblikuje konkretna raziskovalna vprašanja, ki služijo za nadaljnjo izvedbo terenskega dela. Ta faza je trajala prvi teden obiska terena.
2. Fokusrano opazovanje, druga faza, v kateri se perspektiva zoži in fokusira na procese, ki so najpomembnejši za raziskovalna vprašanja. Ta faza je trajala drugi teden obiska terena.
3. Selektivno opazovanje, zaključna faza zbiranja podatkov, ki služi evidentiranju primerov tipov, praks in procesov, odkritih v drugi fazi opazovanja. Ta faza je trajala drugi in tretji teden obiska terena.

Raziskovalci so dobili za nalogo, da se vključijo v vsakodnevno življenje svojih raziskovalnih subjektov, in sicer v sektorju, ki jim je bil dodeljen. Za lažje definiranje opazovane situacije in zagotavljanje vidnosti problema raziskovanja, je bila uporabljena tudi Spradley shema opazovane situacije (Flick 2002, 141), ki je nalagala raziskovalcem beleženje naslednjih elementov:

1. prostor (fizični prostor);
2. akter (ljudje, ki so bili udeleženi);
3. aktivnost (serija povezanih akcij/dejanj, ki so jih akterji izvedli);
4. objekt (fizične stvari, ki so bile v situaciji prisotne);
5. akcija (posamezne, ločene akcije/dejanja, ki so jih akterji izvajali);
6. dogodek (serija povezanih aktivnosti, ki so jih akterji izvajali);
7. čas (sekvenčni načrt dogajanja);
8. cilj (cilji, ki so si jih akterji zastavili izpolniti);
9. občutek (emocije, ki so bile občutene in izražene).

Stik s ciljno populacijo je bil vzpostavljen s strani lokalnih partnerjev, ki so velikokrat tudi opravljali vlogo informatorjev in prevajalcev.

Raziskovalci so vodili osebne in strokovne dnevnike, terenske zapiske, zbirali pa so tudi relevanten avdiovizualni material. Osebni in strokovni dnevnik so bili hranjeni na individualnih računalnikih raziskovalcev, vizualni material pa je bil shranjen centralno, v datumsko organiziranih mapah.

Slika 5: Otroci v St. Lawrence Home of Hope izdelujejo nogometno žogo iz odpadne plastike

V zvezi z opazovanjem z udeležbo so raziskovalci navedli naslednje težave, omejitve in pomisleke:

- *Kako izvajati opazovanje z udeležbo?* Raziskovalci so na začetku izrazili velike težave v zvezi z začetkom izvajanja opazovanja z udeležbo. Posebno težavo je predstavljalo vprašanje, kam usmeriti pozornost v vsem dogajanju, kateremu so bili priča.
- *Kako pisati osebni dnevnik?* Raziskovalci so na začetku izrazili težave v zvezi z osebnim dnevnikom. Želeli so si več napotkov, kako pisati dnevnik, predvsem kaj vključiti in kaj zanemariti. Ker je pisanje osebnega dnevnika stvar vsakega posameznika, univerzalnih napotkov ni bilo mogoče oblikovati. Edini napotek, ki so ga raziskovalci dobili, je bil, da je pisanje osebnega dnevnika obvezna stvar. Sčasoma je vsak od raziskovalcev uspel najti ritem in oblikovati svojo rutino pisanja dnevnika. Vseeno pa je ostalo nekaj težav:

Manja (o težavah z opazovanjem):

„Največ težav mi je predstavljajo procesiranje vseh podatkov, ki sem jih dobila. Zpomniti si vse, kar si izvedel čez dan, slednje zapisati v dnevnik in drugi dan skušati slednje podatke ponovno potrditi oz. podkrepiti. Pisanje dnevnika je zelo zahtevno in komaj proti koncu terena sem se naučila, kaj in kako dejansko moram pisati, da bom imela zbrane vse pomembne informacije.”

Polona (o težavah s pisanjem dnevnika):

„Marsikaj pomembnega po napornem dnevu pozabiš napisati ...”

„Stvari, ki se ti morda v tistem trenutku ne zdijo relevantne (in jih zato ne zapišeš), se kasneje pokažejo za pomembne informacije ...”

- *Kako opazovati nekaj, česar ne razumeš?* Ta težava se je pojavila predvsem na področju jezika. Respondenti so, ponavadi nenamenoma, včasih pa tudi povsem načrtno, preklpili iz angleščine v enega od lokalnih jezikov in na ta način izključili raziskovalce iz dogajanja.

Nikolina (o težavah z jezikom):

„Med drugimi aktivnostmi so se velikokrat tudi razgovorili in povedali kaj zanimivega, vendar je pri tem bila največja prepreka neznanje jezika, saj so čez čas izgubili voljo do deljenja informacij, če jih nisi razumel.”

Nuša (o težavah z jezikom):

„Če naš teren gledam s strani standardizacije terenskega dela po Malinowskem: Na terenu smo preživeli premalo časa. Posledično se nismo naučili njihovega jezika (razen par besed). Nismo živeli z njimi itd. Ob tem se vprašam, koliko so podatki torej sploh relevantni?”

- *Kje je meja opazovanja in kako je z etičnostjo?* Občasno so raziskovalce mučila vprašanja, kje je meja opazovanja. To je bilo še posebej očitno v stresnih situacijah in trenutkih, ko so začutili, da bi bilo profesionalno delovanje potrebno nadomestiti z nekim drugim, na primer humanitarnim. Eno večjih dilem med in po opravljenem terenskem delu je predstavljala tudi etičnost:

Manja (o etičnih pomislekih):

„Pri zbiranju podatkov mi je težavo predstavljala etičnost oz. moralnost zbiranja. Kako povedati posamezniku, da boš pisal o njem; kako ga prepričati, da lahko snemaš ali pišeš njegove govore? Ali je sploh dovoljeno snemati na skrivaj? Za katere podatke imam posameznikovo dovoljene, da jih uporabim? Ali z objavljanjem določenih informacij vdrem v posameznikovo osebno sfero oz. intimnost?,

Nuša:

„Največja „napaka“, ki jo sedaj vidim, je, da intervjuvancem večinoma (nekaterim sicer sem) nisem povedala, zakaj sem v resnici tu, kaj delam. Še več, zamolčala sem, da jih snemam. Snemanje intervjujev brez soglasja intervjuvancev je totalno ne etično. V tistem trenutku se mi je zdelo v redu zato, ker sem bila mnenja, da bom na tak način najlažje prišla do „pristnih“ podatkov, saj sem na terenu premalo časa, da bi se mi intervjuvanci „odprli“..

Mojca (o lastni etični dilemi):

„Po prihodu domov sem se pogosto spraševala tudi o etičnosti – predvsem, ker prideš v življenje otrok in nato odideš. Morda z nekaterimi podatki in vedenjem, še več vprašanji, a sama sem imela težavnost z vprašanjem, če si s tem res storil tudi kaj za otroke.“

UPORABLJENI VIRI:

- APTEKAR, L. (2000). New Directions on adolescent research: developing a cross-cultural methodology for working with street children. Prezentacija. The European Association for Research on Adolescence, 2. junij 2000.
- BARFIELD, T., ur. (1997). *The Dictionary of Anthropology*. Malden, Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- BEMAK, F. (1996). Street researcher – A new paradigm redefining future research with street children. *Childhood – A Global Journal of Child Research* 3 (2): 147–156.
- BRYMAN, A. (2009). Triangulation. Dostopno preko: <http://www.referenceworld.com/sage/socialscience/triangulation.pdf> (24. 7. 2009).
- BURGESS, R., G. (1993). *In the Field*. London: Routledge.
- DENZIN, N., K. (2009). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New Jersey: Transaction Publishers.
- FLICK, U. (2002). *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage Publication Ltd.

Mojca Marič in Polona Hazl

študentki Oddelka za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

Pregled študij cestnih otrok v Zambiji

POVZETEK

Pričujoč članek ponuja pregled že objavljenih študij o cestnih otrocih v Zambiji. V članku so predstavljeni že napisani okviri in konteksti proučevanja cestnih otrok v Zambiji ter študije, ki neposredno raziskujejo zambijske cestne otroke in njihove značilnosti. Največ raziskav se ukvarja z vzroki nastanka pojava cestnih otrok (predvsem družinske strukture, revščine in virusa HIV), prav tako pa z analizo in oceno institucij, ki želijo resocializirati in reintegrirati cestne otroke. V članku želimo podati refleksijo že napisanega o cestnih otrocih v Zambiji; naš cilj pa je predvsem orisati kontekst raziskav in podati smernice ter predloge za nadaljnja raziskovanja.

Ključne besede: cestni otroci, Zambija, pregled študij, nadaljnje raziskave

ABSTRACT

This article provides a review of published studies about street children in Zambia. The article presents already written scope and context of the study of street children in Zambia. The article also summarizes studies that directly explore the Zambian street children and their general characteristics. The most studies deals with the causes of street children, especially with family structure, poverty and HIV. The studies are also analyzing and evaluating institutions which wish to resocialize and reintegrate street children. With this article we would like to reflect on the articles already written about the street children in Zambia. Our goal is primarily to outline the context of studies and provide guidance and suggestions for further research.

Keywords: street children, Zambia, review of published studies, further research

UVOD

Študija Ministrstva za razvoj skupnosti in socialne storitve, Ministrstva za šport in razvoj mladine in otrok Zambije s podporo Unicefa (2006) poda pregled stanja cestnih otrok v Zambiji. Študija cestne otroke uvršča v podskupino ranljivih otrok, kot vzroke pa našteva delno ali popolno pomanjkanje podpornih struktur, kot so sorodstvo, izobraževanje, starši, sorodniki in socialna kohezija na sploh (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: ii).

Študija je nastala kot rezultat sodelovanja več organizacij in ministrstev Republike Zambije ter se ukvarja s problemom cestnih otrok, pri čemer se opira na prejšnje študije, vendar se za razliko od njih osredotoča na iskanje dejanskih rešitev. Študija vključuje pregled literature, statistične podatke o cestnih otrocih v Zambiji in intervjuje z različnimi vladnimi ter nevladnimi organizacijami, kjer dajejo poudarek na vpogled oziroma razumevanje osebnega pogleda na situacijo cestnih otrok teh institucij. V študijo je vključen vprašalnik (večinoma z vprašanji zaprtega tipa), namenjen cestnim otrokom. Namen študije je izvesti praktično, v rešitve usmerjeno raziskavo in analizo v zvezi z vprašanjem cestnih otrok v Zambiji. Rezultati raziskave bi morali biti podlaga za razvoj politike v vladnih in nevladnih organizacij. Iz dejstev, ki jih raziskava beleži, bi se naj oblikovale nove reforme, zakonodaje, politike in storitve, namenjene cestnim otrokom, kar je tudi eden izmed ciljev študije¹ (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: ii).

Drugi cilj študije je spodbuditi učinkovito sodelovanje med vlado, civilno družbo in mednarodnimi organizacijami, opredeliti in spodbuditi

---

1 V Zambiji sta na področju zaščite otrokovih pravic glavna dva dokumenta, ki poleg drugih zakonov, aktov in shem, ki lahko prav tako veljajo za področja življenj cestnih otrok, in sicer *Public Welfare Assistance Scheme*, ki podpira ranljiva gospodinjstva, in *Social Cash Transfer Scheme*, ki skuša zmanjšati revščino v Zambiji. Študija *Children on the streets of Zambia: working toward a solution* (2006: 8; 53–54) ju ocenjuje kot nezadostna, saj *The National Child Policy* cestnih otrok sploh ne specificira kot posebne skupine; *The National Youth Policy* (oba dokumenta sta bila v Zambiji sprejeta leta 1994) pa jih sicer definira kot urgentno skupino zaradi posebnih težav, s katerimi se cestni otroci srečujejo, in želi podati rešitve z zmanjšanjem revščine, obljubo ekonomske rasti, z ustvarjanjem delovnih mest in učenjem večšin, vendar v realnosti tega načrta ne izpolnjuje. Študija *Children on the streets of Zambia: working toward a solution* (2006: 9) izpostavlja predvsem potrebo po boljši povezavi med nevladnimi organizacijami in vladnimi programi. Nevladne organizacije namreč ugotavljajo, da politike države ne rešujejo splošne situacije cestnih otrok na zambijski nacionalni ravni (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 55).

dobre prakse storitev za cestne otroke in jih vključiti v razvoj politike in programov. Prav tako pisci želijo usmerjati strategijo razvoja v smeri, ki temelji na zanesljivih informacijah. Avtorji želijo preko teh ciljev ugotoviti, katere prakse rehabilitacije so najbolj uspešne. S temi cilji bo ta dokument služil kot osnova za pogovore med različnimi organizacijami (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: ii). V raziskavi namreč ugotavljajo, da večina organizacij, ki se ukvarja s cestnimi otroki, daje otrokom hrano, oblačila, izobrazbo v šolah in zavetiščih, le redki pa trenirajo socialne delavce. Pomemben cilj je namreč reintegracija k družinam oziroma k razširjenim družinam ali posvojitev v primeru sirot. Odstranjevanje otrok iz ceste je namreč delikaten proces, ki zahteva pridobitev zaupanja cestnih otrok (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 9). Kot glavne prioritete institucije ocenjujejo predvsem izboljšanja na področju izobraževalne podpore, učinkovitih reintegracijskih strategij, podpornih družin in razvoja v infrastrukturi (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 87); predvsem pa se študija zavzema za preventivo, torej za odpravljanje socialnih in ekonomskih okoliščin, ki so del vzrokov za nastanek pojava cestnih otrok (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 93).

V ta namen so bili izvedeni intervjuji s člani različnih vladnih in nevladnih organizacij ter anketiranje 1500 cestnih otrok. Študija predstavi profil cestnih otrok, njihov spol, starost, nacionalnost, migracije, zakonski stan staršev, spalne razmere, razloge za odhod na cesto, koliko časa so že na cesti, hrano, izobraževanje, stik s kaznivimi dejanji, drogami in njihovo zdravje. Rezultati študije potrjujejo ugotovitve predhodnih študij, ki ugotavljajo, da so revščina, smrt staršev, izostanek v izobraževanju, osip in pomanjkanje državnega aparata za pomoč ranljivim otrokom glavni dejavniki, da se otroci odločijo za življenje na cesti. Ocenjujejo, da je na ulici manj otrok kot predvidevajo predhodne študije (8.000–13.500, od tega okoli 500–550 spečih na cesti), vendar opozarjajo na veliko število ranljivih otrok, za katere obstaja visoko tveganje, da bodo v prihodnosti postali cestni otroci – možno je povečanje števila cestnih otrok v prihodnosti. Študija tudi loči otroke, ki spijo na cesti, tiste, ki so na cesti samo čez dan, in tiste, ki na cesti preživijo dan le delno². Po podatkih študije na cesti spi 25 % od otrok, ki so

---

2 Pri tem je pomembno omeniti, da sami opredeljujemo cestne otroke kot tiste, ki na cesti živijo z neko stalnico (Aptekar 1994: 199), in ne kot tiste, ki na cesti samo delajo in se ponoči vračajo domov. Pričujoča študija ministrstev in Unicefa namreč cestne otroke uvršča v podskupino ranljivih

podnevi videni na cesti, ti živijo tam od treh do desetih let. Manj kot otrok časa preživi na cesti, učinkovitejša naj bi bila resocializacija. Zelo malo otrok je tuje nacionalnosti (nekaj jih je iz Ruande, Zimbabveja, Malavije in Senegala), otroci na cesti delajo in beračijo. Zaslužen denar (približno 10.000 kwach na dan/1,25 evra na dan) porabijo za hrano in oblačila, tudi za opojne substance (predvsem dečki). Otroci so tudi izpostavljeni nasilju, raznovrstnim zlorabam, diskriminaciji (tudi iz strani javnosti, ne le policije). 23 % otrok je že bilo zadržanih s strani policije, ki naj bi jih psihično in fizično zlorabljal. Cestni otroci uživajo droge (stika, cigareti, alkohol), medtem ko tisti, ki le delajo na cesti, ne oziroma v manjši količini. Več kot polovica otrok ve, kje lahko pridobijo pomoč (tudi zdravstveno) in pomoč tudi koristi. Polovica jih ne ve, kaj je virus HIV oziroma aids; 38 % ne ve, kako se pred virusom HIV zaščititi. Starejši kot so otroci, bolj vedo, kaj je virus HIV. 70 % otrok ne obiskuje šole (pri tem navajajo kot vzrok predvsem finančni primanjkljaj za možnost šolanja, saj so kljub brezplačnim javnim šolam stroški knjig, uniforme in preizkusov še zmeraj previsoki; šolanja si otroci ponavadi želijo), 67 % ne ve, kako brati. Na cesti v Zambiji je le 10 % deklic (med otroki, ki na cesti tudi spijo), manj jih na cesti spi. Pri deklicah je zaznana manjša uporaba opojnih substanc, večja je stopnja obiskovanja šole, prav tako pa so deležne več spolnega nasilja (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: ii–iii; 19–52).

Avtorji predstavijo tudi primere dobrih praks iz Zambije in napatke za institucije iz tuje literature. Sklepno tako potrjujejo, da mora problem cestnih otrok postati državna prioriteta in da je potrebno določiti ter zagotoviti minimalni standard, ki ga institucije morajo dosegati, da niso kršene človekove pravice, saj trenutno ni skupnega konsenza med organizacijami, glede na to, kaj je dobra praksa in kaj označuje učinkovitost. Zato predlagajo sprejemanje odločitev, ki temeljijo na dejanskem stanju, torej na rezultatih raziskav. Pomen pripisujejo tudi naraščajočemu številu mednarodne literature na temo cestnih otrok kot pomoč pri oblikovanju programov s posebnim poudarkom v prilagajanju na nacionalno, regionalno in lokalno okolje (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: iii; 15–17).

---

otrok Zambije in jih definira kot: „otroke, ki nimajo doma, ali kot tiste, ki so prisiljeni delati ali/in preživljati večino časa na javnih površinah” (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 1).

Država, nevladne organizacije in donatorji lahko skupaj veliko pripomo- rejo k reševanju problema cestnih otrok, če so njihove naloge in cilji jasno zastavljeni ter medsebojno sodelujejo. To sodelovanje je nujno za učinko- vito reševanje politike in zakonodajnih vprašanj z namenom, da se izboljša zaščita otrok in odpravi diskriminacija ter marginalizacija (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: iii).

Čeprav študija *Children on the streets of Zambia* želi predstaviti nekate- re izmed pomembnih aspektov pojava cestnih otrok v Zambiji in „izvati trenutno politiko in institucionalni okvir ukvarjanja s cestnimi otroki” (*Children on the streets of Zambia: working toward a solution*, 2006: 7), se v realnosti ukrepi in ugotovitve še vedno ne izvajajo. Prav tako se mestoma z „evrocentričnim” pogledom opredeljuje in zastavlja pojav cestnih otrok (konceptcija cestnih otrok kot tistih, ki jih moramo „zaščititi”), kar iskanje alternativ še onemogoča. Prav tako je njena metoda le kvantitativna, kar onemogoča globlje in širše razumevanje pojava, s katerim se ukvarja.

Glavni cilj tega članka je torej narediti pregled študij na področju tema- tike cestnih otrok v Zambiji, ki daje okvire člankom, ki sledijo v pričujoči izdaji, in premisliti, kaj morebiti še ni raziskano, analizirano, a bi kljub temu dajalo dodatne uvide v proučevanje cestnih otrok v Zambiji.

1 OKVIRI IN KONTEKSTI PREUČEVANJA CESTNIH OTROK V ZAMBIJI

Poglavje začenjamo z vzroki nastanka cestnih otrok v Zambiji in kon- teksti, ki pojav cestnih otrok obkrožajo. Največ študij tukaj izpostavlja predvsem ekonomske razloge (revščina), probleme v družinski strukturi in razna zlorabna okolja. Malama Kelvin (1994) se ukvarja z vzročnimi dejavniki, ki otroke pripeljejo na cesto, prav tako pa obširno piše tudi o uporabi substanc, ki otroke ohranjajo na cesti. Annie Sampa (1997) odkriva vzroke za odhode na cesto na podlagi intervjujev z otroki v „drop-in” centru v Lusaki. Agha in Chulu Nchima (2004) pišeta o prodajalcih ljubezni in njihovi zaščitenosti pred virusom HIV. Robson in Bonaventure Silvester (2008) proučujeta vpliv virusa HIV/aidsa na osnovno izobraževanje ran- ljivih otrok. Strobbe, Oliveti in Jacobson (2011) se ukvarjajo z družinsko strukturo cestnih otrok v Zambiji. Banda (2011) proučuje mentalna stanja cestnih otrok, Toanga Nacidze (2012) pa na podlagi razlik med spoloma v strategijah preživetja pri otrocih, povezanih s smrtjo v družini zaradi virusa HIV oziroma aidsa, ugotavlja, da takšni otroci predstavljajo večjo stopnjo tveganja, da lahko postanejo cestni otroci.

1.1 Chapakwenda Malama Kelvin: Študija o vzročnih dejavnikih, uporabi substanc in učinkih rehabilitacije cestnih otrok v „Garden Compound Drop-in” centru v Lusaki (1994)

Omenjena študija se posveča strategijam preživetja na ulici in poudarja tvegano vedenje ter izkoriščevalne pogoje del, ki jih opravljajo otroci na ulici. V študiji so zajeti otroci, ki so vključeni v program „Street Kids International” in se nahajajo v „Garden Compound Drop-in” centru, kamor se cestni otroci lahko zatečejo za krajše ali daljše obdobje. Takšni centri služijo kot kontaktna cona med cestnimi otroki in organizacijami ter so namenjeni predvsem otrokom, ki se še niso pripravljene resno vezati k odhodu z ulice. Ob predstavitvi „Garden compound drop-in” centra in njihovih programov študija predstavi tudi sisteme, ki ocenjujejo učinkovitost rehabilitacije in predlaga načrte za prihodnje načrte na državni ravni (Malama Kelvin, 1994).

Cilj študije je predstaviti problem zlorabe drog med cestnimi otroki s poudarkom na predstavitvi razlogov, zakaj otroci pristanejo na cesti in zakaj se zatekajo k drogam. Cilj študije je tudi poiskati dejavnike, ki bi mlade odvrnili od drog. Avtor je v ta namen opravil intervju s stotimi cestnimi otroci, ki so že nekaj časa prisotni v omenjenem centru (Malama Kelvin, 1994).

Rezultati raziskave kot najpogostejše vzročne faktorje, zaradi katerih otroci pristanejo na cesti, navajajo revščino, fizično, psihično ali spolno zlorabo znotraj družine, osirotelost, razpad družine, prenatrpanost doma, selitev iz ruralnega na urbano območje ter okuženost z virusom HIV v družini. Pomemben faktor predstavlja tudi nezmožnost razširjenih družin, da bi pomagale osirotelim otrokom sorodnikov, kar je posledica velikega števila osirotelih otrok zaradi virusa HIV ali aidsa in nepovezanosti razširjene družine zaradi selitve v urbana naselja ali drugih ekonomskih razlogov. Stanje se je poslabšalo tudi zaradi hitre urbanizacije in slabih pogoji bivanja v novonastalih urbanih naseljih („compounds”), ki jih zaznamuje predvsem gosta poselitev oziroma prenatrpanost (Malama Kelvin, 1994).

Avtor prav tako ugotavlja, da se cestni otroci zatekajo k drogam predvsem zaradi stresa in pozitivnega vrednotenja drog v okolju oziroma normalizacije drog ter kasnejše odvisnosti. Veliko otrok tako uporablja prepovedane alkoholne pijače in psihoaktivne snovi v upanju, da bodo le-ta zmanjšala stres in trpljenja, žal pa te substance velikokrat delujejo ravno obratno. Največkrat so zlorabljene prepovedane vrste alkoholnih pijač, marihuana,

lepilo, bencin, pa tudi kokain in heroin, saj Lusaka predstavlja tranzitno točko preprodaje drog. Avtor opozarja tudi na težavnost prepoznavanja odvisnosti od teh drog, sploh v zgodnjem stadiju, saj veliko simptomov posnema druge psihične in fizične bolezni in stanja, zato je potrebno upoštevati količino zaužitih drog, pogostost zauživanja, starost in fizično zdravje (Malama Kelvin, 1994).

1.2 Annie Sampa: Cestni otroci Lusake – primer zambijskega „drop-in” centra (1997)

Članek se ukvarja z vzroki pojava cestnih otrok v Lusaki, in sicer na podlagi kvalitativne analize vprašalnikov in intervjujev, narejenih v „drop-in” centru v Lusaki med otroki med 4. in 8. letom starosti. Avtorica ugotavlja, da je revščina nujen, a ne zadosten vzrok, da se otroci odločijo za odhod na cesto. Temu pripomorejo po ugotovitvah avtorice še fizične in/ali mentalne zlorabe, kot so pomanjkanje hrane, prisila otrok nositi težka bremena ali opravljati težka gospodinjstva dela, ali pa želja otrok uživati svobodo z njihovimi prijatelji na cesti. Pri tem je problem tudi v razpadu funkcij razširjene družine in njeni vlogi v otrokovem razvoju. Otroci na cesti razvijejo alternativne načine preživetja (Sampa, 1997).

1.3 Sobail Agha in Mwaba Chulu Nchima: Življenjske okoliščine, delovni pogoji in tveganje virusa HIV med prodajalci ljubezni na cesti in v nočnih klubih v Lusaki, v Zambiji (2004)

Agha in Chulu Nchima (2004: 283) želita v svoji študiji razumeti percepcijo osebne identitete ljudi, ki se preživljajo s prostitucijo. V ta namen sta izvedla globinske intervjuje z dvajsetimi delavci v Lusaki. Raziskava predpostavlja temeljne razlike med posamezniki, ki se s prostitucijo ukvarjajo na cesti, in tistimi v barih, saj so tisti na cesti v javnosti prepoznani po svojem delu. Zaradi tega stranke delavcev na cesti večkrat uporabljajo kondom. Delujoče v lokalih se manj identificirajo s tem, da so „seksualne delavke” in se bolj identificirajo s tem, da so v lokalih, da bi spoznale moške, so morda z njimi poročile in bi ti spremenili njihova življenja, zato je tudi uporaba kondoma nižja. Na splošno so ženske, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo, stigmatizirane in ranljive (Agha in Chulu Nchima, 2004).

Pri tem se zdi pomembno predvsem, da je v okoliščinah selitev iz Severne Rodezije v Lusako in zaradi ekonomskih problemov, revščine ter družinske nezmožnosti veliko mladih deklet, ki so prisiljene v seksualno delo

(tudi, da si lahko plačujejo potrebne stroške za šolo, da se vzdržujejo). Tudi med žensko populacijo cestnih otrok je namreč največ dela, povezanega s prostitucijo, kar pa povečuje stopnjo stigmatizacije in možnosti obolenja z virusom HIV (Agha in Chulu Ncima, 2004: 289, 295).

1.4 Sue Robson in Kanyanta Bonaventure Sylvester: Osiroтели in ranljivi otroci v Zambiji: vpliv epidemije aidsa/virusa HIV na osnovno izobraževanje otrok v tveganju (2008)

Članek se ne ukvarja neposredno s cestnimi otroki, temveč z enim izmed vzrokom za večje število cestnih otrok, s vplivom virusa HIV/aidsa. Članek se osredotoča na vpliv okužbe z virusom HIV/aidsom na izobraževanje v podsaharski Afriki. Glavni namen je predvsem razviti projekcije o vpisih v šole in zahtevah učiteljev. Predvsem se raziskava osredotoča na področje provinc Copperbelta, kjer je največ okuženosti z virusom HIV/aidsa (24 % do 39 %). Rezultati so bili pridobljeni s pomočjo statističnih podatkov za vsako šolo. Vzorec je zajemal 72 učiteljev in 64 učencev; 36 učencev je tudi sodelovalo v štirih fokusnih skupinah (oba spola, 6 do 8 učencev, starih od štiri do osem let). Rezultati so pokazali, da se o tem v Zambiji pogosteje razpravlja, pomembni pa so tudi zaradi preventive za prihodnje (Robson in Bonaventure Sylvester, 2008).

1.5 Francesco Strobbe, Claudia Olivetti in Mireille Jacobson: Družinska struktura in cestni otroci v Zambiji (2011)

Avtorji raziskave so s podatki, pridobljenimi s terenskim delom v Ndoli v Copperbeltu v severni Zambiji, iskali vzroke, zakaj otroci pristanejo na cesti. Predvsem so se osredotočili na proučevanje družinske strukture pri skrbi za ranljive otroke. Članek predstavi tudi prejšnje raziskave in predstavi institucionalno okolje v Zambiji. Cilj raziskave je izolirati dejavnike, ki predstavljajo največje tveganje, da otrok pristane na ceste. Tako študija predstavlja eno prvih raziskav, ki analizira mikroekonomske podatke o ranljivih otrocih v revnih urbanih predelih v Afriki (Strobbe, Olivetti, Jacobson, 2011).

V raziskavo so avtorji zajeli predele Ndole, območja, iz katerih je največ cestnih otrok po podatkih lokalnih institucij. Vključenih je bilo 43 družin, iz katerih izhajajo cestni otroci, in 177 kontrolnih družin, ki živijo v neposredni družini in nimajo cestnih otrok. V kvantitativno analizo podatkov je bilo vključenih 1455 članov nuklearnih družin in 1685 članov razširjenih

družin iz 220-ih gospodinjestev. V raziskavi so anketirali tudi trenutne in bivše cestne otroke (102) in podatke primerjali s starejšimi, večjimi študijami. S primerjavo izsledkov vprašanih družin, ki živijo v zelo podobnem okolju, so ugotavljali, kateri dejavniki vplivajo na otrokovo odločitev, da bo zapustil dom. Vprašalniki so zajemali vprašanja o zdravju, izobrazbi, prihodkih, poznavanju virusa HIV; vključeni so tudi demografski podatki in odnosi med člani nuklearne ter razširjene družine (Strobbe, Olivetti, Jacobson, 2011).

Avtorji v članku ugotavljajo, da v Zambiji cestnih otrok v preteklosti ni bilo, saj so za otroke svojih bližnjih v primeru nezgod poskrbele razširjene družine – pomembna je bila odgovornost skupnosti za otroka (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 1). Razširjene družine so predstavljale tradicionalni sistem socialne varnosti (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 2). Strobbe, Olivetti in Jacobson (2010: 13) ugotavljajo, da na cesti prej pristajajo otroci, ki izhajajo iz družin z moško avtoriteto, ki je oslABLJENA zaradi bolezni, in tisti otroci, ki izhajajo iz družin, kjer zanje skrbijo materini sorodniki. Pri tem imajo starost, izobrazbena raven in zaposlitveni status osebe le majhen vpliv. Družine, ki jih sestavljajo materini stari starši, ali družine, kjer ima moška avtoriteta veliko sester, pa so veliko bolj funkcionalne in v njih zasledimo manj cestnih otrok. Pogosteje na cesti pristanejo nečaki, pastorji in sorodniki glave družine kot lastni otroci. Velik vpliv imajo tudi smrt starša, veliko število otrok in revščina (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 3; 26).

Te ugotovitve potrjujejo pomembno vlogo žensk v revnejših državah in poudarjajo pomen politik, usmerjenih h krepitvi vloge žensk. Prav tako ugotovite predvidevajo, da pomembno pripomorejo tudi politike, usmerjene k izboljševanju zdravja moških v gospodinjstvu. V družinah, ki so sprejele otroke iz razširjene družine, je manj verjetno, da bodo na cesto odšli ti otroci (nečaki) kot pa njihovi sinovi in hčere. Rezultati so pokazali tudi, da je skoraj dve tretjini otrok na cesti brez vsaj enega starša, 70 % ima tri ali več bratov in sester. Kljub pomembnemu doprinosu študije pa avtorji opozarjajo tudi na nekatere slabosti, predvsem majhnost vzorca cestnih otrok, ki ni nujno reprezentativen, in možnost, da na otrokovo odločitev, da odide na cesto, vplivajo tudi drugi dejavniki, ki jih v študiji niso proučevali (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 3; 26).

1.6 Sarah Banda: Duševno zdravje cestnih otrok v izbranih domovih z nego v Lusaki (2011)

Banda (2011: v) v uvodu svojega magistrskega dela zapiše, da lahko v literaturi zasledimo podatke o velikih problemih pri duševnem zdravju cestnih otrok v institucijah (na primer anksioznost, strahovi, asocialnost, depresija, nasilnost), ki so povzročeni zaradi travmatičnih izkušenj znotraj družine in na cesti (so posledica kombinacije različnih faktorjev: genetskih, socialno-ekonomskih, družinskih in psiholoških) in lahko posledično pripeljejo do samopoškodb, zlorabe drog in nasilja (Banda, 2011: 2; 4–10). V Zambiji je malo znanega o mentalnem zdravju te določene skupine otrok. Zato želi raziskava ugotoviti predvsem mentalne probleme zambijskih cestnih otrok, ki so večino otroštva preživeli na ulici, nato pa so bili prestavljeni v institucije. Hkrati želi študija preizprašati institucije, če so zmožne pravilno poskrbeti za potrebe otrok. Študija je zajemala vzorec 74 cestnih otrok (68 dečkov in 6 deklet), starih od 7 do 17 let, ki so institucionalizirani. V raziskavi je sodelovalo pet institucij: Lazarus Project, Zambia Shanty, St. Lawrence Children's Centre, Jesus Cares in Fountain of Hope. Raziskava je potekala na podlagi kvantitativnega vprašalnika, ki so ga izpolnjevali o varovancih delavci institucije in sami varovanci, podatkov institucije o primeru otroka in kvalitativnega polstrukturiranega intervjuja z vodjem institucije (Banda, 2011: v; 5; 20–24).

Rezultati študije kažejo, da imajo skoraj tri četrtine otrok probleme z mentalnim zdravjem, od tega ena tretjina otrok kompleksnejše in mnogovrstne težave z mentalnim zdravjem. Težave so večinoma vedenjskega in čustvenega značaja; zasledimo tudi probleme pozornosti (hiperaktivnost). V raziskavi se je pokazala tudi močna povezanost med raznovrstnimi problemi mentalnega zdravja in njihovim vplivom na otroka. Prav tako avtorica na podlagi polstrukturiranih intervjujev ugotavlja, da za takšne otroke ni zagotovljena potrebna nega, saj nekaterim centrom primanjkuje financ in usposobljenega osebja, ki bi se ukvarjalo z mentalnimi zdravstvenimi problemi otrok in adolescentov, čeprav štirje od petih institucij ponujajo varovancem izobraževalno podporo, rehabilitacijo, zdravstvene storitve, družinsko svetovanje in reintegracijo (en center ponuja le izobraževalno podporo in reintegracijo). Štirje od petih centrov ponujajo posebne intervencije za otroke s problemi z mentalnim zdravjem – navajajo pogovore z otroki in njihovimi družinami o rešitvah, nogomet, plese in ustvarjalne delavnice, ki jih vključujejo v svoje programe, da bi otroci izražali svoja

čustva in občutja. Osredotočajo se tudi na razumevanje vsakega individualnega primera. Pogosto pa manjkajo v vseh institucijah podatki o tem, kaj se zgodi po intervencijah (Banda, 2011: v; 25–35).

Študija torej potrjuje, da so cestni otroci populacija z visokim tveganjem problemov z mentalnim zdravjem, predvsem ko gre za mnogovrstne težave. Takšni problemi so ponavadi povezani z manjšo zmožnostjo socialnega funkcioniranja otrok, institucije pa nimajo dovolj kapacitet za ustrezno soočanje z omenjenimi problemi. Prav tako tudi na ravni države ni storitev, specifičnih za mentalno zdravje otrok (Banda, 2011: v; 36–45).

1.7 Rita Toanga Nacidze: Razlike med spoloma v strategijah preživetja pri otrocih, povezanih s smrtjo v družini zaradi virusa HIV oziroma aidsa: študija primera predela George in Chazanga v Lusaki (2012)

Magistrska naloga Rite Taonge Nacidze proučuje otroke, ki so izgubili enega ali oba starša zaradi virusa HIV oziroma aidsa. Zanimajo jo predvsem razlike med spoloma pri emocionalnem spopadanju s smrtjo staršev ter preživetjem po njihovi smrti. Predstavi tudi relevantne študije o preživetvenih strategijah, o strategijah za spopadanje s stresom in drugimi emocionalnimi problemi, o izobraževalnih izkušnjah otrok ter raziskave o izkušnjah otrok iz domov, ki jih je prizadel virus HIV in njihovim dostopom do zdravstvene nege. V študiji je zajet naključen vzorec otrok iz družin, kjer je član okužen z virusom HIV iz dveh predelov Lusake. Vključenih je bilo dvesto otrok (Toanga Nacidze, 2012).

Študija ugotavlja, da večina otrok po smrti starša/staršev preneha s šolanjem predvsem zaradi ekonomskih razlogov, kot sta revščina ali pa potreba po nadomestitvi starševega dohodka. Tako fantje največkrat delajo na akord ali prosjačijo na ulici, dekleta pa se ukvarjajo s prodajo ali prostitucijo. Ugotavlja tudi, da imajo otroci zaradi finančne stiske slab dostop do zdravstvenih storitev, kar je še posebej zaskrbljujoče glede na to, da ti otroci velikokrat trpijo za depresijo, povečano podhranjenostjo, pomanjkanjem imunizacije in so bolj izpostavljeni tveganju okužbe z virusom HIV (Toanga Nacidze, 2012).

Čeprav se večina teh otrok zanaša, da bo za njih poskrbela razširjena družina in skupnost, se to velikokrat ne zgodi. Razširjena družina je preobremenjena s številom otrok, ki potrebujejo pomoč. Kot rezultat so nekateri otroci prisiljeni živeti v domovih, kjer so zamerjeni ali nezaželeni ter prisiljeni, da se vključijo v visoko tvegane dejavnosti, pri kateri se poveča

možnost okužbe z virusom HIV ali pa se odločijo za odhod na cesto. Vse to vodi v prekinitve šolanja, zgodnji začetek plačanega dela, izgubo dediščine, zgodnjo poroko, brezdomstvo in izpostavljenost do zlorab. Tisti, ki pobegnejo na cesto, so velikokrat vključeni v delinkventna delanja, predvsem v zlorabo opojnih substanc (Toanga Nacidze, 2012).

Študija ugotavlja, da obstajajo razlike med spoloma, da se pojavijo spremembe v zdravju in izobraževanju. Ugotovitve kažejo, da smrt starša dekllice bolj prizadene in se težje spoprijemajo s pomanjkanjem. Večji odstotek deklic kot dečkov služi denar na ulici, kjer pa so velikokrat spolno nadlegovane. Imajo omejen dostop do zdravstvenih ustanov, zato se zatekajo k drugim načinom zdravljenja, kot so tradicionalne metode in zdravila ali pa se sploh ne zdravijo. Osip se pojavi pri obeh spolih enako, s tem da ob pomanjkanju potrebsčin dekllice omejujejo še hišna opravila, kot so kuhanje, pospravljanje, skrb za člane družine (Toanga Nacidze, 2012).

Veliko prejšnjih študij se je že posvečalo socialno-ekonomskim vplivom virusa HIV in aidsa na otroke, ki so nakazali prizadevanja za odpravljanje osnovnih potreb številnih sirot in ranljivih otrok v Zambiji. Ta študija pa doda še njihove odzive in spopadanje na čustvene, zdravstvene, izobraževalne in preživetvene potrebe. Njihovih čustvenih potreb ne gre zanemariti, saj imajo lahko dolgoročne negativne učinke na vedenje otrok, na njihovo dobro počutje in vstop v svet odraslih (Toanga Nacidze, 2012).

Avtorica poudarja tudi stisko, ki jo ti otroci doživljajo, ko so njihovi starši še živi. Zaradi bolezni otroci nosijo breme za zaslužek, hrano in skrb za družino. Veliko družinskega proračuna se porabi za zdravljenje, zato je otrokom zmanjšan dostop do ustrezne prehrane, osnovnega zdravstvenega varstva, stanovanja in oblačil (Toanga Nacidze, 2012).

Študija torej ugotavlja, da smrt staršev otroke prizadene na emocionalni, izobraževalni, zdravstveni in preživetveni ravni. Avtorica študijo zaključi še s priporočili za državne politike, predvsem v obliki finančne in materialne ter pravne podpore. Predlaga tudi sodelovanje med različnimi državnimi organi oziroma ministrstvi. Meni, da ima pomembno vlogo pri tem tudi cerkev, ki lahko problematiko cestnih otrok vključi v maševanje in poudari vlogo razširjene družine pri skrbi za osirotele otroke (Toanga Nacidze, 2012).

2 ŠTUDIJE O CESTNIH OTROCIH V ZAMBIJI

Naslednje poglavje zajema predstavitev in ocene institucij, ki se ukvarjajo s cestnimi otroki ali pa predstavi glavne značilnosti zambijskih cestnih otrok in njihovega življenja na cesti. Tacon in Gungwangwa (1992) se ukvarjata s cestnimi otroki v Zambiji na splošno, Phiri (1996) kritično ocenjuje „mizerijo“ cestnih otrok v Zambiji, Blackman (2001) izprašuje možne intervencije na področju cestnih otrok. Lemba (2002) se ukvarja z ocenitvijo stanja cestnih otrok v Lusaki, Muntigh, Elemu in Moens (2006) prav tako analizirajo situacijo cestnih otrok in Phiri (2009) o dojemanju cestnih otrok njihovih življenj ter alternativnih možnih institucijah. Casmir Chibbantula (2010) naredi evalvacijo programa rehabilitacije cestnih otrok na primeru Mthuzi centra v Lusaki, Mtonga (2011) piše o premikih cestnih otrok med institucijami in cesto, Harju (2013) o odraščanju na cesti in Hachizibe (b. l.) o izobraževanju med cestnimi otroki.

2.1 Peter Tacon in Geoffrey Lungwangwa: Cestni otroci v Zambiji (1992)

Avtorja v svoji študiji ugotavljata, da število cestnih otrok narašča. Kot glavne vzroke za odhod otrok na cesto navajata socialne dejavnike (enos-tarševske družine, družine z žensko kot glavo družine, zlorabne družine, ločitve, smrt staršev, problemi s krušnimi starši), revščino in s tem povezane nizke ravni zaposlitve ter tudi pomanjkanje dostopa do hrane in izobraževanja. Avtorja navajata, da kar 41 % intervjuvanih otrok prihranke, zbrane na cesti, da staršem ali skrbnikom. Cestni otroci so namreč vključeni v širše ekonomske aktivnosti (skrb za avtomobile in pranje avtomobilov, čiščenje smeti, beračenje, kraja). Avtorja jih poimenujeta „mladi urbani delavci“ (Tacon in Lungwangwa, 1992).

Avtorja ugotavljata še, da so otroci na cesti pogosto mučeni s strani policije, javnosti in starejših otrok. 52 % otrok je namreč izrazilo občutje, da se na cesti ne počutijo varne, 76 % otrok meni, da bi potrebovali zaščito. V raziskavi je poudarjena tudi zloraba drog – 10 % marihuana, 19,1 % cigareti, 6,4 % inhaliranje stike. 32 % otrok je spolno aktivnih, pri tem jih 89 % ve, kaj je virus HIV, 60 % je že uporabilo kondom, le 9,5 % pa pri vsakem spolnem odnosu uporabi kondom. Avtorja v raziskavi tudi kritično pregledata zambijske zakone, ki se tičejo cestnih otrok (Tacon in Lungwangwa, 1992).

2.2 Jonathan Phiri: Mizerija cestnih otrok v Zambiji (1996)

Članek se ukvarja s t. i. mizerijo cestnih otrok v Zambiji (v Zambiji jih imenujejo „mishanga” dečki in deklice). Glavne vzroke za odhod na cesto avtor članka pripisuje ekonomskim in socialnim dejavnikom, kot so brezposelnost, visoka stopnja rodnosti, neprimeren šolski sistem in urbanizacija. Avtor ugotavlja tudi, da je populacija dečkov na cesti višja – približno 63 % do 78 %, odvisno od kraja. Večina cestnih otrok je starih med 8 in 14 let. Članek omogoča tudi pregled takratnih intervencij vlade, nevladnih institucij in cerkev na tem področju. Glavni namen vseh treh omenjenih akterjev je odpraviti otroke s ceste in razviti večdimenzionalne aktivnostne centre za otroke, ustanoviti družinske ali meddružinske enote in utelesiti strategije, ki bi otrokom omogočile samozadostnost ter avtonomijo znotraj določenega prostora v določenem času (Phiri, 1996).

2.3 Brandy Blackman: Posredovati v življenja cestnih otrok – primer iz Zambije (2001)

Avtorica poudari, da so zmeraj na svetu obstajali osiroteli, zapuščeni otroci in otroci, ki so delali, le da se je spremenila obravnava teh otrok in koncept otroštva. Zgodovinsko so namreč obstajali tudi sistemi, ki so vedeli ravnati s temi otroki – v industrijskih družbah sirotišnice in druge institucije, v bolj tradicionalnih razširjene družinske mreže. V zadnjih desetletjih pa je prišlo zaradi prevelikega bremena dolga, pandemije aidsa in podobnih dejavnikov do razkroja varnosti mrež razširjene družine. Cestni otroci so tako posledica trenutnih družb in ekonomskih sistemov. Cestni otroci obstajajo v „industrijskih” (večinoma pobegi od doma) in „neindustrijskih” družbah; avtorica jih loči na otroke, ki delajo na cesti, a imajo stik z družino (otroci na cesti), otroke, ki živijo in delajo na cesti, ter otroke, ki so zapuščeni in zanemarjeni (Blackman, 2001: 3–4; 9–14).

Študija se zavzema za to, da bi se omogočile uspešne intervencije na področju cestnih otrok, predvsem pa želi orisati situacijo cestnih otrok na primer Zambije, saj so po mnenju avtorice intervencije mogoče le ob poznavanju zgodovinskega, kulturnega, ekonomskega, lokalnega in globalnega konteksta cestnih otrok (Blackman, 2001: 3–4).

Avtorica v svoji raziskavi opiše zambijski kontekst, zaradi katerega so cestni otroci: pridobitev neodvisnosti leta 1964; ekonomska deprivacija zaradi padca cen bakra v 70. letih, breme dolga, nezaposlenost, korupcija, visoka stopnja obolenja z virusom HIV, zaradi česar se poveča število

sirot, nezmožnosti obiskovanja šol zaradi revščine. Cestni otroci so zanjo vzdrževani z modernostjo in integralni del doseganja modernosti. Avtorica ocenjuje, da je v Zambiji 90000 cestnih otrok, kar sledeče raziskave sicer zanikajo. Avtorica navaja tudi primer dobre prakse, in sicer primer institucije „The Children’s Town” pod okriljem nevladne organizacije „Development Aid from People to People” v ruralni zambijski vasi Malambanyama, ki je sestavljena iz šole, doma, institucije za učenje veščin, rekreacijskih površin in socialne mreže za 90 cestnih otrok v starosti med 8. in 18. letom. Šola ima prostor za 120 otrok in 25 učiteljev ter drugega osebja. Avtorica je projekt spremljala od leta 1996. Otroci so bili po njenih besedah vključeni v privatno šolo, ki je delovala po kriterijih zambijskega ministrstva za izobraževanje, učenje discipline in veščin ter „družinsko” enoto. „Družinska” enota je bila sestavljena iz sedemnajst isto starih otrok in enega vzgojitelja, ki je bil otrokom podpora in jim pomagal ob morebitnih težavah. Ob veščinah in šoli je bilo poskrbljeno tudi za rekreacijo in razne druge aktivnosti kot so petje, ples, igra, skavtstvo, skrb za živali, tečajji ekonomije, vrtnarjenje – namen je razvoj in podpora otroku na vseh področjih do doseženega 8. razreda. Najstarejši otroci, ki niso zmogli končati šole, so lahko vstopili tudi v program, kako skrbeti za lastno majhno kmetijo. Po končanem programu so dobili nekaj finančne pomoči, da so lahko neodvisno zaživel. Otroci so znotraj institucije dobili tudi oblačila, čevlje in šolske potrebščine. Bili so prepoznani tudi v lokalni skupnosti s sodelovanjem v lokalni športni ligi, pri koncertih in podobno. S tem so predvsem spodbujali občutek pomembnosti otrok. V instituciji so se pogosto srečevali tudi s težavami: pretepanje in izsiljevanja med otroki, kraje, pobegi otrok na cesto. Otroci so preizkušali pravila. Za institucijo je bil tako izziv učiti otroke, kako ravnati z drugimi, kako slediti preprostim pravilom, kako se držati urnika in spoštovati sebe (Blackman, 2001: 15–26).

Avtorica opisuje tudi vladne ukrepe, možnost drop-in centrov, predvsem za otroke na cesti, ki še imajo strukture pomoči (družina itd.), in ocenjuje, da za posvojitve Zambija ni primerna (predvsem zaradi revščine in zmožnosti družin skrbeti še za nekoga drugega, pa tudi zaradi stereotipizacije cestnih otrok). Avtorica analizirano institucijo „The Children’s Town” ocenjuje kot uspešno, ker so v njej zaposleni usposobljeni strokovnjaki, sodeluje s tradicionalnim vodstvom (dovoljenje poglavarja) in z vladnimi uslužbenci ter misli na lokalno povezanost institucije, prav tako pa nudi raznovrstni razvoj in aktivnosti za otroke. Za otroke najde najboljšo rešitev tudi individualno

(ali nadaljevanje šolanja, usposabljanje v veščinah ali raznih aktivnostih, kjer so otroci uspešni). Po njenem mnenju je ključno institucijo vključiti v lokalno, nacionalno in internacionalno sfero ter kontekst, da je institucija lahko učinkovita in uspešna (Blackman, 2001: 26–31).

Za ustanavljanje institucij je tako ključnega pomena, da ugotovijo, kdo so lokalni cestni otroci, zakaj so na cesti, koliko časa preživijo na cesti, kaj vsak dan na cesti počnejo, kakšne so njihove socialne mreže in stiki, odnosi z družinami. Prav tako je potrebno premisliti, ali institucijo umestiti v ruralno ali urbano okolje³, kako naj bodo otroci vključeni, ali naj bosta vključena oba spola, kakšne starosti, ali bo institucija namenjena izključno cestnim otrokom, kako dolgo bo program trajal in kaj bo z otrokom potem (Blackman, 2001: 31–42).

2.4 Musonda Lemba: Hitra ocenitev stanja cestnih otrok v Lusaki (2002)

Študija je ocenitev življenja cestnih otrok v Lusaki. Avtorji študije so nevladne organizacije⁴, ki se ukvarjajo s cestnimi otroki. Študija je bila izvedena v aprilu in maju 2001. Namen študije je bil pridobiti informacije o osnovni demografiji, značilnostih ozadja in potrebah cestnih otrok v Lusaki ter pridobiti informacije o nevladnih organizacijah, vladi in drugih vključenih, ki ustvarjajo in izpopolnjujejo program umika otrok iz cest. Prav tako je bil namen študije graditi sposobnost nevladnih organizacij sistematično zbirati informacije o cestnih otrocih. Pri tem so bili podatki pridobljeni s pomočjo kvantitativnega vprašalnika. Intervjuvanih je bilo 1232 otrok od 4. do 18. leta. Več kot 60 % jih je bilo starih med 12 in 16 let, več kot 80 % je bilo fantov (Lemba, 2002: 1; 7–8).

Razlog za veliko število cestnih otrok v Zambiji (ni določljivo) je predvsem revščina – 73 % Zambijcev naj bi živelo v revščini (Lemba, 2002: 4). Glavne ugotovitve študije so bile, da več kot polovica otrok enojnih ali dvojnih sirot (število raste tudi zaradi virusa HIV); 42 % otrok je imelo živa oba starša. Pri tem je osem od desetih otrok imelo živega vsaj enega starša, devet

---

3 „Drop-in“ center je smiselno postaviti v urbano okolje; pri ostalih institucijah se je potrebno zavedati dejstva, da bližje je program mestu, prej bodo otroci pobegnili – sploh tisti, ki so na cesti dlje časa. V ruralnem okolju je pogost odpor prebivalstva, ki cestne otroke povezujejo s kriminalom, drogami, prostitucijo, zato je potrebno lokalno okolje vključiti v sodelovanje z institucijo (Blackman, 2001: 33–34).

4 Pri raziskavi so sodelovale naslednje institucije: Fountain of Hope, FLAME, Jesus Cares Ministries, Lazarus Project, MAPODE, Mthunzi Center, Zambia Red Cross Drop-In Center, St. Lawrence Home of Hope (Lemba, 2002: 1).

od desetih pa živega vsaj enega starša ali bližnjega sorodnika. Manj kot 10 % otrok ni imelo živih ne staršev niti sorodnikov. Bolj kot z družinskim statusom je bilo življenje na cestah močno povezano z revščino. Večina otrok je izhajala iz revnih predelov („compound”) Lusake – Kamanga, Chainda, Kalingalinga, Misisi, Mtendere – ali drugih mest (migracije v Lusako so potekale z železnico, avtobusom, celo peš). Starši ali skrbniki več kot 90 % otrok so bili brezposelni. Večina otrok je kot primaren vzrok odhoda na cesto navajala revščino ali finančne težave, temu so dodajali družinske težave in zlorabe (Lemba, 2002: 1; 8–11).

Večina otrok je navajala, da jih družine niso zapustile, pa tudi, da ne živijo ekskluzivno na cesti. Dve tretjini otrok sta živeli pri starših ali sorodnikih (otroci na cesti in ne cestni otroci, ki na cesti tudi prespijo). 70 % intervjuvanih otrok je bilo na cesti le čez dan, le četrtnina otrok je na cesti preživela noč in dan. Najpogosteje so bila mesta, kjer so se otroci zadrževali, trgi (najpopularnejši je „Soweto market”), bari, cesta, nakupovalni centri, avtobusne postaje in parkirišča. Otroci živijo na cesti predvsem v mestih Lusaka, Kitwe, Ndola in Livingston. Na cesti so za zaslužek otroci opravljali različne vrste dela; polovica je delala (na primer prodaja hrane, delo za skrajšan delovni čas in podobno), 1 % je priznaval vključenost v prostitucijo. Eden izmed petih otrok je beračil, 13 % otrok je bilo odvisnih od družinskih članov. Zaslužki na cesti po besedah otrok zajemajo od 100 do 100.000 kwach na dan, pri čemer je najbolj dobičkonosna prostitucija (dekleta ponavadi zaslužijo več kot fantje). Zaslužek otroci porabijo največkrat za hrano in oblačila (Lemba, 2002: 1–2; 4; 11–13).

Največ pomoči dobijo cestni otroci od tujcev, pri tem se ne zanašajo ne na socialne delavce ne na policijo. Več kot 60 % otrok je odgovorilo, da ne vedo, kam bi se obrnili po pomoč v primeru problema. Kot pomoč navajajo še nevladne in cerkvene organizacije. Tretjina otrok je bila že v eni izmed teh institucij, 10 do 20 % otrok je ostajalo v instituciji dlje časa. Razlogi, zakaj v institucijah otroci niso ostali, so strah pred pretepi, tepežem, pomanjkanjem hrane in tudi pomanjkanje zaslužka denarja. Dekleta je težje prepričati za odhod v institucijo, o institucijah tudi manj vedo; ko so enkrat v njej, tam ostanejo pogosteje kot dečki (Lemba, 2002: 2; 14–18).

Tri četrtnine otrok več ne obiskuje šole; glavni razlog je finančna nezmožnost. Četrtnina otrok, ki šolo obiskuje, večinoma obiskuje javno šolo, le redki otroci obiskujejo privatne šole. Večina otrok je nekoč obiskovala šolo – večina otrok ima dokončan 4. razred, le eden izmed petih otrok

6. razred ali več. Med zdravstvenimi boleznimi otroci navajajo malarijo, glavobole, prehlade, abdominalne bolečine in diarejo. Otroci so tudi spolno aktivni. Med 12. in 18. letom 4,3 % dečkov in 17,1 % deklic priznava spolno prenosljive bolezni. 40 % deklic v 17. letu in 20 % v 20. priznava, da so že bile noseče. Znanje o virusu HIV je visoko pri dečkih (80 %), nižje pri dekletih (65 %). Dve tretjini otrok je pravilno zaznalo prenosljivost virusa HIV na podlagi spolne aktivnosti, krvnih transfuzij in prenosa iz matere na otroka. Z leti se znanje o virusu HIV veča (Lemba, 2002: 2; 19–22).

Prav tako zasledimo visok delež uporabe drog med cestnimi otroci, predvsem marihuane, stike, tobaka, cigaret, nafte, piva in kokaina. To je zaznati pri obeh spolih, predvsem po 11. letu. Več kot polovica otrok je tudi izpostavljena nasilju na cesti, predvsem v smislu pretefov. Med otroci je zaznati tudi šport in obiskovanje cerkvenih dejavnosti kot pogosti prostočasni dejavnosti. Več kot 70 % otrok si želi izobrazbe, starejši otroci si želijo predvsem najti službo ali začeti lastni posel (Lemba, 2002: 2–3; 22–23).

Institucije želijo predvsem zadovoljiti potrebe otrok, glavni namen pa je seveda reintegracija ali k družini ali v okolje. Z ugotovitvami, pridobljenimi z vprašalniki, so predvsem skušali izboljšati programe institucij leta 2002. Predvsem so ugotovili, da se je potrebno ukvarjati tudi z družinami cestnih otrok, ki morajo razumeti svoje vloge in odgovornosti, prav tako pa jim omogočiti, da so to sposobne storiti. Če ni mogoča reintegracija k družini, študija predlaga nadomestne starše, prav tako pa potrebujejo institucije tudi programe učenja veččin, otrokom pa morajo ponujati socialne, izobraževalne in rekreacijske aktivnosti. Spremembe in izboljšave potrebuje tudi vladna politika, prav tako je potrebnih več stroškov za institucije (za usposabljanje delavcev v institucijah, za operacionalne stroške in storitve za otroke). Osredotočati bi se bilo potrebno tudi na socialne mreže, ki se spletejo med otroki – predvsem zaradi informacij. Spremembe in povečanje pozornosti za cestne otroke je nujno na ravni skupnosti, vlade in privatnega sektorja (Lemba, 2002: 4–6; 25–27).

2.5 Lukas Muntigh, Derek Elemu in Lukas Moens: Poročilo pregleda in analiza situacije cestnih otrok v Zambiji (2006)

Študija Ministrstva za skupnostni razvoj in socialne storitve (*Ministry of Community Development and Social Services*) je situacijska analiza cestnih otrok v Zambiji. Ob drugih raziskav se po besedah avtorjev loči po tem, da zavzema pristop, ki se ukvarja z rešitvami problema cestnih otrok. Raziska-

va predvideva, da se bo do leta 2015 (študija je iz leta 2006) število cestnih otrok v Zambiji povečalo. Tudi ta študija uvršča cestne otroke med ranljivo skupino otrok (Mutigh, Elemu in Moens, 2006).

Študija ugotavlja pomanjkanje struktur, ki nudijo otrokom oporo, kot so sorodstvo, izobrazba, starši, sorodniki in splošna socialna kohezija. Namen študije je razviti spremembe na področju prava, razvoja na podlagi znanj, ki bi jih pridobili skozi študijo, spodbuditi sodelovanje med vlado, civilno družbo in institucijami, definirati in promovirati dobre prakse ter omogočiti njihovo korporacijo v razvojno politiko in prakso ter razviti strategijo razvoja, ki je osnovana na preverjenih informacijah (Mutigh, Elemu in Moens, 2006).

Za namene študije so avtorji pregledali literaturo, prav tako pa so opravili intervjuje z ljudmi, ki pomagajo cestnim otrokom (tako vladnimi kot civilnodružbenimi institucijami), predvsem z namenom zaznati glavne probleme in možne rešitve. Prav tako je bila opravljena raziskava s cestnimi otroki (vzorec 1500 otrok), ki je že potrdila rezultate prejšnjih študij – glavni vzroki za odhod na cesto so revščina, smrtnost staršev, izključitev iz izobraževanja in pomanjkanje struktur podpore. Študija odkriva pomembne razlike v življenjskih zgodbah in življenjskem stilu otrok, ki na cesti spijo, in tistih, ki ne. Študija potrjuje, da je cesta nevarna in da so otroci ranljivi – dekleta predvsem zaradi spolne eksploatacije. Število zambijskih cestnih otrok je v študiji ocenjeno na 13.200 (in ne kot nekatere prejšnje ocene, ki so zajemale predvidevanja o 75.000-ih otrocih) (Mutigh, Elemu in Moens, 2006).

Kot uspešen odgovor na problem cestnih otrok študija predvideva sodelovanje med sektorji, institucijami kot vlado s primernim načrtovanjem in koordinacijo. Študija pa ne zazna potrebnega strinjanja med različnimi akterji, kar je dojeto kot dobra praksa predvsem glede na lokalno situacijo (Mutigh, Elemu in Moens, 2006).

2.6 Douglas Tendai Phiri: Cestni otroci: njihovo dožemanje otroštva, življenjskih izkušenj in implikacije za usmeritev v alternativne institucije (2009)

Phiri (2009) želi v svoji magistrski nalogi pridobiti znanje o izkušnjah vsakdanjega življenja cestnih otrok na cesti in znotraj institucij. Avtor raziskave ugotavlja, da imajo cestni otroci raznovrstna otroštva in da jih na cesto pripeljejo raznovrstni dejavniki: revščina, zlorabe, razmere doma in podobno. Predvsem kot glavni dejavnik navaja umiranje sistema razširjene-

ga sorodstvenega sistema, ki je po njegovem glavni povzročitelj problema cestnih otrok. Na cesti otroci razvijejo alternativni preživetveni slog in spletejo nove socialne mreže, prijateljstva, postanejo del cestne ekonomije in pridejo v stike z javnostjo. Dekleta se ukvarjajo predvsem s prostitucijo, avtor to poimenuje „preživetveni seks“. Cestni otroci uporabljajo tudi inhalante, po mnenju avtorja predvsem z namenom pozabe lastnega težkega okolja (Phiri, 2009).

Avtor ugotavlja tudi, da otroci mnogokrat bežijo iz institucij. Pri tem kot glavni vzrok bega navaja predvsem beg pred disciplino. Problem institucij pa vidi predvsem v tem, da otrokom sicer pomagajo, a ne rešijo osnovnega problema, zaradi katerega otroci na cesti pristanejo (Phiri, 2009).

2.7 Monga Casmir Chibbantula: Evalvacija programa rehabilitacije cestnih otrok: Primer Mthunzi centra v Lusaki, Zambiji (2010)

Študija, ki je nastala kot del magistrskega dela, ocenjuje programe za rehabilitacijo cestnih otrok, ki se izvajajo v versko orientirani instituciji Mthunzi v Lusaki, Zambiji. Avtor je proučil urnik in delovanje Mthunzi centra skupaj z njihovimi uslužbenci, širšo okolico ter vlogo in delovanjem različnih institucij, ki delujejo v Mthunzi centru. Študija ponuja podroben pregled literature, ki se ukvarja s problemom cestnih otrok v Evropi, Aziji in Afriki s poudarkom na zambijski situaciji. Navedeni so tudi vzroki, zakaj otroci pristanejo na cesti in predstavljene zdravstvene razmere v Zambiji, predvsem problematika razširjenosti virusa HIV in aidsa kot enega izmed glavnih vzrokov za naraščajoče število sirot. Avtor predstavi dosedanje ukrepe in državne, verske ter nevladne organizacije in institucije, ki se ukvarjajo s problemom cestnih otrok (Casmir Chibbantula, 2010).

Študija želi oceniti učinkovitost programa, ki ga izvajajo v Mthunzi centru. Želi proučiti dejavnosti, ki jih tam izvajajo, spoznati, kako se otroci odzivajo na program rehabilitacije in kako so se otroci, ki so program zaključili, vključili v družbo. Avtorja zanimajo tudi izzivi, s katerimi se institucija spopada, in njeni dosežki (Casmir Chibbantula, 2010).

Raziskava je bila omejena na Mthunzi center in sosednjo šolo, ki je vključena v dejavnosti centra že od leta 2000. Finančne omejitve so preprečile razširitev obsega študije na druge rehabilitacijske centre. V tej študiji primera je bilo skupaj opravljenih petdeset intervjujev cestnih otrok iz centra, njihovih sošolcev, delavcev in vodilnih v centru. Z intervjuvanjem sošolcev

cestnih otrok so ugotavljali uspešnost vključevanja med vrstnike (Casmir Chibbantula, 2010).

Ugotovitve kažejo, da se je duševno zdravje otrok v programu popravilo in bilo primerljivo z otroki iz iste starostne skupine. Ti otroci so postali zmožni živeti v novem okolju, hoditi v šolo in se udeleževati različnih občolskih dejavnosti. Preko učenja veščin in formalnega šolanja, usmerjanja in svetovanja otroci postanejo odgovornejši in strpnejši do drugih, kar omogoči njihovo ponovno vključevanje v družbo. Otrokom se tudi v instituciji dvigne samozavest in izboljša samopodoba, preko občolskih dejavnosti, kot so petje, ples in športne aktivnosti, pa so otroci izboljšali socialne in čustvene vezi. Končne ugotovitve raziskave so torej pokazale, da novo okolje pozitivno vpliva na otroke, saj se njihove navade spreminijo. Kljub temu rezultati kažejo tudi, da so se otroci iz programa v šoli odrezali slabše od sovrstnikov. Niso si prizadevali za ohranjanje spretnosti, zaostanek v razvoju pa bi jih v prihodnosti lahko pripeljal nazaj na cesto. V zaključnem šolskem ocenjevanju imajo slabe oziroma nezadostne rezultate in niso uspešni v nadaljnjem šolanju. Avtor tako meni, da se center preveč osredotoča na formalno izobraževanje in manj na učenje veščin, ki jih sicer v centru ponujajo, vendar je zaradi natrpanega urnika slabo obiskan (Casmir Chibbantula, 2010).

Avtor nadalje meni, da je potrebno nadaljnje ocenjevanje, saj je le malo število otrok zaključilo rehabilitacijski program. Šele, ko ga bo zaključilo večje število otrok, se bodo pokazali učinki in uspešnost rehabilitacije. Poudarja pa tudi potrebo po državnih sredstvih, ki bi omilila breme centra, ki posluje preko donacij. Na koncu avtor ponudi napotke in priporočila za center in njegov program, kjer poudarja predvsem potrebo po usposobljenem kadru tako v instituciji sami kot tudi v šolah, ki bi otroke seznanjali z njihovimi možnostmi in jim pomagali pri spopadanju z različnimi problemi. Avtor navede tudi napotke za nadaljnjo raziskovanje in meni, da je potrebna primerjalna študija učinkovitosti programov, ki jih vodijo različne organizacije (vladne, nevladne, verske) (Casmir Chibbantula, 2010).

2.8 Jonnathan Mtonga: Na cesti in izven ceste: otroci med institucionalno oskrbo in preživetjem na cestah (2011)

Jonnathan Mtonga (2011: iii; 3–4; 32–36) je v svoji magistrski nalogi s kvalitativno metodo (polstrukturiranimi intervjuji, opazovanje z udeležbo⁵, fokusirane skupinske diskusije) proučeval cestne otroke v Lusaki, glavnem mestu Zambije, in sicer na podlagi teorij o socialnih konstrukcijah otroštva; natančneje je zavzel perspektivo o cestnih otrocih kot socialnih akterjih⁶ (in ne kot o tistih, ki so „izven prostora” oziroma „na napačnih mestih”, kot poudarjajo ideološka verovanja, s katerimi se otroke v javnosti marginalizira). Seveda pri tem avtor še vedno upošteva različne družbene, politične, moralne in zgodovinske dejavnike, ki določajo, kakšen tip otroštva se najde v Zambiji in v delih Zambije (Mtonga, 2011: 25). Avtor si je prizadeval, da bi njegova raziskava zavzemala interpretacijski pogled; da bi potekala predvsem z otroki in ne na njih, upoštevajoč družbene, politične in moralne okoliščine ter vrednote Zambije (saj se tudi skozi govor otrok kažejo družbene, kulturne in moralne značilnosti ter konteksti njihovega okolja). Pri tem je avtor poudaril, da cestni otroci niso nikoli homogena skupina in jih je potrebno ločiti od kategorije otroci na cesti, ki so na cesti zaradi dela, a se ponoči vračajo k družinam (Mtonga, 2011: 3). Obenem je pomembna loč-

---

5 Pri tem avtor opozori tudi na težave, ki jih je imel na terenu, predvsem v pridobivanju zaupanja otrok. Tega je pridobil tako, da jim je želel biti predvsem blizu, se od njih učiti, z njimi sodelovati (na primer skozi igro, igranje nogometa in podobno). Pred tem jih je le opazoval, da je spoznal nekatere njihove navade, ritem. Nekateri otroci so za sodelovanje želeli denar; v to avtor raziskave ni privolil (Mtonga, 2011: 33). Prav tako so ga otroci konceptuirali kot odraslega (tudi oklicevali so ga s „stric” ali „ba”, kar pomeni spoštovanje), zaradi česar so se otroci sami želeli prikazati kot revni, ranljivi, tisti, ki potrebujejo pomoč, da bi pridobili pomoč avtorja na primer pri zdravstvenih težavah (Mtonga, 2011: 49).

Opazovanje je avtor opravljal na delih centra Lusake: Soweto market (kjer poteka večina ilegalne trgovine predvsem za tiste, ki si ne morejo privoščiti kupovati hrane in vseh drugih dobrin v nakupovalnih centrih; otrok tukaj ne preganja policija), Northmead business area (predvsem zaradi nočnega življenja – nočni lokali, restavracije, kjer otroci prosjajo in spijo v tunelih); instituciji, s katerima je sodeloval, pa sta Action for Children's Salvation home in Fountain of Hope (Mtonga, 2011: 34).

6 Otroci niso več videni kot nepopolni, le kot tisti, na katerih se izvršuje socializacija, temveč tudi kot tisti, ki delujejo aktivno. Seveda je pojem „otročstva” v vsakem prostoru in kraju konstruiran – gre za različne zgodovinske, geografske in socialne razlike otroštva in moralne, kulturne in politične kontekste predpostavk o otrocih (Mtonga, 2001: 21). Tako na primer zahodni model predpostavlja otroštvo kot čas sreče in nedolžnosti, obdobja, v katerem se otroka varuje in ščiti, kar je pogosto zaznati kot držo nevladnih organizacij, kar pomeni, da se model prenaša na območja Afrike, Azije in Latinske Amerike (Mtonga, 2011: 31).

nica za avtorja tudi spol, ki je prav tako stvar socialne in kulturne definicije (Mtonga, 2011: 22–23).

Glavni cilj njegove naloge (2011: iii; 1–11) je bil raziskati, kateri faktorji spodbujajo cestne otroke, da pobegnejo iz institucij in raje izberejo življenje na cesti; kaj vse doživljajo na cesti in kako na cesti uspejo preživeti. Pri tem je avtor magistrske naloge upošteval razlike med spoloma⁷ (tako v razlogih za odhod na cesto kot preživetvenih strategijah na cesti), s čimer se njegova raziskava loči od raziskave Phirija (2009). Avtor (2011: 14) namreč ugotavlja, da se glede na spol ne razlikuje le število otrok in njihove aktivnosti, temveč tudi potrebe in problemi.

Vzorec v raziskavi je zajemal 10 dečkov (5 živečih na cesti in 5 v instituciji) in 10 deklc (5 živečih na cesti in 5 v instituciji) (Mtonga, 2011: iii; 39). Pomembno se je zavedati, da je potrebno fenomen cestnih otrok poznati dobro in bližje, prav tako tudi njihove značilnosti, dejstva o njihovem izvoru in družinah ter vzrokih za odhod na cesto, dinamiko njihovega okolja, saj so lahko le tako omogočene širše intervencije, ki jih v realnosti manjka⁸ (Mtonga, 2011: 6). V Zambiji lahko najdemo med institucijami predvsem model rehabilitacije, ki temelji na sočutju, saj predstavlja pogled, da cestni otroci niso delinkventi, temveč žrtve revščine, zlorab, nestabilnih življenjskih pogojev in zanemarjanja. Pogled prevzema zahodne značilnosti – konceptualizacijo „dobrega“ otroštva, kot tistega, ki ga otroci preživijo doma in v šoli brez dela na cesti (Mtonga, 2011: 7).

---

7 Avtor članka na primer že na začetku poudarja, da je marginalizacija močnejša pri deklciah, saj jih tradicionalno dojemanje uvršča v sfero doma (Mtonga, 2011: 5; 23). Ena izmed njegovih hipotez na podlagi tega je, da deklce težje preživijo na cesti in težje razvijejo uspešne preživetvene strategije v primerjavi z dečki, ki že tradicionalno lahko odhajajo od doma (Mtonga, 2011: 6; 23).

8 Pri tem izpostavi nezadostno moč vlade pri učinkovitih virih za storitve za cestne otroke. V Zambiji avtor kot glavna ministrstva, ki se ukvarjata s cestnimi otroki, izpostavi Ministrstvo za razvoj skupnosti in socialne storitve (Ministry of Community Development and Social Services), ki je odgovorno za problem cestnih otrok in ponuja tehnično in druge oblike pomoči nevladnim organizacijam ter vsem institucijam, ki nudijo pomoč cestnim otrokom in otrokom v težkih situacijah, in Ministrstvo za šport, mladino in otroški razvoj (Ministry of Sports, youths and Child Development), ki ureja politiko vseh programov, povezanih z otroki. Ob teh dveh najpomembnejših državnih akterjih igrajo veliko vlogo tudi nevladne institucije in cerkvene skupine, ki zagovarjajo predvsem rehabilitacijo in reintegracijo otrok. Kljub temu v širšem otroci še zmeraj trpijo zaradi vpliva različnih socio-ekonomskih dejavnikov (revščina, brezposelnost, zlom področja Cooperbelt, neoliberalne politike, strukturni problemi v družinah – nemožnost delovanja nalog razširjenega sorodstva zaradi neoliberalnih reform, razširjenost virusa HIV, zlorabe; po nekaj časa na cestah zaradi prijateljev otroci ostanejo), saj se vladne politike (razen v retoriki) niso uresničile. Pomanjkanje politike glede cestnih otrok tako slabi situacijo cestnih otrok in prispeva k marginalizaciji ter ranljivosti (Mtonga, 2011: 14–18).

Študija Mtonge (2011) je zanikala splošno razširjeno idejo o ranljivosti in odvisnosti cestnih otrok, ki izvira predvsem iz stališča, da je „pravilno”, „primerno” otroštvo tisto, ki vključuje vzgojo otrok s strani staršev, ki jih izključijo iz nevarnosti življenja odraslih. Cestni otroci so namreč zmožni na cesti preživeti (ukvarjajo se s prodajo oglja, pobiranjem smeti – plastenk, pomoči na marketu, v restavracijah – kjer pridobijo tudi hrano, beračenjem (predvsem manjši otroci), umivanjem avtomobilov (kar je tipično moško delo, deklice tega dela ne opravljajo), prodajo stike, krajami; dekleta manj z beračenjem in prodajo in več s spolnimi storitvami), čeprav cestno življenje sicer označujejo kot težko in nevarno (Mtonga, 2011: 67). Na cesti preživijo predvsem na podlagi preživetvenih mehanizmov, kot je socialna mreža, ki je videna kot socialni kapital (otroci med seboj gojijo odnose zupanja, ustvarjajo mreže in občutke pripadanja kolektivni skupnosti, vedno so videni v paru ali skupini – pri delu, igri in na sploh, med seboj si delijo hrano, pijačo in denar, si pomagajo v težavah, bolezni, celo, ko so v institucijah, se pojavi velika želja po videti prijatelje na cesti) (Mtonga, 2011: iii; 27–28). Vse to pomeni fizično in čustveno podporo, socialno kohezijo, ki pomeni vir zaščite (Mtonga, 2011: 88–90). Socialni kapital pri cestnih otrocih se loči glede na spol, starost in „teritorij” (različne skupine cestnih otrok) (Mtonga, 2011: 29). Bližnje prijatelje, ki jih dojemajo kot svojo skupino, tako vedno otroci opisujejo kot „družino” (Mtonga, 2011: 91). Večina cestnih otrok konzumira drogo stiko (Mtonga, 2011: 42). Razlogi, zakaj otroci iz institucij, ki jih sicer sami ocenjujejo kot boljši način preživetja, saj tam pridobijo hrano, obleko in pomoč, pribežijo nazaj na cesto⁹, so želja po denarju in neodvisnosti, izbiri (v institucijah otroci ne smejo imeti denarja), beg pred pravili, disciplino in tepežem/pretepanji (v instituciji in med varovanci institucije, ki prihajajo iz različnih skupin na cesti), želja po drogah (alkoholu, marihuani, cigaretam, predvsem pa stiki – drogi iz goriva, ki jo otroci inhalirajo, da jih ne zebe in niso lačni; o potrebi po stiki poročajo tudi dekleta) in pogrešanje prijateljev/vplivi socialnih mrež na cesti (Mtonga, 2011; 68–75; 117). Otroci prej zbežijo iz institucij, ki so blizu centra mesta in iz institucij s premalo aktivnostmi, kjer je otrokom dolgčas (Mtonga, 2011: 75–76).

---

⁹ In čeprav se na cesti srečujejo z nasiljem, z izsiljevanjem s strani starejših fantov („big boys”), javnosti (ki jih dojemajo kot povzročitelje težav) in policije, boleznimi, težkim dostopom do medicinske pomoči in podobnim, ostajajo na cesti. Pri tem so ranljivejši mlajši cestni otroci. Mnogi otroci se srečujejo tudi s psihičnimi motnjami (Mtonga, 2011: 78–80; 85).

Mtonga (2011: iii) ugotavlja tudi, da imajo pri tem zaradi kulturnih norm in spolnih stereotipov deklice omejene preživetvene mehanizme in so zato ranljivejše. Prav tako lahko le pri deklicah zasledimo, da so se odločile oditi na cesto zaradi spolnih zlorab doma, čeprav se te na cesti nadaljujejo (s strani „big boys”, a tudi s strani varnosti, policije, taksistov in javnosti), zaradi česar deklice ponoči še težje najdejo primerna prenočišča (Mtonga, 2011: 63; 81–82). Dečki imajo tako večji obseg možnosti preživetvenih strategij (Mtonga, 2011: 105). Avtor v zaključku poudarja, da je dobro razumeti perspektive in refleksije cestnih otrok o njihovih življenjih, saj so vir za razvijajoče intervencije (na primer zavračanje deklic po reintegraciji v domače okolje, kjer se dogajajo zlorabe; čeprav tudi na cesti ostajajo izpostavljene zlorabam – potrebno bi bilo rehabilitirati tudi agresorja; premisliti o smislu reintegracije in vključiti v reševanje socialno mrežo, ki jo na cesti pridobijo otroci). Obenem institucionalizacija poteka po koncepcijah zahoda in premnogokrat prezre kulturne, spolne ter družbene različnosti (Mtonga, 2011: iii; 67; 103–104; 117–118).

2.9 Elina Susanna Harju: „Odraščati na cesti” – Glasovi revščine cestnih otrok v Zambiji (2013)

Avtorica v svoji magistrski nalogi raziskuje vprašanje, kako je revščina¹⁰ vpeta v življenja cestne mladine v Zambiji, kako jo cestni otroci sami doživljajo, kako se to doživljanje spreminja skozi leta in kako si predstavljajo svoje življenje v prihodnosti/v odraslosti. Svojo raziskavo je avtorica izvedla v dveh obdobjih, in sicer od julija do avgusta leta 2011 in leta 2012. Informanti so zajemali heterogeno skupino cestnih otrok, starih od 14. do 28. leta, nekateri so na cesti preživeli 15 let življenja. Glavna metoda raziskovanja je bilo opazovanje z udeležbo, etnografija in 23 intervjujev z informatorji (v obeh letih, avtorica je pozorna tudi na spremembe v odgovorih, le 6 je intervjuvank). Avtorica je raziskavo opravljala na cesti in v „The street youth Centre”, ki je institucija, ki od jutra do popoldneva pomaga ne le cestnim otrokom, temveč vsem skupinam ranljivih otrok. Otrokom nudi

---

10 Revščino avtorica definira predvsem v kontekstu deprivacije možnosti – ljudje nimajo možnosti živeti življenja, kot bi ga lahko, in jo povezuje z dimenzijo socialne izključitve. Cestni otroci so po njenem mnenju povezani s socialno stigmo, ki pomeni omejitev možnosti. Revščino v Zambiji pa avtorica povezuje predvsem z neoliberalnimi reformami in privatizacijo kot vzrokoma; posledice tega so tudi visoka stopnja nezaposlenosti mladih, težave s sistemom funkcij razširjenega sorodstva, z nezmožnostjo plačevanja izobraževanja otrok in visoko stopnjo virusa HIV (Harju, 2013: 13–23).

hrano, izobraževanje, verske dejavnosti, igro, zdravstveno pomoč, kopalnico in pranje perila, vendar ne prenočišč (čeprav jim s tem včasih pomagajo zaposleni). Po kosilu morajo otroci za seboj tudi pomiti (Harju, 2013: 1–4; 26–36).

Rezultati raziskave so pokazali, da večina otrok čuti odpor do svojega sedanjega življenja na cesti in da vidijo le malo perspektive za spremembe v prihodnosti. Tudi na cesti so pribežali zaradi revščine (obenem tudi zaradi razmer v družinah, prijateljske spodbude in drugi vzrokov). Denar na cesti porabijo za zadovoljitev takojšnjih potreb; vsota prejetega denarja se razlikuje individualno in glede na dan. Revščino otroci ne dojemajo le v ekonomski dimenziji, temveč tudi v socialni. Povezujejo jo tudi z brezdomnostjo. Revščina se kaže tudi v izraženem nespoštovanju javnosti do otrok¹¹, v socialni stigmati (kjer jih tudi policija zlorablja in zapira brez dokazov), sramovanju, ranljivosti, eksploataciji in izpostavljenosti nasilju, kriminalu ter zlorabam (s strani drugih otrok in policijskih avtoritet); gre za socialno izključenost. Revščina prav tako vodi do odvisnosti od različnih substanc (stike¹², marihuane in cigaret), kar povzroči še večjo nezmožnost odgovornosti in povečano nasilje. Z revščino je povezana tudi predhodna izključitev iz šol, kar pomeni dejavnik tveganja za mlade, da končajo na cesti. Povečuje tudi slabše stanje zdravja. Čez čas življenje na cesti pri otrocih povzroči občutek izgubljenih let in frustracije. Le dva otroka sta življenje na cesti opredelila pozitivno; a mnogi za ostajanje na cesti navajajo vzroke kot imeti lasten denar (čeprav se tudi tukaj pojavljajo razlike med otroci), konzumerizem; kot negativne pa pomanjkanje zavetišča in varnosti (izpostavljenost nasilju in zlorabam), nezaupanje življenju na cesti in tudi prijateljem na cesti (predvsem v finančnih aspektih) (Harju, 2013: 44–77), kar je v nasprotju z ugotovitvami Mtonge (2011), čeprav se ne izkaže potrjeno v vseh primerih – na primer med dekleti (dekleta se čutijo zaščitena tudi, ko imajo fanta na cesti) (Harju, 2013: 52–53). Negativen odnos do svojega življenja na cesti izkazujejo predvsem starejši cestni otroci, ki se

---

11 Na primer zaradi umazanosti oblačil, nasilnega vedenja, opaznega učinka substanc in podobno otroci nimajo dostopa do cerkev, zdravstvene oskrbe, javnost jih zaničuje in podobno (Harju, 2013: 54). Zaradi socialne stigme otroci tudi težje najdejo drugačen način življenja od cestnega (Harju, 2013: 81).

12 Po besedah avtorice je stika ključni element za sprejetost na cesti. Otroci jo poleg učinkov sitosti opisujejo tudi kot tisto, ki pomaga pozabiti na vse težave; obenem pa otroci pogostokrat izgubijo kontrolo nad seboj, kar vodi v medsebojne pretepe. Uporaba substanc, predvsem stike, vodi v pljučne in srčne težave (Harju, 2013: 53–54).

svojega življenja na cestah pogosto celo sramujejo, predvsem zaradi svoje starosti in družbenih pričakovanj, povezanih z njihovimi odraslimi vlogami (Harju, 2013: 55).

V percepciji dojemanja življenja na ulici se s starostjo spreminja perspektiva: iz perspektive svobode v „delanje ničesar”, pojem svobode pa je omejen s policijskim nasiljem in trpinčenjem (Harju, 2013: 56). Deklice cesto povezujejo predvsem s perspektivo spolnih zlorab in prihodnostjo z željo po nehanju opravljanja seksualnega dela (Harju, 2011: 59; 68). Prav tako, kakor je ugotovil že Mtonga (2011), postaja starejšim otrokom težje beračiti na cesti, zato morajo za denar delati več in bolj. Dekleta so bolj izpostavljeni služenju denarja s spolnostjo. Med intervjuvanci je zaznati tudi perspektivo, da se ni spremenilo čisto nič, da je vse isto (v vseh letih življenja na cesti) – da so obtičali na nezadovoljivem načinu življenja, kjer je le malo možnosti za spremembe. Otroci tudi navajajo, da bi si želeli drugačno življenje – odpreti svoj posel ali se vrniti v šolo, nekateri si želijo nazaj k družinam na deželo in začeti živeti tam, drugi bi najeli stanovanje, se celo poročili ali si ustvarili družino, nehali bi uporabljati substance. Pri tem se zavedajo, da bi to pomenilo spremembo v njih samih, opustitev načina cestnega življenja in spremembe v življenjskih okoliščinah. Obenem se starejši cestni otroci počutijo krive zaradi kraj in pretepanja mlajših otrok, prodajanja stike mlajšim otrokom, vendar to navajajo kot strategije preživetja (Harju, 2013: 56–57; 66). Avtorica poudari tudi, da so dojemanja „dobrega” in „zla” najbrž pogojena s kulturnimi in družbenimi pričakovanji ter verovanji, pa tudi vplivom krščanske religije v Zambiji (Harju, 2013: 60).

V zaključku svoje magistrske naloge pa tudi Harju (2013: 78–79), kot že avtorji pred njo, ugotavlja, da v Zambiji primanjkuje vladne pomoči pri reševanju problema cestnih otrok, prav tako pa tudi institucije pomenijo za otroke pomoč (v smislu izobraževanja in nastanitve), a ne neodvisnih rešitev za njihove težave (na primer pomoč pri ustanavljanju lastnega posla ali lastnega neodvisnega življenja). Pri tem tudi poudari omejitve lastne raziskave: majhen vzorec otrok; intervjuji z neprezentativno večino otrok; v vzorcu je premalo deklet; institucija, v kateri je sodelovala, ni institucija s prenočišči, prav tako poleg cestnih sprejema tudi druge otroke (Harju, 2013: 81–82).

2.10 Kenneth Hachizibe: Ali imajo cestni otroci doseg do osnovne izobrazbe v Lusaki, študija primera Chibolye in Kamwale (b. l.)

Avtor ugotavlja, da število cestnih otrok v Zambiji raste zaradi rastočih dejavnikov, ki omogočajo odhod otrok na cesto (revščina, zlorabe, virus HIV/aids, problemi z denarjem in podobno). Sprašuje se, kakšen dostop do izobraževanja imajo otroci v predelih Lusake, in sicer v Chibolyi in Kamwali. Pri tem želi avtor s pomočjo kvalitativne metode (intervjujev in treh fokusnih skupin v obsegu 5 do 10 oseb na skupino; raziskava je potekala v juniju in juliju 2013) ugotoviti, s kakšnimi ovirami in izzivi se pri tem soočajo otroci, zakaj ostajajo na cesti, kakšno videnje situacije imajo cestni otroci, vladni uslužbenci, učitelji in cerkev, raziskava pa želi tudi podati možne intervencije, ki bi povečale obiskovanje šol cestnih otrok (Hachizibe, b. l.).

Avtor zavzema stališče, da je izobraževanje ključni dejavnik, ki pomeni socialno in ekonomsko integracijo otrok v družbo kjerkoli na svetu. Čeprav mnogi zambijski cestni otroci izrazijo željo po izobraževanju, je pogosto denar tisti, ki se vidi kot glavni problem neobiskovanja šol (s tem pa tudi nezmožnost razširjene družine skrbeti za otroke, zlorabe, revščina). Cestni otroci, ki se vključijo v izobraževanje, so po mnenjih učiteljev še boljši in bolj motivirani, čeprav se pogostokrat v razredu soočajo tudi s stigmatizacijo tako s strani sošolcev kot tudi učiteljev (predvsem v vladnih šolah se kaže stigmatizacija s strani učiteljev). Učitelji, ki se soočajo s cestnimi otroki, izražajo nezadovoljstvo z vladnim obnašanjem do šolanja cestnih otrok, saj niso reagirali na pozive učiteljem po pomoči tem otrokom (finančni primanjkljaj otrok za knjige, uniforme in druge šolske potrebščine). Na primer v osnovni šoli Kamwala niso zasledili v šoli cestni otrok, kar pripisujejo predvsem pomanjkanju podpore vlade pri načrtovanju, finančni podpori in podpori učiteljem ter staršem. V instituciji St. Lawrence, znotraj katere je tudi šola, vodja institucije poroča o tem, da sam odhaja na cesto, kjer so cestni otroci. Ti so po prihodu v institucijo vključeni najprej v osnove branja, pisanja in govorjenja, po tej reintegraciji pa tudi v šolo na področju institucije ali v drugo vladno šolo (s pomočjo štipendije sponzorjev). Vodja institucije ugotavlja, da je glavna težava vlade predvsem v tem, da cestne otroke dojema kot nasilne, nemoralne in ima do njih negativni pristop (Hachizibe, b. l.).

Avtor v zaključku predlaga predvsem podporo skupnosti in družine cestnim otrokom, mreženje ter vladne ukrepe in spremembe, sodelovanje

med ministrstvi. Pomoči so potrebne tudi skupnosti in družine, kjer cestni otroci živijo, in ne samo cestni otroci. Samo tako bi namreč skupnosti in družine lahko razumele svoje vloge in odgovornosti. Avtor poudarja, da bi tudi cerkve morale spodbujati otroke k obiskovanju šol glede na veliko prisotnost v življenjih otrok. Avtor predlaga tudi, da bi vlada morala uvesti zakon prepovedi dajanja denarja in dela cestnim otrokom, da bi poostrila zakon, ki uravnava zlorabe otrok v družini, poučila učitelje o pomenu integracije cestnih otrok v šolske sisteme, vlada bi morala finančno podpreti in razvijati programe, ki se ukvarjajo z izobraževanjem cestnih otrok (Hachizibe, b. l.).

3 DISKUSIJA

Mnogo raziskav, ki smo jih pregledali, se ukvarja predvsem z vzroki za odhod otrok na cesto, kjer so v ospredju revščina, družinske disfunkcionalnosti, potreba po zaslužku. Eden izmed glavnih dejavnikov, s katerim se povezuje predvsem družinska disfunkcionalnost in je bil v zambijskem kontekstu dobro raziskan, je virus HIV. Zasledimo lahko primanjkljaj študij, ki bi vzroke za nastanek/povečanje cestnih otrok povezovale, uvrščale in analizirale skozi prizmo širšega ekonomsko-družbenega sistema in situacije v svetu ter v tem kontekstu premišljale o izboljšanju situacije. Prav tako umanjka tudi študij, ki bi se ukvarjale z lokalnim pojmovanjem vzrokom (na primer zaznan problem med otroki in krušnimi starši).

Prav tako mnogo raziskav opredeljuje vladno politiko do pojava cestnih otrok in ocenjuje delovanje institucij. Tukaj se ugotavljajo predvsem razhajanja in nezadostno sodelovanje med omenjenimi akterji. Zdi se, da pri raziskavah umanjka konkretnih predlogov, premnogokrat se namreč samo diskurzno poudarja umanjkanje sodelovanja. Prav tako bi bilo zanimivo narediti pregled vseh institucij, ki se ukvarjajo s cestnimi otroki, in analizirati njihove šibkosti, prednosti ter združiti ugotovljeno v pregledno celoto.

Mtonga (2011) in Harju (2013) v svojih člankih najbolj dosežeta pogled, ki se skuša osredotočiti na same preživetvene strategije cestnih otrok. Zdi se, da na sploh pri raziskavah umanjka ravno razumevanja življenja cestnih otrok, ki se ne odraža le v statističnih številkah ali skozi „evropske“ oči. Zanimivo bi bilo tudi narediti študijo, ki bi se ukvarjala s kulturnim kontekstom pojava cestnih otrok in z lokalnimi pojmovanji cestnih otrok ter bi proučevala tudi plemenske izvore cestnih otrok (ter s tem povezana dožemanja in koncepte, ki vplivajo tako na vzroke odhoda na cesto kot

dojemanja). Mnogo študij zavzema tudi zahodni pogled na tematiko, na primer otroke vidi le kot žrtve in manj kot akterje, kar onemogoča videti celotno sliko pojava cestnih otrok v Zambiji.

Pregled študij nam vsekakor daje širši okvir razumevanja pojava cestnih otrok v Zambiji, vendar umanjajo ravno študije, ki bi se s pojavom ukvarjale podrobneje in pripeljale do novih zaključkov ter ugotovitev.

Zaključek

Članek skuša podati pregled literature o cestnih otrocih v Zambiji. Pri tem lahko dobimo pregled vzrokov za odhod otrok na ceste v Zambiji, ocene in analize vladnih politik ter institucij, ki se ukvarjajo s cestnimi otroki, nekaj je tudi opisov njihovega življenjskega stila. Raziskave, ki umanjajo, so tiste, ki pojav cestnih otrok še bolj uvrstijo v širši socialno-kulturni kontekst, ki proučujejo lokalna dojemanja Zambije, in tiste, ki niso pisane v zahodnih tonih dojemanja pojavov cestnih otrok. Prav tako bi bilo potrebno premisliti o razmerju vlade z institucijami. Kljub pisanju o rešitvi sodelovanja med vsemi akterji, ki se ukvarjajo s pojavom cestnih otrok, se zdi, da se besede ponavljajo, realnost pa ostaja enaka.

Omejitve pričujočega članka se kažejo predvsem v tem, da morda obstaja še kakšen članek ali prispevek na omenjeno temo, ki ga v pregledu zaradi nedostopnosti nismo uspeli zajeti in podrobneje predstaviti.

VIRI IN LITERATURA

- Agha, S. in Chulu Nchima, M. (2004). Life-circumstances, working conditions and HIV risk among street and nightclub-based sex workers in Lusaka, Zambia. *Culture, health & sexuality* 6 (4), 283–299.
- Aptekar, L. (1994). Street Children in the Developing World: A review of Their Condition. *Cross-Cultural Research* 28 (3): 195–224.
- Banda, S. (2011). *Mental Health of Street Children in Selected Residential Care in Lusaka Province*. Magistrsko delo, Lusaka: The University of Zambia.
- Blackman, B. (2001). *Intervening in the Lives of Street Children – A Case from Zambia*. New York: Maxwell School of Citizenship and Public Affairs.
- Casmir Chibbantula, M. (2010). *An Evaluation of Street Kids Rehabilitation Programme: „The Case of Mthunzi Centre, Lusaka, Zambia”*. Magistrska naloga, Lusaka: The University of Zambia.
- Children on the streets of Zambia: working toward a solution*. (2006). Lusaka: Ministry of Community Development and Social Services; Ministry of Sport, Youth and Child Development; Unicef, Project Concern International in RAPIDS.
- Hachizibe, K. (b. l.). *Do street kids access basic Education in Lusaka, a case study of Chibolya and Kamwala*. Pridobljeno 8. 10. 2014, iz http://www.academia.edu/7782376/Do_street_kids_access_basic_Education_in_Lusaka_a_case_study_of_Chibolya_and_Kamwala.
- Harju, E. S. (2013). „Growing big in the streets.” *Lusaka’s street youths’ voices of poverty in the streets*. Magistrska naloga, Helsinki: Department of Social Research, University of Helsinki.
- Lemba, M. (2002). Rapid Assessment of Street Children in Lusaka. *Project Concern International Zambia*. Pridobljeno 10. 10. 2014, iz www.unicef.org/evaldatabase/index_14393.html.
- Malama Kelvin, C. (1994). *A Study on the Causal Factors, Substance Usage and Effects of Rehabilitation of Street Children at Garden Compound Drop-In Centre – Lusaka*. (Raziskovalno poročilo). Lusaka: The University of Zambia.
- Mtonga, J. (2011). *On and off the streets: children moving between institutional care and survival on the streets*. Magistrska naloga, Trondheim: Faculty of Social Sciences and Technology Management; Norwegian Centre for Child research, Norwegian University of Science and Technology.
- Muntigh, L., Elemu, D. in Moens, L. (2006). *Report on Survey of the Situation of Street Children in Zambia*. Pridobljeno 9. 10. 2014, iz <http://www.bettercare-network.org/BCN/details.asp?id=13039&themeID=1004&topicID=1027>.
- Phiri, J. (1996). The Plight of Street Children in Zambia. *Africa Insight* 26 (3), 276–281.

- Phiri, D. T. (2009). *Street Children: Their Notion of Childhood, Lived Experiences and Implications for Relocation to Alternative Institutions*. Magistrska naloga, Trondheim: NTNU.
- Robson, S. in Kanyanta, B. S. (2008). Orphaned and vulnerable children in Zambia: the impact of the HIV/AIDS epidemic on basic education for children at risk. *Educational Research* 49 (3), 259–272.
- Sampa, A. (1997). Street Children of Lusaka: „A case of the Zambia Red Cross Drop-in Center.” *Journal of Psychology in Africa* 2, 1–23.
- Strobbe, F.; Olivetti, C. in Jacobson, M. (2013). Breaking the net : family structure and street-connected children in Zambia. *Journal of Development Studies* 1, 1–51.
- Tacon, P. in Lungwangwa, G. (1992). *Street children in Zambia*. Lusaka: University of Zambia Press.
- Taonga Nacidze, R. (2012). *Gender Differences in Livelihood Coping Strategies of Children Affected with HIV/AIDS Related deaths in a Household: A Case Study of George and Chazanga Compounds of Lusaka*. Magistrsko delo, Lusaka: The University of Zambia.

Polona Hazl in Mojca Marič

študentki Oddelka za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

Socialno–kulturno ozadje cestnih otrok v Zambiji

POVZETEK

Članek se ukvarja s socialno–kulturnim ozadjem cestnih otrok v Zambiji. Sestavljajo ga trije analizirani elementi, in sicer: družinsko in individualno ozadje cestnih otrok, ekonomska ozadja ter religiozna ozadja, ki so analizirana na podlagi institucije St. Lawrence Home of Hope, ki se ukvarja z resocializacijo in reintegracijo cestnih otrok in kjer sva avtorici članka opravljali svoje opazovanje z udeležbo. Namen članka je povezati vse tri elemente v celoto in razložiti, zakaj do pojava cestnih otrok v Zambiji sploh prihaja. Kaže se namreč vzorec, da je večina cestnih otrok iz plemena Bemba, ki je matrilinearno in temelječe na razširjenem sorodstvu. Zaradi dediščine kolonializma, neoliberalnih reform, ki jih je sprejela prva zambijska vlada, in mita o mogoči modernizaciji zahodnega tipa (Ferguson, 1999), je revščina prevelika, da bi razširjenemu sorodstvu uspelo dajati podporo vsem otrokom. Število cestnih otrok se je tako v zadnjem obdobju v Zambiji povečalo. Institucija, katere vrednote temeljijo na krščanstvu, sicer s svojim načinom organizacije predstavlja primer dobre prakse med institucijami, ki se ukvarjajo s cestnimi otroki, vendar glede na religijsko povezanost krščanstva z dediščino kolonializma vseeno ne rešuje ali preizprašuje vzrokov za nastanek pojava cestnih otrok.

Ključne besede: Zambija, cestni otroci, socialno–kulturno ozadje, ekonomija, družina, religija

ABSTRACT

The article deals with the socio-cultural background of street children in Zambia. It consists of three elements that were analyzed, namely: family and individual background of street children, economic backgrounds and religious backgrounds. The analysis was based on data gathered at the St. Lawrence Home of Hope institution, which deals with the rehabilitation and reintegration of street children and where the authors of the article carry out their participant observation. The purpose of this article is to integrate all three elements into a whole and explain the phenomenon of street children in Zambia. There is a pattern which implies that the majority of street children are from the Bemba tribe, which is matrilineal and based on extended kinship. Due to the heritage of colonialism, neo-liberal reforms adopted by the first Zambian government, and the myth of the possible modernization (Ferguson, 1999), poverty is too big for extended kinship to be able to give support to all children. The number of street children in Zambia has also increased in recent years. St. Lawrence Home of Hope is an example of good practice among the institutions dealing with street children even though it is based on Christian values but it does not resolve or re-examines the causes of the phenomenon of street children due to connection of Christianity with the heritage of colonialism.

Keywords: Zambia, street children, socio-cultural background, economy, family, religion

UVOD

Definicij cestnih otrok je veliko – a v članku se opiramo predvsem na definicijo Apteekarja (1994: 199), ki trdi, da so cestni otroci tista skupina otrok, ki živijo na cesti z neko stalnico, ritmom, načinom življenja, brez staršev (čeprav imajo lahko stike z njimi), ki so obeh spolov (čeprav prevladuje moški spol), ki so stari več kot pet let, a ne dovolj odrasli, da bi jih opredeljevali kot odrasle¹. Apteekar (1994: 213) tudi zapiše, da je „skupni imenovalc, ki bi lahko razložil kulturno pogojenost pojava cestnih otrok, brezdictatorska kapitalistična država, ki je v razvoju in ima pomembna urbana središča²“. Magazin v enem izmed svojih člankov zapiše: „Proces

---

1 V Zambiji najdemo cestne otroke v razponu od 5. do 30. leta. Pri tem obstaja ločnica med cestnimi otroci in tako imenovanimi „big boys“, ki so odrasli ljudje, živeči na cesti, ki se ponavadi ukvarjajo s kriminalnimi dejanji, na primer s preprodajanjem droge stike, ki jo uporabljajo cestni otroci in mnogokrat predstavljajo grožnjo cestnim otrokom (razne vrste zlorab). Grožnjo cestnim otrokom tudi v Zambiji predstavlja policija.

2 Seveda pri tako imenovanih „razvitih“ kapitalističnih državah ali tistih, ki bi jih Wallerstein (2006) imenuje centralne, cestni otroci izhajajo iz srednjih razredov in so na cesti zaradi takšnih in drugačnih disfunkcionalnosti družine, medtem ko so otroci perifernih držav tisti, ki izhajajo ponavadi iz socialnega dna in so na cesti predvsem zaradi revščine, čeprav tudi disfunkcionalnosti družin (predvsem odsotnosti očeta, zlorab očimov in podobno), ki so pogosto posledica revščine (Apteekar, 1994: 205–207).

zapuščanja domov se začne, ko neoliberalne ekonomske politike začnejo nižati plače” (Magazine, 2003a: 251).

Zdi se torej, da je pojav cestnih otrok velikokrat povezan s širšimi družbenimi, ekonomskimi, kulturnimi razmerami. Cestni otroci v Zambiji sicer obstajajo že od postkolonialne dobe, a konec 80. let oziroma v začetku 90. let 20. stoletja se je število cestnih otrok vzporedno z neoliberalnimi reformami vidno povečalo in razširilo (Mtonga, 2011: 24).

V pričujočem članku želimo trditev Aptekarja (1994) in Magazina (2003a) ponazoriti z analizo družinskih, ekonomskih in institucionalnih ozadij cestnih otrok v Zambiji, kolikor smo jih uspeli opazovati in analizirati znotraj našega bivanja v Zambiji julija 2013.

METODOLOGIJA

Podatki za raziskavo so bili pridobljeni od 11. do 31. julija 2013 v glavnem mestu Zambije, v Lusaki, in sicer predvsem v instituciji *Home of Hope St. Lawrence*, kjer smo opravljali udeležbo z opazovanjem in razgovore z varovanci institucije, ki skuša pomagati pri resocializaciji cestnih otrok in bo podrobneje predstavljena v posebnem poglavju. Institucija se ne nahaja v samem centru mesta, je blizu enega izmed revnejših predelov mesta – Msisija. Prav tako je nekaj (manj) podatkov pridobljenih tudi iz opazovanja z udeležbo in intervjujev s cestnimi otroki iz ceste (lokacija: center mesta Lusake, City Market – pri Mama Chicken).

Pri raziskavi smo uporabili združene kvalitativne in kvantitativne podatke. Glavna metoda je bila opazovanje z udeležbo, ki je „metoda na terenu, ki simultano kombinira analizo dokumentov, intervjuje, neposredno participacijo, opazovanje in introspekcijo” (Flick, 2002: 139). Pri opazovanju je pomembno, da skušamo vključiti vse – ne le vizualnih percepcij, temveč tudi tiste, ki so osnovane na poslušanju, čutenju in vonju (Flick, 2002: 135). Pri tem se je seveda treba zavedati, da z opazovanjem z udeležbo ne le opazujemo perspektivo članov skupine, temveč tudi vplivamo na opazovane in opazovano (Flick, 2002: 139). Glede na čas, ki smo ga imeli za opazovanje, bi lahko po Flickovih (2002: 140) fazah svoje opazovanje označili kot začetno fazo opazovanja oziroma deskriptivno opazovanje, ki želi zajeti celoto kompleksnosti terena v čim večjem obsegu. Pri tem smo fokusno opazovanje (Flick, 2002: 140) uporabili le pri podtemah, ki jih želimo predstaviti v članku, kolikor nam je seveda to omogočala časovna omejitev našega bivanja v Zambiji.

Slika 1: Revnejši predel mesta oziroma „compound“ Msisi/Kamwala South **Slika 2:** Železniška proga v okolici Msisija na poti v center Lusake (ob poti se nahaja tržnica, ki se premika glede na vlak) **Slika 3:** Center mesta – City Market, pri Mama Chicken **Slika 4:** Vhod v institucijo Home of Hope **Slika 5:** Notranost institucije – varovanec R. pri opravljanju dnevnih nalog (v ozadju slike, ki prikazujejo življenje v instituciji: obiskovanje šole, igranje nogometa, delo, spanje) **Sliki 6, 7:** Z varovanci institucije Home of Hope

Opazovanje z udeležbo je potekalo vsakodnevno v instituciji *Home of Hope St. Lawrence*, ki je nevladna institucija religijskega tipa. Opazovanje je potekalo od zjutraj do poznega popoldneva. Z otroki sva avtorici članka preživljali prosti čas, jima pomagali pri vsakodnevnih opravilih, z njima jedli njihovo hrano na njihov način (torej z rokami), se udeleževali verskih obredov, skratka skušali biti udeleženi v vsaki dejavnosti njihovega vsakdana znotraj institucije.

Poleg opazovanja z udeležbo je bila v ospredju še metoda intervjuja, in sicer polstrukturiranega, ki je sestavljen iz odprtih vprašanj, a voden z nekaj tematskimi območji (Flick, 2002: 81). Otrokom sva postavljali odprta vprašanja o izvoru, religiji, družini in kako so se znašli na cesti. Prav tako sva analizirali slikovno gradivo iz terena – tukaj so uporabljene fotografije dogajanja v instituciji, risbice, ki so jih risali otroci, in fotografije, ki prikazujejo zunanost in notranost institucije *Home of Hope* ter predvsem religijska območja institucije, katere sva natančneje tudi analizirali v pod poglavju. Fotografije so pomembne, saj lahko zajamejo dejstva in procese, ki se zgodijo prehitro ali so prezapleteni, da bi jih zmoglo ujeti človeško oko (Flick, 2002: 149).

Podatki so bili pridobljeni tudi s pomočjo anketnega vprašalnika, ki pa ga nismo kvantitativno obdelali, temveč je bil pripomoček za beleženje glavnih podatkov. V članku so uporabljeni tudi sekundarni viri – predvsem znanstveni članki, ki se lotevajo družinskih, ekonomskih, religiozних tematik Zambije in arhiv institucije St. Lawrence o njihovih varovancih, njihovem družinskem ter ekonomskem ozadju in njihovih izkušnjah na cesti, predvsem zaradi preverjanja podatkov, saj je eden izmed mogočih metodoloških problemov lahko ta, da otroci mnogokrat pripovedujejo tudi izmišljene zgodbe, podatke³ (Aptekar, 1994: 201–202). Prav tako nam sekundarni viri podajo sliko, zakaj so cestni otroci v določenem okolju dojeti na določen način⁴ (Aptekar, 1994: 202).

Pri ekonomskem orisu Zambije sva v pod poglavju uporabili tudi kritično diskurzivno analizo članka, ki prikazuje zambijsko realnost v slovenskem medijskem diskurzu. To sva storili predvsem z namenom, da bi osvetlili problematiko diskurza evrocentrizma, ki skupaj z ekonomskimi pogoji ne odpravlja vzrokov, temveč še dodatno ohranja stanje, kakršnega zasledimo v

---

3 Podatki, ki sva jih uspeli pridobiti s polstrukturiranimi intervjuji in arhiva institucije, so se večinoma ujemali.

4 Pogostokrat je namreč okolica do cestnih otrok na splošno nasilna (Aptekar, 1994: 202).

Zambiji, in ki je eden izmed pomembnih vzrokov, zakaj pojav cestni otrok v Zambiji obstaja in se ohranja. Kritična diskurzivna analiza namreč želi skozi jezikovno in družbeno analizo oziroma analizo jezika v razmerju do družbenega konteksta, v katerem je uporabljen, in do družbenih posledic njegove uporabe, pokazati na „zamegljene odnose moči med diskurzom in družbo” (Erjavec in Poler Kovačič, 2007: 47; Fairclough, 1989: 71; van Dijk, 2001: 96).

Glavni cilj članka je predstaviti socioekonomski profil cestnih otrok v Zambiji, natančneje otrok, s katerimi smo imeli stik v času našega bivanja v Zambiji. Pri tem so pomembne sledeče dimenzije, ki jih želimo s člankom predstaviti in povezati v nepretrgano celoto, in sicer: družinsko ozadje, ekonomski položaj in religiozno prepričanje cestnih otrok. Pri tem želimo poudariti, da je tak oris, povezan v celoto, tudi tisto, kar lahko pojasni in razloži vzroke, zakaj v Zambiji obstajajo cestni otroci; s tem pa hkrati želimo izrisati kontekst, v katerem lahko govorimo o zambijskih cestnih otrocih in njihovi resocializaciji.

Pri tem velja opomniti, da je raziskava omejena predvsem s tem, da smo v Zambiji preživeli premalo časa (le tri tedne), kar otežuje globlje razumevanje tematike in podrobnejše analiziranje ter kontekstualiziranje opaženega, razumevanje vzorcev. Prav tako so večinoma uporabljeni podatki otrok, ki so v instituciji, in manj tisti iz ceste. Ovira je bila pogosto tudi jezik, kljub večinskemu znanju angleščine otrok⁵.

S člankom želimo predvsem prikazati ugotovitve in glavna vprašanja, ki so se nam odpirala v času dela v Zambiji in po njem, ter nakazati na splošne značilnosti in smernice, zanimive za nadaljnja raziskovanja.

DRUŽINSKA OZADJA IN INDIVIDUALNA OZADJA CESTNIH OTROK

Večina avtorjev, ki se je ukvarjala z zambijskimi cestnimi otroki, ugotavlja, da so vzroki za odhod otrok na cesto revščina, zlorabe znotraj družine, razpadle družine, nefunkcionalne družine, tudi virus HIV, ki je zelo razširjen med populacijo med 15. in 49. letom, ki je ekonomsko najbolj produktivna starostna skupina, kar vpliva tudi na odhod otrok k razširjenim družinam, in podobno (Harju, 2013; Mtonga, 2011; Phiri, 2009; Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 2). Phiri (2009) pri tem posebej opozarja na dosti več raznovrstnih dejavnikov, ne samo zgoraj naštetih, na raznovrstnost otroštev,

---

5 Med seboj se otroci pogovarjajo večinoma v jeziku nyanja.

predvsem pa, da so otroci socialni akterji, ki tudi na cesti tvorijo socialne mreže, vzpostavljajo strategije preživetja in podobno. Rakowski (2013: 18) zapiše, da vse družine otrok niso disfunkcionalne, a jim ne uspe preprečiti odhod otrok na cesto. Pri tem so le redki otroci popolne sirote oziroma brez skrbnikov. Problem pa se pojavlja pri vprašanju razširjenih družin, ki zaradi ekonomskih razlogov, ki so podrobneje pojasnjeni tudi v naslednjem poglavju, niso zmožni skrbeti za vse otroke. Nekoč je namreč veljalo, da v Zambiji cestnih otrok ni bilo, saj so za otroke svojih bližnjih v primeru nezgod poskrbele razširjene družine – pomembna je bila odgovornost skupnosti za otroka⁶ (Mtonga, 2011: 63; Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 1). Razširjene družine so predstavljale tradicionalni sistem socialne varnosti (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 2). Sistem razširjenih družin naj bi v novih neoliberalnih ekonomskih pogojih v Zambiji povsem kolapsiral (Mtonga, 2011: 63). Mtonga (2011: 64) na podlagi svoje raziskave med zambijskimi cestnimi otroki zapiše, da ne gre za to, da sirot člani razširjene družine ne bi sprejeli medse, temveč bolj zato, da po tem, ko otroka sprejmejo k sebi, z njim ali ravnajo zlorabno ali pa zanj finančno niso zmožni skrbeti. Strobbe, Olivetti in Jacobson (2010: 1; 3) ugotavljajo, da na cesti prej pristajajo otroci, ki izhajajo iz družin z moško avtoriteto, ki je oslabljena zaradi bolezni, in tisti otroci, ki izhajajo iz družin, kjer zanje skrbijo materini sorodniki. Družine, ki jih sestavljajo materini stari starši, ali družine, kjer ima moška avtoriteta veliko sester, pa so dosti bolj funkcionalne in v njih zasledimo manj cestnih otrok. Pogosteje na cesti pristanejo nečaki, pastorji in sorodniki glave družine kot lastni otroci (Strobbe, Olivetti in Jacobson, 2010: 3; 26).

Po pogovoru z otroki v instituciji *Home of Hope* sva tudi sami ugotovili, da ima večina otrok vsaj enega izmed staršev (19 otrok ima živa oba starša, 9 samo mamo in 12 samo očeta), čeprav jih je bilo tudi 13 takšnih, ki staršev nimajo. Podatke o družinskih članih prikazuje *Tabela 1*. Pri tem sva pogosto iz pogovorov z otroki izvedeli, da imajo skoraj vsi otroci družinske člane, a so odšli na cesto zaradi zlorabnega okolja, iskanja boljše prihodnosti ali nagovarjanja prijateljev.

Aptekar (1994: 206) zapiše, da je medkulturno vzorec odhajanja na cesto pri otrocih tak, da otroci večinoma najprej na cesti preživijo kakšno noč ali dve, se vrnejo domov, potem pa vse pogosteje vračajo na cesto – do trenutka,

---

6 Na to kaže tudi afriški pregovor, ki pravi: „Stvar vasi je, da vzgoji otroka.” (Mtonga, 2011: 64).

Problem	Število
Oba živa (ni podatka o velikosti družine)	6
Oba živa: velika družina, št. otrok: 3, 4, 4, 5, 5, 5, 6, 7	8
Oba starša živa – zanj skrbi nekdo drug (stric, teta, babica, dedek)	5
Živa samo mama	5
Živa samo mama, skrbi nekdo drug (očim, mačeha, teta, brat)	4
Živ samo oče	6
Živ samo oče, skrbi nekdo drug (očim, stari starši, stric)	6
Oba starša mrtva	13
Starša ločena	7
O staršu (ali obeh) ni znanih podatkov (oba, mama)	2
Tudi starš na cesti (mama)	1

Tabela 1: Podatki o starših/družini varovancev *Home of Hope*

dokler na cesti ne ostanejo. Tak vzorec lahko zasledimo tudi pri cestnih otroci v Zambiji, s tem da večina otrok na cesti najprej ostane v lastnem kraju, nato pa sledi ruralno-urbana migracija – iz lokalnega kraja do Lusake. Varovanec C. (14 let) iz *Home of Hope* pripoveduje: „*Ko me je prvič (op. avtorice: stric) pretepel, sem noč preživel na cesti. Babica je bila zjutraj zelo razburjena in žalostna zaradi mojega odhoda. Prosila me je, naj tega več ne delam. Povedal sem jim, da bom, če mi bo stric še to počel. Nato sem večkrat nekaj časa preživel na cesti s prijatelji in se vračal domov. Ko me je stric spet močno pretepel, tudi po glavi, sem se razjezil in ostal na cesti. Prijatelji so mi dali denar, hrano, tudi stiko, ker tako dve uri nisem bil ne lačen niti zeblo me ni. Pomagali so mi. Povedali so mi tudi, da se splača iti z vlakom do Lusake – tam se dobi več denarja.*” Podobno zgodbo pripoveduje tudi 14-letni E., ki je na cesti že tri leta – na cesto je odšel, ker ga je prijatelj povabil v Lusako, doma pa niso imeli denarja, saj je oče umrl, ostala sta sama z mamo.

C. iz *Home of Hope* prav tako pripoveduje o svoji družini – starša sta mu umrla, ostal je pri babici in očimu ter teti (očim je materin brat). C. namreč prihaja iz Kapirija, iz plemena Bemba, ki je matrilinarno pleme, kar pomeni, da otrok po smrti staršev „pripada” materinim sorodnikom. Zaradi hudih pretepanj v družini je pobegnil na cesto. V času poletnih počitnic odhaja iz institucije v Kapiri. Pripoveduje: „*Ne grem rad. Še zmeraj ne maram strica. Rad imam babico. Lepo jo je videti, a bolje se počutim v Home of Hope.*”

Zanimivo je tudi analizirati risbice, ki jih je ustvaril varovanec C. Pri tem smo analizirali risbi zgolj enega dečka za dodatno ponazoritev varovančevega doživljanja sebe in okolice. Seveda bi pri tem lahko sledila še analiza risbic več otrok. Risanje je namreč eden najbolj naravnih, običajnih načinov

izražanja, s katerim lahko z otrokom vzpostavimo odnos na nevsiljiv način že pri prvem kontaktu in s tem dobimo vpogled v določene značilnosti otroka, saj so risbe dobra projekcijska preizkušnja (Tušak, 1997: 14). Z risanjem ne dobimo popolne slike osebnosti, vendar pa na podlagi informacij in drugih psihodiagnostičnih metod lahko pove veliko (Tušak, 1997: 33–34). Pri tem je pogosto predvsem risanje drevesa kot projekcijska tehnika, saj drevo predstavlja simbol življenja že od nekdaj; njegovo strukturo pa lahko gledamo tudi v psihoanalitičnem smislu – krošnja kot nadjaz, deblo kot ego in korenine kot nezavedno (Tušak, 1997: 34).

Slika 8: Risbica drevesa varovanca C.
iz *Home of Hope*

Pri projekcijskih izkušnjah je drevo, ki ga je narisal C., listavec, ki je postavljen v zgornji levi del lista, kar pogosto povezujemo z nadjazom (zgornje območje nasproti spodnjemu kot nezavednemu in srednjemu kot zavestnemu svetu jaza), z mišljenjskim svetom (Tušak, 1997: 70). Levo zgoraj je v analizah projekcijskih izkušenj risanja drevesa povezano tudi z zavrtostjo, z umikom, s cono pasivnosti, kjer človek zavzame pozicijo opazovalca v življenju (Tušak, 1997: 71). Prav tako leva stran ponavadi pomeni pozitivno stališče do matere (Tušak, 1997: 84). Pri C. smo lahko na podlagi intervjuja ugotovili, da ima pozitivno stališče do babice kot ženskega lika (materinske vloge), medtem ko je do očetovske figure (torej strica) naravnan precej negativno zaradi zlorabe, očeta kot takšnega pa je izgubil. Majhno drevo na levi zgornji strani lista rišejo osebe, za katere je značilna odtujitev od očetovega vpliva kot posledica zgodnje izgube očeta (Tušak, 1997: 91). Obenem je list obrnjen vodoravno iz horizontalne lege, kar ponavadi pomeni občutek nezadovoljstva s svojo sredino oziroma širšim družbenim okoljem, gre za beg v fantazijo (Tušak, 1997: 93). Tudi krošnja drevesa je nagnjena v levo, kar pomeni nagnjenost k mistiki, zgodovini, umetnosti (Tušak, 1997: 94). Morda lahko pri tem poudarimo tudi, da je varovanec C. v vprašalniku odgovarjal o dojetanju sebe in prihodnosti pozitivno, a pozitivnih vplivov

ni pripisal lastni aktivnosti, temveč predvsem verovanju. Povedal je namreč, da se mu prihodnost ne zdi brezizhodna, saj: „*moli in mu bo bog pomagal.*”

Glede na krošnjo, ki je zaprta, lahko sklepamo, da gre bolj za introvertirano osebo, opazne pa so predvsem črno obarvane veje, ki izgledajo mrtve. Risanje mrtvih dreves se pogosto pojavlja pri osebah, ki se čutijo žrtve zunanjih dejavnikov (Tušak, 1997: 103), čeprav tukaj vidimo, da ni mrtvo celotno drevo, temveč le dve posamezni veji, ki zbujata na sliki pozornost in se zdita kot točki v življenju. Morda bi to lahko interpretirali kot negativni izkušnji izgubo staršev in izkušnjo nasilja strica nad varovancem *Home of Hope* ali pa celo izkušnjo ceste. Predvsem se ta interpretacija zdi verjetna, saj je po Wittgesteinovem indeksu možno glede na uvrščenost mrtvih stebel to uvrstiti tudi v obdobje življenja posameznika (Tušak, 1997: 124–127).

Krošnja je po obiki arkadasta, kar pomeni smisel za oblikovanje, družabnost, prijetnost in ustrežljivost (Tušak, 1997: 112). Družabnosti ustreza tudi senčenje brez jasno izražene zunanje črte, ki implicira na odprto, fleksibilno osebnost (Tušak, 1997: 114). Glede na to, da je pretok od debla do krošnje zaprt, je oseba najbrž tudi oddvojila emocije od mentalnega življenja – verjame, da je uspela vzpostaviti kontrolo nad seboj in se ne zaveda potencialne nevarnosti svojih čustev (Tušak, 1997: 116). Prav tako gre za kontinuirano črto debla, kar ponazarja samozavestno, direktno osebo (Tušak, 1997: 118). Zanimivo je tudi, da naj bi pri deblu, razširjenem navzdol, ponavadi šlo za neovirano sprejemanje nezavednih čustev, izbokline, ki jih lahko opazimo na strani, pa ponazarjajo neizpolnjene želje subjekta po očetovem in materinem sprejemanju (Tušak, 1997: 118), kar je iz družinske situacije C., ki se zaveda svoje preteklosti in je sirota s slabimi odnosi z razširjeno družino, sprejemljiva interpretacija. Drevo, ki je narisano s koreninami, tla pa niso označena, je značilno za ljudi z visoko stopnjo zaupanja vase, ki so prepričani, da ni okolje tisto, v katerem bi potrebovali podporo. Na risbici lahko opazimo tudi zelo razvejan koreninski sistem, kar kaže na zelo kompleksno in razvejano instinktivno sfero, tudi na poudarjeno seksualno in nezavedno sfero (Tušak, 1997: 121–122). To potrjuje tudi senčenje drevesa, ki daje slutiti na zavestno obrambo – preobčutljivosti subjekta, ki se je ne zaveda povsem (Tušak, 1997: 124).

Pri tem je varovanec C. narisal tudi hišo z okolico, kjer lahko opazimo podobno drevo – le da je to zakoreninjeno v tleh in travi ter nima mrtvih stebel. Zanimiva je tudi hiša. Do nje namreč vodijo vrata, konci so potemljeni (predvsem na strehi), podobno kot pri zgornji risbici drevesa.

Hiša ima majhna vrata, zanimivo pa je, kako C. opiše hišo. „Hiša je prazna. V njej ne živi nihče. Lahko jo najameš ali prideš občasno. Pot vodi v spalnico. V hiši najdemo tudi stole, televizijo in lonce.”

Slika 9: Risbica hiše varovanca C. iz *Home of Hope*

Probleme, zakaj so otroci pobegnili na cesto, ki jih zasledimo v instituciji *Home of Hope*, prikazuje *Tabela 2*. Pri tem opazimo, da so mnogi otroci pobegnili na cesto večkrat, veliko je tudi raznih disfunkcionalnosti družin in pomemben je vpliv sorodnikov/prijateljev. Otroci, s katerimi smo opravljali razgovore o tem, kako in zakaj so pristali na cesti, mnogokrat povedo, da so se z vlakom po železniški progi iz Copperbelta premaknili do Lusake – na cesto so odšli že v lastnih krajih, migracije iz ruralnih v urbana področja pa potekajo predvsem zaradi obljube po boljšem zaslužku (o katerem izvejo od prijateljev na cesti).

Kot trdi Aptekar (1994: 198–199), se tudi tukaj pokaže vzorec, da so mnogi cestni otroci iz družin, kjer so v ospredju ženske, kar pomeni, da so tudi fantje večinoma bolj socializirani za zgodnejši odhod od doma kot dekleta. Pomemben faktor je tudi dinamika med očimom in moškim rejencem v matrifokalnih družinskih strukturah, zaradi česar so na cesti predvsem

Problem	Število
Problemi z vizo, mama v VB	1
Na cesto zaradi želje po zaslužku	3
Večkrat pobegnil od doma	6
Doma tepen (mačeha, oče, sestra, mama, stric) – razlog za odhod	6
Brat ali drug sorodnik (polbrat) že v HoH ali prideta tja (in na cesto) skupaj	7
Zanemarjanje	6
Alkoholizem v družini (mama)	2
Menjal različnečasne domove	1
Pobegne na cesto zaradi pritiska vrstnikov	4

Tabela 2: Okoliščine, razlogi za odhod/življenje na cesti varovancev *Home of Hope*

dečki (Aptekar, 1994: 199). To tezo na nek način poleg prebrane literature najbolj potrjuje zgornji opisani primer varovanca C. iz *Home of Hope*.

Predvsem pa je pri tem pomemben tudi podatek plemena, saj to določa načine družinske strukture, interpretacije, skratka daje pomene oziroma kot o tem piše Aptekar (1994: 204), bi bilo zanimivo narediti analizo plemenskega izvora cestnih otrok, predvsem da bi lahko ugotovili tip družinske strukture, ki nam lahko pove veliko o tem, kateri tip družine producira cestne otroke in kateri ne. Pomembne so spremembe v tradicionalnih strukturah družine (Aptekar, 1994: 214). V Zambiji najdemo več kot 70 plemen (72 plemen) in 7 jezikovnih skupin. Pri tem so naši podatki (*Tabela 3*), pridobljeni v instituciji *Home of Hope*, pokazali, da je večina varovancev iz plemena Bemba.

Pleme Bemba tvori eno najpomembnejših etničnih skupin urbanih ozemelj Severne province, predvsem Copperbelta (Gordon, 2012), od koder večinoma prihajajo cestni otroci. Pleme Bemba izhaja iz Severne province, vendar njen jezik oziroma dialekt tega jezika (IchiBemba) govori tudi dvanajst drugih skupin iz province Luapula, nekatere skupine v Demokratični republiki Kongo in v ruralnih predelih province Copperbelt. Čeprav imajo te skupine oziroma plemena svoja imena (Aushi, Bisa, Chishinga, Kunda, Lala, Lamba Lunda, Ng'umbo, Swaka, Tabwa, Unga), pa se v urbanih predelih za njih uporablja generični izraz Bemba. Tako Bemba v širokem pomenu besede predstavlja najbolj pomembno etnično skupino v urbanih predelih Copperbelta, torej v krajih Kitwe, Ndola, Mufulira, Luanshya,

Ime plemena	Število oseb
Bemba	19
Ni podatka	9
Chewa	5
Nsenga	5
Lozi	3
Tonga	3
Tumbuka	2
Lala	1
Lovale	1
Luba (Kongo)	1
Mambwe	1
Nkoya	1
Swahili (Kongo)	1
Wenya	1

Tabela 3: Podatki o plemenski pripadnosti varovancev *Home of Hope*

Chingola in Chililabombwe v Zambiji in še pomembno manjšino v Lum-bashiju v Demokratični republiki Kongo (Gordon, 2012).

Populacija Bemba skupine šteje skoraj 400.000 ljudi, brez tistih, ki so se permanentno ustalili na urbanih področjih. Če štejemo še te, se število ljudi, ki se opredeljujejo kot člani Bembe, poveča na okoli 750.000. Vendar je število tistih, ki uporabljajo IchiBembo kot svoj prvi jezik, približno 3,7 milijonov, kar predstavlja skoraj tretjino celotne zambijske populacije (Gordon, 2012).

Pleme je pomembno tudi, ker se ljudem iz določenega plemena pripisuje-jo različne značilnosti, na primer nekateri so zviti, drugi neumni, nekaterim se lahko krade, drugim ne. Pleme Bemba je najpogosteje okarakterizirano kot pleme tatov, kot osebnostna lastnost se jim pripisuje tudi iznajdljivost⁷. Kot piše Gordon (2012), so bili v predkolonialni dobi člani Bembe znani kot bojevniki, ki so plenili sosednja plemena.

Za pleme je bilo značilno tudi vladanje poglavarjev⁸. Njihova moč je bila reducirana s strani kolonialne administracije, čeprav so nekateri pogla-varji uspeli obdržati avtoriteto pod kolonialno prakso posrednega vladanja (Gordon, 2012). Bembo sestavlja približno trideset matrilinearne klanov, ki so največkrat poimenovani po živalih. Vsak klan razvije šaljiv odnos do drugega klana. Tako ima na primer klan koze povezavo z leopardjim klan-om, saj leopardi jedo koze. Za skupnost imajo te povezave velik pomen, saj se lahko posameznik zanese na podporo članov svojega klana in na pod-poro pripadnikov nasprotnega klana. Enaka povezava obstaja med Bembo, katere člani so znani kot pavijani („kolwe”), in pripadniki plemena Ngoni, ki so znani kot podgane („kwindi”), ter predstavlja sestavni del družbenega

---

7 Podatek je pridobljen na podlagi pogovorov z varovanci institucije *Home of Hope*. Podatek potrjujejo lokalni učitelji *Home of Hope* in pogovarjanje z domačini. Če bi v Zambiji ostali več časa, bi bilo koristno proučiti simbolne pomene, ki se pripisujejo plemenom, in vpliv na vsakdanje življenje.

8 Pred kolonialno vladavo, okoli leta 1900, je bila Zambija sestavljena iz kraljestev in poglavarstev. Ta so lahko bila centralizirana ali decentralizirana. Pri tem so imela centralizirana hierarhično sociopolitično organizacijsko strukturo, na vrhu katere se je nahajal kralj ali poglavar (simbol svoje moči je izražal skozi posebne pričeske, tudi kože živali – pomembnost leva), odločal pa je svet starcev. Decentralizirana kraljestva ali poglavarstva so bila kulturno homogena in so živela v majhnih skupinah ali v raztresenih vaseh. V obeh tipih smo lahko zasledili povezave med živečimi in mrtvimi pripadniki skupine – religijske ceremonije. Po kolonializaciji so poglavarji postali funkcionarji nativne avtoritete – transformacija se je zgodila predvsem po letu 1930; kolonializatorji so zato zmanjšali administrativne stroške in poenostavili zbiranje davkov. Čeprav oslABLJENA, so poglavarstva preživela do danes. (Podatki so pridobljeni iz Muzeja Livingstone.)

življenja in način premagovanja starih rivalstev, še posebej v urbanih področjih, kjer pripadniki različnih plemen živijo skupaj (Gordon, 2012).

Zanimiv je tudi izvorni mit plemena Bemba, ki opisuje, da je kralj Kole, Mukulumpe, poročil žensko, ki je pripadala klanu krokodilov in imela ušesa kot slon. Imela je tri sinove – Katongo, Chiti in Nkole ter hčerko Chilufyo. Po prepiru z očetom sta Chiti in Nkole pobegnili vzhodno, pridružili so se jima polbratje Chimba, Kapasa in Kazembe ter sestra Chilufya. Po smrti v bitki Chita in Nkola, je postal poglavar sin Chilufye. Ker so se ustalili na mestu, kjer so se srečali z mrtvim krokodilom, so postali klan krokodila. Zgodovinsko naj bi šlo za opis migracije poglavarjev Lube ali Lunde okoli leta 1700, mit pa legitimizira klan krokodilov (Gordon, 2012).

Pleme Bemba je matrilinearno, kar pomeni, da se otroci štejejo po materini strani, poročena ženska je glavna tudi pri vseh hišnih ritualih, pomemben je predvsem kult doma („Domestic Cult”), ženska vodi čaščenje umrlih, ima stik s predniki preko lastne iniciacije ter je tista, ki zaradi stika s predniki varuje zemljo (Hinfelaar, 1994: xi). Pleme je tudi matrifokalno, čeprav je dandanes opazno, da je matrilinearen in matrifokalen sistem oslavljen⁹ (sistem izhaja iz idealizirane verzije sorodstvenih razmerij iz preteklosti). Kljub temu je članstvo in pozicija v klanu še zmeraj utemeljena na matrilinearnosti, čeprav otrok dobi očetov priimek in duhove prednikov (Gordon, 2012). Prihod kolonialistično postavljenih ekonomskih razmer in krščanstva je sicer povečal moč kontrole nad otroki pri moških, vendar ni odpravil prvotnega sistema. V preteklosti je namreč mož določeno obdobje delal na domačiji svoje žene, nato pa sta se odločila, ali bosta ostala z njeno družino ali pa se bosta preselila k njegovu. Danes je v navadi, da mladoporočenca ostaneta z moževu družino, kar je posledica denarne ekonomije in krščanstva, ki je okrepilo nadzor in moč moških nad svojimi otroki. Sorodstvena terminologija ostaja bogata. Obstajajo ločena imena za lastno mater in mater nekoga drugega ter ločena imena za brate in sestre glede na spol in starost (Gordon, 2012).

Ker je pleme Bemba matrilinearno, kar pomeni, da se sorodniki štejejo po materini strani, in je v primeru prihoda otroka k družini materinega brata ta otrok v podrejenem, ne istem položaju z otroci materinega brata, ki

---

⁹ Pomemben aspekt poroke je nekoč predstavljal nevestin brat, ki je zagotavljal svojo pomoč v obliki fizičnega dela, daritve ženinove družine nevestini pa so bile majhne. Z naraščanjem pomena denarja in materialnih dobrin se je pomen plačila povečal, svakovo delo pa je postalo redko darilo (Gordon, 2012).

Slika 10

Slika 11

Slika 10: Prikaz razdeljenosti zambijskih plemen/etničnih skupin (vir: http://www.shikanda.net/ethnicity/illustrations_manch/tribal.htm)

Slika 11: Pas Copperbelt v Zambiji, kjer so glavna mesta predvsem Kitwe, Ndola, Mufulira, Luanshya, Chingola and Chililabombwe (ujemajoče s pripadnostjo plemenu bemba) (vir slike: http://en.wikipedia.org/wiki/Copperbelt_Province)

pripadajo drugemu matrilinearnemu sorodstvu, sklepamo, da je tudi to eden od razlogov, zakaj se otroci Bemba pogosteje znajdejo na cesti. Odhodi k razširjenim družinam ponavadi v trenutnih ekonomskih razmerah pomenijo vzorec nezmožnost stricev skrbeti za toliko otrok. Zato pogosteje prihaja do zlorab ali finančnih težav pri oskrbovanju nečakov. Zdi se, da kjer oče ali očetovska figura (stric) umanjka ali pa je prisoten, a funkcionalno odsoten zaradi okoliščin ali celo nezdravo nasilen, otroci pogosteje pristanejo na cesti. Poleg tega Bembe, ki jih najdemo predvsem v območju Copperbelta, muči revščina. Pomembna sta torej dva dejavnika: razumevanje strukture družine, ki je pri Bembah matrilinearna, in ekonomske okoliščine, ki razširjeni družini onemogočajo ustrezno delovanje in skrb za otroke sester. Predvsem pa je tu osrednjega pomena razumeti tudi plemensko poreklo, ki ga raziskave do sedaj izpuščajo. To je naša predpostavka in hipoteza, ki bi zahtevala še več raziskav, posebej, ker vsi otroci ne izhajajo iz plemena Bemba.

EKONOMSKA OZADJA

Kot smo želeli nakazati že v prejšnjem poglavju o izvoru otrok, ki se znajdejo na cesti, so naša predvidevanja, da je mnogo otrok izhajajočih iz področja Copperbelt, ki je glavno ekonomsko področje Zambije¹⁰. Severo-

¹⁰ Področje Copperbelt je nastalo z odkritjem mineralnih usedlin, kar je vodilo do konstrukcije železniške linije. Tako so s procesom urbanizacije ob industrializaciji nastala sledeča mesta, centri

zahodna provinca in Copperbelt (ali bakreni pas) sta provinci, bogati z bakrom in kobaltom (Mtonga, 2011: 19). Zambija je bivša britanska kolonija, ki je bila osvobojena leta 1964. Leta 1991 se je spremenila v demokratično republiko z večstrankarskim sistemom, prav tako pa sta začeli potekati liberalizacija in privatizacija državnih podjetij z namenom revitaliziranja ekonomije. To je vodilo do visoke stopnje formalne brezposelnosti in revščine (Mtonga, 2011: 19–21).

Področje Copperbelta je bilo pomembno tudi agrikulturno, predvsem je bila zemlja v ospredju za pleme Bemba, saj je zemlja predstavljala stik s predniki. Prav o področju Copperbelta in plemenu Bemba pišeta Henrietta L. Moore in Megan Vaughan (1994), ki želita v svoji monografiji predstaviti predvsem lokalne odgovore na globalne procese spremembe, povzročene v letih kolonializma in postkolonializma na področju Severne Rodezije. Na podlagi zgodovinskih, antropoloških in razvojnih pristopov proučujeta spremembe gospodinjske produkcije, spola in prehranjevanja na podlagi agrikulturnih sprememb v razdobju stotih let. Prikazujeta nerazumevanje kolonialne vladavine, ki je uspela oslabiti matrilinearni vzorec Bemba in tako tudi uničiti agrikulturni sistem. Pri Bemba je namreč tradicionalni agrikulturni sistem temeljil predvsem na rezanju in požigalništvu – „slash and cut” in se imenoval „*citemene*”, kar je pomenilo, da so bila polja preseljena vsakih nekaj let. Kolonialisti v njem niso videli prednosti. Vendar ni šlo zgolj za agrikulturni sistem, temveč za socialni sistem izmenjave dela in hrane, predvsem na podlagi dveh spolov znotraj gospodinjstva (Moore in Vaughan, 1994). Že Ricardsova (1995), katere delo velja za klasiko na tem področju, je pisala, da je ta sistem s prihodom modernizacije propadel predvsem zaradi migracij moške delovne sile v rudniška področja Copperbelta, ki se pojavi s kolonializmom, kar je pomenilo tudi zlom sorodstvenih razmerij (razširjene družine) in zlom prehranjevalne verige (saj so moški tisti, ki režejo drevesa, kar ima pri plemenu simbolni pomen; ženske pa ne zmorejo toliko dela). Moore in Vaughan (1994) tukaj kritično ovrednotita, da Richard (1995) ni upoštevala vseh strategij, ki jih je uporabljalo pleme Bemba, da se je uspelo spopasti s socialnimi in ekonomskimi spremembami ter tako ohranilo sistem „*citemene*”. Avtorici želita pokazati na moč in fleksibilnost ruralnih skupnosti, predvsem pa podati kritiko kolonialistov, ki

---

distribucije dobrin in trgi agrikulturnih produktov: Zimba, Kalomo, Choma, Pemba, Monze, Mazabuka, Kafue, Chisamba, Kapiri, Mposhi in druga. V časi kolonializacije je pomembno delovno silo za rudnike bakra predstavljalo prav pleme Bemba (Gordon, 2012).

so sistem „*citeme*” ovrednotili kot nezadosten in so želeli ustvariti prevlado nad sistemom poglavarstva pri plemenu Bemba ter nad njihovimi političnimi avtoritetami, za čemer je bila želja po zviševanju davkov za vzdrževanje lastne kolonialne administracije. S tem je bil tradicionalni agrarni sistem res moten (Moore in Vaughan, 1994).

A Bembe so nasprotno uspele uporabiti „*citemene*” za pomene in simbole fleksibilnosti, ki dovoljuje ljudem preživeti v nesigurnem okolju s tem, da posvojijo različne strategije produkcije in menjave, odvisno od fizičnih in družbenih okoliščin. Zaradi tega je tudi „*citemene*” preživel vse do današnjih dni kljub migracijam moških in pojavu komercialnih semen¹¹, kar je še otežilo tradicionalni agrarni sistem (Moore in Vaughan, 1994). Res pa je, da je to povzročilo spremembe: večjo nesigurnost, ranljivost žensk (tudi zanemarjanje gospodinjev zaradi več dela – prej so na poljih delali moški; a tudi nove strategije pomoči z združevanjem gospodinjev, redistributivnimi menjalnimi sistemi, drevesa režejo moški sorodniki), za ženske je bolj sprejemljivo beračenje, prav tako se je povečala neodvisnost moških (Moore in Vaughan, 1994) (kar lahko povežemo tudi z večjim izostankom očetovske avtoritete, ki lahko vpliva kot dejavnik povečanja cestnih otrok). Moore in Vaughan (1994) torej trdita, da se sistem pri Bembah ni zrušil, kot trdi Ricardsova (1995), le predrugačil se je in postal bolj ranljiv (Moore in Vaughan, 1994). To pa ima seveda posledice, s katerimi bi bilo možno tudi razložiti pojav cestnih otrok ravno pri plemenu Bemba. Predvsem tudi na podlagi dejstva, da revščina pri gospodinjevih, vodenih s strani žensk, izhaja iz tega, da ne morejo doseči dovolj prihodkov zaradi premalo delovne sile, ki jo zahteva kultivacija hrane in semen za prodajo (kar se je začelo pričakovati s politiko kolonializma in postkolonializma ter uvedbo cassave in koruze namesto tradicionalnega prosa). Pomemben podatek je tudi, da so bolj podhranjeni otroci gospodinjev, ki se ukvarjajo z agrikulturno za komercialne namene (Moore in Vaughan, 1994). Moore in Vaughan (1994) tako poudarjata, da je odsotnost moških le eden izmed dejavnikov in da je pomembno razumeti, da je tudi to posledica kolonialnega sistema, ki je glavni povzročitelj problemov.

Pri tem seveda dandanes ne govorimo več o kolonializmu, temveč o neokolonializmu, morda pa bi lahko zaradi ekonomskih razmer govorili

---

11 Pojavila se je tudi kolonialistična povečana zahteva po gojenju koruze v čisto modernizacijskem smislu, ki je postala glavna sestavina v mestih in za delavski razred rudarskega Copperbelta (Moore in Vaughan, 1994).

tudi o neoliberalizmu. Rudarniško področje Severne province v Zambiji je v 60. letih 20. stoletja rastlo, zdelo se je, da Zambija dosega neverjetno visoko industrijsko rast na poti tako imenovane „modernizacije” (Ferguson, 1999: 2). Iz popolnoma agrarne države se je razvila v državo z obetajočo industrijo in visoko urbano populacijo, ki je obsegala več kot milijon ljudi, pogoste so začele biti tudi migracije (Ferguson, 1999: 2). To se je v 90. let 20. stoletja začelo spreminjati; zaznan je bil upad izvoza, baker je padel za dve tretjini svoje prvotne vrednosti, prav tako pa je začel Zambijo težiti veliki dolg (Ferguson, 1999: 7; Hanson in Hentz, 1999: 482). Ferguson (1999: 10) piše predvsem o tem, kako je vse to vplivalo na urbane kulturne oblike, modele socialne interakcije, konfiguracije identitete in solidarnosti, celo na to, kakšne pomene dajejo ljudje svojim življenjem. Zanimivo je opažanje, kako se je družinski sistem začel usmerjati iz matrilinearnega sorodstva k nuklearnim družinam, kar ne ustreza kulturnim sorodstvenim praksam Zambije. Delavci na stara leta postanejo celo odvisni od ruralnih sorodstvenih skupin. Področje Copperbelta pa teži tudi v nihanje med tako imenovanim „lokalizmom” in „kozmpolitanstvom”. „Kozmpolitanstvo” je prinesel predvsem diskurz modernizacije, ki so ga Zambijci posvojili, a hkrati ohranjajo tudi lokalni govor in lokalne načine (Ferguson, 1999). „Kozmpolitanstvo” vidijo kot individualizem, ki je socialno destruktiven (Ferguson, 1999: 211–213). Tudi tisti, ki živijo „kozmpolitanstvo”, se romantično vračajo k sanjarjenjem o „lokalnemu”; lokalno dojemajo moralno superiorno (Ferguson, 1999: 139).

Pri tem sva avtorici tega članka na podlagi bivanja uspeli opaziti tudi dve glavni značilnosti v arhitekturi: v mestih obstajajo ločeni prostori, ki zavzemajo „kozmpolitanski” princip z nakupovalnimi središči, hoteli, varovanji in velikimi hišami z ograjami v „zahodnem” stilu, in naselja, kot so Msisí oziroma revni predeli, kjer „zahod” predstavljajo le antene televizij, ki se dvigajo nad barakami. Sam center mesta je velika tržnica, kjer poteka ekonomija nižjih razredov (ni le tržne ekonomije, vzporedno in hkrati obstaja menjalna trgovina). V vasi blizu mesta Livingston pa arhitektura bližnje vasi kaže na preplet „kozmpolitanstva” in „lokalizma” – iz lokalnih materialov gradijo stavbe, ki bi naj izgledale kot moderne zgradbe (sliki 11, 12).

Na podlagi svojega terenskega dela Ferguson opisuje, kako je ljudi zajel obup, kako se je povečala revščina in kako so počasi umrle sanje modernizacije (Ferguson, 1999: 10–11). Knjiga Fergusonova namreč predvsem predstavlja kritiko modernizacije, Ferguson (1999) to poimenuje mit moderniza-

Sliki 11, 12: Prikaz lokalne vasi in mešanja elementov „kozmpolitanstva” in „lokalizma”

cije. Mit modernizacije o tem, kako se bo tradicionalna, plemenska afriška država spremenila v državo zahodnega tipa, ki se sprevrže v izkoriščanje in revščino, kjer pa Zambijci razvijajo alternativne preživetvene strategije (agrikulturacijo ruralnih območij, ki pa zaradi tehnološke neustreznosti pomeni drugo stran kovanca mizerije) (Ferguson, 1999). Seveda bi lahko dejali, da navsezadnje tudi otroci kot socialni akterji z življenjem na cesti ustvarjajo eno izmed teh alternativ.

Modernizacija je torej ponujala ideologijo, da bo ponovitev konkretnih ukrepov, konkretnih ekonomskih, socialnih in političnih rešitev zahodnih kapitalističnih družb zagotovila isti rezultat – v podpomeni je klasična socialno-evolucionistična podmena o univerzalnosti in enosmernosti družbenega razvoja (Godina, 2010: 48). Pri tem pa je spregledano pomembno antropološko dejstvo, ki trdi, da sta ekonomija in ekonomsko življenje vpeti in povezani z drugimi socialnimi in kulturnimi procesi v družbi (Godina, 2010: 50), kar je bilo povsem spregledano tudi v zambijskem primeru, kar lahko vidimo na primeru opisanega diskreditiranja zambijskih lokalnih tradicij na primeru kmetijstva in industrializacije. Procesi modernizacije morajo namreč biti povezani s tradicionalnimi socialnimi, ekonomskimi in političnimi rešitvami; privzete zahodne rešitve je treba prilagoditi že obstoječim tradicionalnim; uspešna modernost je lahko le indigenizirana (Godina, 2010: 57–58). Modernost ni ena, modernosti je več, značilnost vsake uspešne poti pa je v tem, da upošteva lastne socialne, ekonomske in politične tradicije (Godina, 2010: 58). V primeru Zambije seveda vse to vpliva ne le na rastočo revščino, temveč tudi na rušitve sorodstvenih, preživetvenih struktur, kot so želeli nakazati v prejšnjem poglavju.

Ker je pomemben tudi diskurz, s katerim se o Zambiji piše na „zahodu”, smo želeli z analizo članka iz slovenskega časnika *Delo* z naslovom „*Deček bi*

bil rad zdravnik, a je postal očka” z dne 2. septembra, pokazati na diskurz, ki Zambijo skozi liberalni diskurz še zmeraj ohranja v podrejenem položaju, ki ohranja evolucionistične principe. Tako so na primer življenjske razmere v Zambiji opisane s pridevnikom „*pretresljive*”, pomoč, ki jo obljublja razvite države (v tem primeru Slovenija) pa „*skromna*”, a tista, ki pomeni veliko. V članku zaznamo izražen paternalistični odnos do „nerazvitosti” (... *kjer so otroške poroke še vedno velik razvojni in preživetveni problem; ne-razumne otroške poroke*), celo tam, kjer članek zavzame navidezno kritično držo, kar se kaže v glagolskih dejanjih, kjer so glagolski vršilec vedno tako imenovane razvite države. Te so tudi tiste, ki so v nadrejenem položaju – saj ponujajo pomoč („*že skromna (frekvenca) pomoč pa lahko zelo (frekvenca) spremeni usodo otrok*”; „... *kako pomembna je razvojna pomoč ljudem v teh afriških državah*”). Kot vidimo, so pogosti pridevniški označevalci, moč pa stavki ustvarjajo tudi z modalnostjo možnosti, frekvenco, univerzalnostjo, znamenji subjektivnosti, nominalizacijo in pasivizacijo.

RELIGIOZNA DOJEMANJA MED CESTNIMI OTROKI V ZAMBIJI

Eden izmed pomembnih dejavnikov kolonializma je bila tudi uvedba krščanstva v zambijsko tradicijo. Zambija dandanes velja za katoliško državo, kar je posledica kolonializma. A obenem je opaziti, da je katolištvo med ljudmi dojet na edinstven, lokalni način. Gre za glocalizacijo, za spoj katolištva, ki temelji na indigenih vzorcih varovanja. V institucijah, ki se ukvarjajo z resocializacijo cestnih otrok v Lusaki, je pogost element religija oziroma katolištvo. To lahko opazimo tudi na primeru institucije *Home of Hope*, kjer skozi analizo samega pristopa, ki ga ima institucija do predstavitve religije otrokom (na primer analize fotografij v cerkvi), zaznamo lokalno interpretacijo in približanje religije, s tem pa hegemonično držo do katoliške religije, ki pa deluje le, ko gre za različico katoliške vere v indigeni različici.

V sledečem podpoglavju skušamo analizirati izvajanje katolištva, primerjati doživljanja religije otrok doma in v ustanovi (tudi različne religijske pripadnosti), se osredotočamo na percepcijo religije in magije s strani otrok, na vpetost lokalnih pripovedi v katoliške obrede ter na opise čarovništva in negativno konotacijo čarovništva med otroki zaradi vpliva katolištva. Obenem analiziramo institucijo *St. Lawrence Home of Hope* in premišljujemo o tem, kako institucija skuša z vero resocializirati otroke (pozitivni učinki), hkrati pa premisliti, kaj to pomeni za zambijsko družbo širše (ohranjanje obstoječega stanja v neoliberalizmu). V podpoglavju želimo tako osvetliti

vlogo religije v resocializacijskih institucijah, predvsem pa opredeliti, kakšno je dojemanje katolištva v Zambiji, kako se je katolištvo sploh zgodovinsko umestilo v ta prostor in kako se katolištvo meša z lokalnimi, indigenimi verovanji ter zaradi tega uspeva v povsem drugem, lokalnem kontekstu.

RELIGIJSKA SLIKA ZAMBIJE

Kot v večjem delu podsaharske Afrike, so tudi v Zambiji pred prihodom krščanstva ljudje prakticirali različne tradicionalne religijske prakse, ki so ostale glavna oblika verovanja še do poznih osemdesetih let devetnajstega stoletja. Čeprav je krščanstvo v Zambiji navzoče od sredine devetnajstega stoletja, se je povsem utrdilo šele v začetku dvajsetega stoletja, okoli leta 1920 (Taylor, 2006: 27).

V času pred kolonizacijo je bilo razumevanje sveta vsakega posameznika omejeno na njegovo ožje okolje, predvsem na odnos do ljudi okoli njih in do narave. Tako so tudi boga dojemali in videli v naravi, čistili in proslavljali pa so vlogo in pomen prednikov (Taylor, 2006: 26). Vidni svet in svet duhov sta bila v stalni interakciji brez jasne razločitve, kje se eden konča in drugi začne. Podobno tudi ni bila jasna zamejitev med svetom živih in svetom mrtvih (Taylor, 2006: 28).

Religija je tako prežemala vsak del življenja, krščanstvo pa je prineslo drugačno razumevanje vere, veliko bolj institucionalizirano in formalno. To je eden izmed razlogov (ob globalizaciji, vplivu zahodne religije, politike in ekonomije), da je večinska religija krščanstvo, svetovni nazor pa mešanica modernizma, v naravi izvirajočega spritualizma, optimizma in zagovornišva občestva in skupne lastnine (Taylor, 2006: 26).

Spreobrnjenje v katoliško vero je najhitreje potekalo pri plemenih Bemba in Lozi (Taylor, 2006: 31) in še danes številčno največ katolikov prihaja iz plemena Bemba¹² (Taylor, 2006: 32). Katolištvo je danes največja denominacija v Zambiji in predstavlja približno eno tretjino vseh kristjanov. Sledijo ji razne protestantske denominacije. Tako tradicionalne krščanske cerkve kot tudi druge evangeličanske denominacije vključujejo petje in ples, ki sta bolj sorodna tradicionalnim afriškim ritmom kot zahodnim pesmaricam, slednje pa v petje in ples vključujejo vse prisotne, kar doprinese k živahnejši

---

12 Najpomembnejše denominacije pri Bembah predstavljajo katolištvo, jehovove priče in binkoštniki. Krščanstvo je zlit s starejšimi verskimi praksami, kjer sta združena sistem verovanj v prednike in sistem krščanskih prepričanj v obtoževanju čarovništva. Člani Bembe združujejo prepričanja o duhovih prednikov in čarovništvo s krščanskim prepričanjem o posmrtnem življenju (Gordon, 2012).

maši (Taylor, 2006: 33). Ob krščanskih denominacijah najdemo v Zambiji tudi islamsko manjšino, ki predstavlja približno en odstotek prebivalstva, večina predstavnikov pa živi v Lusaki in Livingstonu. Še manjši delež prebivalstva predstavlja hindujska manjšina, ki je najbolj koncentrirana v Lusaki, Copperbeltu in Južni provinci. Najdemo pa tudi peščico židovskega prebivalstva, ki ga predstavljajo predvsem priseljenci (Taylor, 2006: 35–37).

Od začetka devetnajstega stoletja pa se po vsej Afriki začnejo pojavljati tudi nova religijska gibanja (NRG). Praviloma ta NRG vzpostavljajo in poudarjajo neodvisnost od misijonarskih cerkva in večina spadajo v t. i. AIC *African Independant Churches* – *Afriške neodvisne cerkve*. Njihovo število se giblje med 5.000 in 10.000, najdemo pa jih predvsem v podsaharski Afriki. Večinoma so to novi sinkretizmi krščanstva in prvotnih, tradicionalnih religij. Štejejo se med krščanske cerkve, obenem pa poudarjajo svojo samostojnost. Ta NRG zajemajo približno 15 % vseh afriških kristjanov, kar je skoraj 100 milijonov. Sinkretizem pa je prepoznaven tudi v afriškem krščanstvu in ne sodi v NRG (Smrke, 200: 297).

Čeprav se več kot tri četrtine Zambijcev opredeljuje kot kristjani (Taylor, 2006: 25), so tradicionalne religijske prakse žive še danes in velikokrat soobstajajo s krščanskim prepričanju (Taylor, 2006: 25). Te tradicionalne religijske prakse imajo velik vpliv na kulturne norme in pravila obnašanja, kljub temu da le redki Zambijci verujejo zgolj v tradicionalna verska prepričanja (Taylor, 2006: 27).

Tradicionalna prepričanja med drugim vsebujejo tudi verovanje v čarovništvo in vrače. To prepričanje se še vedno pojavlja v mnogih skupnostih, vendar je s strani širše družbe močno obsojano. Mnogo Zambijcev verjame v obstoj čarovništva in menijo, da ga nekateri prakticirajo, vendar moramo razumeti, da čarovništvo ni dojeto kot sistem verovanj in praks, temveč kot termin, povezan s slabim ali vsaj nenavadnim obnašanjem ali nepojasnljivimi pojavi. Tako predstave o čarovništvu živijo tudi danes, vendar le kot razlaga pojavov in dogodkov, ki si jih ljudje drugače ne morejo pojasniti (Taylor, 2006: 29). Tako je čarovništvo včasih uporabljeno tudi za razlago političnih škandalov. Tudi javnim organom (policija), ki nekoga obtožijo čarovništva, se to včasih, odvisno od situacije, ne zdi nič spornega (Taylor, 2006: 30).

Razumevanje čarovništva kot del realnega sveta je tako zakoreninjeno v družbo, da njegov obstoj priznavajo tudi mnogi duhovniki različnih krščanskih denominacij. V vprašalniku, ki je bil narejen med 128 verskimi

vodji binškoštnih cerkev v Lusaki, je 25 % na vprašanje, ali lahko kristjani prakticirajo tudi tradicionalne religijske prakse, odgovorilo z da, kar nekaj pa jih je dodalo, da tradicionalne religije pomagajo pri reševanju trenutnih problemov, še posebej v primerih uročitve (Ireland, 2012: 267–268). Morebitno navezavo na verovanje v čarovništvo lahko vidimo tudi v pretiranem ukvarjanju s Satanom, satanizmom in obsedenostjo, ki je prisotna v mnogih denominacijah (Haynes, 2013: 6–9).

Kot večino afriških držav tudi zambijsko kulturo prežema globoka spiritualnost (Taylor, 2006: 27). To nam pomaga razumeti gorečnost in relativno preprostost sprejetja krščanstva v precej kratkem času. (Taylor, 2006: 30). Prepričanja, ki jih prinaša krščanstvo, so pomagala tudi pri zmanjšanju odpora do kolonizacije in sprejemanje svoje vloge na tem svetu kljub vsakodnevni diskriminaciji, oziroma, če parafraziramo Karla Marxa, se je tukaj religija pokazala kot „opij ljudstva“ (Taylor, 2006: 31–32).

LOKALNA VEROVANJA – MEŠANJE LOKALNEGA IN GLOBALNEGA

Pogost pojav, ki ga zasledimo v Zambiji, je verovanje v čarovništvo. Taylor (1965) trdi, da čarovništvo samo po sebi ni toliko sistem verovanja *per se*, kot je termin, ki je povezan, asociiran s slabim ali vsaj sumljivim vedenjem. Tudi otroci v instituciji St. Lawrence pripovedujejo o čarovništvu kot o tistem, ki je povezano s slabim. C. (14 let) na primer pripoveduje: „V Zambiji niso vsi ljudje katoliške vere. Jezus je pomemben, ker je dober. Čarovništvo je slabo. Na primer – čaravnice te lahko vzamejo s seboj, ko spiš, in te odpeljejo ter pijejo tvojo kri. Mož lahko ubije svojo ženo, ker mu tako reče čaravnica v sanjah.“ Otroci na sploh trdijo, da čaravnice obstajajo, da „počnejo slabe stvari“ oziroma „vplivajo na (slaba) dejanja ljudi“, prav tako pa lahko tudi zdravijo. Čarovništvo se torej zdi predvsem kot verovanje, da so raznovrstne nesreče povzročene s strani človeških bitij, ki pridobivajo nadnaravne sposobnosti. Mnogi varovanci iz *Home of Hope* povezujejo s čarovništvom tudi določene vrste živali¹³, ki jim tako tudi pod vplivom krščanstva, ki je v času kolonializacije lokalne praske gledalo iz nadrejene pozicije in percipiralo kot „zlo“, pripisujejo negativne konotacije (na primer mačka). Ljudje obsojajo druge ljudi čarovništva – v časopisih so opazne novice, kjer ljudje

---

13 Sova je na primer dojeta kot slabo znamenje, ki lahko pomeni bolezen ali smrt v družini, slon naj bi bil sestavljen iz kače, psa, leva, kameleona, sove, pavijana, miši in leva, zaradi česar obstajajo tudi tabuji lova ali prehranjevanja z določenimi tipi živali. Mnogokrat je to povezano z rituali. Enako se dogaja z rastlinstvom.

na sodiščih obsojajo druge ljudi čarovništva, čeprav sodišča čarovništva ne priznavajo (na primer povzročanje bolezni). Izpostavlja pa se tudi zdravilstvo, kjer se uporabljajo razna zelišča v glavnem v tri namene: za čarovnije (kot pomoč pri kmetovanju, lovu in podobno), proti slabim vplivom in kot stimulansi (na primer pomagajo pri zanositvah). Občasno lahko zasledimo omahovanje med tradicionalnimi verovanji in krščanskimi verovanji, kar je odvisno tudi od okoliščin.

O teh opažanjih lahko najdemo tudi sekundarne vire, ki poročajo o podobnih konceptualizacijah. Tako Sugishita (2009) na primer piše o namerah zambijske vlade o integraciji tradicionalnih zdravilcev (lokalno poznanih kot *ng'anga*) skupaj z njihovimi kolegi biozdravilci v nacionalen zdravstveni sistem. Čeprav se zdravilci uvrščajo predvsem v „zeliščarstvo”, mnogokrat sebe razglašajo za povezane z agenti, kot sta čarovništvo in duhovi, kar mnogi kritizirajo kot izkoriščanje indigenih verovanj. Posebej zanimivo pa je dejstvo, da se povezujejo tudi s krščanstvom, čeprav vlada, avtoritete v zdravstvu in cerkev ne priznavajo povezave med krščanstvom in tradicionalno medicino ter so tako zdravilci mnogokrat v sodobnosti marginalizirani in potisnjeni na periferijo. Podobno piše Hinfelaar (1994: xii) o sprejetju krščanstva v plemenu Bemba (predvsem med ženskami), predvsem zaradi sposobnosti misijonarjev, da so prepletli kult doma, ki je bil pri matrilinarnih bembah osrednjega pomena in kjer so ženske zavzemale osrednjo vlogo s krščanskimi vrednotami. Prav tako zapiše, da so kasnejše upore žensk, ki so se zatekale predvsem k spiritualizmu, prej kot slej uspeli zajeti v krščanstvo – sinkretizem spiritualizma v zambijski različici krščanstva. V tem smislu gre torej za inkulturacijo krščanstva (Hinfelaar, 1994 : xiii–xiv). Binsbergen (1981) piše o religijski spremembi in poudari, da do nje lahko pride le ob hkratni ekonomski in politični spremembi. Potem sledijo religiozne inovacije. To se je v Zambiji zgodilo z nastopom kolonializma. Sprejetje krščanstva pogojuje tudi z dvema temeljnima elementoma: sprejetjem koncepta žrtvovanja in sprejetjem evropske medicine. V Lusaki se pojavi znotraj krščanstva tudi koncept zdravljenja duše (Bindbergen, 1981).

Varovanci *Home of Hope* nam pogosto tudi pripovedujejo zgodbe, ki so mešanica lokalnih in modernih elementov. V večini zgodb lahko zasledimo glavne motive: lev (tudi lev, ki se zaradi krinke pridobitve ženske spremeni v moškega), vas, belec, kralj ali poglavar. Lehmann (1983) je raziskovala ljudske povesti Zambije različnih plemen in jezikov. Zapiše, da je pripovedovanje zgodb (oralno izročilo) naravno okolje – skoraj vsaka vas je imela enega

ali dva najljubša pripovedovalca zgodb. Ob pripovedovanju zgodb je bilo pogosto tudi petje (Lehmann, 1983: 2–3). Zgodbe bi lahko uvrstili v zgodbe treh vrst: živalske zgodbe (prevladuje lik leva; pogosto živali prikazujejo satiro človeških vedenj, zgodbe se končajo z moralnim naukom), zgodbe, ki pripovedujejo o nadnaravnih bitjih ali živalih (vključujejo čarovništvo in zdravilstvo), in zgodbe, kjer so glavni protagonisti člani sorodstvene skupine (Lehmann, 1983: 8–11). V zgodbah je cenjen pogum, dobrota, izražajo se tudi tabuji (spanja na določenih mestih, odklanjanja prošenj in podobno) (Lehmann, 1983: 12–13). Zgodbe, ki so jih pripovedovali varovanci *Home of Hope*, se ujemajo z definicijami Lehmannove (1983), še bolj zanimivo pa je, da so podobne strukture in zgodbe uporabljene pri mašah (vključeno je tudi petje).

Gre torej za preplet lokalnega verovanja s katoliško vero, kjer katolištvo lokalnemu lahko pripiše negativno konotacijo ali pa ga vključi v svojo razlago, a ga nikakor ne izpiše iz lokalnega verovanja kot takega. Pri tem gre za mešanje lokalnih verovanj z vero bivšega kolonializatorja, pri čemer zasledimo glokalni produkt nove inačice verovanja. Vsak družbeni ali kulturni pojav namreč lahko interpretiramo na veliko različnih načinov in glede na veliko zornih kotov. Vendar zaradi stikov določenih kultur ali njenih elementov še ne moremo govoriti o „enakosti“, prav tako ne o globalnem ali predvsem lokalnem značaju; torej lahko govorimo predvsem o glokalnem (Eriksen, 2009: 352). Morda bi bilo celo boljše kot o religijskem ozadju otrok govoriti o prevladujoči kozmologiji¹⁴ znotraj zambijskega konteksta, za kar bi seveda potrebovali dosti več časa, preživetega v Zambiji.

V sledečem podpoglavju želimo ponazoriti svojo trditev predvsem na podlagi analize religijskega znotraj institucije *Home of Hope St. Lawrence*, ki je bila leta 1998 ustanovljena na pobudo *Catholic Women's League* pri takratnem nadškofu Lusake, in sprejema samo otroke, ki so preživeli vsaj eno noč na cesti. Pri tem *Catholic Women's League* skrbi predvsem za sredstva in vire financiranja, zaščito, infrastrukturo in vsakodnevne stroške. To je pomembno, saj dejstvo, kdo je ustanovitelj institucije¹⁵, pove mnogo o tem,

---

14 Kozmologijo bi lahko opredelili kot koncepcijo obstoja človeških bitij na določenem področju in sil, ki ustvarjajo to shemo. Kozmologije so ponavadi preučevane znotraj religioznih verovanj in ritualnih praks, vendar zajemajo dosti več – vse dejavnosti in misli človeških bitij. Ljudje namreč dajejo pomene svojemu družbenemu obstoju in fizičnemu okolju, svoji realnosti (Barfield, 1997: 86).

15 V času najinega opazovanja je institucijo *Home of Hope* obiskalo društvo *Catholic Women's League*, vendar so naju iz dogodka odstranili. Kolikor sva uspeli videti, so otroci morali sedeti, zmoliti, pozdraviti, prisluhniti govoru, obnašali so se izrazito ponižno. Več o ponižnosti kot vrednoti, ki ju

na kakšen način in s katerimi cilji institucija deluje¹⁶. Obenem bomo skušali glede na religijsko analizo konteksta znotraj institucije razširiti torej tudi analizo institucije – predvsem opredeliti, kaj uvedba religijskega elementa, na katerem temelji institucija, pomeni za resocializacijo cestnih otrok. Obenem želimo zarisati širšo sliko problema cestnih otrok, v oziru na širši družbeni zambijski in svetovni kontekst.

PRIMER RELIGIJSKIH VEROVANJ V INSTITUCIJI ST. LAWRENCE

Religija ima znotraj institucije *Home of Hope* izredni pomen – vpletena je v del vsakdana, in sicer načrtno, saj na njej temeljijo temeljne vrednote, ki naj bi jih z resocializacijo pridobili otroci. Tako na primer otroci pred jedjo venomer molijo – eden izmed varovancev vstane in moli za vse, drugi molijo vsak pred svojo jedjo z zaprtimi očmi (če ne, je skupinski nadzor dovolj velik, da to varovanci morajo početi). Večina otrok vero prinaša s seboj že od doma. Nekateri otroci izhajajo iz katoliških družin, medtem ko se drugi izražajo, da so jehovove priče, protestantje, muslimani ali celo muslimani in katoliki hkrati. Pri vseh je prisotno verovanje v čarovništvo (čeprav je čarovništvo označeno z negativno konotacijo). V nedeljo je osrednji dogodek dneva za otroke maša – takrat se varovanci tudi oblečejo na svečan način.

Maša¹⁷ se izvaja v instituciji *Home of Hope* v treh jezikih – v nyanji, v angleščini in v jeziku bemba, tako da se čim bolj približa otrokom. Biblija obstaja prevedena tudi v jezik nyanja. V obred je vključena glasba, petje¹⁸, pripovedi lokalnega izvora (ki zajemajo tipične lokalne motive v zgodbah, na primer živali, kot je lev, ki je v zambijski kulturi povezan z močjo in s strahom, saj je v lokalnih okoljih predstavljal nevarnost in podobno). Obred poteka po sledečem nizu: pesmi, uvod, molitve, pesmi, ploskanje, zgodbe, med obredom smo se vsi udeleženci tudi rokovali („great one another”). Ob koncu maše sledi ploskanje. Pri tem obred vključuje pripovedovanje zgodb

---

učijo v instituciji *Hope of Home*, razpravlja tudi nadalje v članku. Ženske s seboj prinesejo tudi sadje in zelenjavo za otroke.

16 Zaposleni znotraj institucije so poleg misijonarja očeta Isaaca (Jacek), ki institucijo vodi in je Evropejec (Poljak), lokalni ljudje, ki lahko tudi širše razumejo kulturni kontekst in problematiko cestnih otrok (nativni zorni kot). V pogovorih z njimi smo tudi marsikdaj prišli do zanimivih konceptov in informacij.

17 Prva maša je ob sedmi uri zjutraj, druga ob deveti in tretja ob enajstih uri dopoldan, odvisno od jezika, v katerem želijo varovanci poslušati mašo.

18 Maša se začne s petjem pesmi pevskega zbora. Pevski zbor je obrnjen proti oltarju, na katerem pod sliko črnega Jezusa brez dolgih las piše „*My word is life.*”

in petje kot temeljna lokalna elementa – spomni nas na zapise ob ustnem pripovedovanju zgodb v vaseh Lehmannove (1983).

Pri tem je pomembno, da varovanci zavoda sodelujejo pri samem obredu – nekateri med njimi pomagajo voditi obred, drugi sledijo maši, pojejo in molijo. Tudi drugi obiskovalci, ki prihajajo iz naselja, kjer se nahaja *Home of Hope*, sodelujejo pri obredu. Večina varovancev zna moliti. Tisti, ki niso krščeni, ob koncu maše ne dobijo hostije. Ob koncu maše se pobira denar oziroma prostovoljni prispevki.

Maša poteka v katoliški cerkvi, ki se nahaja v sklopu *St. Lawrence Home of Hope*. Ne gre za značilno cerkev, ki bi imela obliko katoliške cerkve, kakršne smo navajeni na „zahodu”, temveč gre za veliko dvorano. Dvorana z odprtim ostrejšem poleg otrok iz institucije *Home of Hope* sprejme tudi druge ljudi, predvsem otroke iz sosednje šole in sosesčine. Velika stavba brez zvonika, zgrajena iz opeke in belo opleskana, skorajda ne kaže videza

Slika 13

Slika 14

Slika 15

Slika 16

Slika 13: Zunanost cerkve St. Lawrence, **Slika 14:** Cerkev v predelu Kamwala South, **Slika 15:** Notranost cerkve St. Lawrence, oltarski del, **Slika 16:** Notranost cerkve St. Lawrence, zadnji del cerkve.

cerkve¹⁹. Edino križi v mozaičnem pasu nad okni opozarjajo na njeno namembnost. V stavbo vstopimo skozi lesena vhodna vrata, na katerih vidimo mešanico ornamentov; krščanski motivi, kot sta križ in jagnje, se prepletajo z motivi in simboli (različne živali, ogenj, voda, ...), ki najverjetneje izhajajo iz predkrščanske tradicije in sodijo tudi v lokalni predstavnici oziroma simbolni svet domačinov.

Notranjščina cerkve *St. Lawrence* je dvoranski prostor z odprtim ostrejšem; oltarna menza je postavljena v dnu dvorane. Od treh kipov (sv. Lovrenc, Marija z detetom in svetnik brez prepoznavnega atributa), ki jih najdemo v notranjščini, je *St. Lawrence* glede na stil in material najverjetneje uvožen iz Evrope. Notranjost cerkve je opremljena s preprostimi, foto-realističnimi poslikavami. Ob glavni stenski poslikavi za oltarno menzo sta na vsaki strani po ena poslikava v mandljasto oblikovanem okvirju, po ostalih treh stenah pa visoko pod stropom teče štirinajst manjših prizorov Križevega pota.

Večino prizorov prepoznamo: na osrednji poslikavi za oltarno menzo vidimo Vnebohod in Obiskovanje, Križev pot pod stropom pa vsebinsko sledi štirinajstim standardiziranim postajam. Vendar svetopisemskih figur, razen Kristusa, po zunanjem videzu ne moremo prepoznati; več kot očitne so prilagoditve okolju. Vse figure na poslikavah so temnopolte, oblečene v novodobna oblačila, iz prizorov pa so izločene nekatere figure, da bi bili motivi kar najbolj jasni tudi nepoznavalcem Kristusovega pasijona. Figure niso umeščene v prostor v smislu renesančne perspektive. Poenostavljeni, vendar realistično prikazani motivi implicirajo na vsakodnevno življenje tamkajšnjih vernikov, kar se poleg že omenjenih lastnosti kaže še v novodobnih oblikah lokalnih orodij, orožja in hrane.

Posebej zanimivi so trije prizori, ki so z vidika krščanske ikonografije neprepoznavni. Levo od odprtega Jezusovega groba vidimo duhovnika, ki deli sadje otrokom in odraslim, kar lahko razumemo kot dobrohotnost cerkve, ki skrbi za blaginjo vernikov. V medaljonih na isti steni pa vidimo upodobitev temnopolte družine pri branju knjige – biblije in deljenje nsime (zambijske tradicionalne jedi iz koruznega zdroba). Ikonografska nekonsistentnost je vidna tudi pri nekaterih postajah Križevega pota; na

---

19 Podobno cerkev lahko zasledimo v bližnjem predelu Kamwala South. Cerkev je šotor z aluminijasto streho, znotraj njega so rože, klopi, oltar, prav tako pa se v obredu poje. Cerkev je skromnejša kot pri instituciji *Home of Hope* (slika 14).

Slika 17

Slika 18

Slika 19

Slika 20

Slika 17: Polaganje Jezusa Kristusa v grob **Slika 18:** Deljenje nsime **Slika 19:** Branje biblije
Slika 20: Oltar (črn Jezus v ozadju, na prižnici „My word is life“)

zadnji postaji, na primer, Jezusovo truplo polagajo v grob v tleh in ne v grob, izklesan v skalo.

Glede na predstavljeno religijsko situacijo v Zambiji in predstavitev re-socializacijske institucije *St. Lawrence Home of Hope*, lahko iz opisa cerkve pridemo do naslednjih zaključkov. Cerkev ima v tem okolju dve pomembni nalogi. Prva ponuja resocializacijo skozi prijetno izkušnjo in stik z vsakdanjim svetom, drugo nalogo pa predstavlja sprejetje vere in poznavanje verske doktrine, ki je v družbi splošno sprejeta. Pri tem je pomembno, da smo pozorni na vrednote, ki jih prostor kot tak, obred in samo učenje religije sporoča varovancem. Skozi religijo se namreč varovanci učijo tudi norm, morale, tistega, kar je prav in kar ni. Instituciji to uspeva, saj je njen model delovanja zastavljen in poudarja prav učenje normativov z okvirom ustvarjanja očetovske avtoritete (skozi stroga pravila institucije in sistemom vsakodnevnega poteka dneva, tudi kazni), ki jo v tem primeru predstavlja vodja institucije *Home of Hope*, oče Isaac²⁰.

20 Eden izmed primerov avtoritete, ki je zelo deloval, je bil, ko varovanci niso za seboj pospravili stvari. Takrat jih je oče Isaac posedel, varovanci pa so opazovali, kako on pospravlja za njimi. Pri tem jim je

Tako cerkev s svojimi obredi ponuja možnost resocializacije z vključevanjem bivših cestnih otrok v širšo okolico, kjer se srečujejo z različnimi ljudmi, in omogoča vključitev v okolje, kjer veljajo posebna pravila, ki jih je potrebno upoštevati. Enako kasneje od njih zahteva tudi šola²¹, v katero jih institucija vključi. Poleg verskih obredov potekajo v cerkvi tudi različni lokalni dogodki, ki otrokom nudijo podobno, prijetno izkušnjo z zunanjim svetom. Z aktivno udeležbo v verske in lokalne dogodke se tako počutijo vključene v družbo, v kateri so prej predstavljali marginalizirano in nezaželeno populacijo.

Druga naloga cerkve je seznanitev z versko doktrino. Kot sva v članku omenili že prej, ima verovanje pomembno in posebno vlogo v življenju Zambijcev. Katolištvo je dandanes družbeno sprejeto kot nekaj pozitivnega, seveda v svoji lokalni različici²², in na enak način ga preko pozitivnih izkušenj, pa tudi poslikav samih v instituciji, poskušajo predstaviti otrokom. Prek lokalne interpretacije otroci verovanje lažje razumejo in ponotranjijo, s tem pa sprejmejo tudi njegove nauke in vrednote. S prikazom verskih motivov v lokalnem okolju lahko lažje razumejo tudi nekatere abstraktne koncepte, kot sta na primer nebesa in pekel. Obenem pa tako tudi vedo, kaj pomeni biti dobra, seveda torej tudi verna oseba.

Katolištvo jih seznanja tudi s konceptom greha, odpuščanja, ljubeznijo do bližnjega, skromnostjo (velik poudarek je na učenju negativnosti denarja in materialnega) in drugimi krščanskimi vrednotami in koncepti, s katerimi osvojijo določene vrline, ki jim omogočajo lažjo vključitev v družbo. Preko spoznanja koncepta greha in Kristusa, ki naj bi zaradi človeških grehov trpel na križu, se pokesajo svojih preteklih dejanj in načina življenja, ki ga sedaj vidijo kot nesprejemljivega, kar po mnenju institucije zmanjša možnost vrnitve na cesto. Pri tem je zanimivo predvsem to, kako se koncepcija cestnih otrok znotraj institucije gradi na diskurzu „krivde”, „pravilnih, odgovornih dejanjih” (cestni otroci najdejo vire preživetja na cesti, zaživijo neodvisno od družin, imajo kontakt s svetom drog – stika – in prostitu-

---

dejal: „Vi ste gospodje. Torej sedite in opazujte, kako pospravljamo za vami.” Varovanci so imel ves dan slabo vest.

21 Znotraj kompleksa institucije *Home of Hope* se nahaja tudi šolsko poslopje. Pouk poteka v devetih razredih s 1100 otroki; šolo namreč poleg varovancev institucije obiskujejo otroci lokalnega predela – z njimi se varovanci tudi družijo v času pouka in po pouku na igrišču.

22 V času našega bivanja v Zambiji smo se srečevali z mnogimi ljudmi, ki so nam želeli predstavljati religijo – na primer branje iz svetega pisma, na avtobusu smo bili deležni lokalne pridige pred odhodom avtobusa, tudi na radijskih oglasih se nauki katolištva odražajo kot tisti, ki izražajo pravilne vrednote.

cije, kriminalnih dejanj, prav tako pa postane cesta njihov način življenja, njihova norma) v nasprotju s tem, kar je nedolžnost (pri tem oče Isaac na primer omenja zgolj sirote, torej otroke, ki so ostali brez staršev, a zato niso storili takšnih ali drugačnih prestopkov, zato so zanj „nedolžni” in jih ne sprejemajo v institucijo, pri čemer lahko skozi takšen diskurz opazimo „zahodno” konstrukcijo otroštva kot obdobja nedolžnosti – otroci so tisti, ki bi naj bili pasivni in za katere naj bi bili odgovorni starši²³). Pri tem se povsem pozablja na to, da otroci v bistvu kot aktivni akterji gradijo alternativne načine preživetja tudi zaradi širših družbenih vzrokov.

Do svojih bližnjih skozi vrednote tako otroci postanejo bolj strpni, preko prizorov na stenah pa jim je približan pomen družinskega življenja, ki je prikazano kot spokojno, srečno in varno okolje. S seznanjanjem z vero postanejo vedno bolj podobni ostalim članom družbe, saj se njihove vrednote in norme približujejo tistim, ki v družbi veljajo za zaželene in običajne. To je tudi razlog, da so verski prizori poenostavljeni, saj je doktrinarna pravilnost tukaj postavljena v senco svoje simbolike, ki izraža zaupanje cerkvi, pomen družine in pomen vere za boljše življenje.

Vplivi religije se kažejo tudi s tem, kako varovanci *Home of Hope* dojemajo spolnost. Večina jih meni, da ni primerno imeti spolnega odnosa pred poroko, kot zaščito pred virusom HIV navajajo spolno abstinenco. Obenem pa institucija skrbi zato, da so otroci ozaveščeni o HIV-u (preko šole). Otroci večinoma vedo, da se HIV prenaša z urezninami, injekcijami, da je prenos mogoč tudi iz staršev. Mukuka in Slonim-Nevo (2006) zapiše-ta, da ima cerkev pozitivno in negativno vlogo pri boju z AIDS-om: po eni strani pomaga obolelim z virusom HIV in nudi preventivne programe za adolescente in njihove starše, po drugi strani pa prepoveduje uporabo kondomov in obsoja spolne odnose pred poroko. Varovanec P. tako na primer pove: „*Spolni odnos sem imel že pri 12. letih. Imam zelo slabo vest. Pri tem me je zapeljal satan. Prav je, da se počaka do poroke. Do poroke tudi več ne bom imel spolnih odnosov.*” Varovanci *Home of Hope* sicer govorijo o kondomih kot

---

23 Po mnenju Magazine (2003b: 302) takšne organizacije cestne otroke pozicionirajo, da „so izven prostora” na cesti in da potrebujejo pomoč odraslih, da se vrnejo, kjer naj bi otroci bili – zahodna koncepcija otroštva in ustreznega prostora za otroka v družbi. To seveda vključuje idejo, da so otroci pasivni prejemniki kulture odraslih, kar se doseže z vzgojo in socializacijo; so objekti subjektivitete odraslih, zato je njihov primeren prostor v šoli ali v družini pod nadzorom staršev (Magazine 2003b: 302). Potrebno je upoštevanje kulturnega konteksta dojemanja cestnih otrok, hkrati pa tudi zavedanje, da otroci niso pasivna bitja (Magazine 2003b: 303).

zaščiti, a obsojajo spolne odnose pred poroko. Pozna pa se tudi, da cestni otroci vedo veliko manj o HIV-u oziroma AIDS-u kot otroci v institucijah.

Varovanci *Home of Hope* se izrekajo kot verujoči v večini primerov. F. nama tako na primer pove: „*Bog mi je pomagal, da sem preživel na cesti.*” Eden izmed starejših varovancev, ki sedaj pomaga pri resocializaciji cestnih otrok in se je vpisal na fakulteto po uspešni resocializaciji, a še živi v instituciji, ob gradnji oltarja Mariji pred cerkvijo, o tem govori z veliko mero ponižnosti. Drug varovanec si želi postati duhovnik. Vpliv institucije (v tem primeru institucije *Action for Children*) se pozna celo na cesti. Intervjuvanec A. razlaga, da pred prihodom na cesto doma niso verjeli. Na cesti se je srečal z vero (ob božiču jih vzamejo s ceste, praznujejo božič, dobijo hrano in darila) in začel verjeti (hkrati je pogojenost pridobitve določenih ugodnosti). Tudi samo okolje je zelo naravnano v krščanstvo – pogosto se lahko na lokalnih avtobusih po radijih sliši verske vsebine²⁴, prav tako pa ozaveščanje o AIDS-u, tudi o uporabi kondomov in podobno.

Tako cerkev kot zgradba pripomore k resocializaciji cestnih otrok preko vsebine, ki jo nosi na stenah enako kot preko programske vsebine, ki so je deležni v njej. Našteti dejavniki imajo pri resocializaciji seveda pozitivno in pomembno vlogo, predvsem ko gre za individualne zgodbe. Kljub temu pa je po drugi strani potrebno izpostaviti nekatere negativne vidike, predvsem če na problem pogledamo s stališča sistema. Najpomembnejši vidik, ki je problematičen, se tako zdi sprejemanje avtoritete brez kakršnegakoli dvoma in razmisleka, ki jim ga vcepi koncept krščanske pokornosti, žrtvovanja²⁵. Tako bodo postali sicer prilagojeni člani družbe, vendar ukalupljeni v sprejemanje izkoriščanja, ki ga prinaša vsiljeni neoliberalizem ter bodo tako prispevali k vrtenju začaranega kroga neenakopravnosti.

DISKUSIJA IN ZAKLJUČEK

Vse tri tematike – tako ekonomski kontekst Zambije, družinsko ozadje otrok in delovanje institucije skozi religijsko funkcijo, moramo brati po-

---

24 Ob vožnji iz Livingstona do Lusake pred odhodom na avtobusu pridiga duhovnik o tem, kako nas Jezus ljubi.

25 Tukaj smo opazovali predvsem ponižnost varovancev in cestnih otrok. Eden izmed lokalno obarvanih prizorov, naslikanih v cerkvi, je deljenje nsime duhovnika, kjer pri tem pred njim kleči otrok in prosí. V instituciji isto prosijo za kosček mila (za pranje perila) – klečijo pred pisarno s sklenjenimi rokami, prav tako smo podobno situacijo doživeli na cesti – otrok je za kos papirja, na katerega bi risal, prosil s sklenjenimi rokami, ravno umaknjem pogledom in stavkom „*I'm asking for.*” To sicer pomeni učenje odgovornosti in hvaležnosti, obenem pa podrejenosti in sprejemanju lastne podrejene pozicije.

vezano, le tako dobimo celotni socialno–družbeni kontekst, v katerega je zajeta problematika cestnih otrok v Zambiji. Pri tem seveda poudarjamo, da smo želeli v članku poudariti in nakazati predvsem družbene vzroke, je pa seveda res, da so otroci socialni akterji, kjer obstajajo tudi notranji motivi in ne le zunanji, zakaj se odločijo za življenje na cesti ali ne.

Ekonomska slika Zambije, ujeta v globalne razmere moči in neoliberalnega kapitalizma, nam kaže, na izrazito obubožanje prebivalstva, kar ima seveda vpliv na tradicionalne strukture sorodstva. Predvsem gre za ohranjanje tradicije kolonializma, nekateri avtorji na tem mestu v kritični teoriji govorijo tudi o neo–neo–kolonializmu²⁶ (Godina, 2013), periferiji (Wallerstein, 2006) in podobno. Pri tem ne smemo pozabiti tudi na vlogo religije v kolonializmu.

Slika 21: Slika iz muzeja v Livingstonu, ki prikazuje kolonialistično naravo – poleg krščanskega nauka gre za orožje, ki je še dandanes množično uvažano na afriški kontinent iz „Zahoda“ (Harvey, 2011)

26 Neo–neo–kolonialistično državo določajo naslednji kriteriji: obstoj politične dominacije nad konkretno državo, obstoj pravne dominacije nad konkretno državo, odnosi ekonomske odvisnosti, odnosi politične odvisnosti, preorientacija ekonomije kolonije v smeri imperialnih interesov in potreb, institucionalizirana rasna in etnična neenakost ter institucionalizirana kulturna neenakost (Godina, 2013: 176). Podrobno študijo primera, kako se je to zgodilo v Zambiji in kako zambijsko politiko in ekonomijo določa Mednarodni denarni sklad in podobne institucije, ponujata Hanson in Hentz (1999).

Seveda je tudi država tista, ki marsikdaj ne zna ali ne želi rešiti problema cestnih otrok. Na to opozarjajo že table ob cesti v mestih. Na *Sliki 19*, kjer lahko vidimo v ozadju tudi most, kjer so se cestni otroci zadrževali, preden jih je ob postavitvi nakupovalnega središča v čisto „zahodnem” stilu za srednje razrede zambijske družbe²⁷ začela preganjati policija in so tudi postavili opozorilno tablo. Zambija namreč kljub diskurzu, da je treba otrokom pomagati drugače, kot jim dajati denar, oblačila, hrano na cesti²⁸, nima posebne politike glede cestnih otrok, prav tako ne posebne politike, ki bi se ukvarjala z blagostanjem cestnih otrok, čeprav je Zambija leta 1991 sprejela *Konvencijo o otrokovih pravicah* (pri katerih moramo biti ravno tako pozorni, saj temeljijo na načelu univerzalizma brez upoštevanja razlik), kar povzroča še večjo marginalizacijo cestnih otrok. Več se o cestnih otrocih govori v retoriki, a manj v praksi. Odločilno vlogo pri delu s cestnimi otroki imajo zaenkrat še vedno predvsem nevladne organizacije in cerkvene skupine (Mtonga, 2011: 22–23).

Slika 19: Napis, ki odsvetuje dajanje hrane, denarja in oblek cestnim otrokom v Lusaki

Slika 20: Napis, ki odsvetuje dajanje denarja cestnim otrok v Livingstonu

- 27 Pri tem je zanimivo, da Zambijci tudi temnopoltega, ki je postal bogat, poimenujejo „*mzungu*” – torej „bel človek”. Evropa v Zambijcih v kolektivnem spominu vzbuja asociacijo na kolonializem, belci pa so asociativno tisti z denarjem.
- 28 Proti oskrbovanju otrok s hrano, oblekami ali denarjem so tudi pri vodstvu institucije *Home of hope*, kjer so mnjenja, da je to „lažna solidarnost”, ki otroke ohranja na cestah in celo privablja na ceste nove otroke (Rakowski, 2013: 18). Misijonar Jacek Rakowski (2013: 18) namreč na podlagi svoje izkušnje opiše, kako se je z leti naučil, kako se sicer posameznik počuti bolje, če da denar, hrano, zdravila ali oblačila cestnim otrokom, vendar to stvari le še poslabša – gre za moralno zadoščenje posameznika in ne dejansko pomoč cestnim otrokom, ki se jih tako ohranja na cesti, kar lahko vodi v njihovo samouničenje in na koncu tudi smrt.

Morda institucije delujejo in celo rešujejo individualne usode cestnih otrok (vsaj institucija *Home of Hope*), jih uspešno resocializirajo in reintegrirajo v družbo (ali vrnejo v družine ali naučijo posebnih veščin za preživetje v zambijskem vsakdanu) glede na obstoječe razmere, a hkrati s tem ne odpravljajo vzrokov, ki se skrivajo v socialnem in kulturnem ozadju. Ti tudi povzročajo glavne vzroke, zakaj pojav cestnih otrok v Zambiji narašča. Opazimo lahko torej dialektičnost odnosa – hkrati ima na primer pomen religije v svoji indigenizirani različici, ki otrokom religijo približa in naredi razumljivo, pozitiven učinek, saj prek nje in oblikovanja institucije kot družine, vzpostavlja nov začetek za otroka, hkrati pa okoliščine, ki povzročajo pojav cestnih otrok ostajajo iste.

Nevladne institucije so mnogokrat gledane iz dveh zornih kotov: kot junaške predstavnice interesov civilne družbe nasproti koruptivnim izkoriščevalskim vladam, ali kot tiste, ki sodelujejo z mednarodnimi politikami šibkih držav pri „podrazvitih” delih sveta tako, da revnejšim lajšajo posledice ekonomske restavracije – gre za vrsto lokalnih odgovorov na globalne projekte (Magazine, 2003a: 243–244). Magazine (2003a: 244) v svojem članku o mehiških nevladnih organizacijah, ki se ukvarjajo s cestnimi otroci, ugotavlja, da so prakse institucij postavljene kot državne – čeprav še vedno dobivajo mednarodna privatna sredstva in vzdržujejo aspekte neoliberalizma v svojih praksah. Gre za ustvarjanje inovativnih shem delovanja, ki vzdržujejo obe plati – tako ne gre za izključevanje oziroma konflikt med lokalnim in globalnim projektom, ta inovacija pa se lahko zgodi le pod partikularnimi organizacijskimi okoliščinami, na primer ena izmed njih je lokalna osnovanost organizacije (Magazine, 2003a: 244). Obenem je seveda pomemben tudi širši zgodovinski in kulturni kontekst problema in okolja, v katerem se institucija nahaja (Magazine, 2003a: 250). Magazine (2003: 245) v svojem članku izpostavi mehiško organizacijo *Educación de Niños Callejeros*, katere glavni cilj je prav tako reintegracija otrok v družino, kot to zasledimo pri zambijski instituciji *Home of Hope*, prav tako so vzporednice očitne pri tem, da otrokom ne le zadovoljujejo vseh potreb, temveč od njih zahtevajo, da so aktivni udeleženci v spreminjanju svojega življenja in puščanju življenja na cesti za seboj (na primer v *Home of Hope* tako lahko zasledimo, da morajo otroci opravljati delo, si sami prati perilo, skrbeti za svoje stvari, saj v nasprotnem primeru ne dobijo novih in podobno). Večina organizacij je organiziranih tako, da se otroci zberejo v določeni instituciji, kjer imajo strog urnik – po resocializaciji pa jih organizacije ali vrnejo k

družinam ali pa jih pripravijo za neodvisno življenje (Magazine, 2003a: 246) – to je na primer tudi načelo *Home of Hope*, medtem ko je opisana mehiška institucija bolj decentralizirana, saj se tudi dosti bolj zaveda negativne vloge neoliberalizma v življenju Mehičanov – ti so zanje žrtve cenenega, fleksibilnega dela (Magazine, 2003a: 246; 250). Vendar ima kljub temu tudi *Home of Hope* značilnost dajanja moči družini, kar pomeni socialni enoti, ki je bila pomembna tudi glede na zgodovinsko–kulturni kontekst (v Zambiji predvsem razširjena družina, ki je poskrbela v izrednih pogojih za otroke, dandanes pa več zaradi neoliberalističnega osiromašenja ne zmore), ali pa poskrbi za ustrezno opremljenost z veščinami in tako za resocializacijo mladostnikov. S tem pa se hkrati spet poudarja individualizem, ki je del neoliberalizma. Kar pomeni ponovno koeksistenco obeh paradigem znotraj institucije. Napačne interpretacije lahko tudi pridejo iz tega, da cerkev ali civilne skupine, ki delajo s cestnimi otroki, preveč identificirajo otroško samostojnost kot svobodo in otroke celo kot simbolične grožnje legitimacije avtoritete sistema²⁹ (Aptekar, 1994: 214). Skupine sicer opravljajo izjemno delo pri pomoči otrokom, a pogosto zgrešijo, kaj je bistvo pojavitve fenomena cestnih otrok v njihovem okolju (Aptekar, 1994: 214).

Vsaj na primeru Zambije se torej zdi res, da je za kulturno pogojenost pojava cestnih otrok pomembna ‚brezdiktatorska kapitalistična država‘, ki je v razvoju in ima pomembna urbana središča, (Aptekar, 1994: 213) in da se „proces zapuščanja domov začne, ko neoliberalne ekonomske politike začnejo nižati plače“ (Magazine, 2003a: 251). Kljub dobrim namenom institucij se vzroki nastanka cestnih otrok ohranjajo. Premisliti bi bilo treba o novih poteh – kakor premišlja Harvey (2011) – o geografijah svobode, ki bi tudi Zambiji kot vsem ostalim državam „nehadnih“ družb omogočala lasten razvoj, v skladu s kulturnimi značilnostmi, kar bi vsekakor pripomoglo k zmanjšanju, če ne odpravi, pojava cestnih otrok. A za to je potrebno veliko več kot le opazovanje njihove realnosti in dodatne raziskave, ki bi raziskale še veliko več o tega, kar smo uspeli orisati v pričujočem članku.

---

29 Tega sicer pri instituciji *Home of Hope* nismo zasledili, zasledili pa smo evrocentričnost s prihodom prostovoljcev iz Irske, kateri so v *Home of Hope* posadili drevo za umrlega škotskega župnika, za katerega so morali moliti varovanci institucije, prav tako z otroki niso jedli, do njih so imeli paternalistični odnos, čeprav so v Zambijo prišli z namenom pomagati (in vsekakor so najbrž prepričani, da so to nalogo dosegli).

VIRI IN LITERATURA

- Aptekar, L. (1994). Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition. *Cross-Cultural Research* 28 (3): 195–224.
- Barfield, T. (1997). *The Dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Binsbergen, W. M. (1981). *Religious change in Zambia*. London: Kegan Paul International.
- Eriksen, T. H. (1962). *Majhni kraji, velike teme*. Maribor: Aristej.
- Erjavec, K. in Poler Kovačič, M. (2007). *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Pearson Education Limited.
- Ferguson, J. (1999). *Expectations of modernity. Myths and meaning of urban life on the Zambian Copperbelt*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Flick, U. (2002). *An Introduction to Qualitative Research*. London: SAGE Publications.
- Godina, V. V. (2010). O indigenizaciji modernizacije in modernosti. *Traditiones* 39 (2): 47–64.
- Godina, V. V. (2013). Kako iz krize? – Spremna beseda. V N. Šoštarič (Ur.), *Kam plovemo? – Premisleki o izhodu iz krize* (str. 153–178). Ljubljana: Sanje.
- Gordon, D. (2012). *Bemba*. Encyclopedia of World Cultures Supplement. Pridobljeno 14. maja 2014 iz <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3458100022.html>.
- Hanson, M. in Hentz, J. J. (1999). Neocolonialism and Neoliberalism in South Africa and Zambia. *Political Science Quarterly* 114 (3): 479–502.
- Harju, S. E. (2013). „Growing big in the streets.” *Lusaka's street youths' voices of poverty in the streets*. Magistrsko delo. Helsinki: University of Helsinki.
- Harvey, D. (2011). *Kozmopolitanstvo in geografija svobode*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Haynes, N. (2013). On the potential and problems of pentecostal exchange. *American anthropologist* 115 (1): 85–95.
- Hinfelaar, H. F. (1994). *Bemba-speaking women of Zambia in a century of religious change (1892–1992)*. Leiden, New York, Köln: Brill.
- Ireland, J. M. (2012). African traditional religion and pentecostal churches in Lusaka, Zambia: an assessment. *Journal of Pentecostal Theology* 21 (2): 260–277.
- Lehmann, D. (1983). *Folktales from Zambia*. Berlin: Reimer.
- Magazine, R. (2003). An Innovative Combination of Neoliberalism and State Corporatism: The Case of a Locally Based NGO in Mexico City. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 590 (243): 243–256.
- Magazine, R. (2003). Action, personhood and the gift economy among so-called street children in Mexico City. *Social Anthropology* 11 (3): 303–318.

- Moore, L. H. in Vaughan, M. (1994). *Cutting Down Trees: Gender, Nutrition, and Agricultural Change in the Northern Province of Zambia, 1890–1990*. London: Heinemann.
- Mtonga, J. (2011). *On and off the streets: children moving between institutional care and survival on the streets*. Magistrsko delo, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Social Sciences and Technology Management, Norwegian Centre of Child Research.
- Mukuka, L. in Slonim-Nevo, V. (2006). The role of the Church in the fight against HIV/AIDS infection in Zambia. *Social Work* 49 (5): 641–649.
- Peternel Pečauer, H. (2. 9. 2013). Deček bi bil rad postal zdravnik, a je postal očka. *Delo* 55 (202), str. 13.
- Phiri, D. T. (2009). „Listen and assist: children's experiences as a resource for intervention”: *A case study of street children in Zambia*. Magistrsko delo, Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Social Sciences and Technology Management, Norwegian Centre for Child Research.
- Rakowski, J. (18. 7. 2013). When charity kills. *Saturday Post*, str. 18.
- Ricards, A. I. (1995). *Land, Labour and Diet in Northern Rhodesia: An Economic Study of the Bemba Tribe*. Münster, Hamburg: Lit.
- Smrke, M. (2000). *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sugishita, K. (2009). Traditional medicine, biomedicine and christianity in modern Zambia. *Africa* 79 (3): 435–454.
- Strobbe, F., Olivetti, C. in Jacobson, M. (2013). Breaking the net: family structure and street-connected children in Zambia. *Journal of development studies* 49 (5): 670–688.
- Taylor, S. D. (2006). *Culture and customs of Zambia*. London: Greenwood Press.
- Tušak, M. (1997). *Risanje v psihodiagnostiki I*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: a plea for diversity. V: Wodak, R. in Meyer, M. (ur.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 95–121.
- Vuyk, T. (1991). *Children of one womb. Descent, marriage, and gender in central African societies*. Leiden: Centrum voor Niet-Westerse Studies.
- Wallerstein, I. (2006). *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Ljubljana: Založba /^{*}cf.

Nikolina Barbara Jelinić, Mihael Kirbiš in Matej Tisaj
študenti Oddelka za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

Študija primera: Analiza institucij „Salvation Home” in „Kulanga Bana Youth Center”

POVZETEK

Prispevek predstavlja pomen bipolarnosti socializacijskega procesa pri cestnih otrocih in intervencije, ki so se izkazale kot uspešne pri resocializaciji cestnih otrok. Nakazani so vzroki, ki privedejo otroke na cesto, in možni ukrepi zoper pojav cestnih otrok. Predstavljen je pomen izobraževanja in drugih ključnih elementov reintegracije otrok v družbo. Terensko delo v Lusaki (Zambija) je potekalo julija 2013 v institucijah Salvation Home in Kulanga Bana Youth Centre. Podatke smo pridobili s kombinirano metodo in rekonstruirali dan otrok v obeh institucijah, kjer resocializacija temelji na individualnem pristopu k otrokom, upoštevanju kolektivnih pravil in razvijanju spretnosti posameznikov na družbeno zaželen način.

Ključne besede: socialna struktura, socializacija, cestni otroci, programi resocializacije, institucije

ABSTRACT

This paper presents the bipolarity of socialization and the phenomenon of street children with interventions that have proven to be successful in the resocialization of street children. It also suggests some possible measures to avoid this problem with presenting some causes leading children to street life. Education with some other elements is shown as basic element of reintegration in society. Our fieldwork in Lusaka (Zambia) took place in July 2013 in the institutions Salvation Home and Kulanga Ban Youth Centre. Data were obtained with the combined method to reconstruct day in both institutions. This resocialization programmes are based on a case study, collective rules and socially desirable values.

Key words: social structure, socialization, street children, resocialization programmes, institutions

UVOD

SOCIALIZACIJA IN DRUŽBA

Posamezniki s svojimi dejanji realizirajo funkcije in cilje socialnega sistema, katerega cilj sta reprodukcija in obstoj družbe. Posameznik je rezultat socialnih interakcij, njegov cilj je zadovoljitev lastnih potreb, ki jih posameznik zadovolji v okvirih socialnega sistema. V tem smislu so cilji posameznika podrejeni ciljem socialnega sistema. V procesu socializacije se posameznik nauči vedénjskih vzorcev, ki so odraz vzorcev kulture in izkušenj realnosti posameznika. Posameznik igra socialno vlogo, ki je povezovalna točka med posameznikom in družbo, ki narekuje vlogo posameznikov v procesu socializacije. Socializacija je družbena institucija in kategorija posameznikovih vedénj, ki jih posameznik ponotranji, saj z njimi zadovolji lastne potrebe v okvirih pravil socialnega sistema. S socializacijo dobi družba odrasle, ki so funkcionalni predstavniki družbe in ustrezajo sistemu ter standardom normalnosti. Adekvatna je vsaka vloga, ki ustreza sistemu (Godina, 1991: 31–68).

Meadova (1968) pravi, da vsako ljudstvo s svojimi potomci ravna v skladu s prevladujočo kulturo, kar pomeni, da je socializacija otrok usmerjena v ponotranjenje vzorcev kulture. Otrok postane funkcionalen član svoje družbe. Posameznik ponotranji vzorce kulture že v času zgodnjega otroštva, kjer je glavni agens zgodnje socializacije navadno mati otroka. Otrok na podlagi interakcij z materjo prilagaja svoje vedénje vedénju matere, ki je tipični predstavnik svoje družbe. Mati se namreč véde v skladu s kulturnimi vzorci svoje družbe in s tem oblikuje tudi vedénje otroka, ki začne zadovoljevati svoje potrebe v okvirjih družbeno sprejemljivega (Mead, 1968: 59–264).

Pomena kulture in normalnega v družbi se otroci naučijo v času zgodnjega otroštva. V vsaki družbi veljajo drugi standardi normalnosti, ki oblikujejo tipičnega člana določene družbe. Benedictova (2008) pravi, da se otrok nauči biti tipični pripadnik svoje družbe na podlagi interakcij v zgodnjem otroštvu. Družba za svoj obstoj potrebuje posameznike, ki se skladajo z njenimi normami in kozmologijo, zato proizvede posameznike, ki so v skladu s standardi normalnosti za določeno družbo. Po njenih besedah določen tip družbe in kulture proizvaja tip posameznika, ki je funkcionalen član kulture, v katero se rodi (Benedict, 2008: 24–180).

Prvotno razmerje med otrokom in materjo determinira vsa kasnejša razmerja, ki jih otrok v odrasli dobi vzpostavi. Primarni objekt nege je

mati, ki z otrokom vzpostavi razmerje že v času nosečnosti, ko sta otrok in mati eno. Govorimo o totalnem razmerju med otrokom in materjo, ki se simbolno prekine, ko se otrok rodi, saj mati in otrok nista več eno, ampak gre za dve fizično ločeni entiteti. Kljub temu razmerje med otrokom in materjo ostaja ekskluzivno razmerje le med njima, saj mati ustreže željam otroka – mati predstavlja mesto varnosti, nege in ugodja. Ta ustrežljivost se začne zmanjševati z vpeljavo jezika, ko otrok ubesedi svoje zahteve, mati pa je tista, ki se odloči, ali bo te zahteve izpolnila. Vpeljava očeta v odnos med otrokom in materjo pomeni tudi kreacijo identitete otroka, kot tretje osebe v razmerju – otrok ni več eno z materjo in vzpostavi se simbolni red, ki je primerljiv s tistim v družbi (Verhaeghe, 2002: 29–77).

Otrok tako posnema razna učinkovita dejanja, zaznana pri ljudeh, ki so zanj avtoriteta, saj samo na ta način zadovolji lastne potrebe. Dejanja, ki jih otrok posnema, so odraz tistih dejanj, ki so se v kulturi obdržala s tradicijo. Vsaka kultura ima specifične, po katerih se loči od drugih kultur, otroci pa se s posnemanjem naučijo dejanj, ki so večinska v okolju, kjer odraščajo. Tako ima vsaka kultura določene standarde normalnosti, ki so večinsko zastopani in izvajani pri pripadnikih določene kulture (Mauss, 1996: 207–223). Iz napisanega izhaja, da je posameznik odsev družbe, v kateri živi, saj je ujet v njene strukturne realnosti in normalnosti, ki se vzpostavijo že v zgodnjem otroštvu. S tem se vzpostavi tudi simbolni red, ki se ohranja s ponavljanjem dejanj, kar vedanja posameznikov v okvirih socialne strukture racionalizira. Treba je dodati, da so standardi normalnosti določeni s strani tistih, ki imajo oblast in konstruirajo simbolni red (Rutar, 2006: 61–96).

Na tej točki se pojavi vprašanje svobode pri izbiri delovanja, ki je v bistvu izbira med nasprotnimi si alternativami, kot je izbira med strastjo in racionalnim. Na začetku zmeraj obstaja možnost izbora in možnost spremembe kljub dispoziciji, ki kaže na povezavo med delovanjem posameznika in družbe. Človek je do neke mere determiniran z izkušnjami, ki oblikujejo njegovo delovanje, vendar pri temu obstaja možnost spremembe v delovanju, če se človek zaveda vzrokov svojega delovanja. Osvoboditev sloni na zavedanju nezavednega in zavesti o družbenogospodarskih silah ter interesih družbenih razredov. Razum prinaša svobodo, vendar hkrati nalaga odgovornost za lastna delovanja (Fromm, 1987: 103–136).

S procesi modernizacije, urbanizacije in globalizacije, ki so hkrati vezani na industrijsko revolucijo, pride do sprememb v socialni strukturi in v strukturi družin, kjer je tradicionalno zamenjano z urbanim, neosebim

in birokratskim. S temi spremembami pride tudi do spremembe vrednot in življenjskih stilov. Družina, ki je osnovna enota družbe, se spremeni iz razširjene v nuklearno družino. Medtem ko je bila razširjena družina manj dovzetna za socialne spremembe, jih nuklearna družina občuti v večji meri. Te spremembe vodijo v uničenje družinskega življenja in skupaj z drugimi dejavniki vplivajo na porast fenomena cestnih otrok. Lahko rečemo, da je fenomen cestnih otrok odraz socialne strukture, ki se vzpostavi po industrijski revoluciji (Le Roux, 1997: 345–347).

Fenomen cestnih otrok je vezan na več dejavnikov (urbanizacija, gospodarski upad, politični sistemi, anomija, padec tradicionalnih vrednot, enoroditeljske družine, revščina, brezposelnost, frustracija, nasilje, alkoholizem, šolski neuspeh, ipd.) in predstavlja odziv na nevzdržen družinski položaj ter stanje skupnosti. Pri slednjemu je pojav cestnih otrok lahko viden tudi kot način iskanja pomoči pri povrnitvi človekovega dostojanstva ali sinonim za željo po svobodi in užitku. Največji strah cestnih otrok je, da bodo ostali sami, zapuščeni in neljubljeni (Le Roux, 1997: 347–351).

CESTNI OTROCI

Muntingh (2006) je v kvantitativni raziskavi cestnih otrok v Zambiji želel ugotoviti, kaj otroci menijo o izboljšanju svoje situacije. Ugotovil je, da se otroci v največji meri zanašajo nase ali na druge cestne otroke. Cestni otroci menijo, da bi za izboljšanje svojega položaja morali imeti zagotovljen lažji dostop do izobraževanja. Slednje ne preseneča, saj je dostop do izobrazbe dejavnik, ki lahko zmanjša ranljivost otrok in pripomore k boljšim življenjskim pogojem v odrasli dobi (Muntingh: 10–11, 51–52). Pri temu lahko še dodamo, da imajo cestni otroci v času izobraževanja zagotovljeno varno okolje, saj čas, ki bi ga drugače preživeli na cesti, v času izobraževanja preživijo v izobraževalnih institucijah (Blackman, 2001: 28).

Kljub temu je večina cestnih otrok nepismena, saj otroci nikoli niso bili vključeni v formalni izobraževalni proces ali pa so ga predčasno zapustili (CSC, 2001: 12). Cestni otroci, ki so bili vključeni v formalni izobraževalni proces, so večino pridobljenega znanja iz pismenosti ali matematike izgubili, razen osnovnejših računskih spretnosti, ki so jih uporabljali pri trgovanju na cesti (Blackman, 2001: 39). Mtonga (2001) predlaga, da je v resocializacijskih programih izobraževanja otrok treba delati na življenjskih spretnostih in veščinah, ki se vežejo na pridobljeno znanje otrok v času življenja na cesti. To pomeni, da otrok ne učijo popolnoma novih stvari,

temveč programe učenja prilagodijo znanju otrok in to znanje dopolnjujejo z znanji, potrebnimi za življenje v skupnosti (Mtonga, 2011: 6).

Aptekar (1990) poudarja, da pomanjkanje formalne izobrazbe ne pomeni, da so cestni otroci neumni ali neinteligentni. V svoji raziskavi, ki jo je izvedel v Kolumbiji, je ugotovil, da imajo otroci kljub odraščanju v revščini povprečen IQ (88, 38). Zato pride do zaključka, da življenje na cestni nima negativnega vpliva na kognitivne sposobnosti otrok. Cestni otroci se namreč v nasprotju z družbeno zaželenimi veščinami naučijo veščin, ki so potrebne, da preživijo na cesti. Te socialne veščine so pretežno manipulativne narave, saj prinašajo večje uspehe pri beračenju, trgovanju, tatvinah in pridobivanju pomoči s strani prostovoljcev v institucijah ali pri lastnikih restavracij (Aptekar, 1990: 71).

Po podatkih Muntingha (2006) otroci najpogosteje iščejo pomoč pri religijskih ustanovah in nevladnih organizacijah (NVO). Ena izmed takih organizacij je tudi Salvation Home, ki deluje pod okriljem organizacije Action for Children Zambia (ACZ), ustanovljene leta 2005 s strani Carol McBrady (Mtonga, 2011: 44). Otrokom, ki imajo redne stike z družino ali s sorodniki, a preživijo na cesti večino časa zaradi denarja¹, je potrebno zagotoviti topel obrok, možnost osebne higiene, nekaj zabave in druženje z vrstniki ter manjšo denarno pomoč družini. Odtujitev otroka iz družine ali plačevanje šolnine ni dovolj, da bi se življenjski standard družin zvišal in s tem izboljšal tudi položaj cestnih otrok. Najbolje je, da se dela na izboljšavi vezi v družini in s tem na položaju cestnih otrok, ki ostanejo v stikih s svojimi sorodniki (Blackman, 2001: 29–30; Epstein, 1996: 297). Na tem mestu se pojavi težava, saj cestni otroci in njihovi sorodniki ne živijo v bližini ter se tako posamično borijo za preživetje (Bourdillon, 1994: 529).

Po drugi strani pa je za zlorabljene ali povsem zapuščene cestne otroke najboljša pomoč oskrba v institucijah ali življenje v rejniških družinah (Blackman, 2001: 30). Rejniške družine so v primerjavi z institucijami uspešnejše pri resocializaciji cestnih otrok, vendar so zaradi revščine, nizkega življenjskega standarda v Zambiji in negativnih stereotipov o cestnih otrocih redko zastopana oblika pomoči cestnim otrokom. S tega razloga je institucionalna oskrba cestnih otrok nujna in bolj razširjena praksa (Epstein, 1996: 295). Tako je cilj NVO zmanjšanje števila cestnih otrok in s tem financiranje izobraževanja ter spodbujanje otrok pri razvijanju sposobnosti,

---

1 Zaradi preskrbovanja družine in zbiranja za šolnine.

ki bodo zaslužne za lažjo vključitev v ekonomske sisteme, ko otroci končajo s šolanjem in zapustijo organizacijo. Resocializacija traja še dolgo po končanju resocializacijskega programa (Blackman, 2001: 32, 40). Po Saripundinu (2008) ni naloga institucij, da rešijo vse težave otrok, temveč da jim nudijo okolje, kjer so deležni neformalne pomoči. V institucijah tako poteka resocializacija v skladu z družbeno prevladujočimi vrednotami in normami ter v nasprotju z vrednotami in normami cestnih otrok (Saripundin, 2008: 101).

RESOCIALIZACIJA

Socialne vloge se oblikujejo že v zgodnjem otroštvu skozi procese socializacije, ko so osebi v interakciji z drugimi osebami predstavljena določena pravila igranja socialne vloge in odnos do socialne vloge. Ta pravila v življenje posameznika vnašajo red in narekujejo poti, po katerih lahko oseba zadovolji svoje potrebe v odnosu do drugih in sebe. Osnovne potrebe, ki jih zadovolji v procesu interakcije, so potreba po ljubezni, spoštovanju in varnosti. Tako se zgodnje oblikovanje socialne vloge oseb začne z interakcijo med člani družine, kjer se skozi vsakodnevno rutino in pogajanja socialna vloga osebe vpisuje v nezavedno ter tako postane vzorec vedenja osebe. Ta vedénjski vzorec je označen kot disfunkcionalen, ko se oseba vidi kot amoralno in ujeto, čeprav si sama ne zna razložiti, zakaj je temu tako in si želi spremembe. Na tej točki pride do želje po spremembi in začetku procesa resocializacije, kjer pride do zamenjave stare socialne vloge z novo, ki bi naj bolje zadovoljila potrebe osebe (Fein, 1988: 89–92).

Tukaj izstopa odnos med prostovoljci in cestnimi otroci, saj je ta ključnega pomena pri resocializaciji otrok. Prostovoljci bi naj zavzeli vlogo strokovnjaka resocializacije cestnih otrok, vendar je moč med njimi neenakomerno razporejena. Prostovoljci imajo moč nad otroki, saj razpolagajo z različnimi sredstvi, ki si jih otroci želijo. Po drugi strani pa moč otrok nad prostovoljci izhaja iz znanja otrok o pričakovanih prostovoljcev, saj se otroci lahko odločijo ali bodo v zameno za ugodnosti pričakovano res storili ali se samo pretvarjali, da so pričakovano storili (Turnbull, Hernández in Reyes, 2009: 1286–1287).

Zato je po Feinu (1988) pomembno, da strokovnjak za resocializacijo razume osebo, ki je v procesu resocializacije. Strokovnjak mora hkrati imeti tudi znanje, pogum in osebo nasploh obravnavati v celostnem pristopu. Poznati mora metode resocializacije, postopek resocializacije in interese osebe, ki je v procesu resocializacije. Pri temu je zaželeno tudi znanje

analize transferja in primeren pristop do osebe, ki gre skozi faze procesa resocializacije. V tem procesu se namreč oblikujejo nova socialna vloga osebe in novi vedénjski vzorci osebe, ki pa so rezultat usklajevanj interesov strokovnjaka resocializacije in osebe, ki je v procesu resocializacije (Fein, 1988: 94–97).

V procesu resocializacije oseba, ki si želi spremembe, ne dobi samo nasvetov, temveč je deležna pomoči pri spremembi starih vedénjskih vzorcev in konstruiranju novih, ki ji nudijo več zadovoljstva. Proces spremembe teh vzorcev je dolgotrajnejši, če so vedénjski vzorci naučeni že v času zgodnjega otroštva in se odražajo v obliki posthipnotičnega stanja². V času spreminjanja svoje socialne vloge oseba vnovič izkusi svojo socialno vlogo, ki jo želi opustiti, saj prisilna dejanja ne zadovoljijo njenih potreb. Nato pride do faze opustitve stare socialne vloge s procesom žalovanja, saj oseba občuti izgubo in posledično zanika disfunkcionalnost stare vloge. Temu sledi protest proti opustitvi stare socialne vloge in vračanje k starim vedénjskim vzorcem ter anksioznost pred vzpostavitvijo nove socialne vloge. Z vzpostavljanjem nove socialne vloge so stari vedénjski vzorci prekinjeni, oseba se počuti izgubljeno; skozi medosebne odnose pa vzpostavi svojo novo socialno vlogo (Fein, 1988: 89–94).

Zna se zgoditi, da cestni otroci v instituciji odgovornost zase preložijo na prostovoljce in v procesu resocializacije postanejo poslušni ter pokorni člani družbe. Zato bi bilo treba razumeti vpliv institucij na oblikovanje identitete otrok, ki bi naj imela prednost pred samo oskrbo otrok z raznimi sredstvi in proizvodi. Bistvo resocializacijskih programov tako naj ne bi bila prisila opustitve otrokove identitete v zameno za pomoč, temveč delo z otrokom in učenje na podlagi izkušenj ter sprejemanje odgovornosti za lastna dejanja. Na ta način so cenjene sposobnosti otrok, ki sodelujejo v resocializacijskih programih, kjer se lahko učijo o sebi in razvijejo pozitivno identiteto ter svojo socialno vlogo (Turnbull idr., 2009: 1286–1287).

Mtonga (2011) je v svoji raziskavi ugotovil, da so cestni otroci zelo heterogena skupina, tako po spolu, starosti, kulturnem ozadju in vzrokih, ki so jih pripravili na življenje na cesti (Mtonga, 2011: 28). Zato je po mnenju Karabanova in Clementa (2006) treba imeti več strategij intervencij in resocializacij. Ena izmed teh strategij je institucionalna odstranitev cestnih otrok z ulic, saj so videni kot grožnja družbi, medtem ko je naloga

---

2 Zanje je značilno vsakodnevno neutemeljeno prisilno ponavljanje naučenih dejanj v procesu socializacije. Ta dejanja so usklajena z družbeno zaželenimi vedénji.

institucije „zdravljenje” patologije cestnih otrok. Zagovorniki te oblike re-socializacije otroka vidijo kot „krivega”, da je na cesti, zato je zanj primerna samo prevzgojna ali korekcijska oblika intervencije. Podoben program intervencije je rehabilitacijski pristop. Ta pristop razume intervencijo kot nujno, da zaščiti cestnega otroka pred nevarnostjo na cesti, a vseeno cestno življenje obravnava kot osebnostno motnjo pri otrocih. Tretji pristop je osredotočen na izobraževanje cestnih otrok in pojav cestnih otrok vidi kot odziv na družbene razmere, ki so otroke prisilile na cestno življenje. Otroci so v slednjemu pristopu obravnavani kot „normalni” in zato tudi manj stigmatizirani (Karabanov in Clement, 2006: 94–95).

PROGRAMI RESOCIALIZACIJE CESTNIH OTROK

Po Dybiczu (2005) so se na začetku kot najboljše intervencije pri cestnih otrocih pokazali popisi cestnih otrok, ki so razbili mite o delinkventni naravi otrok in želji po svobodi kot vzroku za življenje na cesti. S tem pristopom so ugotovili, da je revščina eden izmed dejavnikov, ki otroka potisnejo in pritegnejo k življenju na cesti. Odhod otrok na cesto bi lahko preprečili z različnimi ukrepi, ki bi izboljšali dohodkovni položaj revnih družin in pomagali pri razvoju skupnosti, ki bi nato nudila razne možnosti, kot so dostop do pitne vode, možnost izobrazbe, dobava osnovnih dobrin za preživetje (hrana, zavetje itd.), urejene legalne možnosti za dodaten zaslužek z delom na cesti in izobraževanjem o zdravstvenih tveganjih, veznih na življenje na cesti. Institucije imajo nizko stopnjo reintegracije otrok v skupnost, saj uporabljajo zahodnjaški pristop, zato so primeri dobrih praks bolj vezani na preprečevanje pojava cestnih otrok kot na reintegracijo cestnih otrok v družbo (Dybicz, 2005: 764–770).

V sedemdesetih letih so se fenomena cestnih otrok v Nairobiju lotili na družbeni ravni, saj so skušali zmanjšati revščino v mestu in s tem tudi število cestnih otrok. Problematike so se tako lotili posredno, pri vzrokih, ki otroke privedejo na cesto. Odločili so se, da bodo pomoč nudili družinam, ki bodo nato lahko poskrbele za svoje člane. Prednost tega pristopa je, da temelji na izboljšanju življenja celotne revne skupnosti, ne le na umikanju cestnih otrok s ceste (Bourdillon, 1994: 530). Tudi podatki Epsteina (1996) sovpadajo s tezo, da sta dolgotrajnost in sistematičnost otrok, ki so na cesti, močno povezana z ekonomsko deprivacijo. To velja vsaj za države v razvoju (Epstein, 1996: 295).

V Zambiji so se fenomena cestnih otrok lotili z resocializacijo cestnih otrok v sklopu institucij. Ustanovljeni so bili domovi, ki cestnim otrokom nudijo institucionalno podporo. Med take domove spadajo: Salvation Home, Fountain of Hope, St. Lawrence Home of Hope in drugi. Salvation Home je del organizacije ACZ, kjer cestnim otrokom nudijo posvetovanje, testiranje za razne bolezni (npr. HIV, tuberkuloza), zdravstveno nego, razstrupljanje in odvajanje od drog. Otroke po prihodu vključijo v izobraževanje, poiščejo družino ali sorodnike otrok in otroke učijo o življenju v skupnosti. Njihov cilj je vrnitev otrok domov, ko otroci zaključijo program resocializacije. ACZ skuša delovati celostno, zato se ne ukvarja zgolj z izobraževanjem otrok, temveč cestnim otrokom na cesti ali tržnici nudi tudi osnovno zdravstveno oskrbo za manjše poškodbe (Mtonga, 2011: 41–44). Cilj take pomoči ni samo osnovna oskrba, temveč vzpostavitev odnosa s cestnimi otroki in pridobivanje zaupanja med prostovoljci ter otroki (Bourdillion, 1994: 530).

Tudi v Sudanu je bil odziv na problematiko cestnih otrok vezan na resocializacijo cestnih otrok v sklopu institucij. S strani države so za cestne otroke ustanovili državne kampe, ki so lahko sprejeli veliko količino otrok. V državnih kampih so bili otroci deležni izobraževanja iz osnov pismenosti, branja Korana in stroge vojaške discipline. Poleg državnih kampov so obstajali tudi drugi programi reintegracije otrok s strani NVO ali verskih institucij, ki so temeljili na dolgoročnih programih resocializacije, katerih del je bila tudi dolgoročna nastanitev v instituciji ter pridobitev formalne izobrazbe. Otroci so za vse oblike institucij povedali, da so v njih najbolj cenili relativno varnost in možnost izobraževanja, ki je zanje predstavljala najboljši del bivanja v institucijah. Poleg tega pa so omenili tudi slabe plati državnih kampov, kjer so jih zmotila posilstva, nasilje, skupinske kazni, monotona prehrana in dolgčas v institucijah (Kurdati in Plummer, 2008: 446–448).

Naterer (2013) kot primer dobre prakse resocializacije cestnih otrok vzame program institucije, ki praktično ne beleži primerov neuspešne reintegracije cestnih otrok v družbo. Tak program temelji na načelih paravojaške organizacije, katere bistvo so strukturno izvajanje programa, izolacija, represivnost, avtoritarnost in s tem vnašanje reda. Taki programi se ne osredotočajo na resocializacijo vseh sfer življenja, kjer ni individualnega pristopa k posameznikom, temveč se vse otroke obravnava na enak način. Izpostavljen je pomen discipline, ki igra veliko vlogo pri procesu

resocializacije. Za kršitve pravil so določene stroge sankcije in nagrade za uspehe. Ta dosleden pristop do reintegracije cestnih otrok bi naj beležil le malo neuspešnih primerov, medtem ko bolj ohlapna pravila, kjer so otroci priskrbljeni z osnovnimi potrebščinami, beleži nižji uspeh reintegracije otrok v družbo (Naterer, 2013: 138–140).

METODA

Podatke v članku smo pridobili s terenskim delom meseca julija 2013 v Lusaki, glavnem mestu Zambije. Naše terensko delo je bilo sestavljeno iz kvalitativnega in kvantitativnega pridobivanja podatkov z opazovanjem z udeležbo, izpraševanjem in uporabo vprašalnika. Terensko delo je potekalo v dveh različnih institucijah, in sicer v institucijah Salvation Home in Kulanga Bana Youth Centre (farma), katerih gostiteljica je bila Carol McBrady, ki skupaj z uslužbenci vodi obe instituciji in nevladno organizacijo imenovano Action for Children Zambia. Več časa smo preživeli v prvi instituciji (Salvation Home), drugo (Kulanga Bana Youth Centre) pa smo obiskali samo enkrat in tam skupaj z otroki preživeli nekaj ur.

V obeh institucijah smo uporabili vprašalnik in opazovanje z udeležbo. Z uslužbenci in otroki smo aktivno preživljali čas pri njihovih vsakdanjih dejavnostih in se z otroki pogovarjali o življenju na cesti ter v instituciji. Tako smo prišli do informacij o institucijah in o osebni zgodovini otrok z uporabo vprašalnikov ter skozi pogovore z uslužbenci ali otroki. Na podlagi opazovanja z udeležbo smo lahko naredili rekonstrukcijo dneva otroka v instituciji, z vprašalniki pa dobili odgovore na vprašanja o instituciji in osebni zgodovini otrok, ki smo ju podrobneje spoznali skozi pogovore ali z uslužbenci ali z otroki.

V kvantitativnem delu pridobivanja podatkov smo uporabili dva različna vprašalnika. Prvi vprašalnik je bil vezan na informacije o sami instituciji, z drugim pa smo pridobili podatke o otrocih v instituciji. Vprašanja v obeh vprašalnikih so bila zaprtega tipa. Pri zbiranju podatkov z vprašalniki smo pri otrocih naleteli na težave v komunikaciji, saj vsi ne govorijo angleško, čeprav se radi pogovarjajo. V teh primerih nam je s prevajanjem v angleščino pomagala socialna delavka v instituciji, kar se je na začetku zdela ovira, vendar se je na koncu v nekaj primerih pokazalo, da so otroci govorili iste stvari tudi v njeni prisotnosti, zato se je njena prisotnost pokazala kot nevtralen dejavnik pri zbiranju podatkov na ta način. Vzorec respondentov, za katere

smo pridobili informacije, je v SH zajemal 14 otrok in na farmi 2 otroka. Vzorec je podrobneje opisan med rezultati za vsako institucijo posebej.

Na tej točki želimo opozoriti na omejitve naše raziskovalne metode. Za začetek je treba poudariti, da je teren potekal premalo časa in so zato naši podatki morda površni, saj sami nismo bivali v instituciji. Naši rezultati so nasploh pomanjkljivi za drugo institucijo, kjer smo preživeli samo nekaj ur in nismo pridobili dovolj informacij za podrobno obravnavo. Na teren se nismo vnaprej pripravili in naučili nativnih jezikov, zato smo naleteli tudi na oviro pri komuniciranju – pri otrocih, ki niso znali angleško. Iz tega razloga so bili naš vir informacij tudi zaposleni v instituciji, ki so prevajali pogovore z otroki v angleščino, če otroci niso govorili angleško. Pri prevajanju je morda prišlo tudi do izgube podatkov, ki bi jih lahko uporabili v analizi.

REZULTATI

3.1 SALVATION HOME

„Približno pol ure vožnje od centra mesta, se po neasfaltirani cesti pri-
peljemo v relativno novo postavljeno sosesko. Velik dom, varovan z več kot
2 m visoko ograjo in električno napeljavo nad njo. Velika, kovinska vrata z
majhno linico. Kljub taki ograji ob vstopu čutim, da je to dom v pravem
pomenu besede. Garaža z dovozom, pred hišo dvorišče z dvema – recimo
temu goloma za nogomet in drevo sredi „igrišča”. Razgledamo se po hiši.
Notranjost skrajno preprosta, velika. Na steni dnevne sobe visi plakat z
napotki za reševanje problemov: ‚Priznaj napako, jo popravi in poskrbi, da
se več nikoli ne bo ponovila.’ Še enkrat pogledam napis na hodniku: ‚You’re
loved and you allways will be’ (Ljubljen si in vedno boš) (izsek iz Matejevega
dnevnika, 16. 7. 2013).“

„Otroci so nas pozdravili z zvokom bobnov in plesom ob ritmu bobnov,
pri katerem je sodelovala večina otrok. No, pa smo tu (izsek iz Nikolinega
dnevnika, 16. 7. 2013).“

Salvation Home v skupnosti Bonaventure spada pod privatne verske
institucije in nudi 22 ležišč za otroke, ki pridejo v institucijo.

„Spoznamo tudi P., ki v instituciji dela kot socialna delavka, in učitelja, ki
učí otroke v instituciji. Nekateri otroci obiskujejo javne šole, drugi se šolajo v
instituciji. Otroci nam na zemljevidu, ki se nahaja v dnevnem prostoru, po-

kažejo, kje je Slovenija. Nekateri so se igrali s sestavljanjkami, drugi so pisali, tretji se igrali zunaj z žogo, četrti so se ukvarjali z nami ali igrali na bobne ... Otroci so nas začeli učiti igrati na te bobne na dvorišču (pri garaži), nisem nadarjena. V spominu mi je ostal tudi njihov odnos do živali in potrpljenje živali tudi pri bolj grobi igri otrok z njimi (izsek iz Nikolininega dnevnika, 16. 7. 2013).”

Dne 18. 7. 2013 je v instituciji živele 21 mladoletnih in 4 polnoletne osebe, skupaj z zaposlenimi v instituciji. Od teh smo za trinajst fantov in eno dekle pridobili tudi osebne podatke. Starostna struktura naših respondentov je prikazana v spodnji tabeli.

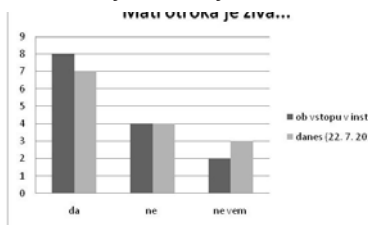
Starost	Število	Odstotek
4	1	7,14
5	1	7,14
12	2	14,29
13	2	14,29
14	5	35,71
15	1	7,14
16	1	7,14
18	1	7,14
Skupaj	14	100,00

Tabela 1: Starostna struktura respondentov

Od teh respondentov je v instituciji 8 takih, ki so bili na dan 22. 7. 2013 v instituciji do pol leta, 3 taki, ki so v instituciji do enega leta, in trije taki, ki so v instituciji do dveh let ali več. Za iste otroke smo dobili tudi podatke o njihovem družinskem ozadju in izvedeli, da vsi izhajajo iz revnih okolij ter da ima vseh 14 otrok sorojence, ki pa ne živijo v instituciji. Od tega ima 13 otrok sorojence, ki so mlajši od 18 let. En od njih ima sorojence, ki so starejši od 18 let. S kvantitativnim pristopom smo ugotovili, da večina otrok ohranja stike s sorodniki, ki jih obiskujejo tudi v instituciji:

„Danes je med prostim časom, po pouku, S. dobil obisk – starejšo sestro. V tem času smo se drugi malo umaknili, da sta se lahko pogovorila, nato pa se je v pogovor z njima priključilo vedno več otrok. Ker so ta dan lahko slikali s fotoaparatom, so slikali tudi njo in en od otrok je pripomnil, da sestra od S. pride sem večkrat (izsek iz Nikolininega dnevnika, 18. 7. 2013).”

Naše respondente smo vprašali o tem, ali je njihova mati živa, kjer smo se osredotočili samo na informacijo o tem, ali je otrok vedel odgovor na to vprašanje v času intervjuvanja. Podatki pred vstopom v institucijo so bili pridobljeni s pomočjo socialne delavke v instituciji, ki je potrdila tudi podatke, ki smo jih pridobili od otrok. Informacijo smo obravnavali kot indikator, ki kaže na to, da so otroci med bivanjem v instituciji v stiku s sorodniki. Stike z družino lahko obravnavamo kot indikator, ki kaže, da je cilj resocializacije vračanje otrok domov.

Graf 3: Indikator za stike z družino

Z grafa je razvidno, da dva otroka ob vstopu v institucijo nista poznala odgovora na vprašanje o tem, ali je njuna mati živa. S kvalitativnim pristopom smo izvedeli, da C. ne pozna odgovora na vprašanje, ker se je na poti v Lusako izgubil in s tem izgubil vsak kontakt z mamo, nato pa ga je policija pripeljala v institucijo, kjer tudi socialna delavka ni uspela pridobiti informacij o njegovi mami. N. ni poznal odgovora na vprašanje, ker je tudi sam izgubil kontakt z mamo, ko se je skupaj z mamino sestro in njenim možem preselil v Lusako, saj bi mu naj ta omogočila formalno izobraževanje, vendar se to zaradi spleta okoliščin ni zgodilo. F. na vprašanje ni odgovoril, ker je v času bivanja v instituciji izgubil stike s sorodniki – zanj so prilagodili program resocializacije, saj si tudi sam želi ostati v instituciji (pridobljeno dne 22. 7. 2013).

V instituciji so zaposlene 4 osebe, ki pomagajo otrokom pri življenju v instituciji. Otroci imajo v instituciji zagotovljene tri tople obroke dnevno. V instituciji smo zmeraj bili v času kosila, zato lahko podamo podatke o kosilu, ki je navadno sestavljeno iz nshime3 in priloge, ki je vsak dan drugačna (piščanec, zelenjava itd.). Poleg tega včasih po kosilu skupinsko pripravijo pecivo. Otroci so hrano jedli z nami na dvorišču ali za mizo v prostoru, kjer je drugače potekal pouk v instituciji. Otroci so nam zmeraj ponudili, naj kosilo pojemo z njimi, kar smo tudi storili.

3 Jed iz bele koruzne moke in vode, ki velja za osnovno živilo v Zambiji.

„Tokrat nismo bili edini Evropejci v instituciji, pridružili sta se še dve prostovoljki iz Poljske. C. je rekla, da večinoma v institucijo sprejme samo prostovoljce, ki ostanejo v instituciji vsaj tri mesece in da je bila to z nami izjema, saj ostanemo z njimi zelo kratek čas. Ko smo prispeli, so otroci še vedno imeli pouk, ki ga je vodil učitelj, najet za pouk v instituciji (nekateri otroci se šolajo v instituciji iz različnih razlogov). Pouk poteka od 8.30 do približno 12.30 v prostoru, ki je kot učilnica s tablo, po kateri piše učitelj, otroci pa za klopmi stvari pišejo v zvezke in vestno sodelujejo pri učnem procesu – opaziti je bilo navdušenje nad šolo in nad kosilom (izsek iz Nikolininega dnevnika, 17. 7. 2013).”

Otroci imajo v instituciji prost dostop do ležišč. V sobah so pogradi, kjer ima vsak določeno svoje ležišče skupaj z vzglavnikom in pokrivalom. Hkrati imajo v sobi tudi omaro, kjer shranjujejo obleke in druge osebne stvari. Sobe fantov in deklet so ločene. Otroci imajo prost dostop do elektrike, radia, televizije, pitne vode in petih stranišč. Imajo tudi prost izhod iz institucije, ko je čas za pouk v javni šoli in ko želijo igrati nogomet na nogometnem igrišču ob cerkvi, ki se nahaja nekaj ulic naprej od institucije. O svojem odhodu vedno obvestijo odgovorne osebe v instituciji:

„Čez nekaj časa so otroci rekli, da gredo igrati nogomet na igrišče pri cerkvi – otroci imajo prost dostop do izhodov. C. pove M., naj me odpelje z njimi na igrišče in M. me prime za roko in pelje po soseski do igrišča ob cerkvi (izsek iz Nikolininega dnevnika, 16. 7. 2013).”

Obiskuje šolo	Da	Ne	Skupaj
Dom	11	3	14
Cesta	0	14	14
Institucija	12	2	14

Tabela 2: Sodeluje v procesu izobraževanja

Iz tabele je razvidno, da je večina otrok v času bivanja doma obiskovala šolo, medtem ko je v času življenja na cesti ni obiskovala. S kvalitativnim pristopom smo ugotovili, da dva od treh otrok, ki nista obiskovala šole v času, ko sta živela doma, šole nista obiskovala, ker za obisk šole nista bila dovolj stara. Eden od teh treh otrok v času življenja doma šole ni obiskoval, ker je moral delati za preživetje. Po vstopu v institucijo dva otroka še zmeraj nista obiskovala šole iz različnih razlogov, eden od otrok ni poznal jezika (bembe, nyanje ali angleščine), drugi pa je na dan zbiranja podatkov komaj

prispel v institucijo. Kljub temu je želja po učenju pri otrocih in obiskovanju šole ena od največjih radosti otrok tudi v prostem času:

„Čeprav so za danes končali s poukom, je N. prišel do mene z željo po tem, da bi še naprej računala račune ... In to v prostem času. Ulomki mu niso šli, vendar se je vseeno želel naučiti in vaditi še in še ... Včasih se zdi, da bodo oni naučili več mene kot jaz njih – želijo se učiti, jaz pa jamram, ko se je preveč snovi za naučiti ... Narobe svet (izsek iz Nikolininega dnevnika, 22. 7. 2013).”

Za naših 14 respondentov smo tudi dobili podatke o tem, da je od 12 otrok, ki obiskujejo šolo, 8 takih, ki se šolajo v sklopu institucije, in da štirje obiskujejo javno šolo izven institucije. Javno šolo obiskujejo otroci, ki ustrezajo pogojem vpisa, ki jih s šolanjem v sklopu institucije poskušajo doseči.

REKONSTRUKCIJA DNEVA V INSTITUCIJI SALVATION HOME

„Zanimivo je bilo, da pred kosilom vedno skupinsko molijo — zato sem C. povprašala o tem in povedala je, da skupaj molijo tudi zjutraj okoli petih, ko se zbudijo. Po molitvi pa se z otroki pogovorijo o težavah prejšnjega dne. Zajtrk imajo okoli šeste ali sedme ure, ko nekateri otroci gredo v javno šolo, drugi pa s šolanjem začnejo kasneje, ko pride učitelj (izsek iz Nikolininega dnevnika, 18. 7. 2013).”

Nato začnejo s šolo v instituciji ob 8.30. Šolo v instituciji imajo do dvanajste ure, ko nadaljujejo še z različnimi aktivnostmi vse do kosila, ki ga imajo v obdobju od 12:30 do 14.00. Sami prispemo v institucijo okoli enajste ure, ko še imajo otroci pouk:

„Pozornost pritegne tematika učne ure. Na tabli velik napis: „Social community”. Kakšen je dober prijatelj? Zakaj je dobro živeti v skupnosti? Koga moramo spoštovati? „Better than on the street, right kids?” V vsakem primeru, učenje izgleda osredotočeno na delovanje v družbi skladno s splošnimi (krščanskimi?) družbenimi normami s poudarkom proti obstoječim normam cestnih otrok (izsek iz Matejevega dnevnika, 17. 7. 2013).”

S kvalitativno metodo smo od učitelja v instituciji dobili še informacijo, da merijo tudi znanje otrok, ki so ga pridobili z izobraževanjem v sklopu institucije, kar naredijo s testi po koncu enega semestra predavanj. Rezul-

tate s končnih testov oziroma „finals” primerjajo z znanjem, ki so ga otroci imeli preden so se začeli izobraževati v sklopu institucije (uradni podatki in preizkusi). Cilj izobraževanja v instituciji je vključitev otrok v javne izobraževalne sisteme izven institucije, kar je tudi eden od glavnih ciljev otrok. Pri tem je treba še dodati, da se le redki otroci ne vključujejo v izobraževalne dejavnosti, kot smo omenili že prej:

„Tam sem kar nekaj časa preživel z njihovim učiteljem, ki se je malo pohvalil, da je od januarja do sedaj dosegel pri otrocih velik uspeh. Nekaj sem ga povprašal o enem otroku z imenom C., ki je edini iz Severne province in se z drugimi ni mogel sporazumevati (ker se nyanje ni naučil, pomeni, da je na cesti Lusake preživel največ en mesec), je pa premlad, da bi se šolal (pribl. 5 let star,) pa tudi ima ADHD, pa ne more biti na mestu, pri miru. Angleško skoraj vse razume, govori pa skoraj nič ... (izsek iz Mihaelovega dnevnika, 17. 7. 2013).”

Po kosilu imajo otroci čas za razne športne dejavnosti in so usmerjeni k dejavnostim, ki spreminjajo vedenje v tistega, ki je v skladu z družbeno zaželenim vedenjem. V času kosila pridejo domov tudi otroci iz javnih šol in se priključijo otrokom, ki se šolajo v instituciji:

„S poukom so končali okoli trinajste ure in se razkropili – večina je odšla na dvorišče, kjer so nekateri spet sedli za bobne in govorili o svojih izkušnjah z drogami. Med tem pogovorom sem spet odšla pogledat, kaj se dogaja v hiši, kjer sem nekaj otrok videla, kako se igrajo po tablicah, kar me je precej presenetilo že prvi dan, saj nisem pričakovala, da bodo v instituciji imeli tablice. Kmalu za tem sem se spet vrnila na dvorišče, kjer se je M. še naprej pogovarjal z otrokoma o drogi — pokazala sta mu tudi, kako so si zavijali joint (izsek iz Nikolininega dnevnika, 17. 7. 2013).”

Otroci so za prekrške v instituciji dosledno kaznovani, navadno z izolacijo oziroma osamitvijo od skupine, trajanje kazni pa je odvisno od obsega prekrška, čemur smo bili priča med enim izmed obiskov institucije. Otroci v instituciji sicer z veseljem pomagajo tudi pri vzgoji rastlin v instituciji:

„F. je plezal po drevesu, za katerega je hitro razložil, da je breskev, na način, da je pokazal sadež in ga ponudil, saj ne govori angleško, govori samo bembo.

Nabiral je sadje in nas peljal po dvorišču na ogled vseh rastlin na dvorišču ... vprašam, ali sami skrbijo za sadje in takoj odgovori „yes yes ... we take care”. Nato začne razlagati o farmi, na kateri je prej bil ... Nato za vsako rastlino, ki jo imajo tudi na farmi pove „this on farm” ... pokaže fižol, paradižnik, solato, breskve, banane, itd. ... vprašam, kako je na farmi in odgovori „good” (izsek iz Nikolininega dnevnika, 18. 7. 2013).”

Popoldan imajo otroci prosti čas zase, ki ga večinoma porabijo za razne skupinske igre, kot so nogomet, pogovori, risanje in računanje ali za peko peciva, ki je med otroci zelo priljubljeno:

„C. je ob prihodu v institucijo prinesla sestavine za pecivo, zato ji otroci pomagajo, da sestavine odnesejo v kuhinjo, kjer T., R. in N. z veseljem pomagajo pri peki „spice cakes”. Drugi se želijo ukvarjati z nami ... pride še en fant iz soseščine, ki se redno prihaja igrat z otroki. Na dvorišču nas tako ta fant, S. in F. učijo bembo, kar jim je bilo zelo zabavno (izsek iz Nikolininega dnevnika, 18. 7. 2013).”

Izjema so srede in sobote, ko otroci perejo tudi svoja oblačila:

„Zato se usedem z G., N. in L., ki je na dvorišču pral oblačila in je delo želel preložiti name, na kar sem rekla, da mu lahko pomagam, ne bom pa delala sama ... F. začne govoriti o sebi. Otrokom sem v roke dala tudi fotoaparata, da so lahko slikali, kar jih je bilo volja (izsek iz Nikolininega dnevnika, 18. 7. 2013).”

Dan se zanje zaključi okoli 21. ure z molitvijo.

„Ozrem se po ‚oglasni deski’, urnik: ob 5h vstajanje in molitev. Čez dan, odvisno od posameznikov in dneva v tednu, razporejena šola, delo, prosti čas, športne aktivnosti – nogomet in tudi borilne veščine. Ob 20.30 molitev in 21.00 spanje (izsek iz Matejevega dnevnika, 16. 7. 2013).”

KULANGA BANA YOUTH CENTER

„Danes smo bili zmenjeni s C., da gremo na farmo Kulanga Bana Youth Centre, kjer so večji otroci, ki se več niso želeli šolati ali imeli željo živeti tam. F. je eden od otrok, ki je živel tam, dokler se ni vrnil na cesto, od koder

so ga spet pripeljali v Salvation Home. Do farme smo se vozili uro in pol; vmes smo naredili postanek na eni izmed šol, kjer je nekaj fantov s farme šlo z nami. Med vožnjo so nas v zrak metali ležeči policaji, ki so vedno bili po vzorcu 2x3; videlo se je, da „turisti” nimamo pojma, saj nas je vedno vrglo v zrak – na poti domov so zato tragično končala tudi jajca, ki smo jih kupili v dobrem duhu in upanju, da jih bomo imeli za zajtrk (izsek iz Nikolinega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Kulanga Bana Youth Center (farma) v skupnosti Chamulimba spada pod privatne verske institucije, ki je bila uradno odprta za javnost leta 2012:

„Okolica se je razlikovala od tiste, ki smo je bili vajeni v mestu; vse je bilo bolj podeželsko – po poti hiše, pokrite s slamo, koze, ovce ... Na farmi so nas obkrožili štirje večji psi (ata pes je Bruno), za njimi pa so prišli še otroci, ki so te otroke iz šole klicali „uncles” in nas peljali po farmi, da nam razkažejo posest, ki so jo končali maja 2012 (izsek iz Nikolinega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Institucija nudi 36 ležišč in dne 23. 7. 2013 je v instituciji živelo 32 otrok skupaj s šestimi polnoletnimi osebami:

„Na farmi si otroci, ki so v sorodu, delijo sobe, v katerih so po 1 ali 2 postelji. Eden izmed otrok nam pokaže svojo (in bratovo) sobo, kjer sta bili dve postelji s pokrivali in „pojštrom” ter nič drugega (izsek iz Nikolinega dnevnika, 20. 7. 2013).”

V instituciji so zagotovljeni trije topli obroki dnevno. Pitno vodo dobavljajo s cisterno, 3 stranišča na počep skupaj s tuši pa so umeščena v posebni zgradbi izven zgradbe, v kateri spijo. Tudi kuhinja je izven same centralne zgradbe:

„Zanimivo je bilo, da sta wc in kuhinja postavljena izven hiše, ki jo obkroža pesek skupaj z vrtom in igriščem. Kuhinja je v obliki kroga in pokrita s slamnato streho – videti je kot kuhinja na prostem, pokrita s streho. V njej je ogromno prostora in v času našega prihoda so otroci tam igrali mlin z zamaški od plastenk; zmagovalec pa je lahko vzel mizo (izsek iz Nikolinega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Tu so zaposlene 4 osebe, ki med drugim skrbijo tudi za to, da farma obratuje in da so otroci preskrbljeni tako s hrano kot z zaposlitvijo:

„Nato nam razkaže še vrt in pokaže vse, kar pridelujejo na farmi (zelje, jajčevci, koruza itd.) skupaj z vzgojo kokoši, ki pa nimajo prostega gibanja in jih je res veliko ... Preživljajo se z donacijami in s pridelki s farme, ki jih tudi prodajajo ... Na farmo gredo delat in živeti otroci, ki so preveliki za Salvation Home in ne želijo več obiskovati šole 4(izsek iz Nikolininega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Kljub temu, da živijo na farmi, otroci obiskujejo tudi bližnjo šolo. Poleg zaposlenih oseb na farmi, z otroki sodelujejo še učitelji:

„Ob zvoku bobnov v pozdrav izza hiše priplešejo otroci namaskiranih obrazov in brez standardnih oblačil. Sedeli smo na verandi in jih opazovali ter ploskali po ritmu bobnov. V zraku je bilo čutiti tudi neke vrste ‚bojni duh‘, ples je bil intenziven. Povabili so nas k plesu in vsak je moral odplesati svoj del skupaj z njimi ... vprašala sem, kako se otroci naučijo teh plesov in C. pove, da od svojih plemen in poglavarjev plemen, ki so hkrati tudi učitelji otrok. Ti učitelji C. poročajo, če pride do kakšnih težav (izsek iz Nikolininega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Na farmi smo naredili dva poglobljena intervjuja in oba respondenta sta izrazila močno voljo do šole, saj se tudi na farmi še naprej izobražujeta. Njunjo željo po znanju in učenju je možno razbrati tudi iz spodnjega citata:

„Najin pogovor je prekinil eden izmed fantov na farmi, s katerim sva izpolnila vprašalnik, ko naju je prekinil poziv h kosilu, vendar sva vseeno preletela vsa vprašanja na vprašalniku. Videlo se je, da zelo radi berejo, zato sem mojemu respondentu pustila, da sam bere vprašanja in ga spraševala še stvari izven vprašalnika (izsek iz Nikolininega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Osebe v instituciji imajo prost dostop do ležišč, nimajo pa radia, televizije ali elektrike.

---

4 Otroci končajo z izobraževalnim procesom ali pa so zadovoljni z doseženo stopnjo znanja, zato zaključijo z izobraževalnim procesom.

REKONSTRUKCIJA DNEVA V INSTITUCIJI KULANGA BANA YOUTH CENTER

„Eden od otrok, ki živijo na farmi, pove, da se zbudijo ob 4.30 in se zberejo v jedilnici, ki je na skrajnem levem delu hiše, kjer zjutraj molijo in poslušajo pridigo ter zajtrkujejo. Po tem nekateri gredo v šolo, drugi pa delajo na farmi (izsek iz Nikolininega dnevnika, 20. 7. 2013).”

Po molitvi se pogovorijo tudi o prejšnjem dnevu in se čez dobro uro sprehodijo po farmi in ugotavljajo, ali je vse tako, kot mora biti, ter nahranijo živali (kokoši) in poskrbijo za rastline. Okoli sedme ure imajo zajtrk, nekateri otroci se odpravijo v šolo, drugi pa ostanejo na farmi in delajo na njej do popoldneva, ko imajo kosilo. Po kosilu imajo nekaj prostega časa, nato spet poskrbijo, da so vsa opravila na farmi opravljena.

„Mami Carol na koncu dneva povem opazko, da ne morem verjeti v zgodovino teh otrok, saj vendar izgledajo le običajni otroci na kmetiji. Živijo v skupnosti, kjer vsaj na prvi pogled prevladuje ljubezen, sodelovanje in delo. No, Carol skoraj umre od smeha ... Pojasni, da so to otroci, ki imajo res pestro zgodovino cestnega življenja. Je ta isti otrok, ki mi je vneto razlagal o kokoših, ali pa tisti, s katerim sva se veselila ob голу, nedolgo nazaj še kradel, pretepal, posiljeval? (izsek iz Matejevega dnevnika, 20. 7. 2014).”

Zvečer imajo še skupno večerjo in se po skupni molitvi odpravijo spat. Obstajajo pa tudi dnevi v tednu, ki odstopajo:

„Ob sredah imajo športne dneve, med vikendi pa počivajo; ob nedeljah igrajo nogometne tekme pri cerkvi (izsek iz Nikolininega dnevnika, 20. 7. 2013).”

ANALIZA INSTITUCIJ

Po besedah vodje institucij je v programih resocializacije uporabljen individualni pristop do otrok, saj je po njenem razlika v delovanju, ki loči nadzor od učenja in skrb za biološko preživetje od resocializacije. Pravi, da je potrebno posebej proučiti stanje vsakega posameznika, odkriti njegove talente in ga primerno pripraviti na delovanje v družbi:

„Ljubezen in igra, igra in ljubezen. Vsak otrok se želi igrati. Nima veze, kako je lačen ali bolan. Lakote so navajeni, to ni nekaj novega. Igra pa je.

Prav tako dotiki. Poznaj jih po imenu, to je to, kar potrebujejo. Da jih nekdo upošteva, da jim nekdo izkaže, da niso samo živali (Carol McBrady, izsek iz Matejevega dnevnika, 23. 7. 2013).”

Iz prej navedenih podatkov je razvidno, da je v instituciji poskrbljeno za fiziološke potrebe otrok, zato smo se osredotočili na resocializacijo. Kljub individualnemu pristopu obstajajo kolektivna pravila in dnevni urnik, ki se sistematsko izvaja, kršenje pravil pa se dosledno kaznuje (osamitev). Resocializacijski program temelji na krščanskih vrednotah in zahodnjaškemu pristopu, kar ustvarja občutek ohlapnih pravil, vendar se otroci zaradi doslednega kaznovanja pravil držijo. Na podlagi prvega vtisa se zdi, da ni avtoritete, vendar je le-ta uvedena skozi dosleden dnevni urnik, ki je opisan v rekonstrukciji dneva otrok v instituciji. Otroci v institucijah ostajajo dlje časa, njihovo življenje pa zaposleni spremljajo tudi, ko otroci zapustijo institucijo.

V sklopu resocializacije otrokom pomagajo pri zamenjavi vrednot cestnih otrok z vrednotami in normami prevladujoče družbe. Pri tem mora otrok sprejeti novo socialno vlogo in opustiti socialno vlogo cestnega otroka, kar pa je dolgotrajen proces, ki je lahko še dolgotrajnejši, če se je otrok vedénjskih vzorcev, ki sovpadajo z vrednotami cestnih otrok, naučil že v času zgodnjega otroštva. Socialno zaželenih vrednot se učijo v sklopu izobraževanja v instituciji in svoje vedénje prilagodijo tem vrednotam, na kar oblikujejo tudi novo socialno vlogo. V obeh institucijah taka vloga temelji na zahodnjaških vrednotah. Pri oblikovanju nove socialne vloge otrokom predstavijo pravila življenja v instituciji, v obliki dnevnega urnika, kar vnese predvidljivost in s tem občutek varnosti. Z dnevnim urnikom zagotovijo ponavljanje družbeno zaželenih vedénj, ki jih otroci morajo osvojiti za življenje v skupnosti. Vsako kršenje pravil je dosledno kaznovano z osamitvijo, nato pa izteku kazni sledi še pogovor o kršitvi postavljenih pravil. Zaposleni v instituciji uporabljajo individualni pristop k otrokom, da z njimi vzpostavijo zaupanje in jim nudijo oporo pri fazah opustitve stare socialne vloge. Otrok tako ozavešči svojo socialno vlogo in jo opusti. Opustitev stare socialne vloge spremlja proces žalovanja, saj otrok občuti izgubo in posledično zanika disfunkcionalnost stare vloge. Temu sledi protestni odhod otrok na cesto in vrnitev k starim vedénjskim vzorcem, saj jim ti prinašajo občutek varnosti. Otroci čez čas ugotovijo, da s starimi vedénjskimi vzorci ne morejo zadovoljiti svojih potreb na družbeno zaželen način. Čez čas se spet vrnejo v institucijo, saj se počutijo izgubljene in v procesu interakcije začnejo vzpostavljati socialno vlogo,

ki ustreza zahodnjaškim vrednotam. Proces oblikovanja nove socialne vloge je dolgotrajen in se nadaljuje tudi po končanju resocializacijskega programa. Za boljše ponazoritev napisanega smo se odločili narediti študijo primera.

ŠTUDIJA PRIMERA GOJENCA N.

N. prihaja z območja Bakrenega pasu, kjer je živel v revni družini. Njihovo družino so sestavljali štirje otroci, mati in očim. N. je že v času zgodnjega otroštva pogosto brutalno pretepal očim. V enemu od teh primerov je moral v bolnišnico, da so mu odstranili žebelj iz glave, saj ga je očim z njim napadel. Pri tem je N. utrpel površinske poškodbe glave, kar je bilo vidno še v času intervjuvanja, saj na poškodovanem mestu N. nima las. Dokler družini ni zmanjkalo denarja, je N. obiskoval privatno šolo. Pomanjkanje denarja za preživetje in izobraževanje ter nasilje so bili dejavniki, ki so pripomogli k odločitvi njegove mame, da N. odide živet v Lusako k teti, saj je ta obljubila, da se bo N. v Lusaki ponovno izobraževal. Zaradi pomanjkanja denarja mu teta izobraževanja v Lusaki ni privoščila. Tudi v Lusaki je bil N. deležen zlorab, zlorabljal ga je tetin partner, N. je prav tako začel delati na cesti, da je lahko pomagal pri preživetju vseh treh. Čez čas je zaradi nasilja vedno kasneje prihajal domov, saj je bil ob prihodu domov zmeraj tepen (ali drugače zlorabljen) in okrajšan za zasluženi denar. Čez čas je raje ostal na cesti in se ni več vrnil domov. Čeprav na cestni ni nikogar poznal, se je hitro navadil življenja na cesti in obdržal nizko plačano delo (v lokalih itd.), da si je lahko privoščil hrano. Velikokrat se je zgodilo, da so ga starejši fantje ponoči okradli in posilili. Čez čas so mu starejši fantje začeli plačevati za spolne usluge in N. je na ta način preživel na cesti. Pri tem niso bili samo starejši cestni otroci tisti, ki so ga spolno zlorabljali, temveč so to velikokrat počeli tudi preskrbljeni odrasli moški. Zaradi želje po šolanju se je N. odločil, da odide v institucijo. Na začetku je naletel na težave pri sprejemanju nove spolne vloge:

„... večina teh fantov je pogrešala seks in ne samo droge, ko so prišli v institucijo, zato so pogosto tudi bežali – to je bilo najbolj vidno pri N., ki je potreboval največ časa, da se začne vesti v skladu s svojo spolno vlogo fanta, saj je na cesti popolnoma prevzel spolno vlogo punc. Njegovi gibi so ob prihodu močno spominjali na gibe deklet, enako velja za smeh in način govora. Imel je veliko težav pri resocializaciji v spolno vlogo dečka; pri tem je bilo tudi veliko joka, saj je pogrešal seks (izsek iz Nikolininega dnevnika, 22. 7. 2013).”

Na dan intervjuvanja (22. 7 2014) je N. še vedno izstopal glede svojega pristopa, ki je bolj spominjal na pristop punc. Kljub temu je po besedah socialne delavke N. napredoval pri sprejemanju spolne vloge fanta, čeprav je bilo sprva veliko jeze, joka in begov na cesto, kjer je lahko še naprej igral prej ustaljeno socialno vlogo.

Iz napisanega je razvidno, da se je N. uspel hitro privaditi življenja na cesti, kjer je bil velikokrat fizično in spolno zlorabljen, ker so te izkušnje sovpadale z njegovo strukturo realnosti. N. je za nizko plačilo opravljal veliko dela in bil tudi pogosto fizično ali spolno zlorabljen, kar zanj ni bilo nič nenavadnega. Po prihodu v institucijo je N. doživljal ustaljene faze resocializacijskega procesa in začel oblikovati novo socialno vlogo, ki sovпада s krščanskimi in zahodnjaškimi vrednotami. Na tej točki je nakazan vzrok, ki kaže na to, da je za družbo fenomen cestnih otrok funkcionalen, saj zagotavlja poceni delovno silo in sredstvo za spolno zadovoljitev članov družbe z večjo močjo ter ohranja status quo. Za socialni sistem so funkcionalni tudi resocializacijski programi, ki otroke spremenijo v poslušne člane družbe, ki delujejo po principu zahodnjaških vrednot.

SKLEPI

S procesom socializacije družba dobi funkcionalne predstavnike svoje družbe, ki ustrezajo socialnemu sistemu. Posameznik je podrejen socialnemu sistemu in je primoran delovati v okvirjih družbeno zaželenega, da bi zadovoljil svoje potrebe. Vzorci kulture so ponotranjeni že v času zgodnjega otroštva v interakciji otroka z materjo, ki je tipična predstavnica družbe, v katero se otrok rodi. Otrok posnema večinsko zastopana tipična dejanja, da bi zadovoljil lastne potrebe in s ponavljanjem teh dejanj se uveljavi simbolni red.

Pri tem obstaja možnost spremembe v delovanju, ko posameznik ozavesiti vzroke svojega delovanja in zavedanja, da družba proizvede posameznike, ki jih potrebuje za svoj obstoj. V času industrijske revolucije pride do sprememb v socialni strukturi, kar vpliva na preoblikovanje družin, ki postanejo podvržene revščini. Zaradi revščine veliko otrok izstopi iz izobraževalnega sistema, razširi se otroško delo na cesti in čez čas pride do fenomena cestnih otrok. Iz tega izhaja, da so cestni otroci funkcionalni za obstoj vzpostavljenega socialnega sistema, saj predstavljajo poceni delovno silo in sredstvo za sproščanje frustracij, kar lahko zaključimo na podlagi teorij Benedictove (2008), Fromma (1987), Godine (1991), Le Rouxa (1997), Maussa (1996),

Meadove (1968), Rutarja (2006) in Verhaegheja (2002).

Kljub pomanjkanju formalne izobrazbe cestni otroci delno ohranijo znanje, pridobljeno v sklopu izobraževanja, in razvijejo socialne veščine, ki pripomorejo k preživetju na cesti. Resocializacijski programi bi zato morali izobraževanje prilagoditi spretnostim, ki jih otroci pridobijo na cesti. Cilj resocializacijskih programov je vrnitev otrok v družine, ko otroci vrednote cestnih otrok zamenjajo z družbeno prevladujočimi vrednotami in normami ter s tem postanejo tipični predstavniki svoje družbe.

Obstaja več pristopov k resocializaciji cestnih otrok, med katerimi so se nekateri izkazali uspešnejši od drugih. Kudrati in Plummer (2008) opišeta pristop državnih kampov, kjer otroke prisilno umaknejo s ceste, resocializacija pa poteka na ravni stroge vojaške discipline. Tak pristop se ne izkaže kot uspešen zaradi prisilne resocializacije, ki se vrši nad otroki. Dybicz (2005) pove, da nizko stopnjo reintegracije cestnih otrok beležijo tudi institucije z zahodnjaškim pristopom. Za uspešno reintegracijo je po Turnbullu s sodelavci (2009) ključen odnos med otroci in zaposlenimi v instituciji, saj je za uspešno resocializacijo potrebno zgraditi zaupanje in spoznati otroka, da mu lahko pomaga pri spremembi socialne vloge. Zato Blackman (2001) pravi, da ni dovolj samo plačevanje šolnine, temveč je v procesu resocializacije pomembnejše oblikovanje nove socialne vloge z novimi vedénjskimi vzorci. Slednje predstavlja dolgotrajen proces, ki poteka po določenih fazah, o katerih govori Fein (1988) in se po Blackmanu (2001) nadaljuje še dolgo po končanju resocializacijskega programa.

Mtonga (2011) opozori, da so cestni otroci zelo heterogena skupina glede na osebne zgodovine otrok, zato je pri resocializaciji potrebno izvajati različne intervencije, kar predlagata tudi Karabanova in Clementa (2006). Eno od uspešnih praks navede Naterer (2013). Njeno bistvo je strukturno izvajanje programa, kjer se vse otroke obravnava na enak način, da se zagotovi disciplina. Drugi pristop, ki je najbližje Feinu (1988), je bil uporabljen v institucijah, kjer smo opravljali terensko delo, njihov pristop namreč temelji na individualnem pristopu k otroku. Otroci so tako obravnavani individualno, vendar se držijo vnaprej določenih urnikov, kršitve pa so strogo sankcionirane z osamitvijo otrok od dnevnega dogajanja. Po tem, ko otrok odsluži svojo kazen, se nekdo od zaposlenih z njim pogovori o kršenju pravil. Na začetku instituciji dajeta vtis ohlapnih pravil in pomanjkanja avtoritete, vendar se čez čas pokaže, da je avtoriteta deljena med zaposlene v institucijah. V kvantitativni perspektivi institucija ne beleži veliko uspešnih

primerov, saj veliko otrok v instituciji ostane dlje časa ali se po končanju programa zaposli v instituciji in pomaga pri resocializaciji drugih otrok. Temu je treba dodati, da je cilj institucij vrnitev otrok k staršem ali sorodnikom. Ko otroci končajo z resocializacijo v Salvation Homu se odločijo o vrnitvi domov ali življenju v Kulanga Bana Youth Centre, kjer nadaljujejo z izobraževanjem. Institucija krije stroške izobraževanja tudi otrokom, ki se po končanju programa vrnejo k staršem ali sorodnikom. V času resocializacije so otroci in zaposleni pogosto v stikih s starši ali sorodniki otrok. Resocializacija v institucijah je dolgotrajna in prepredena s krščanskimi vrednotami; zaposleni – navadno socialna delavka – pa spremljajo razvoj otrok tudi takrat, ko otroci zapustijo institucijo.

Na podlagi podatkov, ki smo jih pridobili s terenskim delom v institucijah, lahko zaključimo, da je resocializacijski stil v institucijah osredotočen na otroke kot posameznike, ki pa se morajo držati vnaprej določenih pravil, saj so kršitve pravil dosledno sankcionirane. Otroci v institucijah prostovoljno sprejmejo zahodnjaške vrednote, prepredene s krščansko logiko in so za zaželeno vedênje tudi nagrajeni. Individualni pristop se je v instituciji pokazal kot pozitiven, saj je bilo med otroci in zaposlenimi opaziti veliko zaupanja, kar olajša zamenjavo socialne vloge. Po drugi strani pa je bilo poudarjanje zahodnjaških vrednot in nagrajevanje otrok, ki so se vedli v skladu z zahodnjaško logiko, moteče. Na slednje lahko gledamo tudi iz druge perspektive, saj zahodnjaški pristop sovпада s prevladujočo individualizacijo, ki je pridobila na pomenu po industrijski revoluciji. Z zahodnjaško logiko sovпада tudi pomen, ki ga pripisujejo izobraževanju pri resocializaciji otrok, vendar je treba opozoriti na dejstvo, da je izobraževanje v sklopu institucije namenjeno usvajanju spretnosti za življenje v skupnosti. Slaba plat individualnega pristopa pa je dolgotrajnost bivanja v instituciji, medtem ko kolektivni pristop k otrokom pospeši proces resocializacije in zato beleži tudi večje število uspešnih primerov reintegracije cestnih otrok v skupnost.

Pri naših zaključkih moramo dodati dejstvo, da so pridobljeni podatki morda površni, saj je bilo terensko delo kratkotrajno. Opozorili bi še na majhnost vzorca in nepripravljenost na teren, saj je bilo nepoznavanje nativnih jezikov ena od ovir pri pridobivanju podatkov. Tudi rekonstrukcijo dneva smo naredili na podlagi pripovedovanj in napisanih urnikov, saj nismo bivali v institucijah. V teh omejitvah vidimo nekaj izhodišč za nadaljnje ukvarjanje s proučevanjem institucij, saj bi verjetno pridobili več informacij, če bi bivali z otroki v instituciji in z njimi preživeli ves dan.

LITERATURA

- Aptekar, L. (1990). ‚How Ethnic Differences Within A Culture Influence Child Rearing: The Case of the Colombian Street Children’, *Journal of Comparative Family Studies* 21 (1): 67–79.
- Benedict, R. (2008). ‚*Vzorci kulture*’, Maribor: Aristej.
- Blackmann, B. (2001). ‚*Intervening in the Lives of Street Children A Case from Zambia*’. Maxwell school of Citizenship and Public Affairs. Best Papers Series, Symposium on Global Issues in Public Administration.
- Bourdillon, M. F. C. (1994). ‚Street Children in Harare Africa’. *Journal of the International African Institute* 64(4): 516–532.
- CSC (2001). ‚*A Civil Society Forum for South Asia on Promoting and Protecting the Rights of Street Children*’, Colombo, Sri Lanka.
- Dybiz, P. (2005). ‚Interventions for Street Children: An Analysis of current best practices’, *International Social Work* 48(6): 763–771.
- Epstein, I. (1996). ‚Educating Street Children: Some Cross-Cultural Perspectives’. *Comparative Education* 32(3): 289–302.
- Fein, M. L. (1988). ‚Resocialization: A Neglected Paradigm’, *Clinical Sociology Review* 6(1): 88–100.
- Fromm, E. (1987). ‚*Človekovo srce: njegov demon dobrega in zla*’, Ljubljana: DZS.
- Godina, V. V. (1991). ‚*Socializacijska teorija Talcotta Parsonsa*’, Ljubljana: Sekcija za socialno antropologijo pri Slovenskem sociološkem društvu.
- Karabanov, J. in Clement, P. (2004). ‚Interventions With Street Youth: A Commentary on the Practice Based Research Literature’. *Brief Treatment and Crisis Intervention* 4(1): 93–108.
- Kurdati, M., Plummer, M. L. in Dafaalla El Hag Yousif, N. (2008). ‚Children of the sug: A study of the daily lives of street children in Khartoum, Sudan, with intervention recommendations’, *Child Abuse & Neglect* 32(2008): 439–448.
- Le Roux, J. (1997). ‚Street Children: „Runnig from” or „running to”?’’, *Koers* 62 (3): 345–353.
- Mauss, M. (1996). ‚*Esej o daru in drugi spisi*’, Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Mead, M. (1968). ‚*Spol i temperament u tri primitivna društva*’, Zagreb: Naprijed.
- Mtonga, J. (2011). ‚On and off the streets: children moving between institutional care and survival on the streets’. Norwegian Centre for Child research.
- Muntingh, L., Elemu, D., Moens, L., Kamocha, S. (2006). ‚Report on survey and analysis of the situation of street children in Zambia’. Ministry of Community Development and Social Services, Ministry of Sport, Youth and Child Development.

- Naterer, A. (2013). ‚Na cesto in nazaj: socializacija v deviantnost in resocializacija cestnih otrok‘, *Subkulture: Socializacija in socialne formacije* 12(2013): 126–145.
- Rutar, D. (2006). ‚Kaj je psihoanaliza ali zakaj ne morem spoznati sebe v enajstih korakih‘, Ljubljana: YHD-Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.
- Saripudin, D. (2010). ‚Resocialization Programme Evaluation of Street Children at Open House in Bandung City, Indonesia‘. *International Journal of Educational Studies* 2(2): 185–196.
- Saripudin, D., Suwirta, A., Komalasari, K. (2008). ‚Re-socialization of Street Children at Open House: A Case Study in the City of Bandung, Indonesia‘. *International Journal for Educational Studies* 1 (1): 95–109.
- Turnbull, B., Hernández, R. in Reyes, M. (2009). ‚Street Children and their helpers: An actor-oriented approach‘, *Children and Youth Services Review* 31(2009): 1283–1288.
- Verhaeghe, P. (2002) ‚Ljubezen v času osamljenosti‘, Ljubljana: Orbis.

Andrej Naterer

Docent na Oddelku za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

St. Lawrence Home of Hope: študija primera dobre prakse

Povzetek

Program, ki ga izvaja organizacija St. Lawrence Home of Hope, je analiziran na podlagi relativno visokega dosega ciljne populacije in visoke uspešnosti v resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok v Lusaki kot primer dobre prakse. Ključni elementi učinkovitosti programa resocializacije in reintegracije, ki ga izvaja St. Lawrence Home of Hope, so ustrezna pravna in materialna infrastruktura, ustrezna usposobljenost kadrov, tristopenjska strukturiranost reintegracije (družina-šola-trg dela), outreach strategija (doseganje otrok v primarnem okolju na cesti), individualizacija resocializacijskega in reintegracijskega načrta, aktivna participacija otroka v resocializaciji in reintegraciji in integrirano delovanje.

Ključne besede: resocializacija, reintegracija, cestni otroci, Zambija

Abstract

Program developed by organization St. Lawrence Home of Hope is analysed as an example of good practice on the basis of success in reaching the target population and high level of resocialization and reintegration of street children in Lusaka, Zambia. Key elements of succes of the program are suitable policy gudelines, material infrastructure, trained professionals, structured reintegration (family-education-labor market), outreach strategy (reaching children on the street), individualized resocialization and reintegrtion scheme, child's active participation in resocialization and reitnegration and integrated functioning of the organization

Key words: resocialization, reintegration, street children, Zambia

Uvod

„Cestni otroci so alarm, ki opozarja na hudo potrebo po socialnem razvoju in odpravljanju revščine, po izboljšanju stanja širše družbe in zaščiti mladih pred marginalizacijo.”

(Volpi, 2003:1)

Svet je doživel v drugi polovici dvajsetega stoletja pravo eksplozijo problema cestnih otrok (prim. Naterer 2010). Politične in ekonomske nestabilnosti, katerim so bile izpostavljene številne družbe, so povzročile velik stres, ki se je z občę družbene oziroma lokalne ravni prenesel na družine, te pa velikokrat s situacijo niso mogle več shajati in so bodisi razpadle bodisi postale nefunkcionalne (prim. Thomas de Benitez, 2007; Davies, 2008 in drugi). Sočasno pa je z naraščajočęm števila cestnih otrok v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja po svetu mogoče opaziti tudi porast programov, namenjenih resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok (prim. UNESCO, 1995; Volpi, 2003). Pojavijo se najprej v polju humanitarnega in karitativnega dela, predvsem kot programi verskih organizacij oziroma nevladni programi, kasneje, po uradnem prepoznanju razsežnosti problema, pa tudi kot programi vladnih organizacij na nacionalni oziroma regionalni ravni. Med prvimi uspešnejšimi programi je potrebno navesti program *Casa Alianza* (Volpi 2003), ki je s svojim delovanjem začel leta 1981 in danes zajema cestne otroke v regiji Latinske Amerike (Guatemala, Honduras, Nicaragua in Mehika). Program je holistično naravnan in ponuja celostno oskrbo otroka, od intervencije na cesti do reintegracije v družino. Na letni ravni je v program vključenih skoraj 10.000 otrok in 88% stopnja njihove uspešne reintegracije v primarno družino nedvomno uvršča program med najuspešnejše na tem področju. Med uspešnejšimi programi gre omeniti tudi *The Bridge over Troubled Waters* (Volpi 2003: 12) in *Axe Program* (Volpi 2003: 10), ki zraven relativno visokega dosega cestnih otrok beležita visok odstotek resocializacije in reintegracije otrok.

Kot ključno za učinkovitost inovativnih programov resocializacije in reintegracije cestnih otrok avtorji izpostavljajo naslednje ključne elemente (Bemak, 1996; Aptekar, 2003; Volpi, 2003; Thomas de Benitez, 2007; Naterer, 2010):

- *Ustrezna usposobljenost kadrov*, ki se ukvarjajo tako z raziskovanjem problema cestnih otrok, kot tudi z izvajanjem njihove resocializacije in

reintegracije;

- Usmerjenost programa v *izvajanje strukturirane reintegracije*, največkrat tristopenjske družina-šola-trg dela;
- *Doseganje otrok v njihovem primarnem okolju*, torej na cesti, in njihova postopna integracija iz življenja na cesti v življenje v resocializacijski instituciji in kasneje postopna reintegracija v družino;
- *Individualizacija resocializacijskega in reintegracijskega načrta*, pri katerem so upoštewane vse idiosinhratske značilnosti otroka, njegove družine in lokalnega okolja;
- *Otrokova aktivna participacija v resocializaciji in reintegraciji*, ki ohranja otrokovo aktivno vlogo in individualnost in proizvaja pozitivne učinke tako za otroka kot tudi za njegove vrstnike;
- *Integrirano delovanje*, pri katerem „zdravstvene, izobraževalne, preživetvene in emocionalne potrebe otroka” celostno zadovoljuje integrirani sistem, ki je postavljen v center delovanja resocializacijske in reintegracijske institucije oziroma programa;
- *Kooperativno in koordinirano delovanje organizacij*, za katere je relativno nepomembno ali so vladne ali nevladne, dokler sodelujejo v koordinirani akciji za resocializacijo in reintegracijo cestnih otrok.

Kot izjemno pomembno avtorji izpostavljajo, da mora biti resocializacija in reintegracija cestnih otrok prepoznana in obravnavana kot naloga celotne družbe in ne zgolj individualne organizacije oziroma posameznikov, kar pa v prvi vrsti pomeni, da morajo biti izvajalci programov deležni pravne in finančne podpore na sistemski ravni.

Namen pričujočega prispevka je skozi analizo primer resocializacijskega in reintegracijskega programa St. Lawrence Home of Hope, ki deluje na območju Lusake v Zambiji, k polju prispevati primer dobre prakse. Home of Hope (HoH, 2014) je eden od dveh najuspešnejših programov, namenjenih cestnim otrokom v Lusaki. Ponaša se z izjemnim dosegom, relativno visoko stopnjo uspešnosti (HoH, 2012) in izjemno dobro popularno percepcijo.

METODOLOGIJA

Metoda, ki je bila uporabljena za potrebe študije primera dobre prakse v organizaciji St. Lawrence Home of Hope je temeljila na pregledu relevantne dokumentacije in globinskih intervjujih. Izvedenih je bilo 8 globinskih intervjujev s tremi predstavniki osebja in vodjo programa. Glavni cilj intervjujev je bil odkrivanje resocializacijskih in reintegracijskih praks, ki so v uporabi v

programu in refleksije glede resocializacije in reintegracije gojencev centra. Vprašalnik je temeljil na naslednjih vsebinskih sklopih: Ključni elementi zlorabe otrok (nasilje, zanemarjanje, zloraba); Socialno, kulturno in ekonomsko ozadje otrok; Ključni elementi resocializacije; Ključni elementi reintegracije; Refleksija delovanja programa. Oblikovanje tematskih sklopov je bilo izvedeno na podlagi pregleda objavljenih dokumentov organizacije (prim. HoH, 2010; 2010a; 2010b in drugi) in po pregledu relevantnih študij s področja resocializacije in reintegracije cestnih otrok (prim. XXX). Intervjuji so trajali od 60 do 180 minuti in so bili izvedeni v upravnih prostorih organizacije. Med intervjujem je bil voden zapisnik, ki je bil po končanem intervjuju oblikovan v terensko poročilo, to pa je služilo kot izhodišče za izvedbo naslednjega intervjuja. Vsak od respondentov je v intervjuju sodeloval prostovoljno in je pred začetkom intervjuja podal ustno privolitev za sodelovanje.

ST. LAWRENCE HOME OF HOPE

St. Lawrence Home of Hope je neprofitna organizacije, ki se ukvarja z resocializacijo in reintegracijo otrok, ki so bili izpostavljeni zanemarjanju in zlorabam. Poleg neposredne pomoči, zaščite terapevtske intervencije, je primarni cilj organizacije reintegracija otrok v njihovo primarno okolje. Organizacijo je na pobudo lusaškega nadškofa Mazombweja leta 1998 ustanovila *Liga katoliških žensk Lusake*, in sicer kot odgovor na naraščajoče število cestnih otrok v mestu. Home of Hope še vedno deluje pod okriljem ustanovitelja, ki je zadolžen za odvetniško zaščito in posredovanje, zagotavljanje finančnih sredstev in razvoj infrastrukture (HOH 2014).

Resocializacijski program je namenjen dečkom, do 14. leta starosti. Ob vključitvi ponuja program celostno zaščito otroka in zajema fizično, emocionalno, kognitivno in spiritualno podporo otroku v času resocializacije in reintegracije. Na letni ravni se v povprečju v program vključi 65 otrok, od 40 do 50 pa jih je stalno nastanjenih v centru. Povprečna starost otrok, ki so nastanjeni v centru, je 11 let in ob sprejemu v center so avtomatsko vključeni tudi v primarno izobraževanje, ki je organizirano s strani matične organizacije in se izvaja v kompleksu, katerega del je tudi Home of Hope. Otrokom, ki jim je vrnitev domov po opravljeni osnovni šoli onemogočena, center zagotavlja kontinuirano izobraževanje, bodisi na sekundarni ravni bodisi v obliki vajeništva oziroma v programih razvijanja poklicnih spretnosti.

Ena od osnovnih nalog organizacije je resocializacija cestnih in zlorabljenih otrok, pri čemer ja prvi korak izolacija otroka iz zlorabnega okolja. Otro-

ci, ki so nameščeni v centru, so največkrat izpostavljeni naslednjim oblikam zlorabe. HoH je za potrebe oblikovanja pravne podlage in hitreje ter bolj učinkovite intervencije oblikovala naslednje definicije oziroma sistemizacijo zlorab, katerim so izpostavljeni otroci v Lusaki (HoH, 2010: 2–3):

- *Fizična zloraba*, ki je razumljena kot dejanska oziroma potencialna fizična izpostavljenost otrok oziroma izostanek interakcije, ki je v domeni staršev ali skrbnikov – gre torej za vse tiste elemente, ki na fizični ravni neposredno ali posredno ogrožajo otroka in njegov razvoj.
- *Spolna zloraba*, ki je razumljena kot vključenost otrok v spolne aktivnosti, ki jih otroci v celoti ne razumejo in z njimi ne morejo soglašati oziroma kršijo zakon o spolni nedotakljivosti otroka. V to kategorijo ne spada samo neposredno spolno občevanje z otrokom, ampak tudi zloraba otrok v prostituciji, otroški pornografiji in drugih področjih, ki jih opredeljuje zakon o spolni nedotakljivosti otroka.
- *Zanemarjanje otroka*, ki je razumljeno namerno ali nenamerno prikrajšanje otroka za zdravje, izobraževanje, emocionalni razvoj, hrano, zaščito in varne bivanjske razmere, v kontekstu resursov, ki so na voljo družini. V to kategorijo spada tudi odsotnost ustreznega starševskega nadzora.
- *Emocionalna zloraba*, ki je razumljena kot nezmožnost zagotovitve ustreznih razvojnih kapacitet, vključno z osrednjimi figurami emocionalne navezanosti, ki otroku omogočajo normalen psihosocialni, mentalni, moralni in duhovni razvoj. V to kategorijo spadajo različne oblike ekstremnega omejevanja otrokove svobode do gibanja, degradacije, poniževanja, grožnje, zastraševanje, diskriminacija in druge oblike nefizičnega nasilja.
- *Komercialno izkoriščanje otrok*, ki je razumljeno kot oblika ekonomskih aktivnosti otrok, ki prinašajo korist drugim osebam. Najpogostejša oblika je sicer otroško delo, vendar tovrstne zlorabe niso omejene na to obliko izkoriščanja. Velikokrat se otroke rekrutira tudi za vojaške operacije in razpečevanje narkotikov, kar spada v kategorijo komercialnega izkoriščanja.

Navedene oblike zlorab so osnova za oblikovanje in izvajanje programa v organizaciji Home of Hope. Pri prevajanju v prakso predstavljajo navedene definicije osnovo za predpisano delovanje in obnašanje osebja ter drugih, ki sodelujejo v izvajanju resocializacijskega in reintegracijskega programa in so zavezujoče (HoH, 2010: 4; Appendix 1). Sočasno s tem pa je osebje med izvajanjem programa zavezano, da (HoH, 2010: 4):

- nikdar fizično ne kaznuje oziroma zlorabi otroka;
- nikdar ne razvije fizičnega oziroma spolnega odnosa z otrokom;
- nikdar ne razvije odnosa, ki bi otroka postavil v zlorabljen oziroma izpostavljen položaj;
- nikdar ne uporablja jezika, sugestij in nasvetov, ki bi prizadeli in izpostavili otroka;
- se ne obnaša provokativno do otroka (v smislu fizične ali spolne provokacije – op. A. N.);
- nikdar ne zadržuje otroka iz programa v svojih privatnih prostorih čez noč in brez supervizije;
- ne prenoči v istem prostoru oziroma postelji, kjer bivajo otroci;
- ne izvaja za otroke opravil, ki jih ti lahko izvedejo sami (npr. obisk stranišča ali zamenjava obleke);
- nikdar ne sodeluje v aktivnostih, ki so za otroke nelegalne, nevarne ali zlorabne;
- nikdar ne deluje na način, ki je za otroke ponižujoč, sramotilen oziroma na kakršenkoli način zloraben;
- nikdar ne deluje na otroku diskriminatoren način.

Seznam omejitev je sicer zavezujoč, nikakor pa ni ekskluziven. Osnovno vodilo delovanja osebja v Programu Home of Hope je (HoH, 2010: 5): „/.../ (osebje) se mora izogibati vsem akcijam in oblikam vedenja, ki kažejo na slabo prakso in potencialno zlorabo.” Pri tem se poudarja, da mora osebje posvečati posebno pozornost vsem dejanskim in potencialnim situacijam, ki bi lahko otroka postavile v rizičen položaj, postopki in akcije osebja pa morajo biti načrtovane, usmerjene in izvajane v izločanju oziroma zmanjševanju rizičnosti. Posebno pozornost namenjajo tudi vzgajanju senzibilnosti za individualne potrebe otrok in občutka odgovornosti, ki ga ima osebje do gojencev, še posebej pa osebno angažiranost vseh vpletenih v resocializacijo in reintegracijo otrok v HoH.

Program zavezuje vse vpletene, da vsako prijavo zlorabe vzamejo skrajno resno, hkrati s tem pa zagotavlja pravno-formalno in dejansko podporo pri reševanju vsakega individualnega primera. Osebju je tako na voljo serija dokumentov in predpisanih postopkov (prim. HoH 2010; HoH 2014), ki omogočijo kategorizacijo vsakega primera bodisi v prijavo zlorabe otroka bodisi v prijavo suma zlorabe otroka in vse postopke, ki posledično sledijo kategorizaciji.

RED IN DISCIPLINA KOT PREDPOGOJ ZA USPEŠNO RESOCIALIZACIJO IN REINTEGRACIJO

Glavni cilj resocializacijskega programa HoH je oblikovanje občutka notranje kontrole, ki bo deloval kot notranji kompas in bo otroku pomagal najprej v reintegraciji v primarno socialno okolje, kasneje pa tudi v odraslem življenju. Pri gojencih je še posebej pomembno oblikovati občutek samokontrole (v smislu obvladovanja samega sebe), dvigniti samozavest in spoštovanje samega sebe, oblikovati sistem lastne motivacije za napredek in oblikovati občutek za ustrezno in harmonično samoumeščanje v socialno skupino (HoH, 2010a). Resocializacijski in reintegracijski program organizacije Home of Hope je osnovan na prepričanju, da sta red in disciplina dva osnovna predpogoja za resocializacijo in reintegracijo cestnih otrok. V ta namen so oblikovalci programa pripravili pravno in vsebinsko podlago, ki je zavezujoča za vse udeležene v programu, tako gojence kot tudi osebe in sodelavce (HoH, 2010a: 2–4).

Prvi od generalnih principov za zagotavljanje reda in discipline se nanaša na fizično omejevanje otroka. Fizično omejevanje oziroma silo je dovoljeno uporabljati le v primerih, ko otrok predstavlja neposredno grožnjo sebi, drugim ali premoženju. Organizacija hkrati s tem jasno opredeljuje oblike uporabe fizičnega omejevanja in sile, v primerih, ko pa opredelitev ni podana, se sestane vodstvo centra in sklene glede primerne akcije.

„Čeprav je to (fizično omejevanje – op. A. N.) kočljivo področje, pa ti povem, da je nujno. To so fantje, ki venomer merijo moči in to seveda nujno privede do konflikta, včasih pa tudi do pretepa. Moraš jih omejiti, in to fizično. Velikokrat se mi celo zdi, da fantje to (fizično intervencijo) od nas (osebja) celo pričakujejo! Tako je to v praksi! Se pa zavedam, da je to politično in pedagoško kočljiva zadeva.” (br. Isaac, o delu z gojenci)

Drugi od generalnih principov za zagotavljanje reda in discipline predvideva ključno vlogo v usposabljanju, ki mora biti izvajano redno in pod nadzorom. Veliko gojencev je bilo namreč izpostavljenih različnim oblikam zlorabe in njihova resocializacija zahteva usposobljen kader, ki ima ustrezno znanje in spretnosti, za izvajanje resocializacije na senzibilen in dostojanstven način.

Tretji od generalnih principov se nanaša na uspešno vodenje in izvajanje, ki je kombinacija dobrega managementa, visokih standardov profesionalne

prakse in dobrih medosebnih odnosov. Ta temelji na oblikovanju občutka individualne odgovornosti vsakega sodelavca in implementaciji vseh pravil in dogovorov v vsakodnevnem delovanju v programu.

„Delo (v centru HoH) je izjemno naporno. Kot v vojski, kjer je vsak odgovoren za to, ali bo misija uspela ali ne. To ni običajna služba. Tega ne moreš delati samo za plačo ... takšno delo moraš imeti v prvi vrsti rad.” (član osebja 1, o delu v centru)

Posebno mesto v sistemu ima četrti generalni princip, ki govori o oblikovanju dobrih odnosov in kvalitetni oskrbi: „Glavna determinanta primerne obnašanja in pozitivnega etosa v organizaciji so kvalitetni odnosi med osebjem in gojenci /.../” (HoH, 2010a: 2). Ti morajo temeljiti na odkritosti, vzajemnem spoštovanju in prepoznani dobri profesionalni praksi.

Pravila in *urniki* predstavljajo jedro resocializacijskega in reintegracijskega programa, biti morajo jasni in razumljivi in neposredno umeščeni v vsakodnevno rutino:

„Vsak otrok je že pred vstopom v naš program seznanjen s tem, kako poteka življenje pri nas. Vsak ve, kaj se od njega pričakuje. Še posebej jim to postane jasno v prvem mesecu bivanja v centru, ki je nekakšno preizkusno obdobje. Takrat je tudi največ pritoževanja nad zadolžitvami. Kasneje pa to postane rutina in včasih kar tekmujejo, kdo bo delo opravil bolje.” (Ruben, o dnevni rutini v centru)

Glavni cilj pravil in urnikov je najprej dekonstrukcija vedenjskih vzorcev in navad, ki so si jih otroci izoblikovali bodisi doma bodisi v času, ko so živeli na cesti. Glede na to, da gre v obeh primerih za škodljive vzorce, je njihova dekonstrukcija predpogoj za uspešno resocializacijo. Skozi oblikovanje novih vedenjskih vzorcev in navad pa so otroci že aktivno vključeni v resocializacijo, kar je predpogoj za njihovo reintegracijo. Pri vzpostavljanju nove strukture se posebno pozornost posveča strukturiranemu času, kjer so aktivnosti in vloge predpisane, in prostemu času, ki je prav sicer strukturiran (predvsem z vidika primernosti in količine), vendar v manjši meri, pa tudi izbira vsebine je v veliki meri prepuščena otrokovi izbiri.

Glede na zastavljen koncept programa, pa tudi po besedah članov osebja, ki so sodelovali v intervjujih, se težave pojavijo največkrat v primerih, ko so

pričakovanja, vezana na otrokovo vedenje, nerealistična, nekonsistentna in z vidika nadzora nesenzibilna:

„Če od njih (gojencev – op. A. N.) pričakuješ preveč prehitro, se zlomijo. Eni postanejo agresivni in se začnejo pretepati. Drugi postanejo depresivni in se popolnoma zaprejo. Nič od tega ni dobro. Zato zahtevamo od sodelavcev, da so pozorni in da postopajo s pravo mero.” (br. Isaac, o dejanskih in potencialnih težavah pri delu z gojenci)

Medtem ko je vzpostavljanje reda zagotovljeno predvsem preko urnikov in dneve rutina, pa zagotavljanje reda temelji na sistemu sankcioniranja, ki vključuje nagrajevanje in deprivacijo.

„Pri nagrajevanju gre največkrat za pohvale pred skupino in za dodeljevanje privilegijev, na primer dodatni čas glasbe ali pa športa. Sankcije pa so nasprotje. Vedno pa moraš paziti na tri glavne stvari (ko pride do disciplinske težave – op. A. N.): da govoriš o zadevi, ki se je ravnokar zgodila in ne pogrevaš preteklih problemov, da uporabiš tisto, kar je relevantno v tej situaciji in da ostaneš pravičen. Močno odsvetujem kakršnokoli pogajanje z otrokom, prepiranje ali druge oblike čustvenega barantanja. Z otrokom se čustveno distancirano pogovoriš o situaciji in izrečeš kazen. To je to.” (br. Isaac, o dejanskih in potencialnih težavah pri delu z gojenci)

Osebjem je zavezano k izrekanju kazni, ki je primerna starosti otroka, okoliščinam ter drugim individualnim faktorjem vsakega otroka. V vsakem primeru pa sankcije vključujejo sprejemanje odgovornosti vsakega otroka za participacijo v dogodku in prevzemanje dela sankcij. „Otrok mora razumeti, da je samo njegovo ustrezno vedenje tisto, kar lahko omili sankcije /.../” (HoH, 2010: 5).

Čeprav zambijska zakonodaja eksplicitno ne prepoveduje fizičnega kaznovanja (v kontekstu vzpostavljanja nadzora), tovrstno kaznovanje v Home of Hope ni dovoljeno. Prepovedana je vsakršna uporaba sile za vzpostavljanje nadzora in sankcioniranje. Prav tako so prepovedane vse oblike sankcij v smislu deprivacije osnovnih življenjskih potrebščin, kot je hrana, voda, spanje in podobno. Ko je deprivacija vseeno uporabljena kot sankcija, ta največkrat vključuje dostop do količine in vrste hrane in pijače (npr. prepoved priboljškov), nikdar pa na način, da bi bilo otrokovo življenje

zaradi aplikacije deprivacije v nevarnosti. Nedovoljena oblika sankcije je tudi namerno onemogočanje stika s primarno družino, saj je stik med otrokom in družino osnovni element resocializacije in reintegracije. Tovrstni stiki se omejijo le v primerih, ko so za otroka škodljivi.

Kljub temu, da bi naj resocializacija temeljila na dialogu oziroma brez uporabe fizične sile, pa je velikokrat neposredna fizična intervencija potrebna. Ta mora biti vedno uporabljena kot pomoč oziroma nadgradnja dialoga. Po navadi vključuje intervencije kot sta na primer (HoH, 2010a) fizično zapiranje poti otroku, ki bi rad pobegnil na cesto, oziroma držanje otroka, ki je razburjen oziroma agresiven. Preden pride do eskalacije, ki zahteva intervencijo, pa mora osebje, ki program izvaja in prihaja v neposreden stik z otroki, prepoznati potencialno nevarne situacije in najprej poskrbeti za njihovo defuzijo. Kot izjemno uspešen se je skozi dolgoletno delovanje organizacije pokazal sistem *prepoznavanja zgodnjih znakov*. Ti nakazujejo na otrokovo povišano emocionalnost in lahko privedejo do resnejših zapletov v primeru, da osebje neustrezno shaja s situacijo. Ti znaki so lahko verbalni (v smislu uporabe neprimernih besed, besednih groženj ali povišanega tona in glasnosti) oziroma neverbalni (na primer preteč položaj telesa), v vsakem primeru pa je na tej točki potrebno, da osebje intervenira in na ustrezen način prepreči eskalacijo.

ANALIZA DELOVANJA ORGANIZACIJE HOME OF HOPE ZA LETO 2011

Zadnje uradno poročilo, ki ga je organizacija objavila, je poročilo iz leta 2011. Po podatkih o delovanju organizacije Home of Hope, ki so na voljo za to leto (HoH 2014a), je bila uspešnost programa z vidika resocializacije in reintegracije izjemno uspešna (HoH, 2014a: 1):

	Novo nastanitve	Pobegi na cesto	Reintegracije	Transferji	Skupaj nastanjenih
Začetek leta 2011					47
januar/marec	11	8	5		45
april/junij	15	7	9	1	43
julij/september	16	12	4		44
oktober/december	26	9	7	1	53
Konec leta					52
Razlika					5
Skupaj	68	36	25	2	52

Tabela 1: Analiza delovanja organizacije Home of Hope za leto 2011

Kot največji uspeh poročilo navaja, da je bilo tem letu v center na novo sprejetih 68 otrok, od vseh gojencev pa se jih je 24 reintegriralo v svojo primarno družino (HoH 2014a: 1). Glede na to, da je osebu v tem letu uspelo s ceste odstraniti relativno veliko mlajših otrok (med drugim dva šestletnika in enega osemletnika), se je povprečna starost gojencev nekoliko znižala. Vsi gojenci so bili v tem času vključeni v primarno oziroma sekundarno izobraževanje, 6 starejših fantov pa je bilo vključenih v poklicno izobraževanje, ki ga izvaja partnerska organizacija DAPP Children's Town in (so) bodo predvidoma zaključili izobraževanje v 2012. Eden od štirih otrok, ki so čakali na zahtevno operacijo, je bil posega deležen, kar mu je posledično omogočilo neovirano mobilnost in lažjo reintegracijo. Pri intervencijah na cesti poročilo beleži dvig nasilja med cestnimi otroki. V dveh primerih je organizaciji uspelo pripeljati zadevo do pristojnega sodišča.

Med glavnimi težavami za leto 2011 poročilo navaja zagotavljanje resursov za nemoteno delovanje programa. Kot primer poročilo navaja, da je bilo med aprilom in decembrom prevoženih 27.500 km (kar je v povprečju 100 km na dan) in znese skupaj približno K27.500,000 (5500,00 \$). Ker financiranje programa temelji na donacijah, je le-to nestabilno in neredno.

KLJUČNI ELEMENTI INOVATIVNEGA PRISTOPA V RESOCIALIZACIJI IN REINTEGRACIJI CESTNIH OTROK

V primerjavi z večino obstoječih in uveljavljenih, a tradicionalno organiziranih programov (prim. Thomas de Benitez, 2007; Naterer, 2010), je program, ki ga ponuja Home of Hope osrediščen na nekaterih inovativnih elementih, za katere se kaže, da dvigujejo uspešnost programa v resocializaciji in reintegraciji cestnih otrok.

Kot predpogoj za zagotavljanje uspešnosti programa HoH v ospredje svojega delovanja postavlja prakso, ki je utemeljena na naslednjih prioritetah (HoH, 2010: 2):

- otrok mora biti razumljen in obravnavan v kontekstu v katerem živi;
- delo z otrokom mora temeljiti na vzajemnem sodelovanju in partnerstvu, v jedru katerega je zaupanje in spoštovanje;
- delo z otrokom mora biti usmerjeno v oblikovanje otrokovih sposobnosti za razvoj lastnih potencialov;
- otroke je potrebno prepoznati kot posameznike in potrebno je spoštovati njihove pravice;
- otroke je potrebno razumeti v pozitivnem smislu in potrebno je prepoznati

njihove individualne potrebe;

- ceniti je potrebno zorni kot otroka in potrebno ga je jemati skrajno resno.

Prvi in najpomembnejši je vzpostavitev stika s cestnim otrokom v njegovem primarnem okolju, torej na cesti:

„Vzpostavitev stika od mene zahteva, da sem vedno prisoten na cesti in da poznam vsakega od otrok, ki jih tam srečam. Hkrati s tem moram zagotoviti tudi, da oni poznajo mene, da jih ne ogrožam, silim in prepričujem in da mi popolnoma zaupajo. Temu pravimo infiltracija” (br. Isaac, o vzpostavitvi prvega stika z otroki na cesti)

Cestni otroci v Lusaki so organizirani v manjše skupine, ki jih je mogoče najti na vseh večjih frekventnejših mestih, največ pa na avtobusni postaji medmestnega prometa (Intercity bus stop) ter v predelih Northmid, Nipa, Kabwatu (v četrti Kamwala) in Kablawanga. Zagotavljanje pristnega stika zahteva od izvajalcev programa, da so v omenjenih sektorjih med cestnimi otroci fizično prisotni in da so tem otrokom na voljo, z jasno izraženimi nameni a hkrati brez vsiljivega pristopa. Ker je sektorjev in otrok relativno veliko, resursov za izvajanje programa pa vedno premalo, so izvajalci programa organizirali urnik obiskov sektorjev s tedensko rotacijo:

„Vsak oziroma vsak drugi dan obiščemo eno od lokacij. Na cesto se odpravimo zvečer. Takrat so po navadi vsi otroci na kupu. Okoli devetih se najprej zapeljemo do nakupovalnega središča, kjer nam podarijo hrano s preteklim rokom trajanja in druge stvari, ki jih ne morejo prodati, potem pa se odpeljemo na predvideno lokacijo. Hrane na cesti ne delimo, saj bi to otroke ohranjalo ravno v okolju, iz katerega jih želimo iztrgati. Otrokom

Slika 8: Informacijska tabla na Manda Hill

na cesti nudimo nujno pomoč, vedno pa jim damo vedeti, da so vrata naše organizacije odprta.”

„Na cesti z njimi ne počnemo nič konkretnega. Dovolj je, da si prisoten takšen kot si. Jaz osebno z njimi sedim, kadim in se pogovarjam. Spoznavam jih in oni spoznavajo mene. To je tisto, kar po mojem mnenju potrebujejo. Če bi jim začel mahati z Biblijo, bi me verjetno nagnali.” (br. Isaac, o obiskih otrok na cesti)

Za to fazo je pomembno, da se je na vsak način potrebno izogniti vsem akcijam, ki bi oblikovale „sindrom odvisnosti” in bi spodbujale otrokov občutek ugodja na cesti (HOH, 2014). Zato izvajalci programa ne delijo na cesti nobene hrane in obleke in ne nudijo nobene pomoči, razen v primerih, ko je ogroženo otrokovo življenje. Hkrati s tem organizirajo tudi številne akcije, ki ljudi v mestu informirajo o dejanski situaciji otrok na cesti in o možnostih za sodelovanje v uspešnem reševanju problema cestnih otrok.¹

Glavni cilj te faze je vzpostavljanje in ohranjanje stika z otroki na cesti. Stik je predpogoj za uspešen vstop v resocializacijski in reintegracijski program, ki mora biti po mnenju organizatorjev prostovoljna in zavestna odločitev vsakega posameznega otroka. Po besedah izvajalcev programa je otrok sam pri sebi dolžan prepoznati željo po vključitvi in to izraziti neposredno in nedvoumno. Želja otroka je potem obravnavana v kolektivu organizacije in sprejeta je odločitev o vključitvi otroka v program. Izkušnje namreč kažejo, da je v primerih, ko si otrok resnično želi vstopiti v program in mu je ta dostopen pod določenimi pogoji (na primer z jasno izraženo željo) in ne absolutno, resocializacija uspešnejša.

„V veliko pomoč so nam otroci, ki so že vključeni v naš program in so v zadostni meri resocializirani, da lahko delujejo kot neke vrste mentorji oziroma tisti, ki tudi sami prihajajo s ceste, poznajo otroke in razmere na cesti in lahko ugodno vplivajo na njihovo odločitev o vključitvi v naš program. Ti so se sploh pokazali kot dobri vzpostavljalci stika in vzorniki.”

---

1 Ena od zelo uspešnih akcij je bila organizirana v okolici nakupovalnega središča Manda Hill, kjer so otroci množično beračili. Da bi takšne aktivnosti ustavili, so v okolici nakupovalnega središča postavili informacijske table, ki ljudem pojasnjujejo, da denar, ki ga otroci dobijo z beračenjem, ni ustrezna oblika pomoči, saj otroke ohranja na cesti. Po besedah predstavnikov HoH je bila akcija izjemno uspešna in je v nekaj mesecih povsem odpravila otroško beračenje.

Ena od osnovnih nalog ohranjanja stika s populacijo na cesti je tudi takojšnja identifikacija, odstranitev ceste in namestitve v HoH vseh otrok, ki so na novo prišli na cesto. Poleg stalnih obiskov lokacij na cesti in osebno poznavanje vseh otrok, igrajo pri tem pomembno vlogo tudi otroci, ki že dalj časa živijo na cesti in za organizacijo opravljajo funkcijo informatorjev.

Njihova naloga je, da v primeru, ko na cesti opazijo novega otroka, takoj pokličejo enega od izvajalcev resocializacijskega programa, otroka pa če je le mogoče zadržijo do prihoda osebja iz HoH.

Drugi element resocializacijskega programa Home of Hope, ki dviguje uspešnost resocializacije in reintegracije je *sledenje družini*. Faza sledenje družini se lahko prične bodisi takoj, ko izvajalci programa zaznajo novega otroka na cesti, vendar ta še ni sprejet v resocializacijski program, bodisi po odstranitvi otroka s ceste in sprejetju v center Home of Hope. Po besedah izvajalcev programa pa je potrebno s to fazo začeti takoj, ko je to mogoče, saj je vzpostavitev stika z družino in obravnava stanja v družini ključen korak v pripravi primarne oziroma sekundarne družine za ponovno integracijo otroka.

„Otrokovo iskreno soglasje, da z osebjem (Outreach Team officers – op. A. N.) deli informacije o svoji družini, je predpogoj za sprejetje v program. Dokler je otrok anonimen ostajajo možnosti za smiselno in trajno pomoč izjemno omejene. Oba, otrok in družina, sta udeležena v krizni situaciji (beg otroka od doma) in morata aktivno sodelovati v rehabilitacijskem procesu in uspešni reintegraciji.“ (HoH, 2014: n.p.)

Program predvideva, da se takoj, ko je mogoče, vzpostavi stik z otrokovo družino. Otrok je o tem obveščen, kar je pomembno iz dveh razlogov, in sicer zaradi dejanske aktivne vključenosti v proces resocializacije in reintegracije od samega začetka in da se otrok zaveda, da bo njegova iskrenost v zvezi s sporočenimi podatki in opisu stanja v družini preverjena.

„Pri tem je pomembno, da si tudi sam popolnoma iskren. Otroku moraš povedati, da boš preveril njegovo iskrenost in mu hkrati zagotoviti, da boš tudi sam iskren. Velikokrat se zgodi, da otroci, ki jih najdemo na cesti, pretiravajo pri opisovanju situacije doma. To te seveda ne sme zavesti – preveriti moraš. Seveda tudi ne smeš prehitro zaključiti, da samo zato, ker cestni otroci o situaciji doma pretiravajo, ta ni zlorabna. Preveriti moraš! Sam na primer

takoj vidim – če se otrok, ki mu povem, da bomo obiskali njegovo družino, boji, da ga bomo pustili doma, to verjetno pomeni, da je situacija doma težka. Takoj mu zagotovim, da je zdaj v dobrih rokah in da ga ne bomo pustili doma.” (br. Isaac, o sledenju družine)

Pr eden organizacija vzpostavi stik z družino, izvajalci registrirajo otroka pri pristojni socialni službi, ta pa poročilo o vsakem individualnem primeru posreduje policiji. Delo s pristojnimi službami je ključno, saj poleg ustrezne registracije resocializacijskega in reintegracijskega programa predstavlja pravno osnovo za izvajanje programa. Prvi stik z družino najprej opravijo člani osebja HoH. Glavni namen prvih pogovorov je v ugotavljanju stanja doma, ugotavljanju vzrokov za otrokov beg na cesto in v odkrivanju potencialnih možnosti za sodelovanje družine v resocializaciji in kasneje tudi v reintegraciji otroka.

„Če bi moral na grobo povzeti, bi rekel, da otroci pobegnejo na cesto zaradi dveh razlogov: prvič, zaradi razpada tradicionalne starševske strukture v zambijski družini in drugič, zaradi zasvojenosti z denarjem.” (br. Isaac, o vzrokih za beg od doma)

Po besedah respondentov iz vrst osebja HoH, je stik z družino po večini dovolj uspešen, da je mogoče veliko otrok relativno hitro resocializirati in reintegrirati v družino. Po večini v vsakem individualnem primeru obstaja možnosti za intervencijo v družini, ki omogoči kasnejšo reintegracijo otroka v primarno socialno okolje. Največkrat intervencija vključuje informiranje družinskih članov o njihovih dolžnostih do otroka in kazenski odgovornosti v primeru zanemarjanja oziroma zlorab otroka. V težjih primerih, kot je na primer smrt staršev oziroma izjemno težki in zlorabni odnosi, ki vrnitev otroka v primarno okolje onemogočajo, izvajalci programa poiščejo možnosti v razširjeni družini in na ta način omogočijo otrokovo reintegracijo v znano socialno okolje.

Namestitev otroka v Home of Hope je naslednji element, ki je ključen v resocializaciji in reintegraciji. Namestitev je na voljo vsakemu otroku do 14. leta starosti, ki je izrazil željo po vstopu oziroma bi bil ob nadaljevanju življenja na cesti v življenjski nevarnosti. Center ponuja polno materialno, pedagoško in terapevtsko oskrbo otroka.

Ob vstopu v center HoH je otrok najprej vključen v testno obdobje. To obdobje traja do približno mesec dni in je namenjeno predvsem spoznavanju novega okolja in umeščanju v novo socialno mrežo. V tem času otroku ne predpisujejo nobenih posebnih zadolžitvev, hkrati pa je pod stalnim nadzorom, bodisi osebja bodisi gojencev, ki so že v zaključni fazi resocializacije oziroma tik pred reintegracijo.

„Na tej točki je pomembno, da otroku razložimo pravila jasno in glasno. Jasno jim povemo, da niso svobodni, čeprav so prostovoljno vstopili v naš center. Jaz osebno jim še dodatno zagrozim, da če bodo pobegnili, jih bomo našli in jih kaznovali. In dodam, da smo izjemno dobri v lovljenju. To ponavadi vžge.” (br. Isaac, odlomek iz intervjuja)

Največ pobegov se zgodi v prvih tednih bivanja v centru in v tem času je za nove gojence odrejen poseben režim, ki vključuje omejeno gibanje v centru in izven njega (npr. na poti v šolo). Vsak pobeg osebje takoj prijavi na policijski postaji, ki se nahaja v neposredni bližini centra HoH.

„Policisti so nam v izjemno pomoč, ne le glede varovanja posesti, osebja in gojencev, ampak tudi pri resocializaciji. Otroke vzgajamo v duhu, da so policisti dobri (good guys – op. A. N.), jaz (Isaac – op. A. N.) pa zlobnež (bag guy op. A. N.). To je eden od glavnih razlogov za red in strukturo v skupini in relativno malo poskusov pobega.” (br. Isaac, odlomek iz intervjuja)

Resocializacijska shema vključuje jasna in neposredna pravila, ki so otroku postopno razložena med preizkusno dobo, njihov glavni namen pa je dekonstrukcija sistema, ki so ga otroci interiorizirali na cesti in vzpostavitev nove rutine. Vsak otrok ima individualne zadolžitve in zadolžitve znotraj skupine. Poleg pouka, ki je zavezujoč za vse gojence, je vsak tudi vključen v rotacijo opravil, ki se nanašajo na bivanje v centru. Medtem ko so individualni urniki, kot sta na primer šolski urnik oziroma poklicno izobraževanje, skrb vsakega posameznika, so urniki in rotacije skupnih opravil javna. Z vidika skupnosti pa je javno tudi sankcioniranje prestopkov. Sankcije za nespoštovanje pravil so predpisane, v centru javno znane in izvedene v skupnosti. Umeščene so v hierarhični sistem, ki se začne z izolacijo (otrok je za določen čas omejen na gibanje v svoji sobi) in odvzemom privilegijev (na primer gledanje televizije in poslušanje glasbe) in segajo do dodatnih

zadolžitev (težjega dela) oziroma fizičnega kaznovanja. V skrajnih primerih, kot je na primer kraja, posreduje tudi policija.

Med hujše kršitve spadajo posedovanje denarja, pretepanje, kraja, uporaba grdih besed ter kršenje sfere zasebnosti vrstnikov.

Ob vstopu v reintegracijski program se v času nastanitve za vsakega otroka oblikuje individualni resocializacijski in reintegracijski načrt (case management – op. A. N.), ki vključuje analizo socialnega in kulturnega ozadja vsakega otroka, potencialno individualno terapijo in ustrezno izobraževanje.

Reintegracija je osnovni namen programa in je vključen kot etapa v programu. Velikokrat se namreč zgodi, da otrok potrebuje prehodno obdobje, v katerem ima intenzivne stike s primarno družino, hkrati pa še vedno živi v HoH.

„Otrok se ne sme počutiti ogroženega, v smislu, da ga bomo vrgli nazaj v okolje, iz katerega je pobegnil. Kljub temu, da je naša naloga, da med njihovim bivanjem v naši instituciji ne navežejo nobenih emocionalnih vezi, ne na osebe ne na naš center – navezati se morajo na svojo družino, jim moramo zagotoviti občutek varnosti in sprejetosti. Iskanje ravnovesja oziroma prave mere v tem pa je izjemno težko.” (br. Isaac, odlomek iz intervjuja)

Ko sta otrok in njegova družina pripravljena na ponovno združitev, je HoH je zavezana, da otroku priskrbi vse osnovne potrebščine (obleka, čevlji, odeja in podobno) in mu pomaga pri premestitvi iz centra v primarno družino. Na leto se na ta način uspešno resocializira in reitnegrira približno 30 otrok (HoH, 2014: n. p.).

ZAKLJUČEK

Resocializacijski in reintegracijski program organizacije St. Lawrence Home of Hope v svoji trenutni obliki že vključuje elemente, ki jih številni avtorji prepoznavajo kot ključne za uspešno delovanje. Usmerjenost v strukturirano reintegracijo, doseganje otrok v njihovem primarnem okolju in individualiziran resocializacijski in reintegracijski program so vsekakor v ospredju programa in videti je, da je visoka stopnja dodelanosti teh elementov eden glavnih dejavnikov uspešnosti programa. Glavna neposredna in dejanska ovira pri izvajanju teh dejavnikov resocializacije zaenkrat ostaja zagotavljanje resursov. Nestabilno in neredno financiranje, ki temelji na

donacijah, bi bilo potrebno nadomestiti z drugo obliko financiranja, saj bi se na ta način dvignila uspešnost programa.

Dodatne težave, o katerih respondenti poročajo, so nekoliko bolj oddaljene, saj so vezane na integrirano delovanje programa. Te težave bo vsekakor potrebno v prihodnje odpraviti, je pa potrebno poudariti, da sama organizacija nastopi kot akter šele po vzpostavitvi systemskega političnega in socialnega načrta resocializacije in reintegracije cestnih otrok v Zambiji. Kot prvo morajo biti oblikovane obče pravne podlage, ki bodo regulirale delovanje resocializacijskih in reintegracijskih programov in bodo omogočale oblikovanje organizacij, ki bodo delovale kot ustrezen partner v integrirani partnerski mreži. Sočasno s tem mora biti oblikovan tudi koordinacijski načrt oziroma središče, ki bo koordiniralo delovanje vladnih in nevladnih organizacij za pomoč otrokom. Po mnenju respondentov je takšen podvig zaenkrat nemogoč, predvsem zaradi korupcije na nacionalni in lokalni ravni.

UPORABLJENI VIRI:

- Aptekar, L. (2000). New Directions on adolescent research: developing a cross-cultural methodology for working with street children. Prezentacija. The European Association for Research on Adolescence, 2. junij 2000.
- Bemak, F. (1996). Street researcher – A new paradigm redefining future research with street children. *Childhood – A Global Journal of Child Research* 3 (2): 147–156.
- Davies, M. (2008). A childish culture? Shared understandings, agency and intervention: An anthropological study of street children in northeast Kenya. *Childhood* 15(3): 309–330.
- HOH (2010). Policy and Guidelines on Child Protection for Supervisors, Workers, Volunteers and other people coming in contact with children. Dostopno preko: <http://www.stlawrencehomeofhope.org> (20. 8. 2014).
- HOH (2010a). Good Order and Discipline Guidelines for Supervisors, Workers, Volunteers and other people coming in contact with children. Dostopno preko: <http://www.stlawrencehomeofhope.org> (20. 8. 2014).
- HOH (2014). Dostopno preko: <http://www.stlawrencehomeofhope.org> (24. 8. 2014).
- HOH (2014 a). Looking back into year 2011. St. Lawrence Home of hope, Lusaka. Dostopno preko: <http://www.stlawrencehomeofhope.org> (24. 8. 2014)
- Naterer, A. (2010). Antropološka analiza subkulture cestnih otrok. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Thomas de Benitez, S. (2007). State of Street Children in the World: Violence. Consortium for Street Children. London: CSC.
- UNESCO (1995). Working with Street Children: Selected Case-studies from Africa, Asia and Latin America. Unesco Publishing.
- Veale, A. in Dona, G. (2003). Street children and political violence: A socio-demographic analysis of street children in Rwanda. *Child Abuse and Neglect*, 27(3): 253–269.
- Volpi, E. (2003): Street Children. Promising Practices and Approaches. *Children, Youth and Environments* 3(1): 1–30.

Dominika Podvratnik

študentka Oddelka za sociologijo in Oddelka za anglistiko, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

---

BOOK REVIEW

Street Children in Kenya: Voices of Children in Search of Their Childhood **Philip Kilbride, Collette Suda, Enos Njeru**

The research, *Street Children in Kenya: Voices of Children in Search of Their Childhood*, represents a culmination of the work of three authors: Phillip L. Kilbride, Collette Suda, and Enos Njeru. Kilbride and Njeru began their work on street children in 1993, continuing in the following years with the support of other colleagues, as well as the National Science Foundation. Collette Suda joined them in 1996, and the research came to its close in the summer of 1999. Although all three authors were academically trained in the USA, their heritage - both Suda and Njeru are Kenyan - provides an opportunity for establishing an insider-outsider dialogue.

Genre-wise the book is a cross-national, interdisciplinary scientific research, with an intended audience of sociologists, anthropologists, and students of those and similar university programs. The purpose of their work is pointed out in the preface. The authors have attempted to further define street children while focusing on variations and commonalities; moreover, street girls are brought into focus, primarily because very little is published about them. What makes this research different from others is that it has considered children's perspective whenever possible. The book is arranged into ten chapters, starting with the broad picture and focusing in on the problem, then providing some hypothetical solutions at the end. The running themes, which add a sense of consistency to the work, are indigenous family values and street children's aspirations to return to school.

Starting off with some standard facts about street children (i.e. age and sex), the authors continue with a distinction between children *of* the streets and children *on* the streets - a classification very common in this field of research. The main difference between the two groups stems from sleeping arrangements; namely, children *of* the streets are viewed as homeless for they sleep outdoors, while children *on* the streets frequently return home to sleep.

In the introduction the authors focus more on the global than the local perspective of street children; the latter is discussed in further detail in the Personal Profiles section. As far as global perspective goes, the authors argue that one of the recurring features of street children is that they are in fact children (eg. playing with toys, crying, sucking on their thumb). Nevertheless, they often go unnoticed, for they take part in adult-like situations (e.g. survival sex). Some other features that are common for street children worldwide are food scavenging and sniffing glue.

All writers who deal with African street children agree that one of the most common push factors is family breakdown, and as we learn throughout the book, some parents actually encourage children to leave their home, a concept that is a part of indigenous family values. The authors urge the reader to perceive Kenya's street children, as part of the working poor on one hand and as part of the world's homeless population on the other. Keeping this in mind will help the reader overcome the stereotypical western image of a child and therefore achieve a better understanding of the situation in Kenya.

Something that struck me as unique was the statement that being a street child is an event, for it has a beginning and an end. Furthermore, the authors believe the „street child” phenomenon to be a historical event, specific origins of which are to be described later. This offers a fresh outlook on the situation of street children, one that has not been put in the foreground before.

The key method in the research was participant observation, along with formal and informal interviews on selected topics. The idea was that the participant observation represents the view of the authors, while the interviews offer an opportunity to include the voices of the children. They have also attempted to reduce ambiguity by cross-checking (i.e. asking similar questions at different occasions), and compared notes with their key informants, who verified the information given by other boys.

In the third chapter the authors delve into cultural contexts, focusing on indigenous family values, still widely practised in Kenya, particularly in the rural areas. Bridewealth, polygyny and initiation rituals are among the discussed cultural contexts; however, crucial concepts for understanding the situation of Kenyan street children are sibling care-taking, fostering, and sleeping arrangements. Sibling care-taking is a common occurrence in Kenya, where an *ayah* (child nurse) takes care of younger siblings despite their own very young age. This kind of relationship often cements ties between siblings.

I was not yet four years old when my sister was born. /.../ Because there was no older sister in the family, and my mother had gone off to work in the shamba (farm) everyday, it wasn't long before I was obliged, though still a very young child myself, to become the day-to-day nurse for my baby sister. We would attend to our babies only when they cried excessively. Then we would sing lullabies to make them go to sleep quickly, hurriedly feed them, or perhaps tie them, still crying, on our back and continue playing. (Lijembe, 1967, p. 4; qtd. in Kilbride, et al. 27).

Such inserts wonderfully illustrate and bring to life the often dry, yet imperative facts. Furthermore, the usage of indigenous expressions such as *ayah*, *shamba* and *chokora* – the most important one, it stands for „street children” and can be roughly translated as „pokers at dustbins” – draws the situation closer to the reader while offering him a glimpse into Kenyan reality.

Sleeping arrangements are perhaps the most vital concept for understanding the position of street children in Kenya, considering the fact that the custom of children sleeping separately from their parents during adolescence is not foreign to Kenyan cultural norms. Age and gender distinctions are often used to determine where one sleeps. Furthermore, this provides an answer to why, especially from a western point of view, parents sometimes appear unusually careless about their children.

The fourth chapter is dedicated to „the city of contrasts”, Nairobi. Dealing with everything from community variation to climate and air quality, some information proves itself useful, especially as the reader progresses along the book and is able to realize the value of the information given in previous chapters such as this, yet it seems that some data could be left out without significantly harming the essence of the book.

One of the issues pertaining directly to street children is education. Poverty frequently forces children to leave school; however, many of them express regret and aspire to return. Moreover, it is noted that more girls than boys drop out in standard six or seven, the reason being early marriage. This type of comparison between street boys and girls is a running issue throughout the book.

Street children are an important part of the garbage disposal system of Nairobi, for they collect waste paper. Therefore, another matter related to street children is climate and air quality. This directly impacts street children because of the two wet seasons, one in April and one in November, during which their chances of selling waste paper are minimal, as the buyers refuse to buy wet paper. June, July, and August signify the cool season, during which the children are prone to respiratory infections.

The course of the focus groups and the survey responses are presented in chapter five, aptly named *Kenyan Voices*. In the summer of 1994 Kilbride and Njeru held two focus group sessions on the topic of street children at the University of Nairobi, one consisting of men and one of women. All participants were employed at the University of Nairobi in the capacity of support staff. Two more focus group sessions were organised in the following years, in 1995 for boys and in 1996 for girls. The technique worked well, especially because the indigenous cultural practices emphasize storytelling; furthermore, informality was encouraged with Kilbride and Njeru sitting among the participants.

Children and adults were asked to discuss the following questions: „What is a street child?“, „Why are there street children in Kenya?“, and „What should be done about street children?“. The results are neatly presented in tables and interpreted by the authors, in a manner that allows the reader to draw a comparison between the beliefs of the street children and the views of the adults. Furthermore, a discussion about „What is the difference between street girls and boys?“ is started. Constant comparison throughout the book between street boys and girls is what makes this research different from others, which often forget to bring the street girls into focus.

During the focus group session the girls mentioned that accessing work is easier for the boys; moreover, they often find themselves beaten by street boys, while the fear of being raped is present at all times. One trait that makes street girls significantly different from street boys is that they engage

in survival sex; nevertheless, they see themselves as being in the same social category as the street boys.

The sixth chapter marks the prospect into work patterns, occupational spaces, and survival strategies of street children in Kenya. One of the most enjoyable facets of the book are undoubtedly the vignettes at the beginning of every chapter. This is where the personal standpoint of Kilbride is brought forward, while his vivid narrative style and heartfelt observations leave the reader longing for more. In this particular vignette, the reader can observe the relationship between the children and other occupants of the streets; noting that a disabled man did not greet a street child, as they are both competing for the attention of passers-by.

One of the major survival strategies for street children, along with prostitution for girls and collecting *karatasi* (paper) for boys, is begging. Oftentimes they pick strategic locations, such as expensive hotels swarming with tourists, and adjust their style of behaviour in order to elicit as much sympathy as they can. In addition to begging, street boys can regularly be found guarding and washing parked cars, acting as night-guards at kiosks, or being „parking boys”. Thereby they are raising money for themselves and for their families. Nevertheless, crucial for their survival on the streets are group formation and mutual support, due to economic as well as social and psychological reasons.

The everyday life of street children in Kenya is farther studied in the seventh chapter, dealing with community life and social organisation. Although street children find themselves at the bottom of status hierarchy, they construct their own unique interpersonal relationships. Undeniably, the most significant social ritual in many indigenous cultures is the funeral, which in Kenya stands at the front of extended family values. Where one is to be buried is a key symbol of identity, since one’s place of burial is what Luo of western Kenya consider their home.

Many street boys and girls participate in the funeral rituals for fellow street children, which testifies about the meaningfulness of the ceremony. A touching story, told by a boy named Daniel about a funeral for one of his compeers, illustrates how street children in unjust situations support as well as stand up for each other. Stories such as this, enrich the study and provide the reader with an important insight into street children’s understanding of their position in society.

In an attempt to better understand community life as it is perceived by the boys themselves, the authors have used a modified technique in which some informants were asked to photograph things they considered to be important in their lives. Although the interests of the boys are handily presented in a table, as a reader I would have wished to see the photographs in question, for they would provide something tangible; nevertheless, I do understand that protecting the identity of the street children involved in the research was one of the top priorities.

Personal traits and life stories of some of the children are brought forward in the eighth chapter, titled Personal Profiles. Along with the vignettes, this chapter presents an opportunity for the reader to get to know some of the children up and close; consequently, it is one of the more appealing parts of the book. The selection of street children adequately represents the diversity we might encounter on the streets, also enabling the reader to once again draw a comparison between street boys and girls.

The ninth chapter engages in suffering on the streets, covering everything from illnesses to public violence. One of the peculiarities that characterises children on the streets is undoubtedly addiction to glue. Children enumerate plenty of reasons for inhaling glue, the most frequent ones being coping with depression, shyness in begging, hunger, and the cold. The fact that one boy called glue his „blanket” is what struck me the most. Such pieces of information have a strong impact on the average reader; therefore, their usage is welcomed.

The last chapter deals with multiple strategies, cultural solutions, and the way forward. The authors have assumed a holistic model for intervention, in order to adequately deal with the complexity of the issue. They have divided social organisation into different levels: global, national, and local. Understanding of the interaction between these levels is crucial for the success of street children intervention programs. Moreover, the authors believe that the model demands the addition of a family level, considering family's massive importance in social life.

Another cultural model the authors discuss is fostering, which has a great potential for success due to the cultural significance of kinship fostering in Kenya. The ultimate objective is to rehabilitate the children as part of a family structure. Nevertheless, applied solutions must recognize the aspirations of street boys and girls in order to succeed; furthermore,

the child must be seen as an active agent who participates in the chosen program willingly.

Street Children in Kenya, penned by three respectable authors, is notable for averting several pitfalls of the study of street children. One of its key characteristics is considering the perspective of street children whenever possible. The book also sets itself apart from other similar works with a consistent focus on street girls – a somewhat overlooked subdemographic in many studies relevant to the subject – recognising them as equally important members of a large group. Furthermore, the authors encourage the reader to forgo the western stereotypes about childhood. The book is not without fault, at times appearing too broad in terms of specificity. While some information does prove itself useful, one is left with the impression that some data could be left out without significant harm to the essence of the book. In the end, however, the positives outweigh the negatives, making Kilbride, Suda and Njeru's *Street Children in Kenya* a strong entry in its field accessible, to both the expert and the average reader.